

Vergaderjaar 1994±1995

24 402

Sociale Nota 1996

Nr. 2

NOTA

INHOUDSOPGAVE SOCIALE NOTA 1996

1.	KERN VAN DIT WERK	2	8.	MEER WERK MAKEN VAN DE UITVOERING	70
2.	WERK, WERK, WERK	7	8.1.	Uitvoering op nieuwe principes baseren	70
2.1.	Een veranderende arbeidsmarkt	7	8.2.	Veranderingen in de uitvoering van werknemersverzekeringen	71
2.2.	Naar een herpositionering van sociaal beleid	9	8.3.	Veranderingen in de uitvoering van de bijstandswet	73
3.	WERK OP DE ARBEIDSMARKT	16	8.4.	Veranderingen bij Arbeidsvoorziening	74
3.1.	Samenstelling en ontwikkeling van het arbeidsaanbod	16	8.5.	Naar een brede inschakeling van werkzoekenden	75
3.2.	De ontwikkeling van de vraag	23	8.6.	Gecoördineerde dienstverlening	76
4.	OP ZOEK NAAR WERKGELEGENHEID	28		BIJLAGEN	78
4.1.	Versterking economische structuur	28			
4.2.	Beheerste loonkostenontwikkeling	29			
4.3.	Herverdeling van betaalde arbeid	32			
4.4.	Flexibilisering van de arbeid	36			
5.	ZOEKEN NAAR EENVOUDIG WERK	38			
5.1.	Verlaging van loonkosten	38			
5.2.	Een mix van maatregelen	41			
5.3.	Arbeidsmarktbeleid voor allochtonen	47			
6.	EEN WERKENDE SOCIALE ZEKERHEID	49			
6.1.	Herijking van verantwoordelijkheden en volumebeheersing	49			
6.2.	Meer samenhang tussen sociale zekerheid, arbeidsvoorziening en arbeidsomstandigheden	53			
6.3.	Pensioenen	55			
6.4.	Vereisten voor een sociaal stelsel in de toekomst	56			
7.	WERK EN INKOMEN	60			
7.1.	Een evenwichtige inkomensontwikkeling	60			
7.2.	Koopkrachtontwikkeling 1995 en 1996	60			
7.3.	Wet Koppeling met Afwijkingsmogelijkheid	63			
7.4.	Armoedebestrijding	67			

HOOFDSTUK 1. KERN VAN DIT WERK

Kernprobleem: te veel mensen uitgeschakeld

1. Het tekort aan werkgelegenheid in Nederland is de grootste zorg van het kabinet. Deze uitspraak, neergelegd in het regeerakkoord, vormt de leidraad van de Sociale Nota 1996.

Op zich heeft de werkgelegenheid in Nederland zich de laatste tien jaar niet ongunstig ontwikkeld. Vanaf het begin van de jaren negentig is zelfs sprake van een aanzienlijk hogere werkgelegenheids groei dan gemiddeld in de Europese Unie. Maar een probleem is dat het arbeidsaanbod in Nederland eveneens boven het EU-gemiddelde ligt. Oorzaken hiervan zijn: meer toetreders tot de arbeidsmarkt, een groeiende deelname van vrouwen, immigratie en een extra aanbod als gevolg van de uitstroom uit sociale-zekerheidsregelingen. De groei van de werkgelegenheid is daardoor slechts toereikend om het aanbodoverschot te absorberen, niet om de werkloosheid duidelijk te verminderen.

Het kabinetsbeleid moet dan ook tenminste leiden tot de 350 000 extra banen die in het regeerakkoord zijn afgesproken. Het is mogelijk dit aantal te overtreffen naarmate de economische groei hoger uitvalt en het beleid daar beter op inspeelt.

Werkloosheid heeft echter ook een *kwalitatieve* zijde: vooral voor laag geschoolden zijn er te weinig banen. De afgelopen decennia is veel eenvoudig werk verdwenen. Daarvoor zijn verschillende oorzaken, maar de belangrijkste is dat de loonkosten te hoog zijn in verhouding tot de produktiviteit.

Te veel mensen zijn uitgeschakeld. Om zoveel mogelijk van hen weer in te schakelen, is een veelheid van «deelname-mogelijkheden» nodig. Het scheppen van reguliere banen, met name in de marktsector, houdt de hoogste prioriteit. In aanvulling daarop blijven andere participatievormen noodzakelijk. Ook herverdeling van werk levert een bijdrage aan de inschakeling van meer werkzoekenden.

Het kabinet realiseert zich dat een substantiële vermindering van werkloosheid en inactiviteit een zaak van lange adem is. Het biedt echter uitzicht op waar we willen uitkomen: niemand blijvend aan de kant.

Sociale zekerheid

2. Werkgelegenheidsbeleid alleen is niet voldoende om tot een forse vergroting van de deelname te komen. Daarvoor is ook een beheersing van de uitgaven van de sociale zekerheid nodig: te hoge kosten voor sociale zekerheid leiden immers tot een hoge lastendruk waardoor de banengroei wordt gestremd.

Volumebeleid is de weg bij uitstek om de kostenbeheersing te realiseren. Een herverdeling van verantwoordelijkheden tussen de rijksoverheid en andere partijen (met name bedrijven en burgers) speelt hierbij een belangrijke rol, evenals een effectieve bestrijding van misbruik en fraude. In deze Sociale Nota presenteert het kabinet een groot aantal maatregelen om te komen tot een beperking van de instroom en een activering van het stelsel. Dit beleid is gericht op het waarborgen van een solide en rechtvaardig sociaal stelsel, zodat ook in de toekomst het uitkeringsniveau gehandhaafd kan blijven en ook uitkeringsgerechtigden in de welvaarts groei kunnen delen.

Herpositionering sociaal beleid

3. Sociale zekerheid en sociaal beleid in bredere zin (dat ook zorg, onderwijs, veiligheid, een redelijke inkomensverdeling en goede arbeidsomstandigheden bevat) ondersteunen als ze goed zijn vormgegeven een voorspoedige maatschappelijke ontwikkeling.

Tussen sociaal en economisch beleid wordt vaak een spanning gezien. Het is echter niet zo dat sociaal beleid een kostenfactor is die automatisch de groei van de economie en de werkgelegenheid beperkt. Inkomenswaarborg bij werkuitval, adequate regels rond arbeid en arbeidsomstandigheden, een redelijke inkomensverdeling, een zorgstelsel dat bijdraagt aan de gezondheid van de beroepsbevolking, goed en voor iedereen toegankelijk onderwijs, een effectieve bestrijding van armoede en sociale uitsluiting: al deze elementen van sociaal beleid leveren ook een bijdrage aan de economische groei en prestaties. Niettemin zijn de kosten van de sociale zekerheid wel degelijk een factor om rekening mee te houden, te meer omdat door de vergrijzing de groei van de AOW voorlopig nog door zal zetten. Een te hoog beslag op wat wordt verdiend, kan werkgelegenheid en zekerheid in de toekomst bedreigen.

Werkgelegenheid: meer reguliere banen in de marktsector

4. Werk moet primair in de marktsector ontstaan. Het CPB verwacht de grootste werkgelegenheidsgroei in de handel en zakelijke dienstverlening, terwijl ook de quataire sector (zorg, onderwijs) meer banen zal opleveren.

De reguliere werkgelegenheidsgroei kan worden versterkt door een grotere slagkracht van de markt. Daarvoor is een gezond macro-economisch kader nodig, een voortzetting van loonkostenbeheersing en lastenverlichting, structuurversterking, flexibilisering van arbeid en arbeidsmarkt en ± door scholing ± een verhoging van de kwaliteit van het arbeidsaanbod. Een groei van de quataire sector is mogelijk onder voorwaarde dat de beperking van de collectieve uitgaven doorgaat. Ook is een weg commercialisering van quataire diensten en een sterkere toepassing van het profijtbeginsel.

Aanvullend werkgelegenheidsbeleid: meer gesubsidieerde arbeid en andere vormen van activering

5. Een uitkering hebben mag niet gelijk staan met uitschakeling. Zolang er nog niet voldoende reguliere banen zijn, kunnen werkzoekenden in andere werkactiviteiten (zoals gesubsidieerde arbeid) worden ingeschakeld. Het kabinet geeft daarbij ruim baan aan gemeenten om door experimenten nieuwe vormen van inschakeling en werk-creatie uit te testen.

Herverdeling van werk

6. Herverdeling van werk sluit aan op een algemene trend. De jaarlijkse arbeidsduur per werkende neemt af en deeltijdwerk is sterk in opmars. De groeiende behoefte aan deeltijdwerk betreft naast kortere werkweken ook de mogelijkheid om de loopbaan te onderbreken (bijvoorbeeld voor scholings- of zorgverlof). Het kabinet vindt het te meer van belang op deze trends in te haken omdat herverdeling meer werkzoekenden aan een baan kan helpen.

Flexibilisering van arbeid en arbeidsmarkt

7. In 1995 is de flexibilisering van de arbeid langs diverse sporen voortgegaan. In diverse cao's zijn afspraken gemaakt over variabele werktijden, veelal in combinatie met arbeidstijdverkorting en deeltijdarbeid. Het karakter van cao-afspraken is daarbij opener geworden met meer ruimte voor maatwerk op bedrijfsniveau. De trend is gezet, maar er lijkt nog ruimte om verdere stappen te zetten, bijvoorbeeld in zaken van werktijden en beloning.

De regelgeving van de overheid ten aanzien van arbeid wordt ook de komende tijd op onderdelen tegen het licht gehouden. Daarbij kunnen

vereenvoudiging en deregulering aan de orde zijn (arbeidstijdenwet, uitzendregels, preventieve ontslagtoets, proeftijd). Anderzijds kan er juist reden zijn om op onderdelen faciliteiten of bescherming te bieden (verlof, deeltijdarbeid, afroepcontracten). In de komende nota *Flexibiliteit en zekerheid* zal het kabinet diverse voornemens presenteren.

Aanpassing van instituties

8. Een goed werkgelegenheidsbeleid vraagt om taakverschuivingen bij de instituties. De uitkeringsinstanties krijgen, naast het verstrekken van uitkeringen, een grotere rol bij de activering van uitkeringsgerechtigden. De publieke arbeidsvoorziening moet zich meer gaan richten op werkzoekenden die niet op eigen kracht een baan kunnen vinden. En uitvoeringsorganen, gemeenten en arbeidsvoorziening zullen hechter gaan samenwerken om werkzoekenden beter van dienst te zijn. Het kabinet heeft de instellingen uitgenodigd het veranderingsproces ten behoeve van een gecoördineerde dienstverlening uit te werken.

Plaats en taak van de overheid

9. Alle veranderingen op sociaal-economisch terrein dwingen tot een herijking van de verantwoordelijkheid en taken van de overheid.

Een nieuw evenwicht moet worden gevonden tussen ordening en vrije marktwerking. Deze Sociale Nota vraagt aandacht voor de paradox dat het scheppen van meer ruimte voor de markt geordend dient te gebeuren. Ordening is niet iets van een voorbije periode. Het gaat erom een nieuwe balans te vinden. Daarover gaat het debat over de toekomst van de verzorgingsstaat.

Een nieuwe en heldere verantwoordelijkheidsverdeling wordt ook gezocht tussen de overheid en andere maatschappelijke actoren: sociale partners, gemeenten, bedrijven, burgers. In onderscheiden verantwoordelijkheid zullen het formuleren van doelstellingen, een adequate uitvoering en publieke verantwoording beter op elkaar moeten worden afgestemd. Partnerschap van werkgevers, werknemers en hun organisaties, van gemeenten, van burgers en hun belangenorganisaties zijn daarbij onmisbaar voor effectief en mobiliserend beleid. In de sociale zekerheid, bij de arbeidsbemiddeling en in het activerende werkgelegenheidsbeleid worden de bakens verzet door een nieuwe invulling en afstemming van verantwoordelijkheden. Nieuwe vormen van concurrentie en marktwerking kunnen het functioneren van de arbeidsmarkt en de publiek georganiseerde sociale zekerheid versterken.

Beleid en uitvoering voelen en voeden de internationale dimensie. De bemoeienis van EU-organen met het nationale sociaal-economische beleid wordt groter. Dit versterkt de noodzaak om het nationale beleid af te stemmen op dat van de EU. Zo stellen, conform de uitkomsten van het beraad van de Europese Raad in Essen (1994), de lidstaten meerjarenprogramma's voor het werkgelegenheidsbeleid op. Over de uitvoering van die programma's wordt door de Europese Commissie aan de Europese Top gerapporteerd. Gelet op de discussie die op Europees niveau gaande is, mag worden verwacht dat tijdens de Inter-gouvernementele Conferentie in 1996 het werkgelegenheidsbeleid in relatie tot het Verdrag van Maastricht aan de orde zal worden gesteld.

Werkgelegenheidsbeleid: een gezamenlijke verantwoordelijkheid

10. Voor een goed werkgelegenheidsbeleid en een goed sociaal beleid heeft het kabinet bondgenoten nodig. De kracht van ons systeem van arbeidsverhoudingen is dat de formele verantwoordelijkheid van de overheid voor het algemeen belang in de praktijk aansluiting vindt bij de eigen verantwoordelijkheid van maatschappelijke organisaties. Hoe terecht het ook is dat partijen elkaars domein respecteren, zij mogen niet de ogen sluiten voor de noodzaak om gezamenlijk op te trekken in de strijd tegen de werkloosheid. Het werkgelegenheidsbeleid en de volume-beheersing in de sociale zekerheid vragen om een breed draagvlak.

Betrokkenheid van de sociale partners bij dit beleid, vooral als zij cao-afspraken maken, is van cruciale betekenis voor het slagen ervan. Het is in ons aller belang de voordelen van de overlegeconomie maximaal uit te buiten, rekening houdend met de onderscheiden verantwoordelijkheden van alle deelnemende partijen.

In deze context moet ook het kabinetsvoornemen worden gezien de SER om advies te vragen over belangrijke maatregelen op sociaal-economisch terrein. Jaarlijks zal ± bij gelegenheid van de rijksbegroting ± in een brief aan de SER worden voorgelegd, over welke beleidsvoornemens het kabinet de SER advies zal vragen.

Kerntabel 1.1

	1970	1980	1990	1991	1992	1993	1994	1995#	1996#
	<i>1970-1979/1980-1989</i>								
Welvaart									
1 BBP per inwoner (gulden, prijzen 1990)	24086	29544	34681	35203	35613	35438	36149	37012	37653
2 feitelijke arbeidsduur per werkende (uren per jaar)	1860	1606	1433	1423	1413	1404	1392		
Arbeidsmarkt									
3 bruto participatiegraad*	62	58	58	58	59	59	60	60	61
4 werkloze beroepsbevolking (x 1000)	53	194	419	400	411	481	547	540	530
5 groei van de werkgelegenheid in personen (x 1000)	46	43	130	91	96	4	8	85	100
6 groei van het arbeidsaanbod in personen (x 1000)	70	99	96	73	107	74	74	78	90
Sociale zekerheid en activering									
7 i/a-verhouding (inactieven/ actieven)	44	65,7	82,1	81,6	81,3	83,2	82,9	82,2	81,4
8 SZQ (Sociale Zekerheidsquote)**	11,7	18,6	18,7	18,7	18,9	19,0	18,1	17,2	16,8
9 uitkeringsgerechtigden jonger dan 65 (x 1000)	723	1434	2027	2041	2047	2109	2117	2104	2080
Loon en inkomen									
10 mutatie contractionen	9,5	2,1	2,9	3,5	4,3	3,1	1,8	1,3	2,0
11 wig***	.	44	41	42	42	42	42	41	41
12 index koopkracht minima (1973=100)	.	124	114	113	113	113	110	110	110
13 index koopkracht modaal (1973=100)	.	107	107	107	108	108	108	108	109

Mutatiecijfers tot 1990 zijn (cursief) weergegeven als het gemiddelde over 10-jaarsperiodes.
raming.

* De bruto-participatiegraad is de beroepsbevolking (werkenden plus werklozen) gedeeld door de bevolking tussen 15 en 65 jaar.

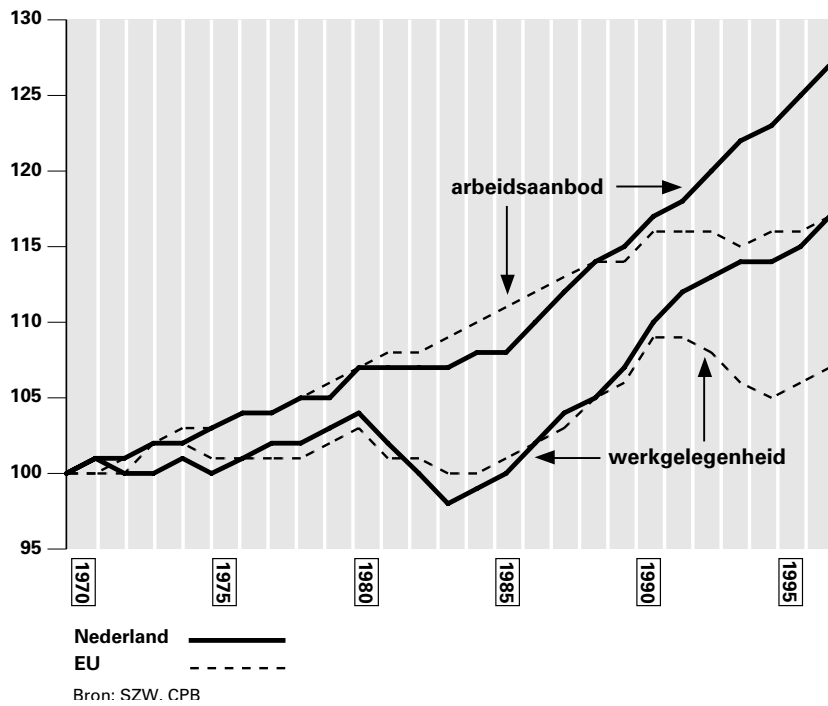
** Sociale zekerheidsuitgaven (voor zover relevant voor de WKA) gedeeld door het Bruto Binnenlands Produkt.

*** Verschil tussen loonkosten en netto loon van een alleenverdiener met een modaal inkomen, als percentage van de loonkosten.

Bron 2: CBS; 3,4,5,6,7,11: CPB; 1,8,9,12,13: SZW.

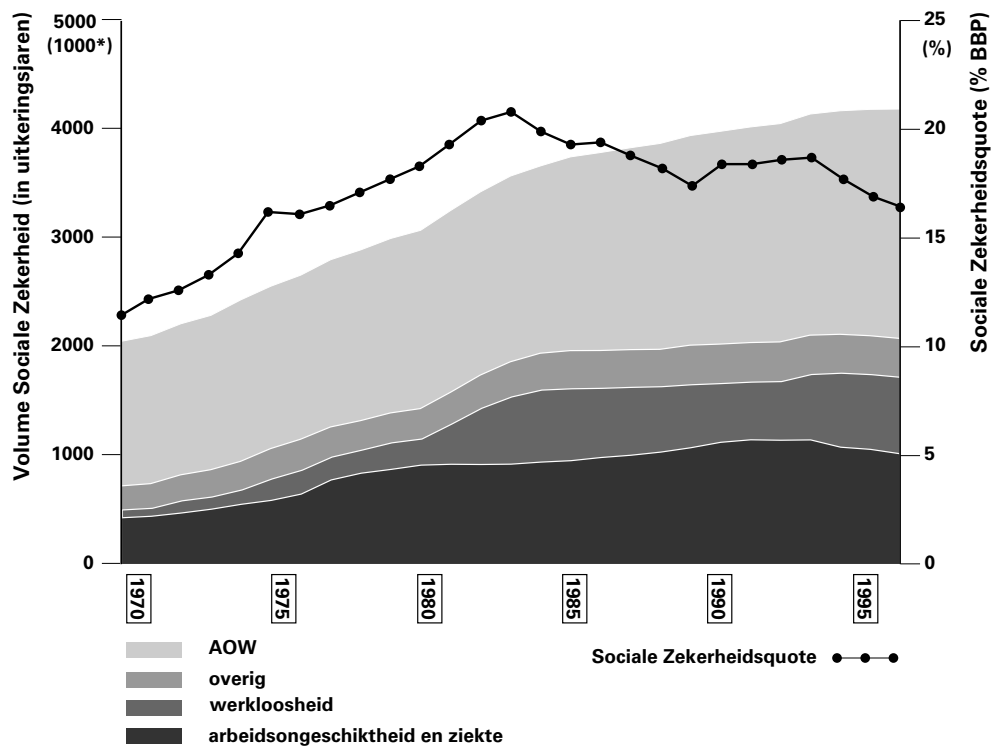
Arbeidsmarkt

Grafiek 1.1 Ontwikkeling van het arbeidsaanbod en van de werkgelegenheid in Nederland en in de EU, 1970 = 100.

Sociale zekerheid

Grafiek 1.2 Ontwikkeling van het volume Sociale Zekerheid (in uitkeringsjaren) en ontwikkeling van de Sociale Zekerheidsquote (% BBP).

HOOFDSTUK 2. WERK, WERK, WERK

2.1. Een veranderende arbeidsmarkt

11. Al bijna twee decennia lang kent ons land een aanhoudend hoge werkloosheid. In die periode heeft de economische groei zich dooreengenomen gunstig ontwikkeld. Zelfs bij een economisch gunstig tijdschaak in de tweede helft van de jaren tachtig is het echter niet gelukt de werkloosheid voldoende terug te dringen. Het is dan ook geen wonder dat velen zich afvragen of het met de werkloosheid ooit nog goed komt.

12. In die twee decennia is de maatschappij en ook de arbeidsmarkt intussen wel veranderd. En deze veranderingen zetten zich door. De integratie in de wereldeconomie is voortgeschreden en de internationale concurrentie wordt steeds scherper. Aanpassingsprocessen verlopen sneller en zijn omvangrijker, hetgeen noopt tot meer flexibiliteit op de Nederlandse arbeidsmarkt. De internationalisering heeft ook invloed op de Nederlandse arbeidsmarkt die een toenemende stroom immigranten te verwerken heeft gekregen. Tevens neemt de deelname van vrouwen aan het arbeidsproces toe. Het traditionele huishouden met een mannelijke kostwinner, is niet langer de standaard: er is een toenemend aantal tweeverdieners en alleenstaanden. Ook veranderen onze opvattingen ten aanzien van werk.

13. Het beleid moet hierop inspelen. Dat vergt vernieuwing. Traditionele maatregelen, hoe belangrijk deze op zichzelf ook zijn, zijn niet toereikend gebleken om de werkloosheid terug te dringen. Het verleden heeft dat geleerd. Ook wordt met deze traditionele maatregelen onvoldoende ingespeeld op de nieuwe arbeidsmarkt en de veranderende wensen ten aanzien van de invulling van een arbeidzaam leven. Hieronder worden de hoofdlijnen uiteengezet.

Werkloosheid: de uitgeschakelden

14. Globalisering van de economie en technologische ontwikkeling zijn van grote invloed op de werkgelegenheid. Naast een bedreiging vormen deze juist ook kansen voor nieuwe werkgelegenheid. In het beleid moeten natuurlijk wel de voorwaarden geschapen worden om die kansen ook te pakken. Dit vereist een continuering en intensivering van beleid ter versterking van de economische structuur. Dat betekent gezond financieel-economisch beleid waarbij binnen de budgettaire randvoorwaarden van het regeerakkoord ruimte wordt gezocht voor lastenverlichting en investeringen in infrastructuur; een beheerste en gedifferentieerde loonkostenontwikkeling; en selectief opruimen van barrières op produkt- en arbeidsmarkt die onnodig werkgelegenheidsbelemmerend werken.

Gezien de problematiek onder laag geschoolden vraagt dat om een versterkte inzet op de onderkant van de arbeidsmarkt. Dit alles moet er op zijn minst toe leiden dat de relatieve sterke aanwas van de beroepsbevolking opgevangen wordt.

15. Maar het probleem van de werkloosheid is dan nog niet opgelost. Grote inactiviteit dragen we al geruime tijd met ons mee. Dat geldt eveneens voor het hoge aandeel langdurig werklozen. Een toename van de werkloosheid in het verleden vertaalt zich na enige tijd in een toename van de langdurige werkloosheid. Met name ouderen en laag geschoolden hebben ± eenmaal werkloos ± een zeer grote kans langdurig werkloos te blijven. Meer dan de helft van de langdurig werklozen is laag geschoold, dat wil zeggen heeft niet meer opleiding dan LBO. Zij ontmoeten uiteenlopende barrières op de arbeidsmarkt. Een extra beleidsinzet op dit arbeidsmarktknelpunt is dringend geboden. Dit zal in 1996 onder meer

gebeuren door een belangrijke reductie van de werkgeverslasten voor laag produktieve arbeid.

16. Met alle voorwaardenscheppend beleid en alle verruiming van de marktwerking is evenwel nog niet te voorzien dat de arbeidsmarkt op afzienbare termijn al deze mensen opneemt. Probleem is niet dat er voor hen geen werk is. Er zijn nog tal van onvervulde maatschappelijke (en individuele) behoeften, bijvoorbeeld op het terrein van veiligheid, zorg, ouderenhulpverlening, kinderopvang. Onderzoek geeft aan dat er in de sfeer van de dienstverlening in en rond het huis belangrijke mogelijkheden liggen¹ Het probleem is veeleer: hoe organiseren wij dat dat werk gedaan wordt door mensen die nu aan de kant staan. Geconstateerd moet worden dat de huidige maatschappij met de huidige instituties daar niet toe in staat is gebleken.

17. Het beleid gericht op groei van de werkgelegenheid met vooral banen in de marktsector heeft dus aanvulling. Een vorm hiervoor is het transformeren van uitkeringsgeld in werk. In experimenten vindt een verkenning plaats van de mogelijkheden tot deze aanvullende vormen van werk. Het ontginnen van deze nieuwe markt voor nog onvervulde maatschappelijke behoeften strekt zich ook uit tot de marktsector.

Nieuwe arbeidsmarkt

18. Ook in andere opzichten (behalve de werkloosheid) is de arbeidsmarkt niet meer dezelfde als jaren terug en vraagt deze om nieuwe accenten in het beleid. Onder invloed van allerlei maatschappelijke veranderingen wijzigen onze opvattingen over werk en werkloosheid. Met name die van jongere generaties. Veertig jaar aaneengesloten een baan van veertig uur per week sluit niet meer aan bij de moderne leefpatronen. Ook treedt de behoefte meer op de voorgrond om werken af te wisselen met zorg voor anderen, scholing, of heroriëntatie. Een en ander betekent een duidelijker voorkeur voor een meer flexibele invulling van arbeidspatronen en arbeidsduur.

19. De wens van flexibiliteit bestaat niet alleen aan de kant van de aanbieders van arbeid maar ook bij bedrijven. De toegenomen internationale concurrentie dwingt tot snellere aanpassingen. Het proces van ontstaan en verdwijnen van banen verloopt sneller dan in het verleden. Ook groeit het aandeel tijdelijke banen en worden ze in veel vormen aangeboden: tijdelijke contracten, uitzendwerk en detachering. De grotere dynamiek betekent ook de noodzaak tot voortdurend leren (training, bijscholing en herscholing).

20. De toegenomen deeltijdarbeid weerspiegelt ten dele al deze veranderende behoeften aan de aanbod- en vraagkant van de arbeidsmarkt. De tendens naar meer deeltijdarbeid hangt ook samen met de verschuiving in de sectorale werkgelegenheidsstructuur waarbij de dienstensector steeds belangrijker wordt; een trend die zich in de toekomst zal doorzetten.

Voor de werkgelegenheid, gemeten in personen, is het van belang dat het aantal deeltijdbanen verder uitbreidt. Ook selectieve en gedifferentieerde vormen van arbeidsduurverkorting alsook verloffaciliteiten (scholingsverlof bijvoorbeeld) kunnen bijdragen aan meer flexibiliteit en meer banen. De vermindering van de arbeidsduur per werkende krijgt zo een nieuwe vorm, maar is in feite ook weer niet nieuw; het is een ontwikkeling die al decennia gaande is, en waarvoor de produktiviteitsstijging de ruimte heeft geschapen.

¹ E.S. Mot en A.H. Paape, *Behoeften en effectieve vraag van alleen- en tweeverdiensers*, OSA-werkdocument W130, Den Haag, april 1995.

Vernieuwde instituties

21. Het welslagen van het participatie-beleid is ook afhankelijk van flexibilisering van de arbeidsmarkt en van een vernieuwing van instituties op het terrein van de arbeidsmarkt en sociale zekerheid. Het element van activering zal een centrale plaats moeten krijgen in regelgeving en uitvoering. Dat betekent onder meer een aanpassing van de uitvoeringsorganisaties. Het betekent ook een stroomlijning van regelgeving.

Het beleid zal bovendien meer gedecentraliseerd gestalte moeten krijgen. Een grotere rol is weggelegd voor regio's en gemeenten. Dit vanuit de gedachte dat waar het gaat om de inschakeling van langdurig werklozen het best op decentraal niveau de behoeften onderkend worden en een passende aansluiting kan worden gevonden tussen aanbod en vraag. In dit kader zal ook ruimte worden geboden om te experimenteren zonder de wetten van de economie te veronachtzamen.

Conclusie:

22. Alles bijeengenomen blijft de inzet van het beleid volop gericht op het bevorderen van de werkgelegenheid. Daarbij hebben de veranderingen op de arbeidsmarkt als consequentie, dat dit begrip niet statisch kan worden opgevat. Door de grotere dynamiek van het ontstaan en teloorgaan van banen, en door het toenemen van het aantal verschillende en gespecialiseerde functies, wordt de frictiewerkloosheid groter.

Ook neemt bij werknemers de behoefte aan flexibiliteit toe in de vorm van korter werken of loopbaanonderbreking. De dynamiek van de nieuwe arbeidsmarkt leidt dus tot een grotere afwisseling van perioden van werken en \pm vrijwillig of gedwongen \pm niet werken. Aanvullend op het algemene werkgelegenheidsbeleid zijn op de korte termijn verschillende initiatieven nodig om extra werk, zowel in de collectieve als in de marktsector, tot stand te brengen.

2.2. Naar een herpositionering van sociaal beleid

23. Tussen sociaal beleid en economische prestaties wordt vaak een spanning gezien. Het nastreven van allerlei sociale doelstellingen zou een belasting vormen voor de economie, en daarmee een belemmering voor groei en werkgelegenheid. Dit beeld is echter op zijn minst eenzijdig en vraagt om bijstelling.

De wisselwerking tussen het sociale (onder andere goede sociale zekerheid, zorg, onderwijs, een redelijke inkomensverdeling) en het economische is in feite veel complexer. Sociale voorzieningen zijn niet alleen een kostenfactor, maar dragen ook bij aan onze welvaart. Ze zijn een welvaartselement op zich, maar bovendien \pm en dit wordt minder vaak belicht \pm zijn zij ook functioneel voor economische groei en prestaties. In het vervolg van dit hoofdstuk wordt dit nader uitgewerkt. Dit mede aan de hand van een vergelijking van Nederland met het buitenland.

Sociale voorzieningen als kostenpost

24. De financiering van de collectieve voorzieningen legt een aanzienlijk beslag op het nationaal inkomen. Deze financiering geschiedt met name door heffingen, onder andere op de factor arbeid. De belastingen en sociale premies op arbeid (de wig) komen bovenop het netto-loon. Direct of indirect komen zij tot uitdrukking in de loonkosten. Verhoging van de wig leidt tot hogere loonkosten hetgeen schadelijk is voor de werkgelegenheid. Daarnaast kan een hoog niveau van voorzieningen leiden tot een hoge marginale belasting- en premiedruk die remmend kan werken op de bereidheid zich in te spannen in werk of het zoeken naar werk. Ook kunnen de voorzieningen in het stelsel van sociale zekerheid zo

vormgegeven worden dat het activerend element in het stelsel ontbreekt. Ten slotte kan een omvangrijke collectieve sector betekenen dat de allocatie zich voor een belangrijk deel aan de marktwerking onttrekt, wat tot minder dan de optimale uitkomsten kan leiden.

Zo bezien zijn de kosten van sociale voorzieningen wel degelijk ook lasten die op zichzelf beschouwd (dat wil zeggen afgezien van de baten) nadelig uitwerken op de economische groei.

25. In hoeverre onderscheidt Nederland zich van het buitenland door hogere uitgaven voor sociale zekerheid, gezondheidszorg en onderwijs? Het hoge aandeel ziekte en arbeidsongeschiktheid vormt in Nederland een aanhoudend punt van zorg. De uitgaven aan sociale zekerheid (wettelijke en bovenwettelijke regelingen) liggen voor Nederland ongeveer op een gelijk niveau als in Duitsland, Frankrijk en Denemarken. Daarbij is dan gecorrigeerd voor het feit dat in Nederland uitgegaan wordt van bruto-uitkeringen en in het buitenland van netto-uitkeringen. In al deze landen bedragen de sociale-zekerheidsuitgaven ongeveer 30 procent van het bruto binnenlands produkt (BBP). Het Verenigd Koninkrijk ligt daar iets onder met ongeveer 28 procent BBP. Duidelijk lager zijn deze uitgaven in de zuidelijke EU-lidstaten (circa 20 procent BBP). In de Verenigde Staten ligt dit nog lager. Het zijn dus de Noord- en Westeuropese landen gezamenlijk die ten opzichte van de zuidelijke landen en de VS in dit opzicht een concurrentienadeel hebben.

26. De uitgaven voor de volksgezondheid van ons land zijn qua niveau vergelijkbaar met die in de omringende landen. In Nederland belopen de uitgaven circa 9 procent van het BBP, binnenlands produkt, iets lager dan in Frankrijk en Duitsland. In deze landen is de vergrijzing echter verder voortgeschreden. In de Verenigde Staten liggen deze uitgaven evenwel duidelijk hoger (14 procent van het BBP). Voor Nederland vergt het een beleidsinspanning om bij verdere vergrijzing de kosten voor zorg te blijven beheersen.

Wat de onderwijsuitgaven betreft, wordt een internationale vergelijking bemoeilijkt door institutionele verschillen en statistische problemen.

De meest recente gegevens betreffen 1992. Deze geven aan dat Nederland met 5 procent van het BBP aan de lage kant zit. Uit OESO-gegevens is af te leiden dat de uitgaven per leerling bij het primair en secundair onderwijs relatief laag zijn en de uitgaven per student in het tertiair onderwijs in de middenmoot. Voor zover uit internationale vergelijkingen bekend is, is de kwaliteit van ons onderwijs hoog.

27. Alles bijeengenomen kent ons land een hoog niveau aan collectieve uitgaven aan sociale zekerheid, gezondheidszorg en onderwijs. De overdrachtsuitgaven zijn in andere landen in de regel geringer. Met het oog op onze concurrentiepositie is het van belang de kosten in de hand te houden. In onderstaande tabel zijn de cijfers voor de verschillende landen zoveel mogelijk vergelijkbaar gemaakt.

I/A-VERHOUDING INTERNATIONAAL

De i/a-verhouding is de getalsverhouding tussen uitkeringsgerechtigden en werkenden, uitgedrukt in uitkeringsjaren respectievelijk arbeidsjaren. Wat de hoogte van dit verhoudingsgetal betreft lijkt ons land ten opzichte van de overige landen geen uitzonderlijke positie in te nemen. Wel is het zo dat de vergrijzing in de andere landen verder is voortgeschreden. Nederland heeft een relatief jonge bevolking. De desondanks ook bij ons hoge i/a-verhouding komt door de hoge inactiviteit onder personen jonger dan 65 jaar.

In onderstaande tabel zijn de cijfers voor de verschillende landen zoveel mogelijk vergelijkbaar gemaakt.

I/A-ratio internationaal

	i/a-verhouding totaal	i/a-verhouding excl. ouderdomspensioenen
België	1,061	0,512
Duitsland	0,884	0,407
Frankrijk	0,835	0,338
Nederland	0,829	0,426
VK	0,808	0,342
Denemarken	0,736	0,353

Bron: NEI, nog niet gepubliceerde voorlopige onderzoeksresultaten.

Welvaartsaspecten van sociaal beleid

28. De verzorgingsstaat kost geld, maar de burgers krijgen daarvoor ook wel wat terug. Om te beginnen bestaanszekerheid. De sociale zekerheid biedt bescherming tegen risico's als ziekte, werkloosheid en arbeidsongeschiktheid. Plotselinge financiële terugval wordt afgeremd en tijdelijk opgevangen door loongerelateerde uitkeringen. Het vangnet van de bijstand maakt het mogelijk dat als er geen andere middelen van bestaan zijn iemand toch in de noodzakelijke kosten van levensonderhoud kan voorzien. De bijstandsuitkeringen zijn in Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk lager dan in Nederland. In Duitsland en de Scandinavische landen zijn deze gemiddeld genomen ongeveer gelijk of hoger.

29. Uit tabel 2.1 blijkt dat de *replacement rate* ± dit is de hoogte van de netto-werkloosheidsuitkering gedeeld door het laatst verdiende netto-loon ± voor Nederland op het lage inkomensniveau (dat wil zeggen tot circa ± 3000)² niet afwijkt van het gemiddelde van de overige landen. Deze conclusie geldt voor de eerste periode van de werkloosheid. De duur van de werkloosheidsuitkering verschilt echter aanzienlijk tussen landen. In Nederland is de duur langer naarmate de werkloze ouder is. De maximale duur is 5 jaar. In Frankrijk bedraagt de maximale duur bijna vier jaar (45 maanden), in Duitsland 2,5 jaar en in Groot-Brittannië 1 jaar.

² Voor Groot-Brittannië is de replacement rate bepaald voor een inkomensniveau van 20 000 gulden.

Tabel 2.1: Replacement rates bij werkloosheid voor personen met een laag inkomen.

	alleenstaanden	alleenverdiener twee kinderen	tweeverdiener twee kinderen	alleenstaande ouder met twee kinderen
Denemarken	84 %	89 %	96 %	94 %
Frankrijk	82 %	90 %	92 %	84 %
Duitsland	51 %	100 %	82 %	100 %
VK	52 %	91 %	65 %	71 %
Nederland	66 %	92 %	83 %	82 %
Zweden	68 %	77 %	90 %	84 %

Bron: *Unemployment Benefits and Social Assistance in Seven European Countries*, Department of Social Security, Londen (nog te verschijnen).

30. De redelijk gelijkmatige inkomensverdeling in Nederland kan eveneens als een belangrijke verworvenheid worden beschouwd. Extreme inkomensverschillen komen bij ons nauwelijks voor. De top 10 procent meest verdienenden hebben een inkomen van gemiddeld 2,85 keer dat van de 10 procent minst verdienenden. Uitgegaan is van de gestandaardiseerde verdeling van het beschikbaar inkomen. In bijvoorbeeld Frankrijk ligt dit getal op 3,48, in het Verenigd Koninkrijk op 3,79 en in de Verenigde Staten op 5,94. Verder heeft de onderste 25 procent inkomenstrekkers gemiddeld een beschikbaar inkomen gelijk aan 76 procent van het mediane inkomen. Dat is hoger dan in andere landen.³

31. Collectieve financiering van tal van voorzieningen zoals gezondheidszorg (ziekenfonds), onderwijs (bijvoorbeeld studiefinanciering) en huisvesting (huursubsidie) leidt tot een grote toegankelijkheid. Het onderwijs is voor ieder toegankelijk. Hierdoor zijn er redelijk gelijke kansen en ontplooiingsmogelijkheden, een belangrijke voorwaarde om maatschappelijk en economisch te kunnen functioneren. Ook kent Nederland een hoge kwaliteit van zorgvoorzieningen. In Nederland is nagenoeg iedereen verzekerd tegen ziektekosten. De verplichte ziekenfondsverzekering en de AWBZ spelen hierbij een belangrijke rol. Deze dekken het grootste deel van de verstrekkingen.

32. Al met al kent Nederland een hoog niveau van voorzieningen. De kwaliteit en de aard van de overheidsvoorzieningen worden gemiddeld genomen positief gewaardeerd. Bijna 9 van de 10 personen zegt tevreden te zijn met zijn leef- en inkomenssituatie.⁴

Sociaal beleid functioneel voor economische groei

33. De vruchten van sociaal beleid, zoals een redelijke inkomensverdeling en goede sociale voorzieningen vertegenwoordigen niet alleen een te waarderen welvaartselement op zich. Sociaal beleid is ook functioneel voor het streven naar meer economische groei.

Deze samenhang wordt ook in internationaal verband onderkend. Het beginsel is als één van de doelstellingen van de Europese Unie neergelegd in het verdrag van Maastricht. Ook op de Sociale Top van de Verenigde Naties (Kopenhagen, 1995) is de wisselwerking tussen economische en sociale ontwikkeling onderstreept.

34. Ook in de economische literatuur wordt door sommigen het belang aangetoond van een evenwichtige inkomensverdeling. Persson en

³ *Income distribution in OECD countries: the evidence from the Luxembourg Income Study (LIS)*, DEELSA/ELSA/WP1(93)6/PART 3, blz. 3, 1995.

⁴ *Sociaal en Cultureel Rapport 1994*, tabellen 11.7 en 11.8, blz. 512, SCP, Rijswijk, 1994.

Tabellini komen op basis van een statistische analyse van empirische gegevens voor een vijftigtal landen over een lange tijdsperiode, tot de conclusie dat in democratieën een scheve eigendoms- en primaire inkomensverhouding nadelig zijn voor economische groei. Dergelijke scheve verhoudingen leiden in een democratisch bestel op enig moment tot een koerscorrectie die dan ten koste gaat van investeringen en groeibevorderend beleid, waardoor op de lange termijn bezien de groei lager uitvalt in vergelijking met landen met een inkomenspolitiek gezien evenwichtiger beeld in de primaire sfeer.⁵

35. Goede sociale voorzieningen, goed en toegankelijk onderwijs en een redelijke inkomensverdeling dragen ontegenzeggelijk ook bij aan sociale cohesie en maatschappelijke mobiliteit. In dit opzicht wordt een goed sociaal beleid een bijdrage aan economische groei. Het valt gemakkelijk in te zien dat economische groei niet gebaat is bij een tweedeling van de maatschappij in rijken en armen. Dat immers betekent een segmentering van de samenleving ± soms ook fysiek in de vorm van stedelijke getto's ±, met het risico dat mensen met weinig of geen inkomen afhaken en geen produktieve bijdrage meer leveren, terwijl de kansen van hun kinderen op sociale mobiliteit aanmerkelijk kleiner zijn.

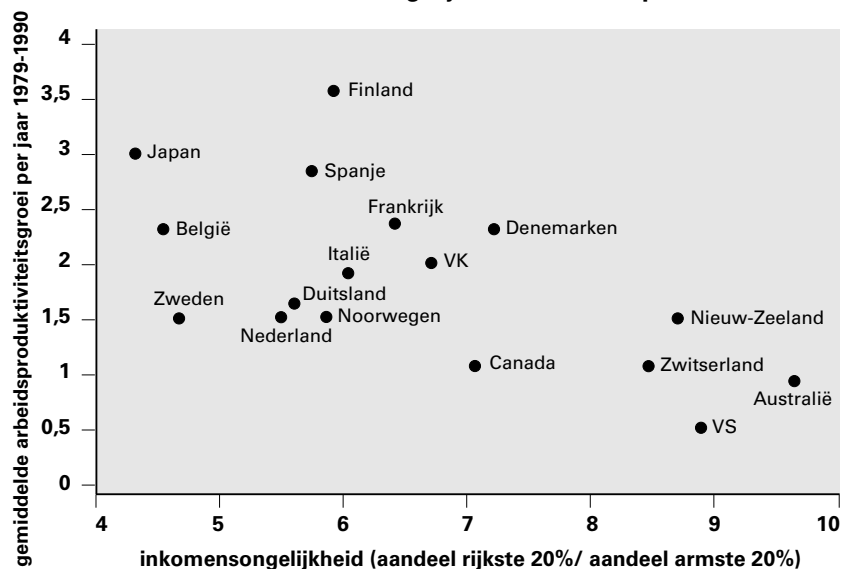
36. Goed en toegankelijk onderwijs is van grote betekenis voor de economie. Met name voor een economie waarvan het overeind blijven in de internationale concurrentie steeds meer afhankelijk is van de kennisintensiteit van de produktie is het belang van goed onderwijs onomstreden. Maar evenzeer belangrijk is dan ook dat dit onderwijs toegankelijk is voor rijk en arm. Dat vermindert de kans dat menselijk potentieel onbenut blijft en verhoogt de produktiviteit.

37. Onderstaande grafiek 2.1 laat zien dat tussen de produktiviteitsstijging en inkomensgelijkheid een positief verband bestaat. Dit kan samenhangen met het feit dat inkomensgelijkheid en onderwijskansen en -deelname met elkaar gecorreleerd zijn.⁶ In de Verenigde Staten bijvoorbeeld, waar de inkomensongelijkheid groot is, leveren de laagste inkomensgroepen slechts 4 procent van de academisch gevormden. Vanzelfsprekend levert het in een figuur samenbrengen van deze grootheden een verband op dat alleen middels nader onderzoek tot een meer definitief oordeel kan leiden. Bezien zou bijvoorbeeld moeten worden of het verschil in produktiviteitsniveaus tussen landen niet tot een zekere vertekening leidt. Bij een al hoog produktiviteitsniveau immers is het moeilijker een sterke produktiviteitsstijging te realiseren (wet van de remmende voorsprong).

⁵ Zie Persson en Tabellini, «Is Inequality Harmful for Growth?», *American Economic Review*, 1994, blz. 600±621. Andere economen, zoals bijvoorbeeld Alesina en Rodrik, komen tot soortgelijke bevindingen (Alesina A. en Rodrik D., Distributive politics and economic growth, *The Quarterly Journal of Economics*, 1994, blz. 465±490). Onevenwichtigheid in de verdeling van inkomen en vermogen op een bepaald moment, is negatief gecorreleerd met de economische groeiprestatie in de daarop volgende periode.

⁶ J. Tinbergen, The impact of the Education Income Distribution, *Review of Income and Wealth*, 18, 3, 1972.

Grafiek 2.1 Inkomensongelijkheid en arbeidsproductiviteit.

Bron: Wereldbank, OESO

38. Ten slotte: er is een relatie tussen het sociale stelsel en economische dynamiek.

- ± Sociale zekerheid kan de activering van inactieven belemmeren. Als een stelsel daarentegen goed vormgegeven is naar de eisen van onze tijd, bevordert het stelsel dat werknemers risico durven nemen. Een stelsel dat voorziet in de dekking van bestaansrisico's en daardoor de risicobereidheid vergroot, resulteert in een positief verband tussen gelijkheid en efficiency.⁷
- ± Evenzo is bekend dat in landen met minder goede sociale-zekerheidsuitkeringen vanwege de druk van de ernstige sociale gevolgen bij ontslag (het belanden in armoede), noodzakelijke saneringen in bedrijven soms worden uitgesteld.
- ± De afwezigheid van wettelijke sociale zekerheid impliceert nog niet dat de totale kosten van sociale zekerheid uiteindelijk minder zijn. Veelal zal er druk zijn zich bij te verzekeren, hetgeen voor betrokkenen, mede gelet op het risico van inkomensderving, duurder uit kan pakken.⁸
- ± Bovendien valt te wijzen op de conjunctuur-stabiliserende werking die van een goed sociale-zekerheidsstelsel uitgaat. Economische schommelingen worden daardoor gedempt. In een land met een goede sociale bescherming (en een goed overlegstelsel) zijn voorts minder stakingsdagen te verwachten, hetgeen wordt bevestigd door cijfers: per 1000 werknemers gingen jaarlijks 23 arbeidsdagen verloren aan stakingen in de periode van 1990 tot en met 1992; in de VS is dit bijna het dubbele (42 dagen).

Conclusies economische functie van sociaal beleid

39. Het bovenstaande maakt duidelijk dat sociaal beleid, mits goed vormgegeven naar de eisen van onze tijd, ook economisch gezien niet uitsluitend beschouwd mag worden als een kostenfactor. Een houdbaar stelsel van sociale zekerheid, dat een inkomenswaarborg biedt aan wie daarop zijn aangewezen; regels rond arbeid en arbeidsomstandigheden; een goede gezondheidszorg; goed en voor iedereen toegankelijk

⁷ SER-Advies *Convergentie en Overleegconomie*, blz. 53, SER, Den Haag, 1992.

⁸ Zie bijvoorbeeld E.J. Bird, *The Welfare Cost of Income Uncertainty*, Frankfurt am Main, 1993.

onderwijs; een redelijke inkomensverdeling en effectieve bestrijding van armoede en sociale uitsluiting; al deze elementen van sociaal beleid leveren niet alleen baten op aan de werknemer en burger, maar leveren ook een bijdrage aan economische groei en de groei van de werkgelegenheid. Dit alles veronderstelt een duurzaam, solide en beheersbaar stelsel van sociale zekerheid. Terugdringen van het volume door beheersing van de instroom en bevordering van de uitstroom blijft hierdoor van belang.

HOOFDSTUK 3. WERK OP DE ARBEIDSMARKT

40. Dit hoofdstuk van de Sociale Nota schetst de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt: de factoren achter zowel de groei van het arbeidsaanbod als de toename van de werkgelegenheid. Deze analyse vormt de basis van de hoofdstukken 4 en 5 waarin de beleidsconsequenties aan de orde komen.

3.1. Samenstelling en ontwikkeling van het arbeidsaanbod

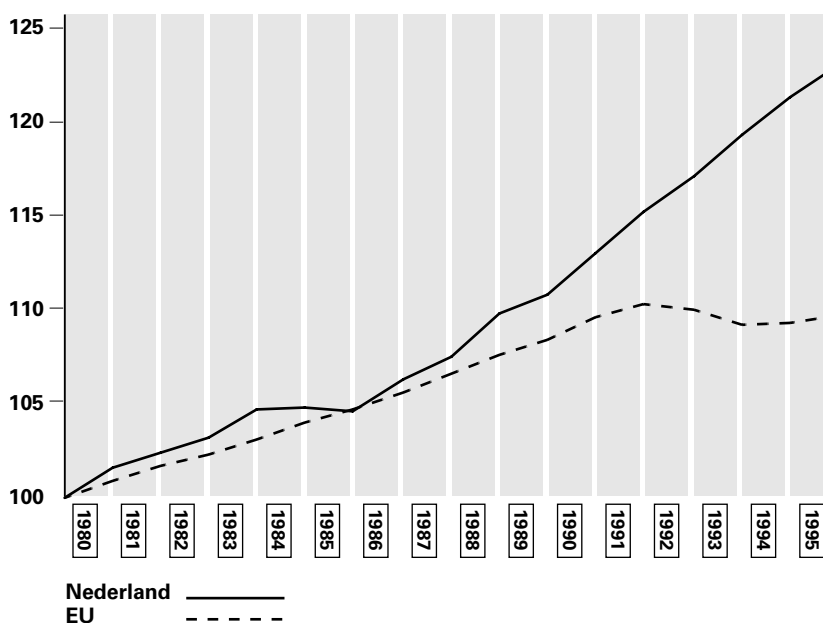
Aanhoudend hoge groei arbeidsaanbod

41. Een belangrijk kenmerk van onze arbeidsmarkt is de sterke groei van de beroepsbevolking. Tussen 1990 en 1995 is het arbeidsaanbod gemiddeld met 1,3 procent per jaar gegroeid (dat komt neer op een groei van 80 000 personen per jaar). Ter vergelijking: in de Europese Unie als geheel bedroeg de gemiddelde jaarlijkse groei minder dan 0,1 procent. Verschillende factoren dragen bij aan deze hoge groei in Nederland.

42. Nog altijd kent de Nederlandse bevolking een relatief jonge leeftijdsopbouw, het resultaat van de geboortegolf in de jaren vijftig en zestig. Hierin komt uiteraard verandering: de ontgroening is ingezet en de vergrijzing is begonnen. In de beroepsbevolking verschuift het zwaartepunt van jongere naar middelbare leeftijdsgroepen.

Een andere factor is de inhaalmanoeuvre van vrouwen. Hun arbeidsdeelname ligt inmiddels iets boven het gemiddelde van de Europese Unie, maar nog beduidend beneden het niveau van bijvoorbeeld Duitsland, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk⁹. Ook is het aandeel deeltijdarbeid onder vrouwen internationaal gezien erg hoog.

Grafiek 3.1 Groei arbeidsaanbod Nederland en EU, 1980-1995, 1980 = 100.

⁹ De stijging van de arbeidsdeelname van vrouwen komt voort uit verschillende, deels samenhangende, ontwikkelingen: het verder toenemende opleidingsniveau (hoger opgeleiden kennen een hogere arbeidsdeelname), sociaal-culturele factoren (emancipatie, streven naar economische zelfstandigheid) bij vooral jongere generaties, en de groeiende behoefte van werkgevers, met name in de dienstensector, aan flexibel inzetbaar personeel die samenging met de behoefte van veel vrouwen aan een deeltijdbaan. Zie ook SCP, *Sociaal en Cultureel Rapport 1994*, Rijswijk 1994, blz. 136±138. Op basis hiervan wordt dan ook een verdere stijging verwacht.

Bron: OECD, Economic Outlook, juni 1995.

43. De komende jaren blijft de beroepsbevolking in ons land groeien. Tussen 1990 en 1995 bedroeg de groei, gemiddeld 80 000 personen per jaar. In 1996 komt dit cijfer als gevolg van de herkeuringen in de WAO zelfs op 90 000 personen per jaar. Hiervan is ruim 30.000 op het conto te schrijven van demografische ontwikkelingen (natuuraanwas, migratie) en komt 25.000 voor rekening van de trendmatige stijging van de arbeidsdeelname (met name bij vrouwen). Daarnaast melden zich circa 30.000 voormalig arbeidsongeschikten op de arbeidsmarkt als uitvloeisel van het beleid gericht op de terugdringing van de arbeidsongeschiktheid. Tenslotte heeft de conjunctuur nog een effect op de groei van het arbeidsaanbod: in 1995 is dat effect nog negatief en in 1996 positief.

Op de langere termijn verwacht het CPB een afvlakking van de groei, onder meer vanwege de ontgroening. Tot het jaar 2015 zal het arbeidsaanbod jaarlijks met gemiddeld 55 000 personen toenemen, naar verhouding nog altijd veel meer dan elders in Europa. Dit getal is overigens wel afhankelijk van de gehanteerde beleidsveronderstellingen. Mede vanwege de effecten van het beleid, zoals de nieuwe keuringscriteria voor arbeidsongeschiktheid, de afschaffing van de dienstplicht, en de verplichting voor alle bijstandsgerechtigden om zich op de arbeidsmarkt aan te bieden, zal het arbeidsaanbod de eerstkomende jaren in ieder geval nog duidelijk hoger zijn dan de langere-termijntrend van 55 000 per jaar die het CPB aangeeft tot 2015.¹⁰

44. De groeiprognozes van het arbeidsaanbod kennen overigens onzekerheidsmarges. Onzeker is bijvoorbeeld in hoeverre het aantal arbeidsongeschikten wordt teruggedrongen. Ook de stijging van het arbeidsaanbod van vrouwen is niet precies te voorspellen, net zo min als de ontwikkeling rondom de VUT. Ten slotte is ook de migratie een ongewisse factor. De afgelopen jaren is het migratiesaldo in de bevolkingsprognoses verschillende malen naar boven bijgesteld.¹¹

45. Om alleen al de groei van het arbeidsaanbod op te vangen, is een toename van de werkgelegenheid met eenzelfde aantal banen nodig. Doordat het arbeidsaanbod in Nederland naar verhouding veel meer stijgt dan elders in Europa, is het duidelijk dat we ook beter moeten presteren dan andere Europese landen in het scheppen van banen. Het kabinet wil daarom tenminste de taakstelling van het regeerakkoord realiseren: 350 000 extra banen in deze kabinetsperiode. Naarmate de groei groter is en het beleid hier beter op inspeelt, is de mogelijkheid aanwezig om deze taakstelling te overtreffen.

46. Het is overigens zo dat veel werklozen, ook als de werkloosheid niet afneemt, redelijke kansen hebben om aan de slag te komen. In 1994 bijvoorbeeld, toen de werkloosheid opliep en de werkgelegenheid per saldo ruwweg stabiliseerde, bedroeg het aantal externe vacaturevervullingen bijna 500 000. De helft daarvan kwam voor rekening van reeds werkenden, maar ruim 30 procent was voor werklozen (exclusief schoolverlaters).¹² Dit betekent dat in 1994 een kleine 140.000 werklozen aan slag zijn gekomen.

Samenstelling werkzoekenden divers

47. Het totale bestand aan werkzoekenden is divers van samenstelling. Er zijn verschillen in opleidingsniveau, werkervaring, leeftijd, geslacht, land van herkomst, werkloosheidsduur, en zoekgedrag. Al deze kenmerken zijn in meer of mindere mate van invloed op de kansen op de arbeidsmarkt¹³. Sommigen vinden gemakkelijk zelf hun weg, anderen zijn niet onmiddellijk inzetbaar.

¹⁰ Tot 2005 ligt de toename van de beroepsbevolking in de drie scenario's in de marge van 30.000 à 75.000 per jaar. In de periode 2006±2015 ligt deze in alle scenario's rond 55.000 per jaar. Deze cijfers zijn overigens niet geheel vergelijkbaar met de cijfers voor recentere jaren vanwege definitieverschillen (onder andere de 12-urengrens).

¹¹ In 1990 werd binnen de Stichting van de Arbeid een akkoord bereikt over het scheppen van 60 000 extra arbeidsplaatsen ten behoeve van allochtonen in vier tot vijf jaar tijd. Daarmee zou dan een evenredige arbeidsdeelname worden bereikt. Intussen ziet het er naar uit dat dit aantal van 60 000 vermoedelijk gehaald wordt. Maar omdat de toestroom van allochtonen veel groter is dan was verwacht, zijn 60 000 extra arbeidsplaatsen onvoldoende om de eigenlijke doelstelling van het Stichtingsakkoord (een evenredige arbeidspositie van allochtonen) te realiseren.

¹² ARBVO, *Hoe werven bedrijven?* Onderzoeksrapportage 1994, Rijswijk, 1995, blz. 35. Het daar genoemde percentage is gebaseerd op het *Trendrapport arbeidsmarkt* van de OSA, geschoond voor het effect van herintredende vrouwen (die ten dele bij de werklozen zijn meegeteld).

¹³ Zie bijvoorbeeld OSA, *Ruimte aan werk*, 1995, blz. 42.

48. De meeste schoolverlaters en jongere ontslagwerklozen vinden op eigen kracht en binnen korte tijd werk. Van de circa 200.000 schoolverlaters die zich jaarlijks op de arbeidsmarkt melden, had begin jaren negentig 90 tot 95 procent binnen een jaar een baan.¹⁴ Nadien zijn de perspectieven voor hen weliswaar verslechterd. De arbeidsmarktpositie van jongeren staat namelijk sterk onder invloed van de conjunctuur die zich sinds 1991 minder gunstig heeft ontwikkeld.¹⁵ Nu in 1995 de werkgelegenheidsgroei aantrekt, profiteren jongeren ook weer als eerste. De problematiek van de jeugdwerkloosheid blijft daarmee in Nederland veel geringer dan elders in Europa. Ook de jongere ontslagwerklozen (tot 35 jaar) vormen niet de belangrijkste probleemcategorie. Van de personen die instromen in de WW, vindt 40 procent tot 50 procent binnen een half jaar weer een baan.¹⁶ Voor schoolverlaters en jongere ontslagwerklozen geldt dan ook dat hun arbeidsmarktpositie vooral gebaat is bij algemene werkgelegenheidsbevorderende maatregelen.

49. Problematischer is de grote groep personen die al een langere tijd als werkzoekend staat ingeschreven. Door deze langdurige werkloosheid zijn hun arbeidskwalificaties niet «actueel» en zijn zij voor werkgevers minder aantrekkelijk geworden. Zij verliezen de concurrentieslag met nieuwe toetreders en kortdurige werklozen. De kans om binnen 3 maanden een baan te vinden is na één jaar werkloosheid gedaald tot 12 procent, en na twee jaar werkloosheid tot 7 procent.¹⁷ Ongeveer de helft van de geregistreerde werklozen is langer dan een jaar werkloos, een op de vijf langer dan drie jaar. In feite is het probleem van een harde kern binnen het werklozenbestand nog groter dan bovenstaande feiten aangeven: een deel van de kortdurig werklozen is voorheen ook al diverse malen werkloos geweest. Er is dus een groep die voortdurend perioden van werk afwisselt met perioden van werkloosheid.

Deze «duureffecten», die de arbeidskwalificaties verminderen, cumuleren met de lage arbeidskwalificaties die werklozen in deze categorie vaak toch al hebben. Het betreft onder meer bijstandstands-gerechtigden met weinig of geen opleiding, oudere ontslagwerklozen, drop-outs en relatief laag opgeleide gedeeltelijk arbeidsgeschikten.

50. Gezien het verschil in afstand tot de arbeidsmarkt en daarmee het verschil in kansen op arbeidsinschakeling is het logisch om ook met verschillende maatregelen de werkgelegenheid te bevorderen. In schema 3.1 staan die maatregelen gerangschikt naar de arbeidsmarkt-kansen.

¹⁴ Zie o.a. P. Berkhout, S. Loozen, J. van der Valk, *De positie van schoolverlaters op de arbeidsmarkt: uitkomsten van de Enquête beroepsbevolking 1992*, CBS, Supplement bij de Sociaal-economische Maandstatistiek, 1993, no. 5, blz. 17±25, en J. van der Valk, P. Berkhout, *De positie van schoolverlaters op de arbeidsmarkt*, CBS, Supplement bij de Sociaal-economische Maandstatistiek, 1992, no. 3, blz. 10±21.

¹⁵ zie *Schoolverlatersbrief 1995*, Arbeidsvoorziening, 1995, Rijswijk.

¹⁶ SVR/CTSV, *Het beroep op de Werkloosheidswet: omvang en ontwikkeling*, diverse kwartaalrapportages, Zoetermeer 1994.

¹⁷ Zie *Sociale Nota 1995*, blz. 15.

Schema 3.1 Rangschikking naar arbeidsmarktkansen

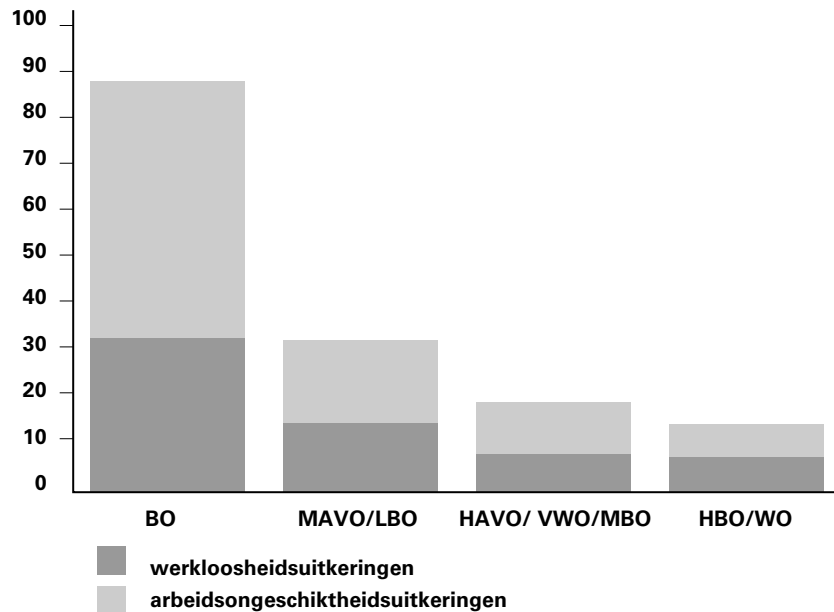
arbeids- marktkansen	typering van werkzoekenden	algemeen beleid	specifiek beleid
goed	werkzoekenden die op eigen kracht een baan kunnen vinden	<ul style="list-style-type: none"> • lastenverlichting • economische structuurversterking • arbeidsduurverkorting, • deeltijdarbeid, • flex-arbeid • kinderopvang 	-
redelijk	werkzoekenden die met lichte vormen van ondersteuning een baan kunnen vinden	<ul style="list-style-type: none"> • lastenverlichting • economische structuurversterking • arbeidsduurverkorting, • deeltijdarbeid, • flex-arbeid • kinderopvang 	<ul style="list-style-type: none"> • bemiddelingsactiviteiten • specifieke bijscholing • presentatie- en sollicitatietraining
matig	werkzoekenden die met uitgebreide vormen van ondersteuning een baan kunnen vinden	<ul style="list-style-type: none"> • lastenverlichting • economische structuurversterking • arbeidsduurverkorting, • deeltijdarbeid, • flex-arbeid • kinderopvang 	<ul style="list-style-type: none"> • bemiddelingsactiviteiten • werkervaringsplaatsen • beperkte loonkostensubsidie • scholing/training, • instroomtraject (kort)
slecht	werkzoekenden die slechts met zware vormen van ondersteuning perspectief houden op arbeidsinschakeling of die deelnemen aan onbetaalde activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> • lastenverlichting • economische structuurversterking • arbeidsduurverkorting, • deeltijdarbeid, • flex-arbeid • kinderopvang 	<ul style="list-style-type: none"> • instroomtraject (lang) • tijdelijke dispensatie WML • forse loonkostensubsidie • gesubsidieerde arbeid • werken met behoud van uitkering • activerend welzijnsbeleid
Voor de arbeidsmarktkansen van alle allochtonen is effectieve discriminatie-bestrijding van belang.			

Laag opgeleiden; de uitgeschakelden

51. De scheidslijn tussen de langdurig werklozen en hen die gemakkelijk een baan vinden, valt in feite samen met die tussen degenen die zijn aangewezen op laag betaalde banen (in de regel personen met geen of weinig opleiding) en de overige werkzoekenden. Enkele getallen illustreren dit. De werkloosheid onder laag opgeleiden is twee maal zo groot als gemiddeld. De arbeidsmarktparticipatie van mensen met alleen maar basisonderwijs is zeer laag. De oververtegenwoordiging van laag opgeleiden in de werkloosheid is de afgelopen twintig jaar toegenomen. De verhouding uitkeringsgerechtigden / actieven ligt voor laag opgeleiden drie maal zo ongunstig als voor overigen¹⁸.

¹⁸ Zie *Sociale Nota 1995*, blz. 15±16 en CPB, *CEP 1995*, blz.117±118.

Grafiek 3.2 Aantal uitkeringsgerechtigden naast 100 werkenden 15 - 64 jaar, naar opleidingsniveau, 1993

Bron: Berekeningen SZW op basis CBS

52. Belangrijkste oorzaak van de hoge werkloosheid onder laagopgeleiden is de combinatie van hoge loonkosten en lage arbeidsproductiviteit. De loonkosten op minimumniveau in Nederland behoren internationaal tot de hoogste¹⁹. Daar staat tegenover dat de arbeidskwalificaties (opleiding, arbeidsritme, sociale vaardigheden) van deze categorie werklozen vaak beperkt zijn, mede ook omdat men soms lange tijd buiten het arbeidsproces heeft gestaan.

Soms wordt ook wel gewezen op neerwaartse verdringing als verklaring voor de hoge werkloosheid in dit segment: hoger opgeleiden die de plaats innemen van lager opgeleiden. In bepaalde studies worden daarvoor aanwijzingen gevonden²⁰.

Andere studies leiden evenwel tot de conclusie dat verdringing vrijwel alleen op hoger niveau voorkomt (academici versus HBO'ers) en niet op lager en middelbaar niveau²¹. Werkgevers blijken over het algemeen huiverig om werknemers met een hoger dan vereist opleidingsniveau aan te nemen. Een te hoog opleidingsniveau wordt geassocieerd met lage arbeidssatisfactie en weinig praktische vaardigheden, hetgeen weer kan leiden tot vroegtijdig vertrek, hoog verzuim en lage arbeidsproductiviteit²². De meest werkzoekenden blijven bovendien op het eigen opleidingsniveau zoeken. Al met al zijn er geen duidelijke aanwijzingen dat neerwaartse verdringing als belangrijkste oorzaak kan worden gezien.

53. Een belangrijk deel van het nieuwe arbeidsaanbod zal op het onderste segment van de arbeidsmarkt aangewezen zijn. Deels bestaat het aanbod in de komende jaren uit schoolverlaters die over het algemeen een opleidingsniveau hebben dat boven het gemiddelde van de gehele beroepsbevolking ligt, hetgeen leidt tot een trendmatig stijgend opleidingspeil²³. Maar daar staan ontwikkelingen tegenover die het

¹⁹ zie onder andere OECD, *Jobs Study*, Parijs, 1994.

²⁰ zie voor een overzicht SCP, *Sociaal- en Culturele Verkenningen 1995*, Rijswijk, 1995.

²¹ J.C. van Ours, *Werkloosheid tussen moedwil en misverstand*, *Tijdschrift voor Politieke Economie*, 1995, jaargang 18, nr. 1, blz 7±35.

²² K. van den Heuvel, *Personeelsselectiecriteria van werkgevers*, IVA, Tilburg, 1995.

²³ Zie CPB, *Nederland in drievoud*, blz. 146/147.

aandeel in de beroepsbevolking van degenen die zijn aangewezen op lager betaalde banen hoog houden.

Zo kan, afhankelijk van de ontwikkeling van het migratiesaldo, een aanmerkelijke instroom van migranten optreden, die vanwege de taalbarrière of een ongeschikte opleiding vooralsnog alleen inzetbaar zijn in eenvoudige functies.²⁴ Voorts melden door de wijzigingen in de WAO-wetgeving meer gedeeltelijk arbeidsgeschikten zich op de arbeidsmarkt en onder hen zijn personen met alleen basisonderwijs sterk oververtegenwoordigd.²⁵ Ook zullen herintreders in de toekomst relatief lager opgeleid zijn.²⁶

²⁴ Deze groepen kennen in de regel een laag opleidingsniveau en/of beschikken over voor de Nederlandse arbeidsmarkt minder relevante kwaliteiten (formele opleidingen, taal- en sociale vaardigheden). Zo betrof het in 1991 bij 16 procent van de instroom op de arbeidsmarkt allochtone schoolverlaters en immigranten, maar kenden zij een aandeel in de instroom van laag opgeleiden van bijna 60 procent CPB, *CEP 1993*, blz. 149, en Y. Bernhardt, *Migratie en de allochtone beroepsbevolking van Nederland, 1990±2015*, Den Haag, CPB Onderzoeksmemorandum no. 100, 1993.

²⁵ Zie ook CBS, *Arbeidsrekeningen 1988±1992*, Voorburg, 1993.

²⁶ OSA, *Ruimte aan werk*: OSA-rapport nr. 20, blz. 44, Den Haag, 1995. Het gemiddelde opleidingsniveau van herintreedsters is thans lager dan 10 jaar geleden. Achtergrond hiervan is waarschijnlijk dat jongere hoger opgeleide vrouwen steeds vaker blijven werken als zij kinderen krijgen. Hoger opgeleide vrouwen kennen een aanzienlijk hogere arbeidsdeelname dan lager opgeleide vrouwen. Daarnaast lag in de afgelopen jaren het aantal herintreedsters hoger dan in de jaren tachtig, waarbij met name het aandeel van oudere herintreedsters (met gemiddeld een relatief laag opleidingsniveau en een lange periode buiten het arbeidsproces) toenam.

KANSEN OP DE ARBEIDSMARKT

De tabel hieronder geeft een indicatie van de afstand tot de arbeidsmarkt van een aantal groepen werkzoekenden die tot de doelgroepen behoren van het werkgelegenheidsbeleid van het kabinet. De «kansen» uit de twee laatste kolommen zijn berekend op basis van de huidige in- en uitstroomgegevens en geven een indicatie van de in- en uitstroomkansen.

De verschillende categorieën sluiten elkaar niet uit, met uitzondering van jongeren en ouderen.

Doelgroepen naar een aantal relevante criteria, 1994

	netto-part. graad ¹	werkloosheidspercentage ²	kans in te stromen in werklozen bestand ³	kans uit te stromen uit werklozen bestand ⁴
vrouwen	42 %	11 %	13 %	65 %
jongeren	39 %	13 %	30 %	82 %
ouderen	37 %	5 %	3 %	39 %
laaggeschoolden	41 %	12 %	19 %	66 %
waarvan: basis	30 %	17 %	25 %	58 %
LBO/mavo	47 %	10 %	16 %	68 %
langdurig werklozen	-	-	-	26 %
minderheden	37 %	25 %	35 %	53 %
alle personen 15-64 jaar	57 %	8 %	11 %	68 %

jongeren = personen 15-24 jaar

ouderen = personen 50-64 jaar

langdurig werklozen = 1 jaar of langer ingeschreven werklozen

minderheden = Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen/Arubanen

- ¹ Werkzame personen met een werkweek van tenminste 12 uur (werkenden) in percentage van de bevolking van 15-64 jaar.
- ² Werklozen (personen zonder werk van ten minste 12 uur per week die actief zoeken naar werk van ten minste 12 uur per week en daarvoor direct beschikbaar zijn) in percentage van de beroepsbevolking (werkenden plus werklozen) van 15-64 jaar.
- ³ Kans om in te stromen in het bestand van niet-werkende werkzoekenden van de arbeidsbureaus. Deze kans is berekend op basis van de instroom in dit bestand in percentage van de gemiddelde omvang van de beroepsbevolking (1990). In verband met schoolverlaters en migratie is deze kans extra hoog voor respectievelijk jongeren en minderheden.
- ⁴ Kans om binnen 1 jaar het bestand van niet-werkende werkzoekenden van de arbeidsbureaus te verlaten. Opgemerkt zij dat deze uitstroomkans niet gelijk staat aan het aanvaarden van een betaalde baan.

Bron: SZW

Uit deze tabel blijkt:

- ± alle doelgroepen hebben een lagere netto-participatiegraad dan gemiddeld;
- ± vooral laag is de arbeidsdeelname van laag geschoolden met enkel basisonderwijs: slechts een derde van hen heeft werk;
- ± de arbeidsdeelname van ouderen is weliswaar gering, maar de ouderen die nog werken hebben slechts een kleine kans om werkloos te worden;
- ± onder jongeren van 15 ± 24 jaar is de participatiegraad laag omdat velen van hen nog naar school gaan;
- ± de hoge werkloosheid onder jongeren betreft vooral schoolverlaters, die evenwel vrij snel een baan vinden;
- ± van de langdurig werklozen slaagt slechts een kwart erin binnen een jaar het werklozenbestand te verlaten;
- ± de werkloosheid onder allochtonen is zorgwekkend hoog; een kwart van de allochtonen in de leeftijd van 15 tot 64 jaar is zonder werk.

3.2. De ontwikkeling van de vraag

Economische groei en werkgelegenheid

54. De groei van de vraag naar arbeid is afhankelijk van de economische groei en van de mate waarin de groei wordt omgezet in banen. Het CPB gaat in zijn scenario's uit van een economische groei op de middellange termijn van 2 tot 2,75 procent per jaar. Op de *lange* termijn (tot 2015) zal Nederland, volgens de raming van het CPB in *Nederland in drievoud*, een economische groei kennen tussen de 1,8 en 3,3 procent, afhankelijk van het scenario.²⁷

55. In welke mate de economische groei kan worden omgezet in werkgelegenheidsgroei hangt naast de produktiegroei af van de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit. Omdat de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit per sector uiteenloopt, kan het gebeuren dat in sectoren met een lagere groei de werkgelegenheid sterker stijgt dan in sectoren met een hogere groei.

HET SPOOKBEELD VAN DE BAANLOZE GROEI

De recente inzinking van de conjunctuur is, net als in het begin van de jaren tachtig, vergezeld gegaan van herstructureringen bij (met name grote, internationale) bedrijven en andere organisaties met als gevolg een flink verlies aan banen. Daardoor is de vrees ontstaan dat het herstel van de economie het verlies aan werkgelegenheid niet kan compenseren. Zelfs is het schrikbeeld opgeroepen van een baanloze groei.

Een blik op de cijfers voor het totaal van de bedrijven leert echter dat we voor een baanloze groei geen vrees hoeven te hebben. Uit de realisatiecijfers van het CBS blijkt dat in het eerste kwartaal van 1995 het aantal banen met 30 000 is gegroeid. Voor heel 1995 en 1996 raamt het CPB de groei van de werkgelegenheid op respectievelijk 85 000 en 100 000 banen. Dit is al meer dan de stijging die in 1985 en 1986 is opgetreden (76 000 respectievelijk 92 000 banen). En toen, na 1986, volgden nog eens zes jaren met een groei van gemiddeld 96 000 banen per jaar.

Als de huidige groeiramingen van het CPB een voorbode zijn van een soortgelijke meerjarige werkgelegenheidsgroei, is de term «baanloos» volstrekt buiten de orde. De werkelijkheid is dat er naast herstructureringen met banenverlies ook ontwikkelingen zijn geweest die de werkgelegenheid enorm hebben opgestuwd. Uit onderzoek van de OSA blijkt dat in 1992 tegenover 3 verloren banen 4 nieuwe banen stonden. Dit illustreert de sterke dynamiek aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt. Zelfs bij een zeer geringe netto-groei van het aantal banen in een bepaalde sector zoals de industrie, kan er toch sprake zijn van belangrijke werkgelegenheidsverschuivingen tussen deelsectoren (zie ook paragraaf 59), waarbij banenvernietiging gepaard gaat met banencreatie elders. Voor de economie als geheel overheerst de banencreatie. In de publieke belangstelling krijgt creatie van banen echter vaak minder aandacht dan de vernietiging van banen. De afgelopen tien jaar zijn er per saldo ruim 750 000 banen meer gekomen dan gegaan. Als de economische groei in Nederland op een structureel hoger niveau gebracht kan worden, zal de jaarlijkse toename van het aantal banen nog hoger uitkomen.

Wanneer het spookbeeld van de baanloze groei realiteit zou zijn, zouden we jaar in jaar uit een oplopende werkloosheid van 80 000 tot 100 000 personen kennen. Het tegendeel is het geval. Ten opzichte van 1994 stabiliseerde de werkloosheid in 1995 en inmiddels is een daling ingezet.

Een probleem is wel dat er voor laag opgeleiden per saldo veel werkgelegenheid verloren is gegaan. Daarom legt het kabinet ook het accent op het scheppen van eenvoudige banen.

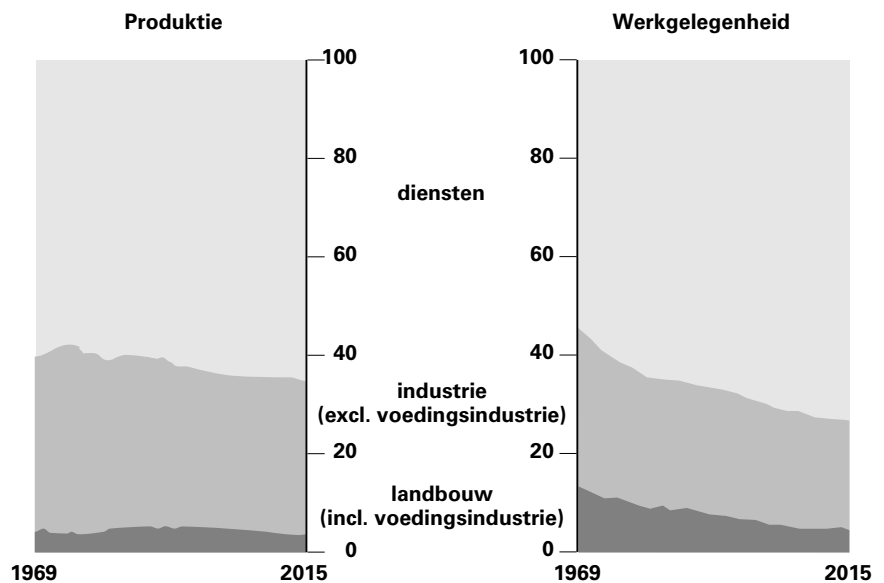
²⁷ Het «Global Shift»-scenario (vooral Oost-Azië, Japan en de Verenigde Staten bloeien op) voorziet een economische groei van 1,8 procent per jaar, het «European Renaissance»-scenario (vooral Europa bloeit op) een groei van 2,2 procent per jaar en het «Balanced Growth»-scenario (de hele wereld bloeit op) een groei van 3,3 procent per jaar. CPB, *Nederland in Drievoud*, Den Haag 1992, blz. 101±131.

56. Na het dal dat de werkgelegenheid in 1994 bereikte, is vanaf 1995 weer sprake van banengroei. Volgens ramingen van het CPB groeit de werkgelegenheid in 1995 met 85 000 en in 1996 met 100 000 banen. Deze resultaten vormen uiteraard het saldo van nieuwe en verdwijnende banen. Onderzoek wijst uit dat het totaal aantal nieuwe banen, afhankelijk van de conjunctuurfase, 2¹ tot 4 keer zo hoog is als de netto werkgelegenheidsgroei.²⁸ Dit betekent dat er voor werkzoekenden behoorlijk wat kansen zijn om een baan te vinden.

Waar vindt de banengroei plaats?

57. De algemene lange-termijntrend is dat de werkgelegenheid in de dienstensectoren sneller groeit dan gemiddeld (zie grafiek 3.3). Dit is al jaren het geval en vrijwel volledig te verklaren uit het feit dat de arbeidsproductiviteit in de industrie en in de landbouw sneller stijgt dan in de dienstensectoren. De primaire, secundaire en tertiaire sector hebben al jaren een min of meer gelijk aandeel in het BBP. Maar de agrarische werkgelegenheid loopt al tientallen jaren terug, terwijl de industriële werkgelegenheid achterblijft bij de groei. In de tertiaire sector stijgt het aantal banen juist fors. Ook in de lange-termijnprognoses zet deze ontwikkeling zich door. De (reële) productiegroei in de industrie wordt niet primair omgezet in werkgelegenheid in de industrie, maar in toegevoegde waarde die het draagvlak vormt voor de werkgelegenheidsgroei in de dienstensector.

Grafiek 3.3 Ontwikkeling van de aandelen in productie en werkgelegenheid van diensten, industrie en landbouw tussen 1969 en 2015

- De productie is weergegeven als de netto toegevoegde waarde tegen factorkosten in prijzen 1985.
- De werkgelegenheid is weergegeven als het totale arbeidsvolume.
- Tot en met 1992 realisaties, daarna prognoses conform Balanced-Growth-scenario uit *Nederland in drievoud* (CPB).

²⁸ Zie W.H.M. van der Hoeven en W.J.V. Verhoeven, *Creatie en teloorgang van arbeidsplaatsen*, OSA-werkdocument W123, oktober 1994, blz. 27. Zie ook J.C. van Ours, *Werkloosheid tussen moedwil en misverstand*, Amsterdam, 1995, blz. 11.

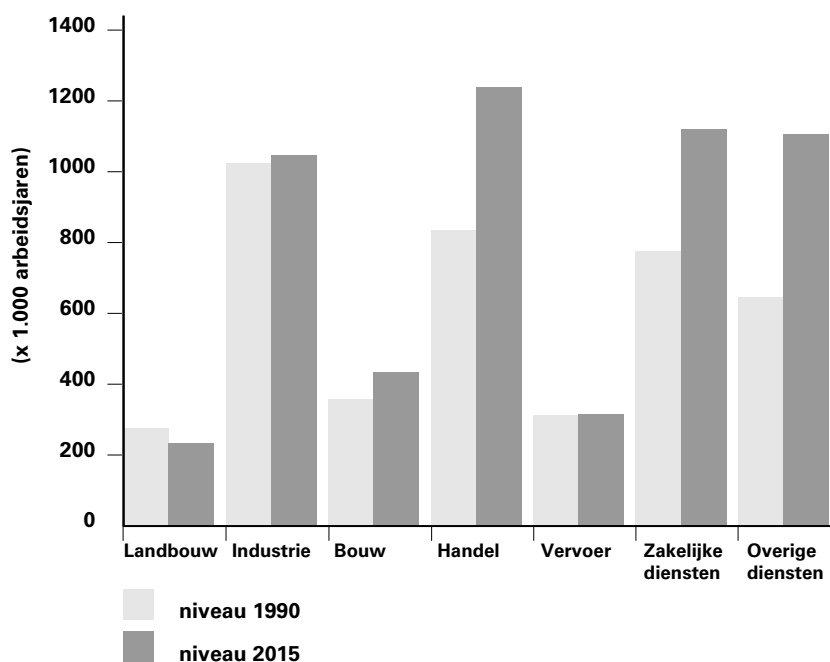
²⁹ CPB, *Nederland in drievoud*, 1992.

58. Was de afgelopen jaren vooral de tertiaire sector (waaronder internationaal transport, commerciële dienstverlening, handel en communicatie) nog de bron van de banengroei, in de toekomst zal de groei in deze sector wat afvlakken vanwege de stijgende arbeidsproductiviteit²⁹. Heel duidelijk zichtbaar is dit bij de banken. Ook voor de vervoers

sector wordt per saldo geen werkgelegenheidsuitbreiding verwacht. In de handel, horeca, en delen van de zakelijke en commerciële dienstverlening daarentegen wordt wel een sterke uitbreiding van banen voorzien. De tertiaire sector kan groeien doordat onderdelen uit de quartaire sector over kunnen gaan naar de particuliere sector door privatisering van delen van de quartaire sector.

Ook sterke groei van de werkgelegenheid wordt nu verwacht in sectoren die tot de quartaire diensten worden gerekend. Vooral in de zorgsector³⁰ zullen meer mensen aan het werk komen. De mogelijkheden voor produktiviteitsgroei in deze sector zijn klein. Dit leidt bij een stijgende vraag naar zorg en medische diensten (onder meer als gevolg van de vergrijzing) tot een sterke uitbreiding van arbeidsplaatsen.³¹ In grafiek 3.4 wordt een nadere uitsplitsing van de verwachte werkgelegenheidsgroei naar sectoren gegeven.

Grafiek 3.4 Structuur van de werkgelegenheid in 1990 en 2015.

Bron: CPB, *Nederland in drievoud*.

59. Hoewel de industrie als geheel dus nauwelijks direct bijdraagt aan de groei van de werkgelegenheid, kunnen binnen de industrie belangrijke verschuivingen in de werkgelegenheid optreden. Er zal dus wel sprake zijn van een sterke dynamiek op de arbeidsmarkt met veel nieuwe arbeidsplaatsen en baanwisselingen.

Dergelijke ontwikkelingen in de werkgelegenheidsstructuur hangen voor een deel samen met verschuivingen in de afzetontwikkeling, en voor een soms belangrijk deel met verschillen in de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit tussen bedrijfstakken. Afzet en werkgelegenheid volgen niet altijd een parallel patroon. Tabel 3.1 illustreert dat. De afzet in de vliegtuigindustrie, bijvoorbeeld, is de afgelopen dertig jaar enorm toegenomen. Niettemin bereikte de werkgelegenheid in deze sector zijn top in 1968. De tabel geeft ook voor de drie andere sectoren het piekjaar werkgelegenheid in de Verenigde Staten.

³⁰ CPB, *Nederland in drievoud*, 1992.

³¹ Naarmate de periode van een voorspelling langer is, neemt de onzekerheid rond de uitkomsten toe. Zeker bij een periode zoals die in *Nederland in drievoud* wordt gehanteerd, 25 jaar, zijn er de nodige onzekerheden. Zo bestonden 25 jaar geleden nog geen PC's, de voedingsbron van een bedrijfstak waar de groei van de werkgelegenheid in de periode sinds 1970 toch aanzienlijk is geweest. Daarom kunnen voorspellingen van de groei, uitgesplitst naar activiteiten, slechts op een betrekkelijk niveau plaatsvinden.

Tabel 3.1 Piekjaar werkgelegenheid per sector (VS)

Voedingsmiddelenindustrie	1956
Vliegtuigindustrie	1968
Automobielenindustrie	1978
Elektronische componenten	1984

Bron: OECD, *Societies in Transition*, Parijs, 1994, blz. 31.

60. De groei van de industriele sectoren vertaalt zich dus vooral in een stijging van de arbeidsproductiviteit en de werkgelegenheidsgroei vindt vooral plaats in de dienstensectoren. Voor een deel is dit het gevolg van uitbesteding door de industrie en betreft het een optische verschuiving. Vooral de handel, zakelijke dienstverlening en de quataire sector zullen in toenemende mate bijdragen aan de groei van de werkgelegenheid. Deze ontwikkeling past in een historisch patroon, en is ook geenszins veront-rustend. Er zijn wel enkele consequenties aan verbonden.

61. Als een toenemend deel van de bevolking werk vindt in sectoren waar de ruimte voor produktiviteitsverbetering gering is, leidt dit gemiddeld tot een lagere stijging van de arbeidsproductiviteit. Daarmee neemt ook de gemiddelde jaarlijkse ruimte voor loonsverbetering af (tenzij de produktiviteitsstijging in industriele sectoren een extra versnelling zou laten zien).

Noodzakelijk voor een groei van de werkgelegenheid in de, grotendeels collectief gefinancierde, quataire sector is dat het beleid gericht op de beperking van de collectieve uitgavenquote wordt voortgezet. Kosten-beheersing, privatisering en ± waar verantwoord ± een groter beroep op het profijtbeginsel zijn hierbij kernbegrippen.

Conclusie

62. In de toekomst zal de werkgelegenheidsontwikkeling een verdere verschuiving te zien geven van industrie naar dienstverlening in zowel de tertiaire als quataire sector. Gezien de samenstelling van het arbeidsaanbod is het wenselijk dat naast hoogwaardige werkgelegenheid met name veel eenvoudige banen tot stand komen. De hoge werkloosheid en de aanhoudend hoge groei van de beroepsbevolking maken een werkgelegenheidsgroei van 350 000 voor deze kabinetsperiode, conform het regeerakkoord, minmaal noodzakelijk. Deze taakstelling kan worden overtroffen naar mate de economische groei hoger uitvalt en het beleid daar beter op inspeelt.

Hoofdstuk 3 en hoofdstuk 4 beschrijven de instrumenten die het kabinet inzet om deze werkgelegenheidsdoelstelling te bereiken.

Tabel 3.2 Verwachte uitbreidingsvraag per opleidingstype 1993-1998

Opleidingstype	totaal uitbreidingsvraag	totaal procentuele mutatie	typering
BASISONDERWIJS			
Basisonderwijs	-61.700	-11	erg laag
MAVO, VBO			
MAVO en onderbouw HAVO/VWO	-13.400	-3	erg laag
VBO agrarisch	-2.700	-3	erg laag
VBO economisch-administratief	-3.500	-3	erg laag
VBO technisch	-12.700	-2	laag
VBO haven en vervoer	-300	-1	laag
VBO verzorgend	-1.800	-1	laag
VBO beveiliging en bewaking	900	19	erg hoog
HAVO/VWO, MBO			
MBO bestuurlijk	1.000	2	laag
MBO horeca en kappers	1.700	4	laag
Bovenbouw HAVO/VWO	15.200	5	gemiddeld
MBO technisch	37.300	5	gemiddeld
MBO economisch-administratief	31.900	5	gemiddeld
MBO verzorgend	17.300	8	gemiddeld
MBO verplegend/ziekenverzorging	16.600	9	gemiddeld
MBO politie en defensie	10.100	13	gemiddeld
HBO			
HBO onderwijs	8.600	4	laag
HBO sociaal-cultureel	11.700	11	gemiddeld
HBO technisch	15.300	13	gemiddeld
HBO economisch-administratief	24.500	14	hoog
HBO technische bedrijfskunde	1.100	15	hoog
HBO kunst	5.400	16	hoog
HBO verpleging en paramedisch	12.200	16	hoog
WO			
WO onderwijs	700	4	laag
WO wis- en natuurkunde	5.500	14	hoog
WO agrarisch	1.200	15	hoog
WO rechten en bestuurskunde	8.400	16	hoog
WO sociaal-cultureel	10.900	16	hoog
WO kunst	400	18	erg hoog
WO technisch	10.100	19	erg hoog
WO econom(etr)ie en bedrijfskunde	10.400	22	erg hoog

De tabel geeft een overzicht van verschillende opleidingstypen en de daarbij behorende ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in de periode 1993-1998, zowel in absolute aantallen als percentages. Bijlage 6 geeft een volledig overzicht, tabel 3.2 laat de meest de opmerkelijke ontwikkelingen zien.

Bron: Researchcentrum voor onderwijs en arbeidsmarkt,
De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 1998, Maastricht, 1994

HOOFDSTUK 4. OP ZOEK NAAR WERKGELEGENHEID

63. De conclusie van hoofdstuk 3 is dat groei van de werkgelegenheid met minimaal 350 000 personen noodzakelijk is. Het algemene sociaal-economische beleid om dit mogelijk te maken (versterking van de economische structuur, een beheerste loonkostenontwikkeling en een verdere herverdeling van arbeid en zorg), komt in dit hoofdstuk aan de orde. Hoofdstuk 5 behandelt het specifieke beleid voor eenvoudige banen.

4.1. Versterking economische structuur

64. Welvaart en werkgelegenheid moeten in Nederland groeien in een omgeving die steeds sneller verandert. Een belangrijk factor daarbij is de toenemende economische integratie op Europees en mondiaal niveau. De internationale concurrentie (goederen, diensten en kapitaal) wordt steeds belangrijker en sterker. Dat geldt ook voor de «beleidsconcurrentie»: de mate waarin overheden van de diverse landen erin slagen via beleid de voorwaarden te scheppen voor een welvarende economie met voldoende werkgelegenheid. De toekomst van de Nederlandse economie hangt van veel meer af dan van de kosten. Economische groei en werkgelegenheid zijn gebaat bij een grotere economische dynamiek. Dat vraagt om investeringen op tal van terreinen: de materiële infrastructuur, het onderwijs en technologische vernieuwing. Voor de economische groei is een betere marktwerking eveneens noodzakelijk. Ook het milieu vergt meer investeringen: het uitputten van onze leefomgeving moet plaats maken voor het putten uit onze inventiviteit en creativiteit. De economische groei zal moeten voldoen aan de eis van duurzaamheid. In dat kader behoeft ook de functie van ecoheffingen aandacht.

65. Een grote impuls aan de economie wordt gegeven via omvangrijke investeringen in de fysieke infrastructuur. De uitbreiding van Schiphol, de aanleg van de Betuwelijn en de continue verbeteringen van het auto- en spoorwegennet zijn de belangrijkste voorbeelden. Deze investeringen zijn medebepalend voor de werkgelegenheid van de toekomst.

66. Belangrijk is verder dat de innovatieve kracht van Nederland versterkt wordt. In de nota *Kennis in beweging*³² zijn de nieuwe beleidsinitiatieven van het kabinet ter verhoging van de kennisintensiteit van de Nederlandse economie uitgewerkt. Onderzoek en ontwikkeling worden met fiscale middelen gestimuleerd; er komt extra geld voor de modernisering van het beroepsonderwijs en voor technologieprogramma's; de samenwerking tussen bedrijven en kennisinstellingen wordt bevorderd en het kabinet gaat investeren in de ontwikkeling van drie technologische topinstituten.

Bevordering van technologische kennis staat dus centraal. Uiteindelijk gaat het in de «kennismaatschappij» natuurlijk om meer dan alleen technische kennis. Marktkennis, strategische kennis, organisatiekennis, en vooral ook om het vermogen om die verschillende soorten kennis met elkaar te combineren, zijn van niet minder groot belang.

67. Economische structuurversterking vraagt ook aandacht voor scholing. Diverse rapporten van de OESO onderstrepen het belang van scholing van werkenden.³³ En dit is ook logisch: kennis is de doorslaggevende factor in de internationale concurrentiestrijd. Een impuls aan de scholing van werkenden wordt gegeven via de bijdragen voor 1995 tot en met 1999 uit het Europees Sociaal Fonds. Ook gebruik van de mogelijkheden tot scholingsverlof (zie ook paragraaf 82 en 83) kan bijdragen aan de nodige kennisintensivering van het bedrijfsleven.

³² Kamerstukken II 1994/95, 24 229, nr. 1.

³³ Zie bijvoorbeeld OECD, *Jobs Study*, Parijs, 1994.

68. De werkgelegenheid is voorts gebaat bij minder belemmeringen op produktmarkten en de arbeidsmarkt. Recent onderzoek heeft opnieuw aangetoond hoe belangrijk dit is³⁴. De voorstellen voor een nieuwe vestigingswet, de nieuwe winkelsluitingswet (voortaan «winkeltijdenwet» geheten), en de reeds aangenomen nieuwe mededingingswet zijn stappen op weg naar meer dynamiek en werkgelegenheid waarvan de betekenis niet mag worden onderschat. Dit kan duizenden banen extra opleveren³⁵. Ook flexibilisering van de arbeidsmarkt dient verdere voortgang te krijgen, waar deze de werkgelegenheid dient. In dit verband moet de nieuwe arbeidstijdenwet genoemd worden. Ook is het kabinet voornemens een nota *Flexibilisering en zekerheid* uit te brengen. Het kabinet blijft zorgvuldig bekijken welke regelgeving verstarrend werkt en onnodig tot knelpunten leidt. Daarvoor komen andere, minder beperkende regels of ze worden vervangen door andere instrumenten.

69. Voor de werkgelegenheid is ook de positie van het midden- en kleinbedrijf van belang. In 1993 betrof bijna 60 procent van de werkgelegenheid in het particuliere bedrijfsleven banen in het midden en kleinbedrijf. De werkgelegenheid in deze sector van de economie groeide in de periode 1986±1995 jaarlijks gemiddeld met 2,2 procent (in het grootbedrijf bedroeg de jaarlijkse groei 2 procent).³⁶ Vooral in het midden- en kleinbedrijf zullen de laag geschoolden emplooi moeten vinden. Voor het midden- en kleinbedrijf heeft het kabinet diverse fiscale regelingen voorgesteld die voor bedrijven (ook startende) een aanzienlijke lastenverlichting betekenen.

4.2. Beheerste loonkostenontwikkeling

70. Uitzicht op duurzame werkgelegenheidsgroei kan alleen bestaan bij voortzetting van een solide macro-economisch beleid. Dat betekent een budgettair beleid binnen de kaders van het regeerakkoord en binnen de randvoorwaarden van «Maastricht» waaraan we tijdig moeten voldoen.

Er is ruimte voor lastenverlichting om de werkgelegenheidsgroei te stimuleren. In 1996 komt de lastenverlichting grotendeels ten goede aan werkgevers. Deze werkgeverslastenverlichting betreft een bedrag van 3,4 miljard conform de definitie van het CPB. Een deel hiervan wordt ingezet voor een algemene loonkostenverlaging, een deel is specifiek gericht op verlaging van de loonkosten in het onderste segment van de arbeidsmarkt. Het pakket lastenverlichting voor werkgevers bestaat uit de volgende maatregelen:

- ± de overhevelingstoeslag voor werkgevers wordt met 1,35 procent verlaagd (3,75 miljard); rekening houdend met de terugsluis van de kleinverbruikersheffing op energie, de compensatie voor werkgevers via de overhevelingstoeslag voor de lastenverschuiving in het kader van de privatisering ZW, en endogene ontwikkelingen, kan de overhevelingstoeslag in 1996 in totaliteit met 1,75 procent dalen ten opzichte van 1995.
 - ± er komt een specifieke afdrachtskorting (SPAK) van 1.185,- voor lonen tot 115 procent van het minimumloon (0,55 miljard);
 - ± een verhoging van de rijksbijdrage aan de ZfW (die diende ter financiering van de franchise in de werkgeverspremie) tot 2,7 miljard en aanwending hiervan voor een (partieële) verlaging van de werknemerspremie; de franchise ZfW voor werkgevers komt hiermee te vervallen;
 - ± er komt een franchise in de werkgeverspremie AWF tot net onder het minimumloon, gefinancierd uit een verhoging van de marginale AWF-premie voor werkgevers;
 - ± lastenverlichting voor het midden- en kleinbedrijf uit hoofde van de reservering in het regeerakkoord (500 miljoen) en een belangrijk deel van de opbrengst reparatievoorstel BTW-Overdrachtsbelasting.
- Opgemerkt zij dat het totaal van de bedragen genoemd bij de boven

³⁴ McKinsey Global Institute, *Employment performance*, Washington 1994.

³⁵ *Economische effecten van liberalisering van winkeltijden in Nederland*, werkdocument 74, CPB, Den Haag. Hier wordt een werkgelegenheidseffect van 15 000 personen genoemd bij liberalisering van de winkeltijden.

³⁶ Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (EIM), *Kleinschalig ondernemen*, 1994; *Werk door ondernemen*, Kamerstukken II 1994/95, 24 243 nr. 1.

staande maatregelen niet gelijk is aan de werkgeverslastenverlichting in 1996 ad 3,4 miljard. De reden hiervan is dat de genoemde 3,4 miljard een totaalbedrag is waarin bijvoorbeeld ook het effect van endogene premiemutaties is verwerkt.

Door de generieke lastenverlichting ontstaat perspectief op meer banen in het algemeen. Een neveneffect hiervan is dat eenvoudige banen die door hoger gekwalificeerden bezet gehouden worden, vrijvallen voor lager gekwalificeerden.

71. Een beheerste loonontwikkeling blijft met het oog op onze concurrentiepositie onverminderd noodzakelijk. Het kabinet acht deze beheerste ontwikkeling van de lonen van essentieel belang voor het sociaal-economisch beleid. Wel kunnen verschillen in loonontwikkeling als gevolg van uiteenlopende schaarsteverhoudingen tussen segmenten van de arbeidsmarkt mogelijk zijn. De laagste loonschalen, die gemiddeld 13 procent boven het minimumloon uitsteken met uitschieters naar 20 à 30 procent, zullen duidelijk achter moeten blijven, om succesvol de inactiviteit van laag geschoolden terug te dringen. In andere segmenten van de arbeidsmarkt kunnen op grond van schaarsteverhoudingen divergerende loonontwikkelingen mogelijk zijn. De loonontwikkeling als geheel zal echter beheerst moeten blijven.

72. Naar het oordeel van het kabinet hoeft een beleid gericht op een beheerste loon- en loonkostenontwikkeling niet haaks te staan op het streven naar produktiviteitsgroei en vernieuwing. Er wordt soms wel beweerd dat loonmatiging leidt tot een heilloze weg waarbij de economie door gebrek aan vernieuwing steeds verder achterop raakt. Loonmatiging zou bovendien een vraaguitval teweeg brengen.³⁷ Het is overigens de vraag wat men onder loonkostenmatiging verstaat. In de periode vanaf 1990 zijn de reële loonkosten per eenheid produkt in ons land over het geheel genomen gestegen. Ze ontwikkelden zich ongunstiger dan in het buitenland (in guldens gemeten). Zo bezien kan men zich afvragen of de loonmatiging in de jaren negentig wel zo fors is geweest. Over een langere periode kan de loonkostenontwikkeling in Nederland overigens zeker wel als gematigd worden bestempeld.

73. Heeft deze matiging vernieuwing in de weg gestaan? Dit ligt niet voor de hand. Onbeheerste loonstijgingen verminderen het rendement van ondernemingen. Dit verkleint de financiële ruimte voor investeringen in vernieuwingen en scholing. Ook kijkend naar de resultaten van de Nederlandse economie, in de vorm van BBP per gewerkt uur is geen aanleiding voor deze stelling. Ons BBP per gewerkt uur behoort nog altijd tot de hoogste binnen Europa. Dat er geen gebrek is aan vernieuwing, blijkt ook uit de ontwikkeling op sectorniveau. In de periode van 1971 tot 1985 is in sectoren die zijn blootgesteld aan internationale concurrentie de arbeidsproductiviteit jaarlijks 1,9 procent sterker gestegen dan elders in Europa. Tussen 1986 en 1990 liepen onze «internationale» sectoren zelfs nog verder uit met jaarlijks 0,25 procent extra stijging. Bovendien ging de arbeidsproductiviteitsgroei tussen 1986 en 1990 anders dan elders binnen Europa vergezeld van een weer stijgende werkgelegenheid in de open sector.³⁸ Uiteraard moet vernieuwing in een ruimere context worden bezien. Te denken valt aan een samenstel van factoren als de R&D-inspanningen in Nederland, de kennisintensiteit van de werkgelegenheid en de uitvoer, en het aantal aangevraagde patenten. Dan blijkt dat op diverse terreinen het aanpassingsvermogen van Nederland nog verbeterd kan worden.³⁹ Dat deze wensen gehonoreerd hadden kunnen worden door het achterwege laten van loonmatiging is hoogst onaanneemelijk.

³⁷ A.H.Kleinknecht, *Heeft Nederland een loongolf nodig?* oratie, VU-Amsterdam, 1994; en A.B.T.M. van Schaik, *Werk boven inkomen?* ESB, 1 juni 1994, blz. 510±512.

³⁸ *Sociale Nota 1995*, blz 138.

³⁹ Zie *Kennis in Beweging*, Kamerstukken II, 1994/95, 24 229, nr. 1, *Toets op het Concurrentievermogen*, Ministerie van Economische Zaken, juni 1995, Den Haag.

74. Tegelijkertijd -en in het kielzog hiervan- was sprake van een relatief sterke uitbreiding van de werkgelegenheid in de op de binnenlandse markt gerichte sectoren.⁴⁰ Het herstel van winst, investeringen en werkgelegenheid in de internationale sectoren leidde veel sneller dan verwacht tot een overeenkomstig herstel in de van internationale concurrentie afgeschermd sector.

Ondanks de sterke loonmatiging tussen 1985 en 1990 -de arbeidsinkomensquote daalde met ruim 7,5 procent- bleef de jaarlijkse stijging van de particuliere consumptie met 2,7 procent nauwelijks achter bij de groei van het BBP (3 procent per jaar). Van onderconsumptie als gevolg van loonmatiging is dus geen sprake.⁴¹ Ook in de periode 1991±1995 hield de groei van de consumptie gelijke tred met de groei van het BBP (2 procent).

Overigens gaat loonmatiging niet noodzakelijkerwijs gepaard met minder koopkracht. Tussen 1985 en 1990 steeg de koopkracht van de modale werknemer (nog exclusief incidentele loonstijgingen) met jaarlijks 1,8 procent bij een contractloonstijging van 1,4 procent per jaar. Veranderingen in het bruto-nettotraject als gevolg van verminderingen in de lastendruk waren hier uiteraard van groot belang. Ook in de jaren 1991±1995 bleef de koopkracht zich gemiddeld genomen positief ontwikkelen (0,3 procent per jaar) bij een nauwelijks positieve reële contractloonontwikkeling (0,1 procent per jaar).

75. Dankzij de inmiddels weer gematigde loonontwikkeling is de stijging van de arbeidsinkomensquote in de periode 1991±1993 voor bijna 50 procent ongedaan gemaakt. Bemoedigend zijn ook de CBS-berichten over de investeringsverwachting voor 1995 die niet onderdoet voor die van 1994. Uitbreiding en vernieuwing van het productiepotentieel kondigen zich aan. Met enige vertraging zullen ook de koopkracht en dus de consumptie hiervan profiteren.

⁴⁰ Dit zijn sectoren waar over het algemeen de produktiviteitsstijging geringer is. Omdat de werkgelegenheid daar sterk groeide, is onze arbeidsproductiviteitsstijging tussen 1985 en 1990 voor de economie als geheel per saldo juist *achtergebleven* bij het Europees gemiddelde.

⁴¹ De Macro-economische stijging van de particuliere consumptie van 2,7% per jaar is groter dan de gemiddelde jaarlijkse koopkrachtstijging in deze periode van 1,8 procent. Dit komt doordat in de jaarlijkse koopkrachtstijging de incidentele loonontwikkelingen niet meegenomen worden. Ook kende in deze periode het aantal inkomens-trekkers ook een duidelijke groei.

RELATIE WINST-INVESTERINGEN-WERK

Niet iedereen is ervan overtuigd dat meer winst leidt tot meer werk. Grote bedrijven stoten werkgelegenheid af ondanks de fraaie winstcijfers, binnenlandse investeringen zouden beperkt blijven gezien het aanhoudend hoge overschot op de betalingsbalans. Zijn lastenverlichting en loonmatiging dan wel de geschikte instrumenten om de werkgelegenheid te bevorderen?

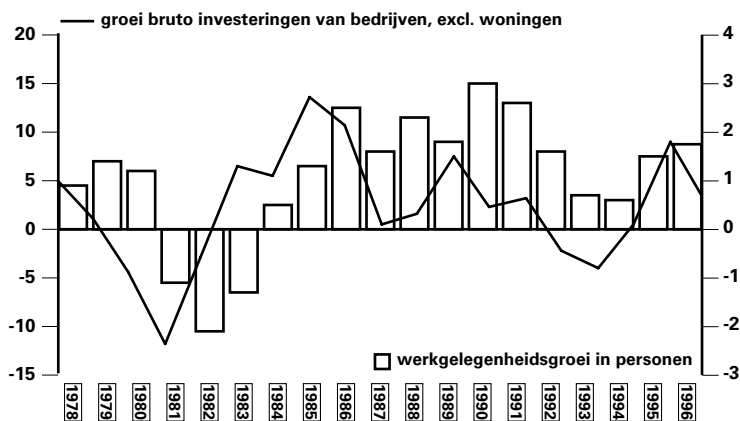
Het verband tussen aantrekkende winsten, groeiende investeringen en stijgende werkgelegenheid is er op macro-economisch niveau wel degelijk. Maar er zit enige vertraging tussen het rendementsherstel en groei in de werkgelegenheid. Het omgekeerde geldt trouwens ook: jaren met een stijgende arbeidsinkomensquote (en dus met achterblijvende winsten) leiden met vertraging tot teruglopende werkgelegenheid. De figuur laat zien hoe de werkgelegenheid in de voetsporen treedt van de investeringen.

Het winstherstel waarvan nu sprake is, heeft zich slechts korte tijd geleden ingezet. We moeten even geduld hebben voordat de vruchten te plukken zijn. In 1993 bevond de arbeidsinkomensquote zich nog op een hoog niveau (86,6 procent). Pas sinds 1994 trekken de winsten aan en we ramen de werkgelegenheidsgroei in 1995 en 1996 op respectievelijk 1,5 en 1,75 procent. Dit is overigens beduidend meer dan in de ons omringende landen of het EU-15- en OESO-gemiddelde.

Daar komt bij dat de werkgelegenheid bij afzonderlijke bedrijven niet mag worden vergeleken met nationale werkgelegenheid. Het banenverlies ten gevolge van reorganisaties bij grote bedrijven wordt voor een belangrijk deel opgevangen door extra banen bij toeleveranciers van die grote bedrijven.

Ook is het niet juist dat de investeringen in Nederland achterblijven. De bedrijfsinvesteringen komen met 12,0 procent van het BBP uit boven het gemiddelde van de EU-landen.

Groei bruto bedrijfsinvesteringen (excl. woningen) en groei werkgelegenheid in personen, jaarlijkse procentuele mutaties.

Bron: CPB, MEV 1996, Den Haag, 1995

4.3. Herverdeling van betaalde arbeid

76. De afgelopen eeuw zijn wij steeds minder gaan werken. De voortdurende stijging van de arbeidsproductiviteit heeft dat mogelijk gemaakt. Waar werknemers in Europa een eeuw geleden nog meer dan 3 000 uur per jaar werkten, doen zij dat nu gemiddeld nog 1 700 uur per jaar.⁴² De gemiddelde werktijd in Nederland ligt daar nog belangrijk onder en bedraagt circa 1 392 uur per werknemer in 1994.⁴³ Dit verschil wordt veroorzaakt door het hoge aandeel deeltijders in Nederland. Bij ons werkt 1 op de 3 werknemers in deeltijd tegenover 1 op de 7 voor alle EU-landen

⁴² OECD, *Societies in Transition*, Parijs, 1994, blz. 14 en blz. 42.

⁴³ Dit is exclusief overwerk. Het jaarlijks overwerk bedraagt gemiddeld ruim 20 uur. Bron CBS.

te zamen.⁴⁴ De afgelopen veertig jaar is in Nederland het feitelijk aantal gewerkte uren per werkzame persoon met meer dan een derde gedaald (in 1955 bedroeg het gemiddelde arbeidsjaar nog 2 250 uur).⁴⁵ In de periode sinds 1955 is het aantal werkzame personen sterk gestegen. Hierdoor is het totaal gewerkte arbeidsvolume tussen 1955 en 1993 per saldo niet gedaald, maar met 15 procent gestegen van 7,3 miljard uur in 1955 tot 8,4 miljard uur in 1993.⁴⁶

77. De verkorting van de gemiddelde arbeidsduur per werkende is voor een deel gekochte vrije tijd. Overigens is niet iedereen vrijwillig minder gaan werken en in een aantal gevallen is deeltijd het maximaal haalbare. In andere gevallen hebben veel werknemers ervoor gekozen om een deel van de inkomensgroei die zij zouden kunnen krijgen te besteden aan meer vrije tijd.

Pendant van arbeidsduurverkorting en groei van deeltijd zijn variabele werktijden en bedrijfstijdverlenging. Zo is in 1995 in een aantal CAO's een combinatie van korter en flexibeler werken overeengekomen (zie box korter en flexibeler werken). Denkbaar is ook dat in de toekomst bij vormen van loopbaanonderbreking adv-dagen en vakantiedagen ten dele worden benut.

78. Ondanks de sterke toename van deeltijdwerk is een verdere uitbreiding nog steeds mogelijk. Recent onderzoek laat zien dat van de tweeverdienende mannen 18 procent korter zou willen werken (en 8 procent langer) bij hetzelfde urenal van de partner; bij aanpassing van het urenal van de partner blijkt 31 procent van de mannen korter te willen werken en 10 procent langer). Bij tweeverdienende vrouwen ligt de situatie andersom: 15 procent zou korter willen werken en 17 procent langer. Bij aanpassing van het aantal uren van de partner zou zelfs 28 procent langer willen werken en 18 procent korter.⁴⁷

Zowel mannen als vrouwen in tweeverdienershuishoudens willen dus betaalde (en onbetaalde) arbeid meer gelijkelijk over de partners verdelen. De tendens is van voltijder en halve-deeltijder naar twee grote deeltijdbanen. Als alle wensen ten aanzien van de arbeidstijden van werknemers zouden worden gehonoreerd, zou de werkgelegenheid met 100.000 personen kunnen toenemen. Weliswaar is dit een boekhoudkundige berekening, maar ze geeft aan dat er, mits economisch inpasbaar, belangrijke positieve werkgelegenheidseffecten te behalen zijn.⁴⁸

79. De arbeidsduur wordt gemiddeld korter en meer gedifferentieerd. Dit sluit aan bij een toenemende maatschappelijke behoefte. Werknemers willen in sterkere mate de werkzame periode spreiden over het arbeidzame leven. Tevens gaat er een positief effect uit van werken in deeltijd op de werkgelegenheid (in personen). Het kabinet bereidt hiertoe verschillende maatregelen voor. Zo zal binnenkort het wetsvoorstel *Verbod van onderscheid op grond van arbeidsduur* de Tweede Kamer bereiken. Ook wordt deeltijd in de collectieve sector bevorderd: de instroom bij de rijksoverheid geschiedt bij voorkeur in deeltijdbanen en de extra werkgelegenheid voor langdurig werklozen in de collectieve sector vindt plaats op banen van gemiddeld 32 uur. De 32-uursnorm geldt eveneens bij de 40 000 extra banen voor langdurig werklozen, de experimenten met werken met inzet en met behoud van uitkering alsook bij de voorgenomen stroomlijning van gesubsidieerde arbeid (zie hoofdstuk 5, paragraaf 107).

⁴⁴ CBS, *Werken en leren in Nederland 1994*, Voorburg, 1994, blz. 119.

⁴⁵ *Sociale Nota 95*, blz. 41. Voor de gemiddelde voltijdwerknemer wijkt Nederland overigens minder af: in 1992 werkte hij inclusief overwerk ongeveer 1 770 uren per jaar (exclusief overwerk circa 1 740 uren per jaar (CBS, *Arbeidsrekeningen 1989±1992*). De contractuele voltijdarbeidsduur varieert in de EU-12-landen tussen 37 en 41 uren per week, voor Nederland is dat 38 uur (OESO, *Employment Outlook 1994*, Parijs, 1994, blz. 143).

⁴⁶ *Vijftienentwintig jaren statistiek in tijdsreeksen 1899 ± 1994*, CBS, 1994. Tussen 1955 en 1993 heeft dit totale arbeidsvolume gevarieerd. Sinds 1985 stijgt het totale arbeidsvolume.

⁴⁷ OSA, *Tendrapport aanbod van arbeid 1995*, Den Haag, 1995. Er is gevraagd of men meer of minder uren zou willen werken bij gelijkblijvend uurloon, uitgaande van medewerking van de werkgever.

⁴⁸ W.C.M. Praat en J.P.M. Vosse, *Aanbod en benutting van deeltijdwerk*, ESB, 28-7-1993.

INKOMEN EN VRIJE TIJD

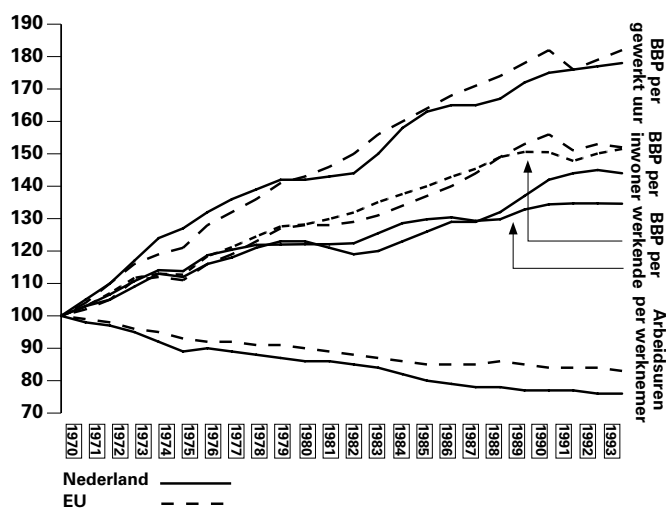
Het Nederlandse BBP per hoofd van de bevolking stijgt minder snel dan in ons omringende landen. Het afzakken op de welvaarts ladder wordt onder andere in verband gebracht met een relatief sterke vermindering van het aantal arbeidsuren per werkende, dit mede ook als gevolg van de toegenomen deeltijdarbeid (Sociale Nota 1995, pagina 37 en volgende). Dit hangt samen met de arbeidsduurverkorting en de sterke toename van werken in deeltijd. Daarnaast speelt hoge onvrijwillige inactiviteit een rol, wat een onverminderde beleidsinspanning vraagt. Maar van belang is ook dat in Nederland \pm sterker dan elders \pm voor meer vrije tijd is gekozen. Vrijwillige inactiviteit of vrijwillig werken in deeltijd draagt op individueel niveau bij aan een hogere welvaartsbeleving. Natuurlijk staan hier wel lagere materiële welvaartsaspiraties tegenover. Onvrijwillige inactiviteit verlaagt uiteraard de welvaartsbeleving.

De grafiek brengt de «keuze» voor meer vrije tijd in beeld. Ten opzichte van 1970 was de daling van het aantal arbeidsuren per werknemer in 1990 45 procent groter dan gemiddeld in Duitsland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Italië, België, Denemarken en Nederland. De stijging van het BBP per hoofd van de bevolking bleef echter maar 5 procent achter bij het gemiddelde. Daarentegen bleef de stijging van het BBP per werkende 11 procent achter bij het gemiddelde. Door de relatief sterke uitbreiding van de werkgelegenheid kon de ontwikkeling naar meer vrije tijd zonder grote gevolgen blijven voor het BBP per hoofd van de bevolking. De daling van het gemiddelde BBP van de EU-landen na 1990 hangt overigens samen met de Duitse vereniging.

Onze verdien capaciteit heeft evenmin veel geleden onder toegenomen vrije tijd, zo blijkt uit de ontwikkeling van het BBP per gewerkt uur. Hoewel de voorsprong iets minder is geworden, waardoor in de grafiek het indexcijfer voor 1990 onder het gemiddelde uitkomt, ligt het niveau van het BBP per gewerkt uur in absolute zin nog altijd 7,5 procent boven het gemiddelde van de onderscheiden EU-landen, vanwege de duidelijk hogere startwaarde in 1970. De hoge arbeidsproductiviteit is mede het gevolg van de grote uitstoot van laagproductieven.

Dit laat onverlet dat een hoge werkgelegenheidsgraad van belang blijft. Naarmate de werkgelegenheid in arbeidsjaren groter is, is ook \pm bij een bepaalde productiviteit \pm de welvaart groter. Een hoge activiteit vergroot het draagvlak voor de collectieve sector.

Ontwikkeling BBP per gewerkt uur, BBP per inwoner, BBP per werknemer en ontwikkeling arbeidsuren per werknemer in Nederland en de EU, 1970 - 1993, 1970 = 100

BBP Bruto binnenlands product, vaste prijzen, koopkrachtpariteiten
EU-landen: België, Duitsland, Italië, Nederland, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk

Bron: SZW

Arbeidsduur: flexibeler en korter

80. Behalve meer deeltijdarbeid kunnen ook flexibilisering van de arbeidsduur en arbeidsduurverkorting een bijdrage leveren aan de werkgelegenheid. In diverse cao's zijn afspraken gemaakt over verdere verkorting van de werkweek, vaak met afwijkingsmogelijkheden voor bepaalde categorieën werknemers (zoals bij de bank-cao). Een van de interessante mogelijkheden op dit gebied is «*varia-tijd*». Hierbij wordt een gemiddelde arbeidsduur afgesproken met een zekere bandbreedte en een vast periodeloon. Dergelijke afspraken weerspiegelen een tendens naar nieuwe arbeidspatronen passend bij veranderende wensen en voorkeuren in een zich moderniserende samenleving. Het akkoord in de Stichting van de Arbeid uit 1993 over deeltijdarbeid en differentiatie in arbeidspatronen⁴⁹ heeft zeker een belangrijke rol gespeeld bij het totstandkomen van dergelijke afspraken.

81. Flexibilisering van de arbeidsduur wordt door het kabinet bevorderd via de nieuwe Arbeidstijdenwet die aan het parlement is voorgelegd. De wet verruimt voor werkgevers en werknemers de mogelijkheden om soepele afspraken over de werktijden te maken. Voor werkdagen van 9 uur is bijvoorbeeld niet langer een vergunning nodig (zoals nu in de industrie nog wel het geval is). Met de nieuwe Arbeidstijdenwet zijn arbeidstijd en bedrijfstijd gemakkelijker los te koppelen.

KORTER EN FLEXIBELER WERKEN

Korter en flexibeler werken: dat kan voortaan bijvoorbeeld bij Akzo Nobel en KPN. Cao-afspraken bij deze bedrijven leiden tot een gemiddeld kortere werktijd en tot betere mogelijkheden om de bedrijfsvoering af te stemmen op wijzigende markt-omstandigheden. Bovendien neemt de differentiatie in werktijdregelingen daarmee toe, wat extra mogelijkheden biedt voor werknemers om arbeid en zorg te combineren.

Akzo Nobel

In de cao bij Akzo Nobel is overeengekomen tot 1 juli 1997 te experimenteren met de invoering van flexibele arbeidstijden. De werkweek gaat van 38 naar gemiddeld 36 uur en met een bandbreedte tussen de 32 en 45 uur, afhankelijk van de productiebehoefte. Als 45 uur per week nodig is, krijgen de werknemers vanaf het 38e uur een toeslag van 25 procent. Werken op zaterdag (gebonden aan een maximum van 13 per jaar) wordt gewaardeerd met een toeslag van 60 procent. Inroostering geschiedt in overleg met de individuele werknemer.

Zowel de leiding als medewerkers van een organisatorische eenheid kunnen zo'n experiment voorstellen. Indien voor een organisatorische eenheid een reorganisatie is aangekondigd, kunnen ook vakorganisaties een voorstel doen. De lokale ondernemingsraad moet ermee instemmen.

Als de resultaten van het experiment positief uitvallen, zal per 1 juli 1997 de flexibele werkweek bedrijfsbreed als «*zorgzaam maatwerk*» worden ingevoerd.

Koninklijke PTT Nederland

KPN verlaagt met ingang van 1 oktober 1995 de gemiddelde wekelijkse arbeidsduur tot 37 uur. Het concern legt in overeenstemming met de werknemer de werktijden vast in kwartaal-, halfjaar- of jaarroosters. Het maximaal te werken aantal uren per week bedraagt 45, het minimum aantal 30. Overwerkuren -voor voltijders- zijn de uren die boven het voor de periode vastgestelde rooster worden gewerkt.

Zijn de ervaringen met de gemiddeld 37-urige werkweek goed, dan is een verdere arbeidsduurverkorting bij de volgende cao-onderhandelingen niet ondenkbaar.

⁴⁹ Stichting van de Arbeid, *Overwegingen en aanbevelingen ter bevordering van deeltijdarbeid en differentiatie in arbeidspatronen*, Den Haag, 1993.

Zorg- en scholingsverlof

82. Naarmate het traditionele kostwinnershuishouden minder voorkomt, groeit de behoefte ± zowel bij vrouwen als mannen ± om betaald werk te combineren met zorgtaken. Uitbreiding van regelingen als zorgverlof en calamiteitenverlof kan voor een deel in deze behoefte voorzien en tevens bijdragen aan een evenwichtiger verdeling van de onbetaalde arbeid tussen mannen en vrouwen. Verlofregelingen zijn ook functioneel in verband met de scholingsbehoefte. Snelle structurele veranderingen in de economie nopen, meer dan vroeger, tot bijscholing en heroriëntatie van werknemers. Kennis is de doorslaggevende factor in de concurrentiestrijd, maar dient voortdurend te worden vernieuwd. Permanent leren is dan ook een voorwaarde voor de ontwikkeling van een moderne economie.

83. Het kabinet heeft in de nota *Om de kwaliteit van arbeid en zorg: investeren in verlof*⁵⁰ aangegeven hoe het de komende jaren wil bijdragen aan een organisatie van de arbeid waarin voldoende ruimte is voor verlofmogelijkheden.

Ten eerste worden sociale partners door het wegnemen van een aantal belemmeringen in de wetgeving gestimuleerd om bestaande verlof-faciliteiten uit te breiden:

- ± in de wettelijke regeling ouderschapsverlof wordt de 20-uursgrens (waarboven het recht op verlof ontstaat) geschrapt, zodat meer werknemers van de regeling gebruik kunnen maken;
- ± in het Burgerlijk Wetboek wordt vermeld dat de opsomming van «zeer bijzondere omstandigheden» in artikel 1638c niet limitatief is. In de Memorie van Toelichting zal worden aangegeven dat dit artikel ook betrekking heeft op calamiteiten;
- ± onbetaald verlof, opgenomen voor welk doel dan ook voor een periode van maximaal 6 maanden, zal geen nadelige gevolgen meer mogen hebben voor sociale-zekerheidsuitkeringen mocht daarop later een beroep worden gedaan; onderzocht wordt hoe de belemmeringen uit de weg kunnen worden geruimd.

Ten tweede worden werknemers gestimuleerd te sparen voor verlof, waaronder scholingsverlof. Mogelijke spaarbronnen zijn: loon, adv en vakantie, of een combinatie van deze drie. Er komt voorlichting over de reeds bestaande mogelijkheden van spaarvormen. De vakantie-wetgeving zal worden aangepast.

Ten slotte wordt er onderzoek gedaan naar de praktische, juridische en financiële haalbaarheid van loopbaanonderbreking en de stimulansen die nodig zijn om binnen arbeidsorganisaties loopbaanonderbreking te realiseren. Daarbij zal het effect van een eventuele financiële stimulans door de overheid worden betrokken, evenals de ervaringen van België en Denemarken met vergelijkbare regelingen.

4.4. Flexibilisering van de arbeid

84. Naar de opvatting van het kabinet vormen arbeidsverhoudingen die evenwichtig, bestendig en flexibel zijn de kern voor een economisch concurrerend en sociaal verantwoord arbeidsbestel. Alle arbeidsverhoudingen zouden in beginsel in één of meer opzichten flexibel moeten zijn, rekening houdend met het concurrentievermogen van ondernemingen en de persoonlijke omstandigheden van werknemers.

85. De eerste verantwoordelijkheid voor het tot stand brengen van flexibel en gedifferentieerd maatwerk in de organisatie van de arbeid ligt bij werkgevers en werknemers, zowel op bedrijfstak als ondernemings-niveau. Het is de taak van de overheid dit proces zodanig te faciliteren, dat er garanties zijn aangebracht voor maatschappelijk wenselijke en flexibele

⁵⁰ Kamerstukken II 1994/95, 24 332, nrs. 1, 2.

arbeidsverhoudingen die leiden tot evenwichtige uitkomsten, met name in het niet-cao gebied en aan de onderkant van de arbeidsmarkt. De Arbeidstijdenwet zal werkgevers en werknemers binnen zekere grenzen en onder zekere voorwaarden de mogelijkheid bieden tot flexibele werktijdregelingen.

86. De hoofdweg naar flexibiliteit ligt naar de mening van het kabinet binnen de tussen werkgever en werknemer tot stand gekomen arbeids-overeenkomst. Het rendement van flexibiliteit bij vaste werknemers is immers groot omdat 90 procent van de werknemers een vast dienstverband heeft. Het is van belang dat sociale partners de ruimte voldoende benutten om de flexibiliteit bij vaste werknemers te vergroten op aspecten als arbeidsduur, arbeidstijdstippen, functie-inhoud en de beloning.

Het kabinet beraadt zich op voorstellen over de flexibilisering en differentiatie van de arbeidsovereenkomst, die in de reeds genoemde nota *Flexibilisering en Zekerheid* zullen worden opgenomen. Flexibiliteit en zekerheid moeten zowel werkgever als werknemer aanzetten tot optimale prestaties.

Conclusie

87. Versterking van de economische structuur is van essentieel belang om de werkgelegenheid in de marktsector te doen groeien. Ook blijft een beheerste loonkostenontwikkeling onverminderd noodzakelijk met het oog op de concurrentiepositie van Nederland. Het kabinet vermindert de loonkosten door een koopkrachtneutrale verlaging van de overhevelings-toeslag. Tevens wil het kabinet de herverdeling van arbeid bevorderen (gelijke behandeling voltijd/deeltijd), ruimte bieden voor verlof-mogelijkheden en ten slotte het spreiden van het werken over het arbeidzame leven vergemakkelijken.

Op een reeks van terreinen komt het kabinet tegemoet aan de behoeften van werkgevers en werknemers naar een grotere flexibiliteit in het arbeidsbestel.

HOOFDSTUK 5. ZOEKEN NAAR EENVOUDIG WERK

88. Voor werklozen die zijn aangewezen op laag betaalde banen biedt het algemene sociaal-economische beleid niet voldoende soelaas. Daarom zet het kabinet een breed scala van maatregelen in om de inschakeling naar eenvoudige banen te bevorderen. Voorop staat bevordering van inschakeling in de private sector door gerichte lastenverlichting. Dit is alleen niet voldoende, aanvullend hierop zet het kabinet specifieke instrumenten in om de inactiviteit in het onderste segment van de arbeidsmarkt te bestrijden.

5.1. Verlaging van loonkosten

89. Tussen produktiviteit van hen die aangewezen zijn op laag betaalde banen en de loonkosten voor eenvoudige functies ligt een te grote kloof. Internationaal gezien zijn de loonkosten voor eenvoudig werk in Nederland hoog⁵¹, terwijl er geen reden is aan te nemen dat de produktiviteit van hen die aangewezen zijn op eenvoudige functies bij ons significant hoger ligt dan elders. Dit levert een omvangrijk probleem op, omdat de werkloosheid onder laag geschoolden een structureel karakter aanneemt. De hoge loonkosten vormen een belemmering voor hun inschakeling op de arbeidsmarkt.

90. Een verlaging van de loonkosten is de meest directe en veelal ook enige effectieve methode om de kloof tussen produktiviteit en loonkosten te verkleinen. In het verleden heeft deze optie haar nut bewezen. In de jaren tachtig is door bevrozing van het minimumloon en door verkleining van de wig (verschil tussen bruto loonkosten en netto loon) de werkgelegenheid onderin de arbeidsmarkt drie maal zo hard gegroeid als gemiddeld. Er is alle reden om de kloof nu verder te dichten. De conjuncturele situatie biedt er nu de ruimte voor. Het is zinvol het voor lastenverlichting beschikbare geld in ruime mate te gebruiken voor het oplossen van het structurele probleem van het onderste segment van de arbeidsmarkt.

Verkleining van de wig

91. Het kabinet heeft daarom besloten tot een aanzienlijke reductie van de werkgeverslasten voor functies op en boven het niveau van het wettelijk minimumloon, ingaande 1996. Momenteel betalen werkgevers voor een werknemer op minimumniveau ongeveer | 6.000 aan sociale lasten. Dat is ± ook internationaal gezien ± een zeer hoge werkgeverswig die met name op het midden- en kleinbedrijf drukt.

92. Het kabinet heeft maatregelen genomen om de jaarlijkse werkgeverslasten met ingang van 1996 structureel met | 1.500 te verlichten voor functies op en vlak boven het wettelijk minimumloon.⁵² Voor | 1.185,- gulden komt deze verlichting tot stand door een korting op de afdracht voor de inkomstenbelasting en de premieheffing volksverzekeringen voor lonen tot 115 procent van het minimumloon.⁵³ De grens van 115 procent is mede gebaseerd op de overweging dat in veel cao's de eindlonen van de laagste loonschaal niet boven dit niveau uitkomen. De marginale druk problematiek bij grensovergang wordt zo dus beperkt. Ook past deze grens bij het streven om, waar nog niet het geval, bedrijven te bewegen tot het creëren van loonschalen juist boven het wettelijk minimumloon.

93. Ook andere landen verlagen de werkgeverswig. Interessant is Frankrijk. Hier is de lastenverlichting voor werkgevers gericht op de onderkant van de arbeidsmarkt, en gekoppeld aan loonklassen. Franse

⁵¹ E. Vogels, *De onderkant van de arbeidsmarkt*, Ministerie van SZW, Den Haag, werkdocument 1, 1994, blz. 29. De laagste schaallonen in cao's in Nederland liggen vaak ruim boven die van andere EG-landen. Alleen Duitsland en Denemarken kennen hogere loonniveaus, maar daar zijn de werkgeverslasten op minimumniveau lager, respectievelijk beduidend lager dan in Nederland (*Employment in Europe 1995*, deel 3, hoofdstuk 1).

⁵² Uitgegaan wordt van uurlonen. Op grond van de deeltijdfactor wordt bepaald voor welke part-timers recht bestaat op een afdrachtkorting.

Voor werknemers in deeltijd kan de werkgever aanspraak maken op een naar tijds-evenredigheid vastgestelde vermindering. Bij 115 procent WMC komt de loonkostenreductie iets hoger uit, namelijk op | 1.550,-.
⁵³ Het restant, | 315, is de lastenverlichting in dit segment van de arbeidsmarkt, als gevolg van generieke maatregelen.

werkgevers zijn vrijgesteld van de socialezekerheidspremie «allocations familiales» voor werknemers die minder verdienen dan 120 procent van het minimumloon. Jaarlijks wordt dit traject met 10 procent verhoogd. Vanaf 1998 geldt de vrijstelling voor alle werknemers die minder dan 150 procent van het minimumloon verdienen. Ook ontvangen in Frankrijk per 1 juli 1995 werkgevers die langdurig werklozen aannemen tegen het minimumloon, een subsidie van circa 2000 FF per maand. Voor deze werknemers hoeft twee jaar geen sociale werkgeverslasten betaald te worden over het minimumloon. Zo worden de totale loonkosten per maand meer dan gehalveerd tot ruwweg 4000 FF.

94. Tevens heeft het kabinet besloten om voor werknemers die bij indiensttreding minimaal een jaar (in gebieden met hoge werkloosheid: minimaal een half jaar) werkloos waren, en die niet meer verdienen dan 130 procent van het minimumloon, een aanvullende afdrachtskorting te verlenen van ƒ 4.500 voor een periode van maximaal 4 jaar. De maatregel vervangt de Wet Bevordering Arbeidsinpassing (Vermeend/Moor). Tezamen met de wigreductie van ƒ 1.500 op WML-niveau betekent deze afdrachtskorting dat de werkgever voor een in dienst genomen langdurig werkloze niet meer kwijt is dan het bruto loon. De werkgeverswig is voor deze groep geheel geïmilineerd.

95. In tabel 5.1 is voor drie loonniveaus de loonkostenreductie in 1996 opgenomen. Als gevolg van de door het kabinet genomen maatregelen is vooral de loonkostenreductie op minimumloonniveau ($\pm 4,5$ procent) omvangrijk. Wanneer een werkgever een langdurig werkloze in dienst neemt en aanspraak maakt op de tijdelijke extra reductie van ƒ 4.500,- dan kan de loonkostendaling zelfs oplopen tot ruim 27 procent van de loonkosten.

Tabel 5.1 loonkostenreductie 1996 (in guldens)

	WML	Modaal	2x Modaal
1 loonkostenreductie (guldens)	-1500	-400	-575
2 idem in % loonkosten	-4,5%	-0,5%	-0,5%
3 extra voor langdurig werklozen	-4500		
4 totaal (1+3)	-6000		
5 idem in % loonkosten	-17,5		

96. Naarmate de wigreductie exclusiever op laag betaalde banen is gericht, wordt het risico groter dat de doorstroming naar beter betaalde banen stopt. Bij de grens van 115 procent van het minimumloon treedt immers een niet onbelangrijke verhoging op van de marginale werkgeversdruk.

Of dit voor iedereen in dezelfde mate een reëel probleem is, is overigens nog maar de vraag. Ook zonder de wigreductie is de financiële doorgroei beperkt: van het aantal werknemers met een startloon van minder dan 115 procent van het minimumloon is in twee jaar tijd slechts 15 procent meer gaan verdienen dan die 115 procent.⁵⁴

⁵⁴ SZW-berekeningen op basis van onderzoeken van de Inspectiedienst SZW naar de arbeidsvoorwaardenontwikkeling.

DOORGROEI IN INKOMEN

Bij subsidies gekoppeld aan inkomensniveaus is de financiële doorgroei van werknemers belangrijk. Als door loonstijgingen werknemers naar hogere inkomensklassen groeien, leidt de lagere subsidie tot een hogere marginale wig. Wanneer dit op grote schaal plaatsvindt, belemmeren de subsidies de werking van de arbeidsmarkt.

Deze box bespreekt in hoeverre aan de onderkant van de arbeidsmarkt deze marginale-wigproblematiek optreedt.

Ongeveer 85 procent van de werknemers die beginnen met een loon van minder dan 130 procent van het wettelijk minimumloon, groeit nooit door naar een loon dat uitstijgt boven de 130 procent van het minimumloon. Ongeveer 58 procent van de werknemers die beginnen met een loon onder 115 procent van het minimumloon komt daar ook nooit boven uit.

CBS-onderzoek laat zien dat voor laag productieve werknemers de marginale wig-problematiek waarschijnlijk op beperkte schaal zal optreden. In 1990 had 65 procent van alle minimumloon-verdieners ten minste 4,5 jaar werkervaring. Dit betekent dat niet alle werknemers jaarlijks een periodiek krijgen. Het minimumloon verdienen terwijl enkele jaren werkervaring is opgedaan, houdt bovendien in dat deze werknemers ook niet in aanmerking komen voor de cao-loonstijgingen.

Onderzoeksresultaten van de Inspectiedienst SZW inzake het minimumloon sporen met het CBS-onderzoek. Circa 2 op de 3 volwassen werknemers die in 1993 het minimumloon verdienden, kregen ook in 1994 het wettelijk minimumloon.

Dat laag productieve werknemers weinig financiële doorgroei-perspectieven kennen, blijkt ook bij vergelijking van de minimum- en maximum-jaarlonen. De verschillen voor de laagste functieniveaus bedragen 5 à 6 procent. Voor een schoonmaker is het verschil tussen het minimum- en maximum-jaarloon 3,7 procent en voor een kantinebediende iets minder dan 5 procent.

De financiële doorgroei van werknemers uit het onderste segment van de arbeidsmarkt bedraagt op lifetime-basis in totaal 22 procent (CEP 1995). Het verschil tussen het minimum- en maximumbedrag in de laagste cao-loonschalen is gemiddeld 9 procent. Ter realisering van de overige 13 procent zijn dus promoties of baanwisselingen nodig.

Dit alles neemt niet weg dat de afdrachtkorting wel een verhoging van de marginale wig inhoudt. Indien de grens van 115 procent van het WML-uurloon overschreden wordt, raakt de werkgever (bij een voltijdsfunctie) de afdrachtkorting van 1.125,- op jaar-basis kwijt voor de betreffende werknemer. Bij functiewisseling treedt niet automatisch een marginale-wigverhoging op. Voor de «oude» werkgever treedt geen marginale wigverhoging op indien de vrijkomende plaats door een nieuwe werknemer wordt bezet tegen hetzelfde loon, dat de oude werknemer kreeg. Voor de «nieuwe» werkgever speelt de subsidie die de «oude» werkgever kreeg geen rol en is dus de marginale-wig niet relevant. De «nieuwe» werkgever zal de werknemer immers enkel in dienst nemen als zijn produktiviteit voldoende is om zijn regulier loon te betalen.

Bovendien is externe mobiliteit lang niet altijd vrijwillig. Gedwongen mobiliteit als gevolg van inkringing of sluiting van een bedrijf heeft voor werknemers tot gevolg dat zij vaak op een lager niveau moeten aanvangen als zij een nieuwe baan vinden.

Veel landen kennen lastenverlichtende maatregelen om de werkgelegenheid in het onderste segment van de arbeidsmarkt te bevorderen. De maatregelen betreffen lastenverlichting voor werkgevers (België en Frankrijk), lastenverlichting voor werknemers (Bondsrepubliek Duitsland en Verenigde Staten) of een combinatie van beide (Verenigd Koninkrijk). In al deze landen gaan de maatregelen gepaard met een marginale-wigverhoging, die op de koop toe wordt genomen.

Het CPB zal met een onderzoek komen waarin de financiële doorgroei in het onderste segment van de arbeidsmarkt nader wordt geanalyseerd.

Sociale partners en laagste loonschalen

97. De reductie van de wig is één manier om de loonkosten voor eenvoudige arbeid te verlagen. Sociale partners kunnen ook zelf veel doen. Groot knelpunt is immers dat in veel cao's de laagste schaalniveaus beduidend (gemiddeld 13 procent) boven het wettelijk minimumloon liggen en dat de benutting van de laagste loonschalen vaak voor maar een korte periode is toegestaan. Gezien de grote werkloosheid onder mensen met een lage verdien capaciteit is dat een ongewenste situatie.

98. Enige positieve ontwikkelingen zijn al te melden. In 42 van de 133 onderzochte grotere akkoorden zijn afspraken gemaakt over de laagste lonen. In 20 van de 42 gaat het om invoering van nieuwe schalen tussen het WML en de laagste loonschaal. In 13 gevallen betreft het hierbij de invoering van aanloopschalen, die doorgaans voor een jaar van toepassing zijn.⁵⁵

99. Desalniettemin blijft de vraag of de cao als regulerend instrument krachtig genoeg is om een substantiële groei van eenvoudige banen tot stand te brengen. Zo blijken er witte plekken te zitten met betrekking tot de onderkant in de dit jaar afgesloten cao's. Afgewacht moet worden in welke mate er banen komen volgens de nieuwe schalen.

100. Het kabinet spreekt in het najaar van 1995 met de sociale partners in de Stichting van de Arbeid over de bijdrage van het cao-overleg aan de bestrijding van de werkloosheid onder laag gekwalificeerden. Daarop vooruitlopend gaan sociale partners na welke vorderingen zijn gemaakt, welke knelpunten zich nog voordoen en hoe de werkloosheid onder laag kan worden bestreden. Het kabinet zal bij zijn definitieve oordeel over de inzet van instrumenten ook het beleid terzake van het algemeen verbindend verklaren van cao betrekken.

5.2. Een mix van maatregelen

101. Eenvoudig werk is op de arbeidsmarkt nauwelijks te vinden. Dit probleem kan alleen worden verkleind als verschillende maatregelen tegelijkertijd worden ingezet. Het aantal nieuwe banen groeit voorlopig immers nauwelijks harder dan de beroepsbevolking. Per saldo blijven we dus bij ongewijzigd beleid 500 000 werklozen houden, van wie de helft langdurig werkloos is. Deze mensen vormen geen homogene groep: hun «afstand tot de arbeidsmarkt» loopt uiteen. Zo worden de mogelijkheden voor gedetineerden om gebruik te maken van het arbeidsmarkt-instrumentarium onderzocht. De factoren die van invloed zijn op deze afstand zijn heel verschillend. Daarom is een mix van uiteenlopende maatregelen nodig.

In aanvulling op de bestaande maatregelen, die vooral de kwaliteit van het arbeidsaanbod willen beïnvloeden (scholing, werkervaring) heeft het kabinet nu vooral een instrumentarium ontwikkeld dat meer aangrijpt op de vraagzijde.

1. Allereerst zijn dit maatregelen die tot doel hebben werkgevers te beïnvloeden om langdurig werklozen aan te nemen op bestaande banen. Dit gebeurt met name door verlaging van de loonkosten, bijvoorbeeld door een afdrachtkorting, via een instroomsubsidie, via de dispensatie WML, of via het stimuleren tot het benutten van de loonruimte tussen de laagste schaal en het WML.
2. Daarnaast bestonden er al vormen van gesubsidieerde arbeid, die vooral tot doel hebben via werkervaring de kwalificaties en productiviteit van werklozen op te hogen (banenpool, JWG, werkervaringsplaatsen).
3. Nieuw is het scheppen van extra werkgelegenheid in de collectieve

⁵⁵ CAO-afspraken 1995, eerste interim-rapportage, Centraal kantoor/afdeling Inspectiedienst SZW, Den Haag, 1995, nr. 95/1.

sector en marktsector. Alleen langdurig werklozen mogen deze nieuwe arbeidsplaatsen bezetten, zoals bij de 40 000 banen in de collectieve sector en bij een deel van de experimenten met inzet van de uitkering. Ten aanzien van de markt voor persoonlijke dienstverlening wordt onderzocht hoe deze als reguliere markt tot ontwikkeling kan worden gebracht.

4. Ten slotte zijn er experimenten, waarmee ook mensen zonder onmiddellijk perspectief op een baan op uiteenlopende manieren ingeschakeld kunnen worden, met behoud van uitkering.

In deze paragraaf passeren deze vier typen maatregelen volgens bovengenoemde volgorde de revue.

Afdrachtskorting langdurig werklozen

102. Werkgevers die langdurig werklozen in dienst nemen tegen maximaal een beloning van 130 procent van het minimumloon komen vier jaar lang, met de mogelijkheid tot verlenging, in aanmerking voor een afdrachtskorting van \pm 4.500,- per jaar. Deze loonkostensubsidie \pm die de *Wet bevordering arbeidsinpassing* (WBA) vervangt \pm komt bovenop de afdrachtskorting voor lage lonen (tot 115 procent minimumloon) en de generieke lastenverlichting.

Fiscale faciliteit leerlingwezen

103. Voor kleinere ondernemingen vormen de praktijkplaatsen leerlingwezen een belangrijk middel om de mogelijkheden van jonge werknemers te leren kennen en te verhogen. En ook voor de werknemers zelf biedt de combinatie van leren en werken een aantrekkelijk alternatief voor een verlengde, als te weinig praktijkgericht ervaren schoolloopbaan. Het kabinet wil daarom door een tegemoetkoming in de loonheffing van \pm 4.500,- per jaar stimuleren dat het aantal praktijkplaatsen wordt uitgebreid. De maatregel gaat in op 1 januari 1996.

Instreamsubsidie voor bestaande arbeidsplaatsen

104. De experimenten met inzet van uitkering beogen voor een deel de instroom van langdurig werklozen op reguliere arbeidsplaatsen te bevorderen. Via een «instreamtraject» wordt de langdurig werkloze voorbereid op een reguliere baan. De werkgever betaalt een deel van de loonkosten. Gedurende twee jaar loopt dit deel verder op terwijl het uitkeringsaandeel tegelijkertijd afneemt. In een aantal experimenten geeft de werkgever op voorhand de garantie dat de deelnemer na succesvolle afronding van het instroomtraject in vaste dienst wordt genomen.

Dispensatie WML

105. Langdurig werklozen zijn veelal aangewezen op eenvoudige banen met een beloning op of net boven het minimumloon. Een deel van deze werklozen heeft een zodanig gering produktieniveau dat zij voor werkgevers zelfs op eenvoudige functies niet aantrekkelijk zijn. Het kabinet wil werkgevers ten aanzien van langdurig werklozen een tijdelijke afwijking van het minimumloon toestaan. Een dergelijke tijdelijke dispensatie bevordert de uiteindelijke inschakeling in een regulier betaalde arbeidsplaats.

Werkgelegenheid collectieve sector

106. De marktsector zal op korte termijn niet voldoende banen opleveren om de werkloosheid in belangrijke mate te laten dalen. Rekening houdend met het feit dat er nog veel werk te wachten ligt waar een maatschappelijke vraag naar bestaat, heeft het kabinet besloten voor

langdurig werklozen 40 000 extra banen te scheppen in de collectieve sector. Deze banen worden blijvend en volledig gefinancierd. Eind 1996 zullen er 20 000 van deze banen bijgekomen zijn. Het betreft voor de helft banen van gemiddeld 32 uur op het gebied van openbare veiligheid, toezicht, kinderopvang, publieke monumentenzorg en milieuzorg. De andere helft zijn banen in de zorgsector bij onder meer zieken- en verpleeghuizen, bejaardenoorden, de thuiszorg, dagverblijven en tehuizen voor gehandicapten.

EXTRA BANEN IN GROTE STEDEN

De gemeente Den Haag gaat het straattoezicht fors uitbreiden. Nu zijn er, via de banenpool, ruim 40 toezichthouders in twee stadsdelen. De komende jaren worden dat er via het 40 000-banenplan zo'n 300, verspreid over alle stadsdelen. Verder formeert de gemeente zogenaamde verkeersteams, met in totaal 40 leden.

Verder krijgen dit jaar in Den Haag 71 personen een baan als groepshulp in de kinderopvang. Zij volgen hiervoor eerst een scholingsprogramma. Hun werk bestaat uit huishoudelijk werk, medetoezicht bij activiteiten en het van school halen van kinderen die gebruik maken van de naschoolse opvang.

Ook Utrecht ziet meer toezicht op straat als een absolute noodzaak. Daarom spendeert de gemeente ruim de helft van de toegewezen banen aan stadswachtfuncties in de wijken.

In Amsterdam wordt eveneens op grote schaal van de nieuwe regeling gebruik gemaakt om de veiligheid te bevorderen. De hoofdstad, waar het aantal aangiften van misdrijven twee keer zo hoog is als in Utrecht en Den Haag, wil de komende drie jaar 5000 extra banen reserveren voor een leefbaarder stad. Het aantal tramconducteurs en stadswachten wordt fors uitgebreid. Daarnaast komt er ruimte voor parkbeheerders, metrobewakers en hulpagenten.

Net als Amsterdam benut Rotterdam de voor 1995 toegewezen extra arbeidsplaatsen vooral om stadswachten en wagenbegeleiders in de banenpool een reguliere functie te geven. De overige banen komen ten goede aan veiligheidsprojecten «in de wijk»: van bewakers van fietsenstallingen tot beheerders van speelgoedcontainers op pleinen.

Tilburg installeert een «stadsbrandwacht» (15 banen). Deze moet onder meer cafés, hotels en studentenhuizen inspecteren op brandveiligheid. Daarnaast komen er bij een Tilburgs muziekcentrum drie toezichthouders.

Bestaande vormen van gesubsidieerde arbeid

107. In het regeerakkoord is vastgelegd dat de verschillende programma's voor gesubsidieerde arbeid (banenpool, KRA/WEP, JWG en de sociale werkvoorziening) zullen worden gestroomlijnd. Het kabinet heeft eind augustus zijn voornemens hiervoor gepresenteerd aan de Tweede Kamer in de nota *Stroomlijning van gesubsidieerde arbeid: naar een brede inschakeling van werkzoekenden*. De essentie is: meer beleidsvrijheid voor gemeenten door minder regelgeving en met meer mogelijkheden tot het leveren van maatwerk met een op de werknemer toegesneden traject. De doelstelling is om zoveel mogelijk mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt de kans te bieden zich met arbeid een inkomen te verwerven en te bevorderen dat zij doorstromen naar een reguliere baan. Het kabinet heeft nadrukkelijk niet de bedoeling te bezuinigen op de uitgaven voor gesubsidieerde arbeid.

Nieuw werk met inzet van uitkering

108. Nieuw werk creëren met behulp van uitkeringsgeld. Dit kabinet

vindt het de moeite waard te kijken hoe met de inzet van uitkeringsgeld nieuw werk voor langdurig werklozen tot stand kan komen. Voor een beperkt aantal gemeenten, instellingen en organisaties is de mogelijkheid geschapen te experimenteren met een opzet waarbij tijdelijk werk wordt gecreëerd door een gedeeltelijke inzet van de uitkering. Van de 150 ingediende projectvoorstellen zijn er 57 gehonoreerd, die de komende twee jaar werk moeten opleveren voor 20 000 uitkeringsgerechtigden. Zij krijgen een baan met een gemiddelde arbeidsduur van 32 uur per week tegen maximaal 120 procent van het minimumloon. Het kabinet heeft in het totaal 720 miljoen beschikbaar gesteld ter financiering van deze experimentele werkgelegenheidsprojecten. De nieuwe arbeidsplaatsen komen volgens de plannen vooral tot stand in de marktsector.

EXPERIMENTEN MET INZET VAN UITKERINGEN

Verscheidene van de gehonoreerde plannen kennen de constructie van een «instroom-pool», zoals het Project Werkgelegenheid in Rotterdam. Langdurig werklozen treden in dienst van de pool, die hen vervolgens detacheert bij werkgevers in de marktsector. De werkgever betaalt een inleenvergoeding die gedurende twee jaar steeds verder oploopt, terwijl het uitkeringsaandeel tegelijkertijd afneemt. Uiteindelijk moet dat een vaste baan opleveren.

Het project PIM (Professionele Instroom Methode) vraagt op voorhand de garantie aan werkgevers dat deelnemers na afloop van het traject in vaste dienst worden genomen. PIM, een samenwerkingsverband tussen Arbeidsvoorziening, sociale partners en diverse bedrijven, vindt die arbeidsplaatsen vooral in het midden- en kleinbedrijf.

Een aantal experimenten legt zich toe op het zichtbaar maken van verborgen werkgelegenheid, bijvoorbeeld in de detailhandel, die vaak met tijdelijk personeelstekort kampt. Weer andere projecten, bijvoorbeeld in Den Haag, willen het opnemen tegen het «grijze» en «zwarte» circuit. Bijvoorbeeld in de horeca, tuinbouw en schoonmaakbranche verwachten met een goede dienstverlening banen naar zich toe te halen en «wit» in te vullen door werklozen tegen concurrerende tarieven de klus te laten klaren.

Speciale aandacht voor allochtonen is er onder meer in het werkgeversinitiatief binnen de Stichting Samen Werken, waarin bedrijven, RBA's, sociale diensten en uitzendbureaus per regio de krachten bundelen om meer allochtonen aan een baan te helpen. En Leeuwarden, tot slot, legt het initiatief voor het vinden van werk bij de werkloze zelf: die krijgt een «sollicitatiecheque» van f 18 000 mee die de werkgever bij de gemeente kan verzilveren.

In de experimenten in de gemeenten Breda, Den Helder en Hellevoetsluis, die mede worden ondersteund door het ministerie van VWS, werken lokale organisaties in de sfeer van welzijn en dienstverlening, bedrijfsleven en uitzendwezen samen. Doel is werk te maken van taken, waaraan behoefte bestaat in de samenleving, en deze taken te ontwikkelen tot economisch rendabele banen.

De markt voor dienstverlening aan particulieren

109. De dienstverlening in en rondom het huis is een markt waar veel verborgen vraag aanwezig is en waar arbeid veelal informeel wordt verricht. Hier liggen dus mogelijkheden om te komen tot een uitbreiding van de werkgelegenheid. Onderzoek van KPMG Bureau voor Economische Argumentatie⁵⁶ leert dat 20 procent van de huishoudens die nu geen huishoudelijke arbeid uitbesteden, dit wel «wit» wil doen. Daarnaast is de helft van de gezinnen die de huishoudelijke hulp «zwart» betalen bereid

⁵⁶ KPMG Bureau voor Economische Argumentatie, *De markt van persoonlijke dienstverlening en de toepassing van een beleidsinstrumentarium*, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, VUGA Uitgeverij, Den Haag, 1995.

dit «wit» te doen. Ook op andere terreinen van dienstverlening blijkt vraag aanwezig te zijn. De prijs en kwaliteit voor deze diensten moeten dan wel concurrerend zijn met het zwarte circuit. Of dit haalbaar is, wordt onder meer beproefd in enkele van de experimenten met inzet van uitkering: langdurig werklozen komen in dienst bij een soort dienstencentrum, waar particulieren schoonmaakwerkzaamheden, klussen aan huis en andere diensten kunnen kopen. Daarnaast wordt onderzocht hoe deze markt ook door het bedrijfsleven verder kan worden ontwikkeld.

Werken met behoud van uitkering

110. Op basis van de nieuwe bijstandswet, die per 1 januari 1996 in werking treedt, kunnen gemeenten uitkeringsgerechtigden toestaan met behoud van uitkering onbeloonde activiteiten te verrichten. Deze optie is bedoeld voor degenen met de slechtste kansen op de arbeidsmarkt. Enerzijds gaat het om activiteiten die op de langere termijn bijdragen aan een verbetering van de arbeidskansen. Gemeenten kunnen dit, in het kader van een trajectplan, verplicht aan bijstandsontvangers opleggen. Maar daarnaast is het vooral de bedoeling om mensen met zeer geringe arbeidskansen op een bij hen passende wijze weer in de samenleving in te schakelen, en zich zo te onttrekken aan sociaal isolement. Bij gemeenten leven tal van ideeën om de bijstandswet in deze zin activerend te maken. Het kabinet nodigt hen uit hiertoe voorstellen in te dienen.

111. Er zijn dus verschillende vormen van transformatie van uitkeringsgelden in werk. Door de uitkering te gebruiken als aanvulling op een tijdelijk lager loon of als inkomen bij allerlei vormen van inschakeling, is de weg ingeslagen om de uitkering te benutten als tijdelijk «bruginkomen» op weg naar een volledig betaalde plek op de arbeidsmarkt.

AANVULLEND ARBEIDSMARKTBELEID

Het werkgelegenheidsbeleid is nog steeds gericht op gewoon werk voor iedereen. Op korte termijn is dat niet haalbaar. Daarom is er aanvullend beleid nodig. Het doel van aanvullend beleid is een brug te vormen naar gewoon werk. Alle onderdelen zijn zo ingericht, dat die doorstroom ook mogelijk wordt.

* Allereerst komen er extra arbeidsplaatsen in de collectieve sector. Deze zijn gereserveerd voor langdurig werklozen. Vaste banen voor wie niet verder kan doorstromen, een opstapje voor wie dat wel kan. Dit zijn de «40 000 banen».

* Er zijn nog meer onderdelen gericht op extra werk, niet alleen om in de collectieve, maar ook in de marktsector. Via experimenten, waarbij de uitkering tijdelijk wordt ingezet, kunnen gemeenten en instellingen plannen indienen om de mogelijkheden hiervan te verkennen. Dit zijn de «20 000 banen experimenten met inzet van uitkering».

* Onderzocht wordt hoe op de markt voor persoonlijke dienstverlening zwart werk kan worden gewit, en extra werk in de marktsector kan worden gecreëerd.

* Vervolgens zijn er onderdelen, die niet zozeer gericht zijn op nieuw werk, maar op het vergroten van de kansen van langdurig werklozen op bestaand werk. Hierbij gaat het vooral om de marktsector, maar het kan ook werk in de collectieve sector betreffen. Dit gebeurt vooral door de kosten voor de werkgever te verlagen. Dit kan via de afdrachtkorting van 4.500,-. Maar ook het voorstel voor dispensatie WML is hierop gericht. Daarnaast is een deel van de experimenten met inzet van uitkering ook gericht op het verbeteren van de instroomkansen, bijvoorbeeld via instroompools.

* Als sluitstuk is er voor mensen met zeer weinig kans op werk de mogelijkheid om zich, met behoud van uitkering, een passende inschakeling in de samenleving te verwerven. Naast dit nieuwe beleid zijn er nog bestaande instrumenten, zoals de JWG, de banenpool en werkervaringsplaatsen (KRA/WEP). Via stroomlijning krijgen deze instrumenten vooral het karakter van (met een salaris) werkervaring opdoen om door te kunnen stromen naar gewoon werk.

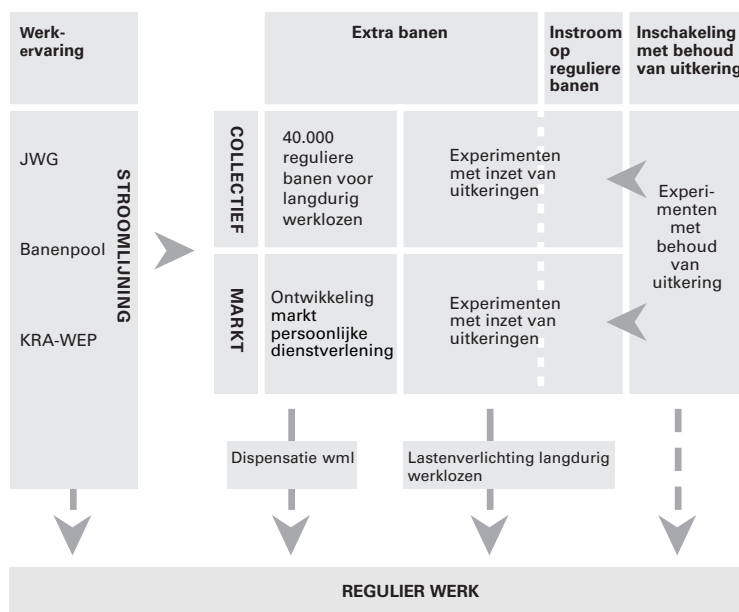
Deze vormen van aanvullend beleid, waarbij de uitkering getransformeerd wordt tot werk,

vormen tezamen een pakket, dat het «hele veld dekt» op de volgende dimensies:

extra werk maken	±	vergroting kans op bestaand werk
marktsector	±	collectieve sector
tijdelijk	±	structureel
experiment in sector	±	experiment in regio

Schema 5.1 vat het nog eens samen.

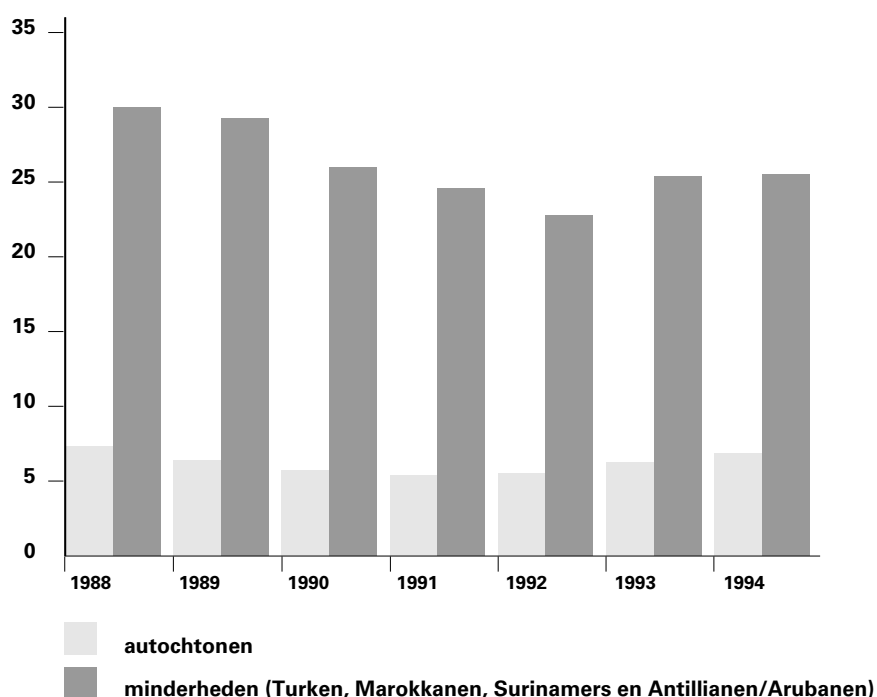
Schema 5.1 Samenhang in het aanvullend beleid.

5.3. Arbeidsmarktbeleid voor allochtonen

112. Het aantal werkende allochtonen is de laatste jaren voortdurend en fors gestegen. Maar omdat de allochtone beroepsbevolking ook fors steeg, heeft dit niet geleid tot een substantiële daling van de werkloosheid. De werkloosheid onder allochtonen bleef gedurende de laatste 5 jaar vier maal zo hoog als die van autochtonen (zie grafiek 5.1). In het minderhedenakkoord van november 1990 van de Stichting van de Arbeid werd als taakstelling afgesproken in een periode van 4 tot 5 jaar 60 000 extra arbeidsplaatsen voor allochtonen te reserveren om zodoende voor hen een evenredige arbeidsmarktpositie te bewerkstelligen. Het aantal van 60 000 zal naar verwachting in 1995 gehaald worden, maar dit betekent helaas niet dat de eigenlijke doelstelling van het Stichtingsakkoord (evenredige arbeidsmarktpositie voor allochtonen) ook zal worden gerealiseerd. Dit komt omdat de allochtone beroepsbevolking sinds 1990 fors is gegroeid.

Grafiek 5.1 Werkloze beroepsbevolking in % van de totale beroepsbevolking bij autochtonen en minderheden.

Bron: CBS, Enquête beroepsbevolking

113. De arbeidsmarktpositie van allochtonen blijft dus zorgelijk. De problemen worden enerzijds veroorzaakt doordat veel allochtonen de juiste beroepskwalificaties missen (verkeerde of te geringe opleiding, gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal). Anderzijds speelt ook de beperkte toegankelijkheid van de arbeidsmarkt een rol. Een hoge werkloosheid en een relatieve oververtegenwoordiging in banen in het onderste segment van de arbeidsmarkt zijn het gevolg. De sociale en economische gevolgen van deze situatie voor de allochtone bevolkingsgroepen zelf en de Nederlandse samenleving als geheel zijn onaanvaardbaar. En dit is het des te meer omdat het aandeel allochtonen in de beroepsbevolking in de komende jaren zal blijven stijgen.

114. Een structurele oplossing van deze problematiek vraagt om bijdragen vanuit verschillende invalshoeken. Algemeen werkgelegenheidsbeleid en beleid gericht op de onderkant van de arbeidsmarkt, waarvan verwacht mag worden dat allochtonen daarvan in het bijzonder zullen profiteren, zijn niet voldoende. Evenzeer van belang zijn: verbetering van het scholingsniveau, toepassing van instrumenten die toeleiden naar de arbeidsmarkt, zoals individuele trajectbemiddeling en scholing, en bestrijding van discriminatie en vooroordelen. Dit laatste mag niet worden onderschat: uit onderzoek blijkt dat een belangrijke oorzaak voor de hoge werkloosheid te maken heeft met discriminatie.⁵⁷

115. Allochtonen moeten voluit kansen op de arbeidsmarkt krijgen. De *Wet bevordering evenredige arbeidsdeelname allochtonen* (WBEAA) is een belangrijk hulpmiddel, dat tevens een functie vervult bij bewustwording en mentaliteitsverandering. Er is het kabinet dan ook veel aan gelegen dat de doelstellingen van de wet worden bereikt: een groeiend en uiteindelijk evenredig aandeel van allochtonen in het werknemersbestand en een daarop gericht personeelsbeleid dat allochtonen gelijke kansen biedt op werk. Vooruitlopend op de evaluatie in 1996, wordt nu al bekeken welke knelpunten zich bij de uitvoering van de wet voordoen en hoe een adequate uitvoering van de wet door werkgevers nog dit jaar verder kan worden gestimuleerd.

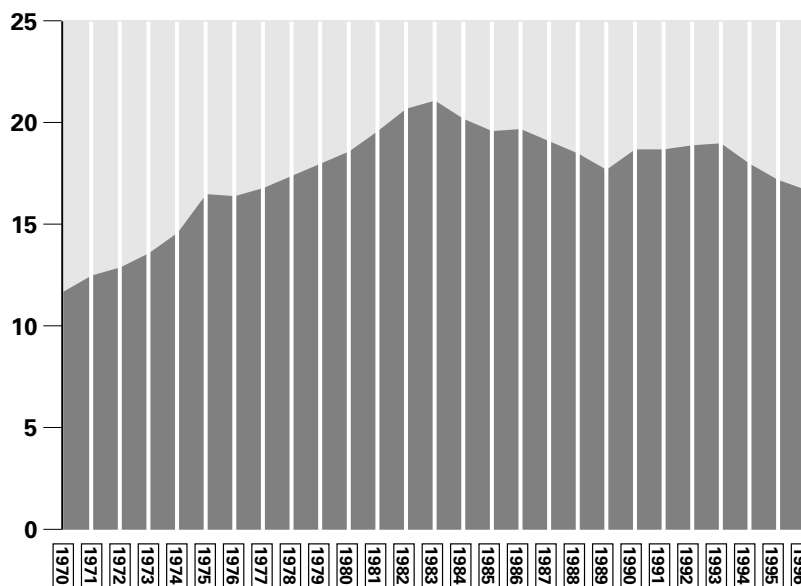
⁵⁷ Zie bijvoorbeeld ILO, *Discrimination against migrant workers and ethnic minorities in access to employment*, Geneva, november 1994.

HOOFDSTUK 6. EEN WERKENDE SOCIALE ZEKERHEID

6.1. Herijking van verantwoordelijkheden en volumebeheersing

116. In het regeerakkoord heeft het kabinet aangegeven te streven naar een stelsel van sociale zekerheid dat zich kenmerkt door duurzaamheid en soliditeit, waardoor een ieder kan meedelen in de welvaart. Een solide stelsel kan alleen tot stand komen wanneer het beroep op dat stelsel beheersbaar is. Terugdringing van het uitkeringsvolume is dan ook een centraal uitgangspunt van kabinetsbeleid. Onderdeel van het volumebeleid is het krachtdadig voortzetten van het bestrijden van misbruik en fraude. Dit draagt bij aan de versterking van de rechtvaardigheid van het stelsel; alleen zij die werkelijk op een uitkering zijn aangewezen ontvangen er een. Een rechtvaardig stelsel kan rekenen op een groot maatschappelijk draagvlak. Om het beroep op het stelsel beheersbaar te houden dienen eigen inspanning en initiatief van de burger voorop te staan. De verantwoordelijkheden moeten meer worden gelegd bij de individuele burger en bij het bedrijf. De mogelijkheden om het risico af te wentelen op het collectief dienen te worden verminderd. Een herijking van verantwoordelijkheden binnen het stelsel van sociale zekerheid is een voorwaarde om tot een activerend stelsel van sociale zekerheid te kunnen komen. Uitvoerders moeten een zo groot mogelijk belang krijgen bij terugdringing van het uitkeringsvolume.

Grafiek 6.1 Sociale Zekerheidsquote (SZQ), uitgaven sociale zekerheid als percentage van het bruto binnenlands product, 1970 - 1996.

Bron: SZW, CPB

117. In 1995 is voor een deel reeds invulling gegeven aan de voornemens uit het regeerakkoord om de verantwoordelijkheden te herijken. In 1996 zal verdere invulling en uitwerking worden gegeven aan de voornemens uit het regeerakkoord. Het kabinet streeft ernaar dat de voornemens met betrekking tot *de Ziektewet* per 1 januari 1996 kunnen worden geïmplementeerd. Het kabinet hoopt dat de parlementaire besluitvorming over de wetsvoorstellen met betrekking tot de AAW/WAO in het voorjaar van 1996 zal zijn afgerond.

Dit hoofdstuk geeft aan hoe de herijking van verantwoordelijkheden doorwerkt in beleid. Verder hoe het kabinet meer samenhang wil bewerkstelligen tussen sociale zekerheid en arbeidsbemiddeling en tussen sociale zekerheid en arbeidsomstandigheden. De herziening van de uitvoeringsorganisatie komt in hoofdstuk 8 aan de orde.

Ziektewet en AAW/WAO

118. De wetsvoorstellen met betrekking tot *de Ziektewet* en de AAW/WAO leiden tot een verlegging van verantwoordelijkheden op een aantal belangrijke terreinen van de sociale zekerheid. Zowel in de relatie tussen de overheid en de burger, de overheid en het bedrijf als binnen de uitvoering van de sociale verzekeringen worden door de wetsvoorstellen de verantwoordelijkheden en belangen daar gelegd waar zij vanuit de optiek van een activerende sociale zekerheid het meest doelmatig zijn. Het verleggen van verantwoordelijkheden heeft tot doel tot een grote mate van volumebeheersing in de sociale zekerheid te komen.

119. *De Ziektewet* wordt per 1 januari 1996 voor een belangrijk deel vervangen door een loondoorbetalingsverplichting van de werkgever ingeval van ziekte. Een uitkering op basis van *de Ziektewet* is alleen nog mogelijk voor werknemers die geen arbeidsovereenkomst (meer) hebben zoals arbeidscontractanten, thuiswerkers en uitzendkrachten; ook het zwangerschapsverlof valt onder *de Ziektewet*. Met deze maatregel vervalt voor de werkgever de dwang om mee te betalen aan de gevolgen van het ziekteverzuim bij andere werkgevers in de bedrijfstak. Dankzij het omzetten van *de Ziektewet* in een loondoorbetalingsverplichting betaalt de werkgever alleen nog de financiële lasten van het ziekteverzuim van zijn eigen bedrijf. Hij heeft dus direct profijt wanneer hij deze lasten vermindert.

120. Het kabinet streeft ernaar dat de parlementaire besluitvorming over de wetsvoorstellen met betrekking tot de AAW/WAO in het voorjaar van 1996 is afgerond, waarna de uitvoering vervolgens minimaal zes maanden krijgt om de wijzigingen door te voeren.

Per 1 januari 1997 vervalt de AAW, worden de premies voor de WAO gedifferentieerd en ten laste van de werkgever gebracht en bestaat de mogelijkheid voor werkgevers om uit de WAO te stappen en de verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekeringen bij een private instantie onder te brengen. Het doel van de premiedifferentiatie is het versterken van financiële prikkels bij werkgevers als stimulans tot een betere bestrijding van het arbeidsongeschiktheidsverzuim. Met de introductie van de mogelijkheid om uit de WAO te stappen ontstaat een duidelijke incentive voor de publieke uitvoering tot een efficiënt uitvoeringsbeleid.

Nabestaandenwet en werkloosheidswet

121. *De Algemene Weduwen- en Wezenwet* (AWW) zal begin 1996 worden vervangen door *de Algemene nabestaandenwet* (Anw). Op grond van de Anw krijgen toekomstige nabestaanden alleen nog een uitkering als zij zelf niet (goed) in een inkomen kunnen voorzien, namelijk personen met kinderen onder de 18 jaar, arbeidsongeschikten en ouderen. Achtergrond van het wetsvoorstel is dat door de veranderde maatschappelijke situatie iedereen in zijn of haar eigen inkomen kan voorzien en dat er minder of geen financiële afhankelijkheid optreedt wanneer een echtgenoot of partner overlijdt. Verder zijn er mogelijkheden om particuliere verzekeringen af te sluiten tegen het overlijdensrisico. Op termijn moet de burger zelf de afweging maken of in zijn situatie een verzekering voor het overlijdensrisico nodig is. Met de nieuwe Anw worden alle uitkeringen voor nabestaanden inkomensafhankelijk.

De voornemens uit het regeerakkoord met betrekking tot de Werkloosheidswet zijn reeds in 1995 gerealiseerd. De aanscherping van de referte-eis is reeds van kracht. Met ingang van 1 januari 1996 zal de wachtgeldperiode worden verlengd. Met deze verlenging wordt een groter belang bij het voorkomen van werkloosheid bij de bedrijfstak zelf neergelegd. Er is momenteel geen reden om met nieuwe voorstellen tot wijziging van de *Werkloosheidswet* te komen.

Bijstandswet

122. De nieuwe *Algemene bijstandswet* (nAbw) treedt per 1 januari 1996 in werking. Met de nAbw krijgen gemeenten meer verantwoordelijkheden voor de uitvoering van de bijstand. Er komen drie basisnormen: 50 procent van het netto minimumloon voor alleenstaanden; 70 procent voor alleenstaande ouders; 100 procent voor echtparen en samenwonenden. Voor alleenstaanden en alleenstaande ouders vult de gemeenten de landelijke norm aan met een toeslag, als de norm niet toereikend is om in de noodzakelijke bestaanskosten te voorzien. De toeslag bedraagt maximaal 20 procent. De gemeente legt het toeslagenbeleid vast in een door de gemeenteraad goed te keuren verordening. De nieuwe wet verplicht gemeenten om aan alleenstaanden en alleenstaande ouders de maximale toeslag van 20 procent toe te kennen als zij alleen wonen en hun bestaanskosten met niemand kunnen delen.

Met de nieuwe bijstandswet wordt erkend dat het niet mogelijk is de uitkeringshoogte uitsluitend centraal vast te stellen. Daarom krijgt de gemeente een belangrijke rol door middel van onder meer de toeslagverlening. Uitkeringsgerechtigden moeten aantonen dat zij voor de toeslag in aanmerking komen. Verder zijn de procedures rondom de aanvraag verscherpt: de door aanvragers verstrekte gegevens moeten controleerbaar en juist zijn. Gemeenten moeten de juistheid van de gegevens bij derden (Belastingdienst, bevolkingsadministratie, bedrijfsverenigingen) verifiëren. Het begrip «gezamenlijke huishouding» in de nieuwe wet is zo gedefinieerd dat misbruik moeilijker wordt.

De nieuwe bijstandswet benadrukt de activeringsplicht. Het onderscheid tussen Rww (verplicht werk te zoeken) en ABW-sec (niet-verplicht) verdwijnt. Elke bijstandsontvanger (met uitzondering van alleenstaande ouders met kinderen onder de 5 jaar) moet voortaan betaald werk accepteren.

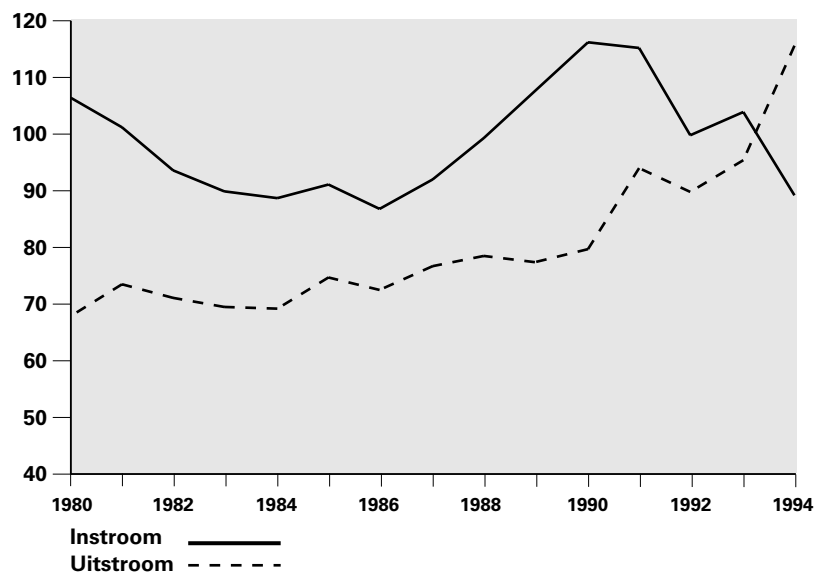
Misbruik- en fraudebestrijding

123. Een belangrijk onderdeel van het volumebeleid is het terugdringen van onnodige en onterechte instroom in de sociale zekerheid. Voor de handhaving van de regelgeving en voor het maatschappelijk draagvlak van de sociale zekerheid blijft fraudebestrijding onverminderd noodzakelijk.

Voor een effectieve bestrijding van de fraude is het nodig dat gemeenten en uitvoeringsorganisaties administratieve sancties, in de vorm van een boete of maatregel, kunnen opleggen als uitkeringsgerechtigden hun verplichtingen niet nakomen of als zij onterecht een uitkering hebben gekregen. Onterecht verkregen uitkeringen moeten worden teruggevorderd. Met het bij de Tweede Kamer aanhangige wetsvoorstel *Boeten, maatregelen en terug- en invordering sociale zekerheid* wordt dit in de sociale zekerheid mogelijk gemaakt. Het kabinet streeft ernaar dat dit wetsvoorstel in 1996 in werking kan treden.

Voor een effectieve fraudebestrijding is het ook van groot belang dat de mogelijkheden van samenwerking tussen uitvoeringsinstanties worden vergroot. Een specifieke vorm van samenwerking is die over de landsgrenzen heen. Daaraan wordt in toenemende mate aandacht besteed.

Grafiek 6.2 Instroom en uitstroom AAW/WAO in personen (x 1.000), 1980 - 1994.

Bron: Sociale Verzekeringsraad.

Vermindering van het uitkeringsvolume

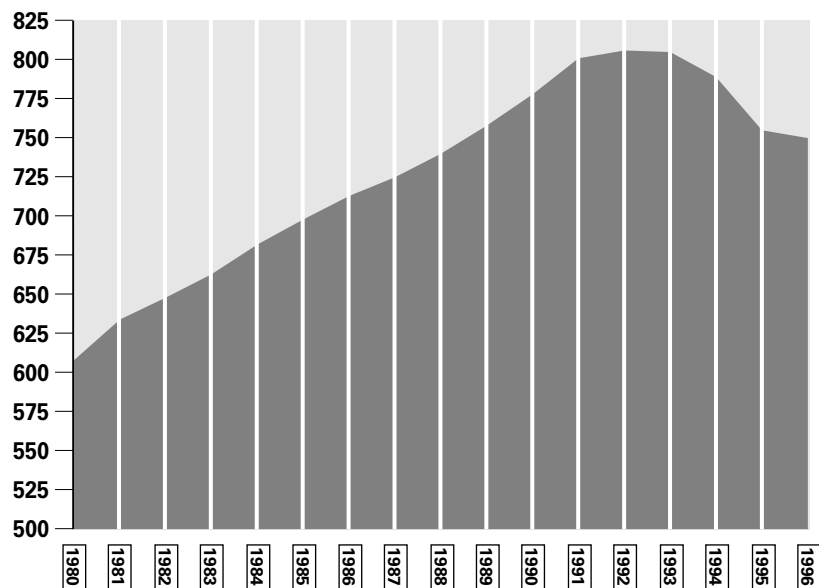
124. De in de vorige paragraaf neergelegde aanscherpingen van het volumebeleid, hebben tot doel de gunstige ontwikkeling van het uitkeringsvolume verder te versterken.

Dit jaar wordt voor het eerst sinds jaren een omslag gerealiseerd in het aantal uitkeringsgerechtigde personen onder de 65 jaar. Vooral de daling van het aantal arbeidsongeschikten en van het ziekteverzuim is daar de oorzaak van.

In 1994 ontstond een trendbreuk in het aantal arbeidsongeschikten. Voor het eerst sinds de invoering van de WAO is het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen in 1994 gedaald: van 805 000 uitkeringsjaren in 1993 naar 789 000 uitkeringsjaren in 1994. De verwachting is dat dit aantal zal dalen tot 755 000 in 1995 en daarna nog enkele jaren verder zal dalen. Figuur 6.3 brengt de daling van het aantal uitkeringsjaren in beeld.

Ook het ziekteverzuim daalt, in 1994 met ongeveer 16 procent. Dit is voor een deel het gevolg van de TZ (kleine werkgevers betalen de eerste twee weken van het ziekteverzuim zelf, grote werkgevers de eerste zes weken). Ook de nieuwe *Arbeidsomstandighedenwet*, die bepaalt dat werkgevers zelf verantwoordelijk zijn voor verzuimpreventie en reënte-gratie, heeft het ziekteverzuim teruggebracht. Ruim een kwart van de daling is te danken aan het uitblijven van een griep epidemie in 1994. De schatting is dat het ziekteverzuim structureel 10 procent lager blijft dan in 1993.

Grafiek 6.3 Ontwikkeling arbeidsongeschiktheidsvolume in uitkeringsjaren (x 1.000), 1980 - 1996

Bron: SZW

6.2. Meer samenhang tussen sociale zekerheid, Arbeidsvoorziening en arbeidsomstandigheden

Reïntegratie en bemiddeling

125. Het verleggen van de verantwoordelijkheden en het aldus terugdringen van het volume van ziekte en arbeidsongeschiktheid kan op bepaalde punten nadelige effecten hebben voor mensen met een arbeidshandicap.

De grotere financiële lasten die ziekte en arbeidsongeschiktheid met zich meebrengen, maken dat werkgevers terug kunnen schrikken voor het in dienst nemen van werknemers met een arbeidshandicap. Om deze ongewenste effecten tegen te gaan legt het kabinet in het beleid een grote nadruk op mogelijkheden om mensen met een arbeidshandicap te reïntegreren. Het inmiddels door de Tweede Kamer aanvaarde wetsvoorstel *Amber* (Afschaffing malus en bevordering reïntegratie) bevat verbeteringen van het bestaande reïntegratie-instrumentarium, zoals loonkostensubsidies, een vergoeding voor gehandicapte werknemers, een startersregeling en scholing met behoud van de uitkering. Het wetsvoorstel bevat ook enkele nieuwe regelingen: een aanvulling op het loon van een gehandicapte die \pm als hij weer gaat werken \pm minder verdient; proefplaatsingen; en een garantieregeling voor oudere gedeeltelijk arbeidsgeschikten. In een aantal gevallen wordt de wachttijd voor de herziening of toekenning van een uitkering teruggebracht van \hat{A} jaar naar vier weken.

126. Het aan het werk helpen van mensen met een arbeidshandicap kan niet zonder een goed bemiddelingsinstrumentarium. In hoofdstuk 8 wordt uitvoerig op de arbeidsvoorzieningsorganisatie in relatie tot de overige uitvoeringsinstanties ingegaan. Totdat een structurele situatie is bereikt op het terrein van de uitvoering blijven de bedrijfsverenigingen belast met de bemiddeling van de mensen met een arbeidshandicap.

Deze bemiddelingspopulatie zal, zoals bij het wetsvoorstel *Amber* is aangekondigd, worden uitgebreid met diegenen die geen relatie hebben met een arbeidsongeschiktheidsregeling of de werkloosheidswet en als gevolg van een functionele beperking toch een extra belemmering hebben om tot de arbeidsmarkt toe te treden.

127. In de brief van 2 juni 1995 over de toepassing van het arbeidsongeschiktheids criterium (Kamerstukken II, 22 187, nr. 32, 1994±1995) kondigt het kabinet een aantal maatregelen aan om de gevolgen van de toepassing van het nieuwe criterium te verzachten en het schattingsbesluit op een aantal punten bij te stellen. Binnenkort zal aan de Tweede Kamer het wetsvoorstel *Beperking inkomensgevolgen van het nieuwe ao-criterium* worden aangeboden. Dit wetsvoorstel beoogt de gevolgen van het nieuwe arbeidsongeschiktheids criterium voor bepaalde groepen oudere arbeidsongeschikten (werknemers en zelfstandigen) te verzachten door hen recht te geven op een verlenging van de vervolgtuitkeringsduur WW. Voor degenen die niet in aanmerking komen voor een WW-uitkering zal een regeling worden getroffen. Op deze manier blijven deze groepen buiten de bijstand. Dit wetsvoorstel zal op 1 januari 1996 in werking treden. Daarnaast wordt het schattingsbesluit zelf aangepast. Het voorstel tot wijziging van dit besluit via de zogeheten voorhangprocedure ligt reeds bij de Tweede Kamer.

Arbo- en verzuimbeleid

128. Reeds bij de wetsvoorstellen TZ/Arbo is een nadrukkelijke relatie gelegd tussen de aanpassingen van de ziekte- en arbeidsongeschiktheidsregelingen en een goed arbeidsomstandigheden- en ziekteverzuimbeleid van de werkgever.

Het arbo- en ziekteverzuimbeleid dat de werkgever kan voeren is voor hem het middel om «winst» te halen uit de nieuwe maatregelen op het terrein van ziekte en arbeidsongeschiktheid. De rol van de overheid bij de zorg voor goede arbeidsomstandigheden is in een proces van verandering. De wijziging van de *Arbeidsomstandighedenwet* («arbowet») samen met de vergroting van het eigen risico van de werkgevers voor het ziekteverzuim, hebben een krachtige impuls gegeven aan versterking van de eigen verantwoordelijkheid van bedrijven.

Traditioneel koerste de overheid voor de arbeidsomstandigheden sterk op gedetailleerde regelgeving; de naleving werd tijdens (soms uitgebreide) werkinspecties gecontroleerd.

In de nieuwe situatie wordt veel meer verwacht van zelfinspectie die de bedrijven via de verplichte risico-inventarisatie en -evaluatie uitvoeren. Het financiële risico van het ziekteverzuim motiveert bedrijven tot preventie door goede arbeidsomstandigheden. Gecertificeerde arbodiensten ± ook voor kleinere bedrijven gemakkelijk toegankelijk ± bieden daarbij deskundige ondersteuning. De inspectiedienst kan dankzij deze wijzigingen selectiever ± en daarmee effectiever ± optreden door zich nog meer te concentreren op bedrijven die aan de nieuwe opzet niet meewerken.

Hiermee is de toon gezet voor de komende jaren. De algemene lijn voor het arbobeleid is een vergroting van de eigen verantwoordelijkheid van werkgevers en werknemers, een versterking van de rol van sociale partners en waar mogelijk meer marktwerking.

129. De grotere verantwoordelijkheid van de werkgever voor ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid mag er niet toe leiden dat mensen met een relatief hoog arbeidsongeschiktheidsrisico uit het arbeidsproces worden geweerd. Daarom spant het kabinet zich in om sociale partners, patiënten- en consumentenorganisaties en medische beroepsgroepen zelf afspraken te laten maken omtrent het hanteren van aanstellingskeuringen.

Een goede zelfregulering op het terrein van de aanstellingskeuringen neemt de noodzaak tot ingrijpen van de zijde van de overheid weg. In juli 1995 is een \pm door alle betrokken partijen onderschreven \pm protocol gepubliceerd. Het gebruik van de aanstellingskeuring volgens de regels van dit protocol zal het gebruik beperken tot die gevallen waarin dit, gelet op de eisen die aan de functie moeten worden gesteld, relevant is. Aan het gebruik en naleving van het protocol hecht het kabinet dan ook grote waarde. Een goede klachtenregeling, die dit jaar door betrokken partijen wordt opgesteld, en cao-afspraken over het gebruik van het protocol zijn hierbij van groot belang. De werking van het protocol zal in 1997 worden geëvalueerd. Verder zal het kabinet voorstellen dat werkgevers die een aanstellingskeuring wensen, zich moeten laten bijstaan door een gecertificeerde arbodienst.

130. Om te bepalen welke rol de overheid in de toekomst op het gebied van de arbeidsomstandigheden zal spelen, wordt een adviesaanvraag aan de SER voorbereid in het project *Heroriëntatie arbobeleid*. De conclusies die het kabinet heeft verbonden aan het MDW-project Arbeidsomstandighedenwet bepalen daarvoor de lijn. De aanvraag zal nog in 1995 worden ingediend.

131. Hoewel de gedachtenvorming over de rol van de overheid nog niet is afgerond, bestaat er al wel consensus over de taken die in elk geval tot haar competentie blijven behoren: het stellen van een algemene zorgplicht aan de werkgever; het zorgen dat de kosten van slechte arbeidsomstandigheden en de baten van verbetering op de juiste plaats terecht komen; het bepalen van de belangrijkste spelregels, zoals de risico-inventarisatie en -evaluatie, de verplichte advisering door een arbodienst en de medezeggenschap van de werknemers; het toezicht op de certificatie van arbodiensten; en ten slotte de zorg voor het op peil blijven van de bijbehorende kennis-infrastructuur.

132. Ook het stellen van duidelijke basisnormen voor grote en acute risico's voor de veiligheid en gezondheid en het waar nodig strafrechtelijk afdwingen van de naleving daarvan, blijft een overheidsverantwoordelijkheid. Voor het overige dient zoveel mogelijk ruimte te worden geschapen voor private en decentrale invulling van normen en voor civielrechtelijke handhaving. Dat betekent een beperking van de rol van het strafrecht en een grotere plaats voor onder meer normalisatie en certificatie.

133. Bij dit alles is aantasting van het beschermingsniveau op het terrein van de arbeidsomstandigheden niet aan de orde. Het gaat om veranderingen in de weg waarlangs het doel van goede arbeidsomstandigheden het meest doeltreffend gerealiseerd kan worden. Daartoe moeten de ontwikkelingen in de arbeidsomstandigheden gevolgd worden (monitoring), om na te kunnen gaan of het systeem werkt en waar bijsturing nodig is.

6.3. Pensioenen

134. Het stelsel van aanvullende pensioenen staat in Nederland op een hoog niveau. Dat blijkt nog eens uit een recent rapport van de Wereldbank⁵⁸. Aanvullende pensioenen maken deel uit van de arbeidsvoorwaarden. Om die reden behoren zij primair tot het domein van de sociale partners. Maar het kabinet stelt zich op dit terrein niet helemaal afzijdig op.

Collectieve aanvullende pensioenen kennen belangrijke solidariteits-elementen. Via de *Pensioen- en spaarfondsenwet* (PSW) stelt de overheid veilig dat pensioentoezeggingen aan werknemers ook werkelijk worden

⁵⁸ *Averting the old-age crisis: policies to protect the old and promote growth*, Oxford University Press, 6, 1994, Oxford.

nagekomen. De wet regelt tevens dat deeltijders en voltijders gelijk worden behandeld.

135. De *Wet verplichte deelneming in een bedrijfspensioenfonds* biedt sociale partners de mogelijkheid om een verplichtstelling van een pensioenregeling te verzoeken. Dat moet wel samengaan met een efficiënte uitvoering en voldoende keuzemogelijkheden bieden qua pensioenpakket voor werknemers. Ook mag het werkgevers niet onmogelijk maken een eigen arbeidsvoorwaardenbeleid te voeren.

Het kabinet onderzoekt daarom welke mogelijkheden er zijn om te komen tot een verruiming van het vrijstellingsbeleid terzake van de verplichte deelneming in een bedrijfspensioenregeling. In de reeds aangekondigde nota *Naar meer marktwerking in de pensioensector: flexibilisering en verplichtstelling* zal het kabinet zijn standpunt over het voorgaande aan de Tweede Kamer kenbaar maken. De verplichtstelling van de beroepspensioenregelingen is in behandeling genomen door een ministeriële MDW-commissie (marktwerking, deregulering en wetgevingskwaliteit).

136. Pensioenen zijn arbeidsvoorwaarden. De premies vormen een onderdeel van de arbeidskosten. Dit betekent dat een verbetering van pensioenregelingen invloed heeft op de arbeidskosten en daarmee op de werkgelegenheid. Daarnaast kunnen wijzigingen in de wettelijke sociale zekerheid de kosten van aanvullende pensioenregelingen omhoog stuwen. Daarom is het nodig dat er op centraal niveau een goede afstemming plaatsvindt tussen het arbeidsvoorwaardenbeleid van de sociale partners en het werkgelegenheidsbeleid van het kabinet.

137. Ten slotte blijft het kabinet nauw betrokken bij de ontwikkeling van pensioenen omdat pensioenpremies aftrekbaar zijn van de belasting- en premieheffing. Daarentegen moeten over de uitgekeerde pensioenen belastingen en premies betaald worden. Naarmate de beroepsbevolking vergrijsd, ontstaat dus een groeiende (latente) premie- en belastingclaim.

6.4. Vereisten voor een sociaal stelsel in de toekomst

138. Wat betreft de studie naar de vereisten van een sociaal stelsel op langere termijn wordt in het regeerakkoord in het bijzonder gewezen op de samenhang tussen individualisering en (nieuwe) solidariteit en de noodzakelijke activerende werking van het stelsel. Bij deze studie wordt eveneens betrokken hoe het draagvlak voor de financiering van de AOW in de toekomst kan worden versterkt. In het regeerakkoord is aangegeven dat ten tijde van de begrotingsvoorbereiding 1997 de werkzaamheden met het oog op de verkenning van de toekomstige vereisten van het sociaal stelsel zullen zijn afgerond.

139. De noodzaak om de kosten van het stelsel van sociale zekerheid onverminderd te blijven beheersen is evident. Met de huidige hervormende maatregelen worden in de sociale verzekeringen grote structurele besparingen tot stand gebracht. Bij de huidige inzichten zal de sociale zekerheidsquote op de korte en middellange termijn gestaag kunnen dalen. Dit staat in opmerkelijke tegenstelling tot de druk die in de afgelopen twintig jaar is uitgegaan van een oplopend beslag op het nationaal inkomen, waardoor het stelsel zelf bij voortduring aan partiële aanpassingen onderhevig is geweest.

140. Op het moment dat alle voornemens uit het regeerakkoord zijn geïmplementeerd ontstaat een stelsel waarin het belang en de verantwoordelijkheden op zodanige wijze zijn toebedeeld dat zij een reële prikkel opleveren om het beroep op de sociale verzekeringen terug te dringen.

Het kabinet streeft ernaar dat deze voornemens, voor zover die nog niet zijn gerealiseerd, met ingang van 1997 zijn verwezenlijkt. Volgens de meest recente inzichten zullen de beoogde kwantitatieve en kwalitatieve effecten van het beleid ten aanzien van de sociale zekerheid in deze kabinetsperiode worden gerealiseerd. De kostenbeheersings-effecten van de hervormingen in de sociale zekerheid strekken zich uit tot na deze kabinetsperiode en zullen dan nog fors oplopen.

141. Er is alle aanleiding de worteling van recente stelselaanpassingen de nodige ruimte en aandacht te geven. De parallel geïntroduceerde veranderingen in de uitvoering van deze regelingen (concurrentie, marktwerking, coördinatie) staan nog aan het begin van een traject van omwenteling, waarvan de hoofdrichting inmiddels vaststaat.

Maar er is allerminst reden om af te zien van verdere aanpassingen. Een solide stelsel vergt permanent onderhoud. Vernieuwende beleidsinspanningen moeten worden gericht op aspecten die meer de vereisten voor de inrichting van het sociale zekerheidsstelsel op langere termijn raken.

142. Het in standhouden en op een hoger peil brengen van de participatiegraad op de arbeidsmarkt is onder alle omstandigheden cruciaal voor het draagvlak van de sociale zekerheid.

De lange termijn-verkenning dient zich in de visie van het kabinet dan ook te concentreren op de samenhang tussen flexibilisering op de arbeidsmarkt en de activerende werking van het sociale stelsel.

Mobiliteit is hierbij het sleutelwoord, gericht op de inschakeling van zoveel mogelijk mensen in betaalde arbeid. De vormgeving van solidariteit in de sociale zekerheid zal hierop moeten aansluiten, met inbegrip van de aanpassingen die tegemoetkomen aan de individualisering.

143. Op die punten waar flexibiliteit van de arbeid dient te worden bevorderd mag het sociaal stelsel geen belemmering opwerpen. Het sociaal stelsel zou zelfs bij kunnen dragen tot de flexibiliteit van de arbeid door het scheppen van zekerheid wanneer mensen kiezen voor flexibele arbeidspatronen. Zekerheid in de zin dat men verzekerd blijft voor de sociale risico's en dus niet het gevaar loopt een zogeheten sociale zekerheidsbreuk op te lopen. In hoeverre en op welke punten het sociaal stelsel op dit moment een knelpunt vormt voor de flexibele arbeid dient grondig te worden geanalyseerd. In het verlengde van de besluitvorming in het kader van flexibilisering van de arbeid (zie paragraaf 4.4) zal een op deze aspecten gerichte inventarisatie van mogelijke aanpassingsvoorstellen worden voorbereid.

144. Langs verschillende wegen zijn reeds aanzetten gegeven tot een meer activerende werking van het stelsel:

- ± het voorkomen van instroom in arbeidsongeschiktheid door versterking van ontslagbescherming en reïntegratie;
- ± het bevorderen van uitstroom door de inzet van uitkeringsgelden uit rijksbegroting en sociale verzekering;
- ± het terugdringen van het oneigenlijk gebruik van uitkeringen door middel van boeten en sancties;
- ± het verbeteren van het functioneren van en de samenhang tussen de uitvoeringsorganisaties;
- ± het terugbrengen van de op arbeid drukkende lasten (zowel de werkgevers- als de werknemerswig);
- ± het verder verkennen van de mogelijkheden om het zwarte- en grijze circuit in de sfeer van persoonlijke dienstverlening te «witten».

Deze aanzetten dienen verder te worden uitgewerkt.

145. In het regeerakkoord is vastgelegd dat de AOW, als basispensioen, ook op langere termijn gewaarborgd blijft. Het dubbele gegeven van een toenemend demografisch aandeel van ouderen en een gestaag groeiende claim op de AOW en de aanvullende pensioenen vereist voortdurend alertheid op de vraag of de realisatie van deze waarborg extra maatregelen vergt.

146. Uit zowel het rapport van de commissie Drees⁵⁹ als het rapport van de WRR⁶⁰ blijkt dat de financierbaarheid van de AOW in de toekomst geen probleem behoeft te zijn. Drees en de WRR laten zien dat een aan de regelingslonen gekoppelde AOW betaalbaar is, mits de samenleving (na 2010) een zekere premiestijging in termen van het verdiende loon wenst te accepteren. Een dergelijke premiestijging is makkelijker op te vangen of zelfs te voorkomen naarmate het draagvlak toeneemt en het huidige volumebeleid succesvol is.

147. Bijzondere aandacht in dit verband verdient het feit dat ont koppeling leidt tot een toename van de kosten van de aanvullende pensioenen. Aanvullende pensioenen geven veelal een aanvulling op de AOW tot 70% van het laatstverdiende loon. Wanneer de AOW achterblijft neemt in veel gevallen het aanvullende pensioen toe. Deze toename moet worden gefinancierd uit een stijging van de premies voor de aanvullende pensioenen. Deze premiestijging leidt tot belasting en premiederving. Immers de premies zijn aftrekbaar voor de loon- en inkomstenheffing hetgeen leidt tot verminderde fiscale inkomsten. Deze grondslagver smalling heeft uiteraard gevolgen voor de tariefstelling waardoor uiteindelijk het met de ont koppeling beoogde doel maar deels wordt bereikt.

148. De vormgeving van de aanvullende pensioenen zelf verdient eveneens nadere overweging. Aanpassing van de voorwaarden voor fiscale facilitering, alsmede differentiatie en keuzemogelijkheden binnen de verplichte deelneming in een pensioenfonds, zal het toekomstig draagvlak van de oudedagsvoorziening ten goede kunnen komen.

149. AOW en aanvullende pensioenvoorzieningen kunnen niet los worden gezien van vraagstukken met betrekking tot de VUT en flexibele pensionering. De mogelijke beleidsontwikkelingen dienaangaande zullen dus voluit bij het onderzoek rondom de oudedagsvoorziening moeten worden betrokken.

150. In deze samenhang zal getracht moeten worden verder uitwerking te geven aan een consistent beleidskader voor de komende decennia. Het kabinet is voornemens tijdig voor de begroting 1997 te beschikken over de bevindingen van de lange termijn verkenning die zich aldus richt op drie deelonderwerpen:

- ± de flexibilisering van de arbeidsmarkt
- ± de activerende werking van het stelsel
- ± de vormgeving van de oudedagsvoorziening.

Conclusie

151. Het kabinet is van mening dat met het ingezette beleid ten aanzien van de sociale zekerheidsregelingen en met de wijzigingen in de uitvoering (zie hoofdstuk 8) een weg is ingeslagen naar een sociaal stelsel dat effectieve bescherming biedt aan iedereen die een terecht beroep op een uitkering doet. Met het accentueren van de activerende werking van het sociale stelsel en het bieden van mogelijkheden aan uitkeringsgerechtigden tot terugkeer in het arbeidsproces, wordt een ontwikkeling in ganggezet die de volumestijging van de afgelopen decennia omzet in een

⁵⁹ *Gespiegeld in de tijd*. De AOW in de toekomst. Rapport van de Commissie Financiering Oudedagsvoorziening, Ministerie van SZW, Den Haag, 1987.

⁶⁰ *Ouderen voor ouderen, Demografische Ontwikkelingen en beleid, WRR, rapport 43, 1993.*

dalende trend. Zo kan het sociale zekerheidsstelsel in de toekomst beter betaalbaar blijven. Hierdoor kan het maatschappelijk draagvlak voor een beschermend en activerend stelsel worden vergroot. Hierdoor kunnen ook uitkeringsgerechtigden blijven delen in de welvaartsontwikkeling.

HOOFDSTUK 7. WERK EN INKOMEN

7.1. Een evenwichtige inkomensontwikkeling

152. Het kabinet heeft zijn prioriteit gelegd bij het scheppen van meer werk. De lastenverlichting voor 1996 is dan ook zoveel mogelijk gericht op werkgelegenheidsbevordering. Daarbij heeft het kabinet wel het evenwicht tussen de inkomens van verschillende bevolkingsgroepen *grosso modo* in stand willen houden. De drie regeringspartijen hebben in het regeerakkoord immers de wens geuit voor het geheel van de kabinetsperiode koopkrachtverlies zoveel mogelijk te beperken en redelijk evenwichtig te spreiden, rekening houdend met draagkrachtverschillen. In de volgende paragraaf staat beschreven tot welk pakket maatregelen daartoe voor 1996 besloten is.

153. De betreffende cijfers geven niet het volledige beeld. Als gevolg van specifieke maatregelen kunnen voor specifieke groepen de inkomenseffecten anders uitpakken. In bijlage 13.1 is daarom een overzicht gegeven van dergelijke specifieke beleidsmaatregelen en de inkomenseffecten daarvan, alsmede van de cumulatie van dergelijke inkomenseffecten voor bepaalde groepen. Dit evenwichtige inkomensbeeld wordt onder meer bereikt door in 1996 voor het eerst sinds jaren weer volledig te koppelen, conform de *Wet koppeling met afwijkingmogelijkheid* (WKA). Dit is mogelijk door de gunstige ontwikkeling van de *i/a*-verhouding. Deze hangt deels samen met de afname van het aantal uitkeringsgerechtigden. Hier is sprake van een trendbreuk. Voor het eerst sinds vijftientig jaar vertoont het aantal uitkeringsgerechtigden onder de 65 jaar een daling, ± 13.000 uitkeringsjaren in 1995 en ± 24.000 uitkeringsjaren in 1996. Over de WKA zijn bij de begrotingsbehandeling van SZW in december 1994 in de Tweede Kamer vragen gesteld, waarbij de *i/a*-verhouding als maatstaf voor toepassing van de koppeling in het geding is gebracht. De derde paragraaf van dit hoofdstuk gaat op deze vragen in.

154. Ondanks de algemene inkomensbescherming van minima, kan het gebeuren dat het voor een aantal van hen niet lukt de eindjes aan elkaar te knopen. Ons stelsel van sociale zekerheid biedt in laatste instantie natuurlijk de bijstand. Maar soms is het algemene bijstandsniveau niet toereikend, bijvoorbeeld bij financiële problemen als gevolg van schulden. Overeenkomstig de uitkomsten van de Sociale Top van de Verenigde Naties in Kopenhagen spant het kabinet zich in om armoede te voorkomen en te bestrijden. De vierde paragraaf van dit hoofdstuk bespreekt een aantal maatregelen, waaronder de intensivering van het schuldenbeleid.

7.2. Koopkrachtontwikkeling in 1995 en 1996

155. In het regeerakkoord heeft het kabinet aangegeven de gereserveerde middelen voor lastenverlichting in 1996 bij voorkeur voor een franchise te gebruiken in de overhevelingstoelage. Daarmee zou met name de vraag aan de onderkant van de arbeidsmarkt worden bevorderd.

In een nadere afweging heeft het kabinet besloten om de lastenverlichting aan de onderkant vorm te geven door de invoering van een specifieke afdrachtskorting en daarnaast het percentage van de overhevelingstoelage generiek te verlagen. Het pakket lastenverlichting voor werkgevers is weergegeven in hoofdstuk 4 paragraaf 70.

De maatregelen gericht op daling van werkgeverslasten die tevens koopkrachtgevolgen hebben, betreffen de daling van de overhevelingstoelage (1,35 procent) en de verhoging van de rijksbijdrage (samenhangend met de franchise voor het werkgeversdeel) aan de ZfW die wordt

aangewend voor een (partieële) daling van de werknemerspremie. Door dit laatste komt de ZfW-franchise voor werkgevers te vervallen.

156. Behalve voor verlichting van werkgeverslasten zet het kabinet ook een deel van het beschikbare geld in om enkele lastenverzwaringen voor burgers te mitigeren. Dit is nodig om zoveel mogelijk te voorkomen dat de koopkracht van huishoudens zou verslechteren. Voor alleenstaanden op minimumniveau resulteert echter een bescheiden koopkrachtverlies. Hieronder is het pakket maatregelen opgenomen dat van invloed is op de koopkrachtontwikkeling van huishoudens.

157. De lastenverlichting voor werknemers bevat de volgende elementen:

- ± een verhoging van het arbeidskostenforfait met | 320,-;
- ± een verhoging van de overdraagbare belastingvrije som met | 715,-;
- ± een verlenging van de tweede schijf met | 2.125,-;
- ± een (partieële) daling van de procentuele AWBZ-premie met 0,15 procentpunt (gefinancierd met reserves die individuele verzekeraars hadden opgebouwd uit de nominale premie AWBZ).

Daarnaast zijn er nog maatregelen genomen op het terrein van de sociale zekerheid, de zorgsector en de fiscaliteit die de loonkosten en de koopkrachtontwikkeling beïnvloeden.

158. De voorgenomen maatregelen in de sociale zekerheid zijn achtereenvolgens:

- ± de volledige koppeling van het minimumloon en de uitkeringen;
- ± de volledige indexatie van de kinderbijslag;
- ± een extra verhoging van de kinderbijslag met | 25,- per kind per jaar, deze verhoging vloeit voort uit het streven van het kabinet om ook de koopkracht van sociale minima met kinderen te ondersteunen; hierdoor wordt deze groep tevens extra compensatie geboden voor de negatieve inkomensgevolgen van de kleinverbruikersheffing;
- ± de privatisering van de ZW;
- ± de verlenging van de wachtgeldperiode in de WW;
- ± het aanbrengen van verschuivingen in de benodigde aanvulling van de vermogens van het AWF en het WAO-fonds.

159. Op het terrein van de zorgsector zijn de volgende maatregelen van belang:

- ± de overheveling van voorzieningen uit de AWBZ naar de ZfW en de particuliere verzekeringen en daarmee samenhangend;
- ± een verhoging van de rijksbijdrage ZfW (waardoor het werknemersdeel van de procentuele ZfW-premie minder hoeft te stijgen);
- ± de pakketuitdunning in de ZfW;
- ± de afschaffing van de nominale AWBZ-premie gekoppeld aan de verhoging van de nominale ZfW-premie hetgeen naar verwachting kan leiden tot een | 14,- lagere nominale ZfW-premie; volledigheidshalve zij opgemerkt dat de vaststelling van de feitelijk te heffen ZfW-premie een zaak van de individuele verzekeraars is;
- ± de beperking van de rijksbijdrage aan de AWBZ (het vrijkomende geld wordt gebruikt om het belastingdeel van het tarief eerste schijf te verlagen).

160. De relevante maatregelen op het terrein van de fiscaliteit zijn:

- ± de invoering van de kleinverbruikersheffing op energie; de negatieve effecten van de kleinverbruikersheffing voor werkgevers worden gecompenseerd door een daling van de overhevelingstoelage met 0,1 procentpunt, een verhoging van de zelfstandigenaftrek met | 800,- en een verlaging van het VpB-afstapje met 1 procentpunt; voor huishoudens

bestaat de compensatie uit een verhoging van de belastingvrije som met $\text{ƒ } 80,-$, een verhoging van de ouderenaftrek met $\text{ƒ } 100,-$ en een daling van het belastingdeel van het tarief eerste schijf met 0,3 procentpunt;

± de daling van het tarief eerste schijf van 37,65 procent in 1995 naar 37,5 procent in 1996 zijnde het saldo van een daling van de premies volksverzekeringen met 0,35 procentpunt en een stijging van het belastingdeel met 0,2 procentpunt; deze daling is het gevolg van een groot aantal oorzaken. Dit betreft endogene ontwikkelingen, de effecten van de volledige koppeling, de financiering van de verhoging van de belastingvrije som, het arbeidskostenforfait, de daling van de overhevelingstoelage en de financiering van de verhoging van rijksbijdrage aan de ZfW (die ten gunste van het werknemersdeel van de ZfW-premie komt), de maatregelen in de AWBZ, de daling van het belastingdeel uit hoofde van de kleinverbruikersheffing, de nabetaling van de sociale fondsen aan het rijk, de tegenvallers in de premies volksverzekeringen in 1994 alsmede enkele verschuivingen in de aanvulling van de vermogens van de sociale fondsen.

161. In tabel 7.1 is de *verwachte* koopkrachtontwikkeling voor 1996 opgenomen. Tevens is het inkomensbeeld voor 1995 opgenomen. Tabel 7.1 laat zien dat voor mensen met een uitkering en AOW-ers naar verwachting sprake is van koopkrachtbehoud in 1996. Voor de middeninkomens is er sprake van een bescheiden koopkrachtverbetering.

Tabel 7.1 Koopkrachtmutatie in 1995 en 1996 (in %).

	1995	1996
Lonen en prijzen		
lonen marktsector	1 $\frac{1}{4}$	2
minimumloon en uitkeringen	0	1 $\frac{1}{2}$
prijzen	2	2 $\frac{1}{4}$
Koopkrachtmutaties¹		
sociale minima zk	- $\frac{1}{4}$	0
sociale minima mk	- $\frac{1}{4}$	0
gehuwde AOW-er ²	$\frac{3}{4}$	0
minimumloner mk	- $\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$
minimumplus mk	$\frac{1}{2}$	$\frac{3}{4}$
minimumloon alleenstaand	- $\frac{1}{4}$	- $\frac{3}{4}$
modaal mk	$\frac{1}{2}$	$\frac{3}{4}$
modaal alleenstaand	$\frac{3}{4}$	0
2x modaal mk	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$

¹ zk = zonder kinderen, mk = met kinderen

² beide partners ouder dan 65 jaar

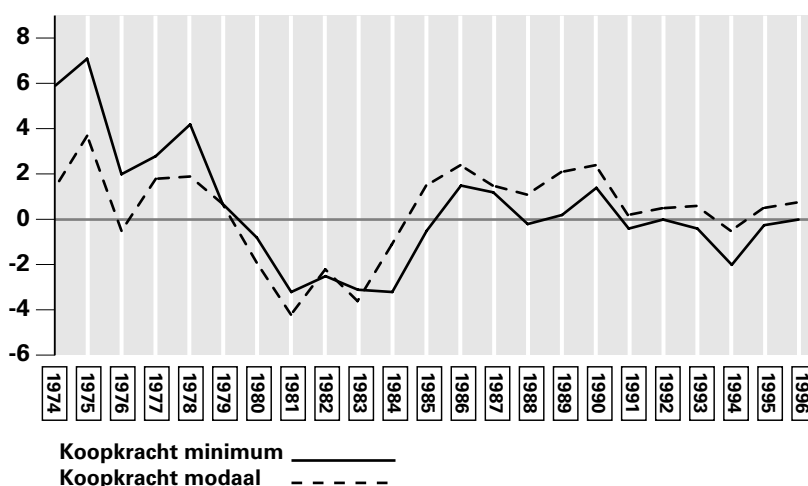
162. Als gevolg van specifieke maatregelen kunnen voor bepaalde groepen specifieke inkomenseffecten optreden. Zo komen beleidsvoornemens in de sfeer van studiefinanciering (WSF) of in de sfeer van de individuele huursubsidie (IHS) niet tot uitdrukking in bovenstaande generieke koopkrachtberekeningen. Bijlage 13 bevat een overzicht van maatregelen met specifieke inkomenseffecten. Daarin is ook de cumulatie van dergelijke inkomenseffecten voor bepaalde groepen in beeld gebracht. Voor gezinnen met kinderen en een inkomen op minimumniveau kunnen bijvoorbeeld de normhuurcompensatie van 2 procent en de kindertoeslag in de IHS samen leiden tot een positief koopkrachteffect van circa $\frac{3}{4}$ procent $\hat{=}$ 1 procent gemiddeld per jaar.

163. De meeste specifieke maatregelen belasten het generieke beeld echter nauwelijks vanwege het incidentele of tijdgebonden karakter of doordat inkomensgevolgen voor bestaande gevallen (met name in de sociale zekerheid) uitblijven. Bovendien is een aantal maatregelen slechts op een zeer beperkte groep van toepassing.

Daar waar tijdelijk wel significante inkomenseffecten voortvloeien uit de maatregelen op het gebied van studiefinanciering, treedt geen cumulatie op met effecten van wijzigingen in de individuele huursubsidie, aangezien de betreffende inkomensklassen elkaar uitsluiten.

164. Voor gezinnen met studerende kinderen en een inkomen dat iets boven modaal ligt, kunnen de maatregelen op het terrein van de studiefinanciering resulteren in een inkomensverlies voor de ouders van gemiddeld 1 procent per kind per jaar. Eventuele negatieve inkomenseffecten van onderwijsmaatregelen zijn echter leeftijdgebonden en niet permanent van karakter. Bovendien luidt het uitgangspunt van de STOEB (student op eigen benen) dat de consequenties van wijzigingen in het stelsel van studiefinanciering door de studenten zelf worden gedragen (middels bijverdiensten of een rentedragende lening). Eerder genoemde inkomenseffecten als gevolg van maatregelen in de individuele huursubsidie zijn structureler en genereren per saldo positieve effecten voor relatief grote groepen (zie paragraaf 162).

Grafiek 7.1 Jaarlijkse koopkrachtmutaties in procenten, 1974 - 1996.

Bron: CPB, SZW

7.3. Wet koppeling met afwijkingsmogelijkheid

Volumenorm en financiële norm

165. De Tweede Kamer heeft gevraagd om nader inzicht in de trends in de *i/a*-verhouding (een volumenorm) en de sociale-zekerheidsquote (een financiële norm) alsmede om de voor- en nadelen van beide verhoudingsgetallen op een rij te zetten. In deze paragraaf voldoet het kabinet aan het verzoek van de Kamer. Ook komen de dubbeltellingen bij AOW-uitkeringen aan de orde.

Toepassing van de WKA: een terugblik

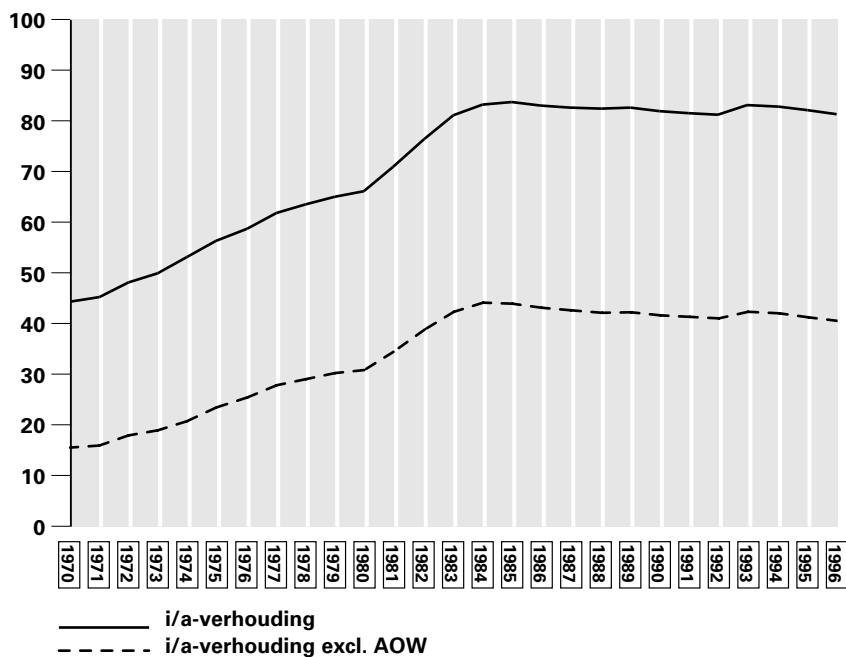
166. Uitgangspunt van de *Wet koppeling met afwijkingsmogelijkheid* (WKA) is dat de algemene welvaartsontwikkeling niet alleen ten goede

moet komen aan degenen die werken maar, indien mogelijk, ook aan uitkeringsgerechtigden. Dit uitgangspunt is vervat in de hoofdregel van de WKA: een koppeling van het minimumloon en de sociale uitkeringen aan de gemiddelde contractloonontwikkeling.

De toevoeging «indien mogelijk» geeft aan dat de minimumlonen en uitkeringen niet automatisch aan de contractloonsstijging worden gekoppeld. Afwijking van de hoofdregel is mogelijk indien de i/a-verhouding de vastgestelde norm van 82,6 overschrijdt (dat wil zeggen: als er naast 100 werkenden meer dan 82,6 uitkeringsgerechtigden zijn). Blijft de i/a-verhouding onder de norm, dan gaat de koppeling door.

Als de economische situatie de koppeling niet mogelijk maakt, bepaalt de WKA dat «het beleid er dan beter op gericht kan worden om de ontwikkeling van de groei van de werkenden ten opzichte van de uitkeringsgerechtigden te verbeteren waardoor koppeling op korte en lange termijn weer mogelijk wordt»⁶¹.

Grafiek 7.2 i/a-verhouding, 1970 - 1996

Bron: CPB, SZW

167. In de jaren 80 zijn het wettelijk minimumloon en de sociale uitkeringen herhaaldelijk achtergebleven bij de contractloonontwikkeling. Dit gebeurde door het steeds buiten werking stellen van de *Wet aanpassingsmechanisme* (WAM), de voorganger van de WKA. Uitgangspunt van de WAM was dat de minimuminkomens automatisch evenredig zouden meedelen in de welvaartsgroei, waarvoor de regelingslonen als indicator dienden. De WAM bood niet de mogelijkheid om op grond van sociaal-economische omstandigheden af te wijken van de aanpassing van de minimuminkomens. Daarom moest dit telkens bij wetgeving ad hoc geschieden. Deze situatie werd als onwenselijk beschouwd en heeft geleid tot de invoering van de WKA.

168. In 1990 en 1991 werden op basis van de WAM het minimumloon en de uitkeringen aan de loonontwikkeling gekoppeld. In 1992, toen de WKA voor het eerst werd toegepast, werd de stijging van het minimumloon en de uitkeringen beperkt tot 3 procent.

De CPB-raming over de i/a-verhouding in 1992 (van 86,7) en de

⁶¹ Memorie van toelichting, Kamerstukken II 1990/91, 22 012, nr. 3 blz. 8.

onzekerheid over dit verhoudingsgetal in de toekomst maakten deze beperking noodzakelijk.

169. De ongunstige economische situatie maakte in de jaren na 1992 ont koppeling noodzakelijk. Mede door de ont koppeling en het beleid gericht op volumedaling in de afgelopen jaren is de koppeling nu weer mogelijk. Voor 1996 wordt de *i/a*-verhouding op 81,4 geraamd, ruim een heel procent onder de norm.

In 1996 kan de hoofdregel van de WKA (koppelen) dus weer worden toegepast (MEV 1996). Dit betekent op basis van de huidige gegevens een verhoging van minimumlonen en uitkeringen met 0,96 procent per 1 januari 1996 en 0,95 procent per 1 juli 1996. Hiermee volgen de minimum lonen en uitkeringen dus de geraamde gemiddelde contractloonontwikkeling in 1996 van 1,9 procent.

Conform de WKA hebben het (derde) kabinet-Lubbers en het kabinet-Kok de achteruitgang van de koopkracht ten gevolge van de ont koppeling zoveel mogelijk beperkt. Dit beleid was, althans materieel, in overeenstemming met «de effectieve combinatie» van de SER⁶².

De i/a-verhouding versus de SZQ

170. De *i/a*-verhouding is de norm voor besluitvorming over de koppeling. In de afgelopen jaren, en ook recentelijk⁶³, is de vraag opgeworpen of de *i/a*-verhouding wel de *juiste* norm is. De verschuivingen tussen en binnen SZ-regelingen van duur naar goedkoper komen immers niet in de *i/a*-verhouding tot uitdrukking.

Enkele voorbeelden. Door de vergrijzing vindt steeds meer een verschuiving plaats naar «goedkope» AOW-uitkeringen zonder dat de *i/a*-verhouding een grotere koppelingsruimte biedt. De vergrijzing leidt bovendien tot meer gehuwde AOW-ers met ieder een uitkering van 50 procent. Het aantal (geregistreerde) inactieven neemt hierdoor toe, maar de uitkeringssom niet. En door de WAO-maatregelen stijgt het aantal minimumuitkeringen en daalt de uitkeringssom, maar niet de *i/a*-verhouding.

171. Als aanvulling op of ter vervanging van de *i/a*-norm is bij gelegenheid de SZQ als norm voorgesteld. De SZQ, die de kosten uitdrukt voor de sociale zekerheid als percentage van het bruto binnenlands produkt, zou een betere indicator zijn voor het vaststellen van de financiële ruimte voor de koppeling. Dit voorstel zou een wetswijziging vergen, omdat de WKA bepaalt dat de *i/a*-verhouding de enige

⁶² SER, *Advies inzake convergentie en overlegeconomie* (publikatie nr. 15), november 1992, Den Haag. De effectieve combinatie houdt in dat de netto verbetering die voor minimumloon en uitkeringen uit de koppeling zou zijn voortgevloeid, er toch komt, en wel door een effectieve combinatie van verlaging van de lastendruk en een verhoging van het bruto inkomen, binnen de grenzen van een redelijke inkomensverdeling en zonder belemmeringen voor de werkgelegenheids-groei.

⁶³ Zie bijvoorbeeld *Verslag van een algemeen overleg. Vaststelling van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (XV) voor het jaar 1995*. Kamerstukken II 1994/95, 23 900 XV, nr. 37.

koppelingsnorm is. Om vast te stellen of de SZQ een *wenselijke* norm is, zijn in schema 7.1 de kenmerken van beide verhoudingsgetallen samengebracht.

172. De *i/a*-verhouding geeft het aantal inactieven ten opzichte van het aantal werkenden weer. Een belangrijk voordeel hiervan is de directe relatie met de arbeidsmarkt. Een daling of stijging van de *i/a*-verhouding geeft een duidelijk signaal af over de ontwikkeling van werkgelegenheid en werkloosheid. In de SZQ komen nog verschillende andere financieel-economische factoren tot uitdrukking, waardoor deze norm minder rechtstreeks met de arbeidsmarkt verbonden is.

173. Curieus is dat een forse loonstijging, die schadelijk is voor de werkgelegenheid, in sommige situaties gepaard kan gaan met een daling van de SZQ waardoor toch gekoppeld zou moeten worden. Dit is bijvoorbeeld het geval als een toename van het BBP (door economische groei of ruilvoetwinst) meer dan evenredig wordt opgesoupeerd door de loonontwikkeling terwijl de sociale-zekerheidsuitgaven als percentage van het gestegen BBP tegelijkertijd dalen. Bij de *i/a*-verhouding treden dergelijke conflicterende uitkomsten niet op.

174. Het voordeel van de SZQ is dat verschuivingen tussen en binnen sociale-zekerheidsregelingen die consequenties hebben voor draaglast en draagvlak binnen de sociale zekerheid beter in beeld komen. Het nadeel van de SZQ is daarentegen dat de aanpassing van de uitkeringen een financiële sluitpost wordt.

Schema 7.1 Kenmerken *i/a*-verhouding en SZQ

<i>i/a</i>-verhouding	SZQ
<p>1. Beide afwijkingsgronden (bovenmatige loonontwikkeling en significante stijging uitkeringsgerechtigden) komen hierin samen. Stijging van het beroep op SZ leidt direct tot een hogere <i>i/a</i>-verhouding; een bovenmatige loonontwikkeling leidt er op termijn toe.</p> <p>2. Helder en eenduidig getal; biedt eenduidige richtsnoer voor toepassing van hoofdregel of afwijkingsmogelijkheid WKA en derhalve rechtszekerheid aan mensen met een minimuminkomen.</p> <p>3. Past bij het belang dat kabinet hecht aan bevordering werkgelegenheid en terugdringing aantal uitkeringsgerechtigden.</p> <p>4. Stabiele indicator voor de economische ontwikkeling. Geeft ook goede indicatie van draagvlak voor financiering van de sociale zekerheid.</p> <p>5. Verschuivingen tussen en binnen SZ-regelingen komen niet vanzelf tot uiting.</p>	<p>1. Financieel draagvlak van de uitgaven sociale zekerheid komt volledig in beeld.</p> <p>2. Verschuivingen tussen en binnen SZ-regelingen van duur naar goedkoper en vice versa komen tot uiting.</p> <p>3. Verschillende economische ontwikkelingen zijn van invloed. Daardoor wordt de rechtstreekse band met de arbeidsmarkt doorbroken. Een verhoging of verlaging van de SZQ kan worden veroorzaakt door ontwikkelingen geen directe relatie met de arbeidsmarkt hebben.</p> <p>4. Invloed loonontwikkeling op SZQ kan tot conflicterende uitkomsten leiden. Een forse loonstijging die op de lange termijn schadelijk kan zijn voor de werkgelegenheid, kan in sommige gevallen gepaard gaan met een daling van de SZQ waardoor gekoppeld zou moeten worden.</p> <p>5. De SZQ als "koppelingsnorm" maakt van de koppeling een financiële sluitpost en onderwerp van boekhoudkundige redeneringen.</p>

175. Alles afwegende ziet het kabinet geen aanleiding om af te wijken van de *i/a*-verhouding als norm op basis waarvan besluitvorming over koppeling plaatsvindt.

Vergrijzing

176. De vergrijzing heeft niet alleen tot gevolg dat er meer ouderen komen, maar ook dat het aantal uitkeringen extra toeneemt. Bejaarde echtgenoten ± die ieder een 50 procentuitkering ontvangen tellen immers voor twee. Uiteraard gaat het verhoudingsgetal hierdoor omhoog⁶⁴.

177. Het gaat het kabinet te ver om AOW-ers buiten beschouwing te laten bij het vaststellen van de *i/a*-verhouding. Dit is weleens gesuggereerd met als argument dat de overheid beleidsmatig geen invloed kan uitoefenen op het aantal AOW-ers. Dit argument neemt echter niet weg dat de vergrijzing gepaard gaat met een groei van het aantal AOW-uitkeringen en dat voor de kosten daarvan voldoende draagvlak aanwezig moet zijn.

Conclusies

178. De WKA is een werkbare wet gebleken. Sinds de invoering is het niet nodig geweest haar buiten werking te stellen. In tegenstelling tot haar voorganger, de WAM, biedt de WKA de mogelijkheid om bij aanpassingen van het minimumloon en sociale uitkeringen rekening te houden met de sociaal-economische omstandigheden. In het parlement zijn wel regelmatig discussies over de WKA gevoerd (vooral over de *i/a*-norm), maar die hebben niet geleid tot andere conclusies.

179. De *i/a*-norm van 82,6 is gebaseerd op het historisch hoge niveau waarop de *i/a*-verhouding zich in de tweede helft van de jaren tachtig min of meer stabiliseerde. Een substantiële verbetering van het verhoudingsgetal werd toen noodzakelijk geacht.⁶⁵ En dat is nog steeds het geval.

7.4. Armoedebestrijding

180. De Sociale Top van de Verenigde Naties in Kopenhagen (maart 1995) heeft de politieke erkenning opgeleverd dat armoede ook een probleem is in westerse landen. Het kabinet heeft de slotverklaring van de top ondertekend en zich, mede daardoor, gebonden aan het bestrijden en voorkomen van armoede en sociale uitsluiting.

Financiële en sociale problemen

181. Hoewel in Nederland, dankzij de *Algemene bijstandswet*, geen sprake is van armoede in de strikte zin des woords, kunnen zich wel degelijk financiële en sociale problemen voordoen die als armoede kunnen worden gekenschetst. Voorbeelden zijn problematische schulden en sociaal isolement.

Financieel komt de nieuwe armoede vooral tot uitdrukking in problematische schuldsituaties. Naar schatting kampen tussen 150 000 en 200 000 huishoudens met problematische schulden, vooral huishoudens met een minimuminkomen. Uit het rapport van de commissie Schuldenproblematiek blijkt dat het aantal probleemschulden de laatste jaren opvallend snel stijgt. De schuldsituaties worden ook steeds complexer, waardoor saneringsregelingen moeilijker te treffen zijn.⁶⁶ Sociaal isolement treft vooral mensen die langdurig zijn aangewezen op een minimumuitkering. Financiële problemen en sociaal isolement gaan

⁶⁴ Bij een vergrijzingfactor van een half procent voor de jaren 1995±1998 (conform de CPB-doorrekening van het regeerakkoord), levert een globale berekening op dat een «correctiepost» ongeveer een kwart procent zou bedragen. De WKA biedt de mogelijkheid om aan het begin van een kabinetsperiode de norm voor de *i/a*-verhouding aan te passen naar aanleiding van specifieke ontwikkelingen. Een eventuele correctie bij aanvang van een volgende kabinetsperiode zou van toepassing zijn op de jaren 1995±1998. Met de eerder opgetreden vergrijzing, waaronder de dubbeltelling, is al rekening gehouden bij de vaststelling van de *i/a*-norm in 1990 (Memorie van Antwoord, Kamerstukken II 1990/91, 22 012, nr. 6, blz 19).

⁶⁵ Memorie van toelichting, Kamerstukken II, 1990/91, 22 012, nr. 3, blz. 21.

⁶⁶ *Schulden: naar nieuwe impulsen in de schuldenproblematiek*. Rapport van de commissie Schuldenproblematiek, Den Haag 1994.

overigens vaak hand in hand. Uit onderzoek blijkt dat de minima proberen rond te komen door onder meer te bezuinigen op sociale activiteiten.⁶⁷

182. Bestrijding en voorkoming van armoede is bovenal gediend met een versterking van de inschakelingsmogelijkheden op de arbeidsmarkt (inclusief die voor onbetaalde en gesubsidieerde arbeid). Het werkgelegenheidsbeleid van het kabinet is dan ook de belangrijkste pijler van de armoedebestrijding.

PROBLEMATISCHE SCHULDEN

Financiële positie van huishoudens in 1988, ingedeeld naar inkomenshoogte

Besteedbaar inkomen t.o.v. sociaal minimum	met financiële problemen	met schulden	percentage van de schulden dat problematisch is
tot 95%	7.3%	11.5%	20.9%
95% tot 105%	8.6%	7.0%	34.3%
105% tot 200%	6.5%	17.2%	16.9%
200% tot 300%	2.8%	24.7%	6.9%
meer dan 300%	3.1%	28.0%	3.6%
<i>Totaal</i>	5.3%	19.4%	11.6%

Bronnen: Vermeulen e.a., Financiële problemen, schulden en problematische schuldsituaties in Nederland, Den Haag, 1992 en Schulden: Naar nieuwe impulsen in de schuldenproblematiek. Rapport van de Commissie Schuldenproblematiek Den Haag 1994.

Uit deze figuur blijkt dat financiële problemen, schulden en problematische schulden op alle inkomensniveaus voorkomen. Financiële problemen komen meer voor onder de lagere inkomens. Schulden stijgen juist met het inkomensniveau, een gevolg van de ruimere kredietfaciliteiten voor hogere inkomens. Dit beeld wordt anders als we bekijken hoeveel huishoudens met schulden problematische schulden hebben. Als huishoudens met een inkomen rondom het minimum schulden hebben, is de kans groter dat deze schulden een problematisch karakter hebben.

183. Voor kansarme uitkeringsgerechtigden kunnen ook de experimenten sociale activering ± mogelijk gemaakt door de nieuwe Abw ± perspectief bieden op maatschappelijke integratie. Deze experimenten maken het mogelijk om met behoud van uitkering in georganiseerd verband deel te nemen aan maatschappelijk nuttige activiteiten. Hiermee kan sociale uitsluiting worden tegengegaan.

184. Naast deze beleidsinspanningen zijn echter specifieke maatregelen nodig, gericht op het bestrijden van armoede. Dit is vooral een gemeentelijke zaak, omdat zij door hun positie dicht bij de burger, het effectiefst kunnen optreden.

Het kabinet zal gemeenten meer ruimte geven om via onder meer de bijzondere bijstand en het gemeentelijk minimabeleid oplossingen te bieden voor financiële knelsituaties. In een binnenkort naar de Tweede Kamer te sturen beleidsnota *Armoedebestrijding* zal het kabinet daar nader op ingaan.

185. In aansluiting op de aanbevelingen van de commissie-Boorsma is het kabinet doende het schuldenbeleid te intensiveren. Het doel hiervan is dat op gemeentelijk niveau een integrale schuldhulpverlening tot stand komt. Gemeenten, de kredietbank en instanties zoals woningbouwverenigingen en energiebedrijven werken hierbij nauw samen om mensen met problematische schulden effectiever te kunnen helpen, onder meer door schuldpreventie.

⁶⁷ G. Engbersen, *Publieke bijstandsgeschiedenis; het ontstaan van een onderklasse in Nederland*. Leiden 1990.

In dit verband hoopt het kabinet dat de parlementaire behandeling van het bij de Tweede Kamer ahangige wetsvoorstel *Schuldsanering natuurlijke personen* snel wordt afgerond, zodat het wetsvoorstel in 1996 in werking kan treden. Die maakt een *wettelijke*, door de rechter vast te stellen, saneringsregeling van schulden mogelijk. Daardoor kunnen ook weigerachtige schuldeisers tot een saneringsregeling worden gedwongen. Ook voor mensen met een onvoldoende aflos capaciteit is dan een schuldsanering mogelijk.

HOOFDSTUK 8. MEER WERK MAKEN VAN DE UITVOERING

8.1. Uitvoering op nieuwe principes baseren

186. Er is de afgelopen jaren veel kritiek geweest op de manier waarop de uitvoering van de sociale zekerheid en de Arbeidsvoorziening functioneert en is georganiseerd.⁶⁸ Met een betere uitvoering kunnen meer mensen een baan bemachtigen of hun kansen op een baan verbeteren. Het kabinet wil daarom niet alleen inhoudelijke wijzigingen brengen in de sociale-zekerheidswetten, maar ook de uitvoeringsorganisatie grondig veranderen. Dit hoofdstuk zet het beleid van het kabinet uiteen met betrekking tot de organisatie van de uitvoering.

187. Wat de uitvoeringsorganisaties beter moeten doen is samen te vatten in vier punten: voorkomen dat mensen in uitkeringssituaties geraken; controleren of aanvragen voor een uitkering terecht zijn; degenen die al een uitkering ontvangen activeren; en door een periodieke verificatie nagaan bij wie het recht op uitkering onveranderd kan blijven.

Het kabinet wil dit mogelijk maken door in de eerste plaats naar een andere verdeling van de verantwoordelijkheden toe te werken, zowel tussen de uitvoeringsorganisaties en de overheid als binnen de uitvoeringsorganisaties zelf. In de tweede plaats wordt in de sturing van de uitvoering meer uitgegaan van prestatie realisatie en financiële prikkels. En ten derde streeft het kabinet naar een meer gestructureerde en zakelijker samenwerking tussen de uitvoeringsorganisaties. De uitvoering van de bijstand, de werknemersverzekeringen en de Arbeidsvoorziening verschillen weliswaar van elkaar in taakstelling, werkwijze en professionaliteit. Maar het is niettemin noodzakelijk een samenhangende verbinding tussen de organisaties van sociale zekerheid en de Arbeidsvoorziening aan te brengen.

Deze maatregelen dragen bij aan het wegnemen van in de structuur en cultuur van de uitvoering gelegen drempels tot uitstroombestemming.

Herijking verantwoordelijkheden

188. Bij de Arbeidsvoorziening trekt de overheid zich terug uit het (tripartiete) centrale bestuur. Medebestuur door de rijksoverheid leidt te veel tot verstrengeling van belangen. Het vertroebelt de politieke verantwoordelijkheid van het kabinet. In plaats van de bestuursleden van de overheid komen er onafhankelijke leden. De sociale partners blijven wel een actieve rol spelen in de Arbeidsvoorziening.

Ook bij de werknemersverzekeringen blijven de sociale partners actief betrokken in het bestuur. Bestuur en uitvoering worden gescheiden zodat in de uitvoering de zogeheten «gevalsbehandeling» op afstand wordt geplaatst van de sociale partners. Op het terrein van de bijstand krijgt het medebestuur een nieuwe invulling. In de bestuurlijke verhoudingen tussen kabinet en gemeenten zullen gezamenlijke bestuurlijke afspraken een steeds belangrijker rol gaan spelen. Het recente convenant tussen het rijk en de besturen van de vier grote steden⁶⁹, waarin onder meer afspraken zijn gemaakt over de aanpak van de werkloosheid, is hiervan een goed voorbeeld.

189. De verantwoordelijkheid van de overheid in de nieuwe uitvoeringsstructuur richt zich in de eerste plaats op de vaststelling van de politieke en beleidsmatige doelstellingen die de uitvoerders van sociale zekerheid en Arbeidsvoorziening moeten realiseren. De overheid verschaft de uitvoerders toereikende middelen en instrumenten om die doelstellingen waar te kunnen maken. Taken en doelstellingen van de uitvoerders en hun besturen worden duidelijk vastgelegd in wet- en regelgeving.

⁶⁸ Zie de rapporten van de *Parlementaire Enquêtecommissie Uitvoeringsorganen Sociale Zekerheid* (Kamerstukken II 1992/93, 22 730, nr. 8±10), de WRR (*Belang en beleid; naar een verantwoorde uitvoering van de werknemersverzekeringen*), de commissie-Van der Zwan (*Het recht op bijstand: naar een beheerst proces bij de toekenning van bijstand*, Den Haag, 1993), de commissie Doelman-Pel (*Rechten en plichten*; rapport van de Subcommissie bijstand (Kamerstukken II 1993/94, 23 195, nr. 2±3) en de commissie-Van Dijk (*Arbeidsvoorziening in perspectief; evaluatie Arbeidsvoorzieningswet 1991±1994. Rapport Commissie Evaluatie Arbeidsvoorzieningswet*, Den Haag, 1995).

⁶⁹ Convenant Grote Stedenbeleid, ministerie van Binnenlandse Zaken, juli 1995.

Binnen de door het kabinet en parlement vastgestelde doelstellingen, krijgen uitvoeringsorganen en hun besturen meer ruimte om de opgelegde taken en doelen ± naar eigen inzicht ± te realiseren. Zij leggen verantwoording af over hoe de doelen bereikt zijn en of dit efficiënt is geschied. Als sluitstuk vindt (onafhankelijk) toezicht plaats, op grond waarvan zonodig kan worden bijgestuurd.

Behalve meer verantwoordelijkheden krijgen uitvoerders ook een groter financieel en bestuurlijk eigenbelang voor een doelmatige, op instroom-beheersing en uitstroombevordering gerichte uitvoering. Het leveren van goede prestaties wordt, waar dat mogelijk is, financieel gestimuleerd door prestatie-afhankelijke budgetten te introduceren. Ook het bevorderen van concurrentie heeft een positieve invloed op de prestaties. Hierdoor krijgen uitvoerders een ± in de termen van de WRR ± groter existentieel belang om de opgedragen politieke en beleidsmatige doelen te bereiken en worden zij «afgerekend» op de resultaten die zij behalen.

Samenwerking en coördinatie

190. De uitvoeringsorganisaties gaan hun activiteiten beter op elkaar afstemmen. De nieuwe bijstandswet, die 1 januari 1996 in werking treedt, verplicht gemeenten samen te werken met Arbeidsvoorziening. Die verplichting bestaat sinds begin 1995 al voor bedrijfsverenigingen, op grond van de nieuwe *Organisatiewet sociale verzekeringen*.

Aan de uitvoering van sociale zekerheid en Arbeidsvoorziening moeten gemeenschappelijke principes en uitgangspunten ten grondslag liggen. Samenwerking kan niet meer vrijblijvend zijn. De samenwerking moet leiden tot een gecoördineerde dienstverlening aan de cliënt. Arbeidsvoorziening, gemeenten en uitvoeringsinstellingen werknemersverzekeringen bieden hun diensten aan door de inrichting van één loket c.q. één dossier. Samenwerkingsafspraken worden contractueel vastgelegd.

In dit verband streeft het kabinet ernaar om fasegewijs toe te werken naar inkooprelaties, waarbij gemeenten en bedrijfsverenigingen diensten kunnen inkopen ten behoeve van de reïntegratie van uitkeringsgerechtigden. Zo krijgt de samenwerking een zakelijker basis, waarbij kan worden «afgerekend» op de (kwaliteit van de) prestaties en waarbij de gecoördineerde dienstverlening wordt aangevuld met financiële relaties. Het kabinet zal het streven naar inkooprelaties nader uitwerken. Op de kortere termijn zullen bedrijfsverenigingen en gemeenten diensten inkopen bij Arbeidsvoorziening. Op de langere termijn zullen ook inkooprelaties met derden mogelijk worden.

191. In navolgende paragrafen wordt aangegeven hoe het kabinet het streven naar een nieuwe verantwoordelijkheidsverdeling, vergroting van het existentieel belang en het streven naar een meer integrale samenwerking, in de besturing en organisatie van de uitvoering zal vormgeven.

8.2. Veranderingen in de uitvoering van werknemersverzekeringen

Verantwoordelijkheidsverdeling

192. Met de in 1995 in werking getreden nieuwe *Organisatiewet sociale verzekeringen* (nOSV) is een eerste stap gezet om de activering in de uitvoering te versterken. De Gemeenschappelijke Medische Dienst (GMD), die de medische-arbeidskundige begeleiding en de bemiddeling van arbeidsongeschikten tot taak had, is opgeheven. De taken van de GMD zijn (voor een belangrijk deel) overgedragen naar de bedrijfsverenigingen. Zij dragen sindsdien de ongedeelde verantwoordelijkheid voor de «gevalsbehandeling» van arbeidsongeschikten.

193. Ingevolge de nOSV dienen bedrijfsverenigingen de uitvoering van werknemersverzekeringen op contractbasis uit te besteden aan zelfstandige uitvoeringsinstellingen. Daarmee worden bestuur en uitvoering op een zakelijke basis van elkaar gescheiden. De bedrijfsvereniging moet financieel, bestuurlijk en juridisch gescheiden zijn van de uitvoeringsinstelling. Daartoe is een proces gestart om de bedrijfsverenigingen te ontvlechten van de uitvoeringsinstellingen. Er is in overleg met alle betrokkenen een kader opgesteld voor de ontvlechting, dat is vastgelegd in het zogenoemde convenant ontvlechting. Op basis van dit convenant worden erkenningscriteria voor de uitvoeringsinstellingen vastgesteld en wordt bepaald op welke wijze de financiële ontvlechting plaats moet vinden.

Vanaf 1997 zijn bovendien de volgende veranderingen te verwachten in de uitvoering van de werknemersverzekeringen.

194. De sectorale besturing wordt doorbroken. Er komt ~~aan~~ een landelijk bestuur, de rechtsopvolger van het Tica, voor de uitvoering van alle werknemersverzekeringen. Het bestuur is belast met de coördinatie en aansturing van de uitvoeringsinstellingen, de premievaststelling, de budgettering van de uitvoeringskosten en het beheer van fondsen en kassen. Hiermee wordt een meer eenduidige aansturing van de uitvoering van de werknemersverzekeringen mogelijk. Het landelijk bestuur bestaat uit vertegenwoordigers (van de centrales) van werkgevers en werknemers.

195. De bedrijfsverenigingen worden dus ontheven van hun publieke taak. Wel krijgt het landelijk bestuur sectorcommissies met een adviserende inbreng. Het landelijk bestuur contracteert, op advies van de sectorcommissies, een uitvoeringsinstelling voor elke sector afzonderlijk. Tussen de uitvoeringsinstellingen ontstaat dus een zekere mate van concurrentie. De sectorcommissies zijn de gespreks- of onderhandelingspartners van de uitvoeringsinstellingen.

196. Het zwaartepunt van de uitvoering komt in de regio te liggen. Anders dan nu het geval is worden alle bevoegdheden ten behoeve van de integrale gevalshandeling naar de regio gelegd. Centraal in de integrale gevalshandeling staat de samenwerking tussen uitvoeringsinstellingen, Arbeidsvoorziening en sociale diensten. Onderdeel van de integrale gevalshandeling is ook de beoordeling van aanvragen voor een uitkering. De zakelijke scheiding tussen bestuur en uitvoering waarborgt dat de beoordeling onafhankelijk van sociale partners plaatsvindt.

Instrumenten

197. Op het terrein van de werknemersverzekeringen zal het kabinet een groter financieel belang voor een goede uitvoering van de arbeidsongeschiktheidswetten bevorderen door de introductie van premiedifferentiatie op het niveau van de bedrijfstak en daarbinnen tot op het niveau van de individuele onderneming. Hierdoor krijgen uitvoerders van de werknemersverzekeringen een groter belang bij minder uitval uit en bij het stimuleren van de terugkeer van uitkeringsgerechtigden naar het arbeidsproces.

Naast de introductie van de premiedifferentiatie wil het kabinet het werkgevers mogelijk maken om vanaf 1997 de arbeidsongeschiktheidsverzekering onder te brengen bij een private verzekeringsmaatschappij of een pensioenfonds. Daarmee wordt een einde gemaakt aan gedwongen winkelnering.

In de derde plaats vindt het kabinet dat de uitvoeringsinstellingen ook binnen het publieke bestel met elkaar moeten concurreren om contracten

binnen te halen. De contractverlener kan een zo gunstig mogelijke prijs/kwaliteit-verhouding bedingen. De concurrentie motiveert de uitvoeringsinstellingen, op straffe van klantenverlies, tot het leveren van goede prestaties.

Het prijsbewustzijn in de uitvoering groeit ook door de budgettering van uitvoeringskosten. Bovendien worden de sectorcommissies vooralsnog gevormd op basis van de huidige bedrijfstak-indeling, die ook wordt gehanteerd voor de premievaststelling van de WAO en de wachtgeld-verzekering.

De sectorcommissies hebben dus een duidelijk belang bij het contracteren van de beste uitvoeringsinstelling. Zij krijgen een belangrijk aandeel in het contracteren van uitvoeringsinstellingen door het landelijk bestuur.

8.3. Veranderingen in de uitvoering van de bijstandswet

Verantwoordelijkheidsverdeling

198. Met de inwerkingtreding van de nieuwe bijstandswet (zie hoofdstuk 6) ondergaat de uitvoering van de bijstand belangrijke veranderingen. Gemeenten krijgen een grotere beleidsverantwoordelijkheid voor de uitvoering van de bijstand. Gemeenten krijgen meer mogelijkheden voor de afstemming van de bijstand op de persoon en op de plaatselijke situatie. Daartoe moeten zij een eigen, lokaal, toeslagenbeleid opstellen.

In alle Nederlandse gemeenten wordt gewerkt aan de invulling van het eigen toeslagenbeleid. Het bijstandsbeleid is weer onderwerp van het lokale politieke debat. De ontwikkeling van het lokale bijstandsbeleid gaat in steeds meer gemeenten gepaard met de ontwikkeling van plannen tot bevordering van de uitstroom van bijstandsgerechtigden.

Instrumenten

199. De nieuwe bijstandswet biedt gemeentelijke uitvoerders meer instrumenten om onterechte instroom te voorkomen en uitstroom uit de bijstand mogelijk te maken. Gemeenten worden verplicht hun bijstandsbeleid in een plan vast te leggen en aan de gemeenteraad voor te leggen. Hierdoor komt een planmatige uitvoering dichterbij.

De bijstandsontvanger heeft zelf de plicht een baan te bemachtigen. In de bijstandsbeschikking wordt deze plicht duidelijk vastgelegd. Gemeente en arbeidsvoorziening beoordelen de arbeidskansen van een bijstandsgerechtigde. Op grond daarvan kan de gemeente samen met de bijstandsgerechtigde, en in samenspraak met Arbeidsvoorziening en eventuele andere organisaties, een trajectplan vaststellen. Dit trajectplan bevat concrete afspraken over de scholing dan wel werkervaring die de cliënt nodig heeft om zijn kansen op werk te vergroten. De afspraken worden door alle partijen ondertekend en als bijlage aan de bijstandsbeschikking toegevoegd.

De nieuwe bijstandswet eist dus van de bijstandsgerechtigde en de gemeente dat zij er alles aan doen om de uitstroom naar een betaalde baan mogelijk te maken. Gemeenten kunnen degenen die hun uitkering weten te verruilen voor betaald werk, een premie in het vooruitzicht stellen.

200. Het financiële belang van gemeenten bij een goede uitvoering van de wet moet groter worden. Het kabinet verwacht hiervan positieve effecten op zowel de bestrijding van misbruik en fraude als op de uitstroom. Het huidige systeem waarbij gemeenten 90 procent van de bijstandsgelden declareren bij het rijk past niet meer bij het streven naar een groter financieel belang van gemeenten. Het is ook niet in overeenstemming met de nieuwe verantwoordelijkheidsverdeling tussen Rijk en

gemeenten onder de nAbw. Daarom wordt met ingang van 1999 het budget voor het gemeentelijk toeslagenbeleid (ongeveer 1,7 miljard) volledig naar de gemeenten overgeheveld. Dit betekent meer dan een verdubbeling van het gemeentelijk financieel belang voor een goede en doelmatige uitvoering.

Mede in het licht van de overheveling van het toeslagenbudget naar gemeenten, verdient ook het deel van de bijstandsuitgaven dat gemeenten financieren uit het Gemeentefonds bezinning. Op dit moment kan het gemeenten geld kosten als iemand de bijstand verlaat, terwijl het gemeenten geld oplevert als hij uitkeringsgerechtigd wordt. Daarom zal bij gelegenheid van de wijziging van de *Financiële verhoudingswet* (Fvw) worden toegewerkt naar een betere balans tussen enerzijds een goede aansluiting bij de kostenstructuur van gemeenten en anderzijds de doelstelling van een groter financieel belang van gemeenten voor een uitstroomgerichte uitvoering. Een ontwerp-wetsvoorstel tot wijziging van de Fvw ligt thans voor advies bij de Raad van State.

8.4. Veranderingen bij Arbeidsvoorziening

Verantwoordelijkheidsverdeling

201. Met het wetsvoorstel voor een nieuwe *Arbeidsvoorzieningswet*, wordt de slagvaardigheid van het centraal bestuur en van de centrale directie versterkt. Er komt een striktere scheiding tussen bestuur en uitvoering. Dit moet leiden tot een doelmatiger en vooral effectievere bemiddeling van werkzoekenden die op de arbeidsmarkt weinig kansen hebben. In de nieuwe organisatie trekt de rijksoverheid zich terug uit het centrale bestuur van Arbeidsvoorziening. Dit maakt het mogelijk de relatie tussen overheid en centraal bestuur te verzakelijken.

Het kabinet vindt een blijvende betrokkenheid van sociale partners bij het bestuur van Arbeidsvoorziening wenselijk. Sociale partners zijn de belangrijkste georganiseerde partijen op de arbeidsmarkt en hun inbreng bij de Arbeidsvoorziening is dus van groot belang. Bestuurders die zijn voorgedragen door sociale partners worden wel geacht het openbaar belang te laten prevaleren boven hun eigen deelbelang.

202. De centrale directie krijgt een sterkere greep op de bedrijfsvoering, het financieel beheer en de administratie. De decentrale beleidsverantwoordelijkheid van de RBA's blijft evenwel bestaan.

Het centrale bestuur kan zich concentreren op de beleidsmatige sturing van de organisatie. Het is tevens overlegpartner van de minister.

De nieuwe bevoegdheidsverdeling zal de afstand tussen het bestuur en het management van de organisatie vergroten. Op regionaal niveau blijft het tripartiete bestuur bestaan, maar ook hier wordt de afstand tussen bestuur en directie vergroot. Het aantal regio's wordt verminderd, waardoor elke regio krachtiger kan optreden en de organisatie als geheel beter bestuurbaar wordt.

Instrumenten

203. De overheid stapt dus uit het Centraal Bestuur voor de Arbeidsvoorziening en stuurt voortaan door middel van de in de wet vastgelegde ministeriële bevoegdheden. Via wetgeving, budgettering en beoordeling van beleidsplan en begroting bewaakt het kabinet de effectiviteit en doelmatigheid van Arbeidsvoorziening. Bij onvoldoende gerichtheid op de taak- en doelstellingen van de Arbeidsvoorziening, kan het kabinet de begroting en het jaarplan afkeuren. Ook de koppeling tussen financieringsafspraken en prestatieafspraken biedt betere sturingsmogelijkheden.

8.5. Naar een brede inschakeling van werkzoekenden

Verantwoordelijkheidsverdeling

204. Het kabinet is voornemens een voorstel van *Wet inschakeling werkzoekenden* bij het parlement in te dienen. Daarin worden de regelingen voor gesubsidieerde arbeid (JWG, banenpool en KRA/WEP) op elkaar afgestemd. Deze «stroomlijning» is nodig omdat een geïntegreerde organisatie van de uitvoering op dit moment te veel wordt belemmerd door elkaar beconcurrerende regelingen. Gesubsidieerde arbeid is bestemd voor werkzoekenden die een opstap naar of een alternatief voor regulier werk nodig hebben.

205. Het kabinet wil de verantwoordelijkheid voor gesubsidieerde arbeid concentreren bij de gemeenten. De gemeenten gaan dan ook bepalen wie van de kandidaten een gesubsidieerde arbeidsplaats krijgt. Gemeenten blijven ook verantwoordelijk voor de uitvoering van de sociale werkvoorziening (SW). Het kabinet is van mening dat voor nieuwe toetreders een scherpere indicatiestelling nodig is. De SW is bestemd voor personen die door een lichamelijke, verstandelijke of psychische handicap alleen onder aangepaste omstandigheden kunnen werken. In de praktijk wordt deze omschrijving nogal ruim opgevat, waardoor personen voor wie de SW niet is bedoeld de plaatsen bezet hielden van echte kandidaten. Het kabinet wil daarom een onafhankelijke indicatiestelling door regionaal opererende teams van deskundigen. De minister van SZW zal de indicatieteams instellen.

206. Gemeenten beslissen zelf over een eventuele geïntegreerde uitvoering van de *Wet inschakeling werkzoekenden* en de *Wet sociale werkvoorziening*. Of een zelfstandige organisatie de wetten gaat uitvoeren, is eveneens een zaak waarover gemeenten zelf beslissen.

207. Voor zover het gaat om gesubsidieerde arbeid, gaan gemeenten intensief samenwerken met Arbeidsvoorziening. Arbeidsvoorziening draagt (in overeenstemming met de uitkeringsorganen) kandidaat-werknemers voor en zorgt mede voor de werving van gesubsidieerde arbeidsplaatsen, onder meer via sectorafspraken met bedrijfstakken. Arbeidsvoorziening bevordert ook de uitstroom uit gesubsidieerde arbeid door de bemiddeling naar reguliere arbeid te verzorgen.

Instrumenten

208. Centraal element in het voorstel voor de *Wet inschakeling werkzoekenden* is het Gemeentelijk Werkfonds (GWF). Dit fonds biedt gemeenten de mogelijkheid detachingsplaatsen en werkervaringsplaatsen te financieren en loonkostensubsidies te verstrekken. Ter bevordering van de doelmatigheid wordt de rijksbijdrage per werknemer gedifferentieerd naar rato van diens afstand tot de arbeidsmarkt. Gemeenten moeten werken met minimumtaakstellingen en worden afgerekend op de resultaten. Het GWF is tevens bedoeld voor uitvoeringskosten en flankerende maatregelen als scholing. Voor jongeren blijft het uitgangspunt gehandhaafd dat wie langer dan een halfjaar werkloos is, of scholing of werk krijgt aangeboden. Wel wil het kabinet deze «sluitende aanpak» beperken tot schoolverlaters beneden de 23 jaar die minder dan één jaar werkervaring hebben opgedaan.

209. Het voorstel voor een *Wet inschakeling werkzoekenden* moet een betere doorstroming naar regulier werk opleveren. Het voorstel is om nieuwe werknemers eerst een arbeidsovereenkomst aan te bieden voor 32 uur per week, op het niveau van het wettelijk minimumloon. Deze

voorgestelde beloning voor de nieuwe werknemers is de belangrijkste prikkel tot doorstroming naar regulier werk. Voor jongeren beneden de 23 jaar blijft het minimumjeugdloon van toepassing.

8.6. Gecoördineerde dienstverlening

210. Het bij wet aan gemeenten, uitvoeringsinstellingen en arbeidsvoorziening verplicht opleggen van samenwerking is niet voldoende. Het kabinet vindt dat er een integrale gevalshandeling moet komen, op basis van een procesgerichte samenwerking tussen de drie genoemde instanties. Uitkeringsverstrekking, arbeidsinschakeling en de inzet van gesubsidieerde arbeid moeten samenkomen in één, onderling gecoördineerd, reïntegratietraject. Er moet een heldere afstemming komen van de activiteiten van de uitvoeringsorganisaties, opdat die activiteiten op elkaar aansluiten en elkaar kunnen versterken. Werkprocessen in de verschillende uitvoeringsorganisaties worden zo goed mogelijk op elkaar afgestemd.

SAMENWERKING TUSSEN ARBEIDSVORZIENING, GEMEENTELIJKE SOCIALE DIENSTEN EN BEDRIJFSVERENIGINGEN

De samenwerking tussen Arbeidsvoorziening, gemeenten en bedrijfsverenigingen is volop in beweging. De praktijk is heel divers. Twee organisatorische varianten vallen op.

De eerste is de één dossier-variant. Het gaat hier vooral om procedurele samenwerking voor gezamenlijke cliënten. Zij hoeven informatie slechts één keer te verstrekken. Via een gezamenlijk (eventueel elektronisch) informatiesysteem wordt relevante informatie uitgewisseld tussen de samenwerkende organisaties. De partijen spreken af wie in welke fase de begeleiding verzorgt.

De tweede variant is de gezamenlijke huisvesting. Aard en inhoud van de samenwerking kunnen verschillen.

In het Banencentrum Hilversum zijn het arbeidsbureau, uitzendbureau Start, GAK en GSD gevestigd in één ruimte. Elke organisatie heeft een eigen balie en verzorgt een eigen inschrijving van de cliënt. De cliënt staat men eerst te woord voor de balie van het arbeidsbureau. Hier kunnen werkzoekenden en werkgevers terecht voor inschrijving en zo mogelijk directe bemiddeling of vacature-behandeling. Desgewenst kan men ook terecht bij het uitzendbureau en kunnen werklozen zich laten inschrijven voor een uitkering (de feitelijke uitkeringsbehandeling vindt plaats in de «back-office» van de uitkeringsinstanties). Vanuit het banencentrum vindt gerichte acquisitie plaats van vacatures. Over gezamenlijke cliënten wisselen het arbeidsbureau en de uitkeringsinstantie informatie uit en worden afspraken gemaakt. Voor de werkloze is het grote voordeel dat hij op één adres terecht kan voor een (uitzend)baan en een uitkering.

In het banencentrum in Nijkerk is een aantal werkprocessen van de deelnemende organisaties verdergaand geïntegreerd. Het gaat hier om integratie van zogenaamde «front-office» processen: acquisitie en intake vacatures, intake werkzoekenden, bemiddelen/begeleiden naar werk, aanvragen uitkering, informatie en advies, regisseren traject.

Er is dus één balie, per cliënt volstaat één inschrijvingsgesprek. Bij binnenkomst van het banencentrum treft men in een informatiecentrum borden met vacatures en allerlei brochures. Wie specifieke informatie zoekt kan terecht bij de balie en wordt daar zonodig doorverwezen naar één van de consultants. In de back-office van de afzonderlijke organisaties vindt vervolgens de nodige administratie, beoordeling en verstrekking van de uitkering plaats.

211. In de toekomst bieden Arbeidsvoorziening, uitvoeringsinstellingen werknemersverzekeringen en gemeenten hun gezamenlijke dienstver-

lening aan door de inrichting van één loket c.q. dossier voor werk en uitkering. Het is niet de bedoeling uitvoeringsorganisaties fysiek te integreren. Zij behouden hun volledige zelfstandigheid en (bestuurlijke) verantwoordelijkheid. Het gaat erom dat de uitkeringsgerechtigde de zekerheid heeft dat er altijd één punt is van waaruit zorg wordt gedragen dat alle aspecten van zijn uitkering én zijn activiteitentraject adequaat worden afgehandeld, op basis van de gezamenlijke afspraken. Daarbinnen vinden de afzonderlijke uitvoeringsprocessen, zoals de formele beslissingen in de gevalbehandeling en het verstrekken van de uitkering, in de «back-office» bij de verantwoordelijke uitkeringsorganisatie zelf plaats.

Van iedere werkzoekende uitkeringsgerechtigde wordt zo goed mogelijk de positie op de arbeidsmarkt beoordeeld, op basis waarvan het te doorlopen traject van reïntegratie wordt vastgesteld.

Tussen de drie uitvoeringsinstanties worden afspraken gemaakt wie in welke fase van de arbeidstoeleiding waarvoor verantwoordelijk is. Teneinde het reïntegratietraject zo goed mogelijk te doen verlopen, steunen betrokken organisaties op een gezamenlijk te ontwikkelen cliëntvolgsysteem.

212. Het streven naar gecoördineerde samenwerking vergt een grondig veranderingsproces, waaraan de genoemde instanties gezamenlijk invulling moeten geven. Het kabinet heeft daarom de voorzitter van het Tica verzocht om samen met de VNG en het CBA het veranderingsproces ten behoeve van gecoördineerde dienstverlening uit te werken.

Onlangs zijn VNG, CBA en Tica een gezamenlijke veranderingsopdracht overeengekomen. Op basis daarvan zullen gemeenten, uitvoeringsinstellingen, werknemersverzekeringen en Arbeidsvoorziening de onderlinge samenwerking inhoud gaan geven. Het kabinet heeft de gezamenlijke veranderingsopdracht goedgekeurd.

Conclusie

213. De in dit hoofdstuk geschetste organisatorische en bestuurlijke veranderingen markeren een belangrijke omslag in de wijze van uitvoering van sociale zekerheid en arbeidsvoorziening. Zowel *boven* de uitvoeringsorganisaties zelf als *tussen* de organisaties vinden vernieuwingen plaats, die een proces in gang hebben gezet om tot structurele en integrale samenwerking te komen. Juist hieraan ontbreekt het in de huidige uitvoeringspraktijk. Te zamen met de in hoofdstuk 6 geschetste *inhoudelijke* wijzigingen van de sociale zekerheidswetten bieden deze vernieuwingen meer mogelijkheden om het uitkeringsvolume structureel te verminderen.

BIJLAGEN

INTERNATIONAAL

1. Kerngegevens internationaal

ARBEIDSMARKT

2. Bevolking en beroepsbevolking
3. Werkgelegenheid
4. Werkloosheid
5. Vacatures
6. Het profiel van de toekomstige banen

SOCIALE ZEKERHEID

- 7.1. Exploitatie-overzichten sociale verzekeringen
- 7.2. Exploitatie-overzichten sociale voorzieningen
- 7.3. Vermogens sociale fondsen
8. Financiële ontwikkeling sociale zekerheid
9. Bijstelling raming financiële ontwikkeling sociale zekerheid
10. Volume sociale zekerheid
11. Premies sociale verzekeringen
12. Uitgaven sociale zekerheid

LOON EN INKOMEN

13. Loon en inkomen
- 13.1. Cumulatie van beleidsmaatregelen met inkomensgevolgen
- 13.2. Lonen, loonkosten, prijzen en koopkracht

AFKORTINGEN

14. Lijst met afkortingen

BIJLAGE 1 KERNGEGEVENS INTERNATIONAAL

Tabel 1.A. BBP per hoofd van de bevolking in de EU-landen, USA en Japan (gecorrigeerd voor prijsverschillen, uitgedrukt in ECU's)

	1970	1975	1980	1985	1990	1991	1992	1993
Nederland	2 526	4 498	7 654	10 862	14 829	15 502	16 061	16 308
België	2 289	4 249	7 578	10 875	15 167	16 114	17 130	17 946
Denemarken	2 531	4 328	7 483	11 824	15 380	16 581	16 812	17 815
Duitsland	2 638	4 596	8 390	12 383	17 078	15 817	16 777	17 147
Finland	2 846	±	7 912	11 644	16 203	15 540	13 754	14 387
Frankrijk	2 537	4 579	8 093	11 797	16 199	17 203	17 646	17 434
Griekenland	1 252	2 478	4 453	5 345	6 877	7 329	7 851	9 998
Ierland	1 265	2 376	4 286	6 411	10 291	11 120	12 029	12 826
Italië	2 162	3 819	7 292	10 682	14 902	15 884	16 497	16 228
Luxemburg	3 114	4 972	8 216	12 512	18 413	19 639	20 538	25 422
Oostenrijk	3 051	±	8 843	12 272	16 647	17 381	17 102	17 718
Portugal	1 129	2 119	4 020	5 797	8 810	9 822	10 532	10 935
Spanje	1 600	3 151	5 059	7 340	10 927	11 972	12 121	12 330
Verenigd Koninkrijk	2 312	4 030	6 808	10 359	14 566	14 701	15 422	15 717
Zweden	3 797	±	9 248	13 055	17 011	16 881	15 696	15 590
EU 12	2 246	4 012	7 101	10 411	14 549	14 976	15 616	15 835
EU 15	2 312	±	7 204	10 567	14 720	15 204	15 753	15 850
USA	2 725	4 734	9 079	14 659	20 338	20 939	22 257	22 452
Japan	1 551	2 918	6 013	10 545	16 272	17 707	18 771	19 011

Bron: Eurostat, Volkswirtschaftliche Gesamtrechnungen ESVG, Aggregate, 1970±1993.

Tabel 1.B. Werkzame personen naar gebruikelijke arbeidstijd per week

	1983	1988	1993	1983	1988	1993	1983	1988	1993
		mannen			vrouwen			totaal	
Nederland	41,9	38,0	38,1	29,1	26,0	25,5	37,7	33,6	33,1
België	42,1	40,9	40,3	36,6	34,6	33,2	40,2	38,6	37,4
Duitsland	42,7	42,0	40,9	35,4	35,1	33,7	39,9	39,3	37,9
Frankrijk	42,4	42,3	41,7	36,8	35,9	35,2	40,1	39,5	38,7
Verenigd Koninkrijk	44,2	45,1	44,3	30,2	30,6	30,5	38,5	38,9	38,1
EU 12	42,8	42,5	41,9	34,6	34,6	33,9	39,7	39,5	38,6

Bron: Eurostat, Labour force survey.

Tabel 1.C. Werkzame personen naar aandelen deeltijd

	1983	1988	1993	1983	1988	1993	1983	1988	1993
		mannen			vrouwen			totaal	
Nederland	6,8	14,5	15,3	50,2	57,7	64,5	21,2	30,4	35,0
België	2,0	2,0	2,3	19,7	23,4	28,5	8,1	9,8	12,8
Duitsland	1,7	2,1	2,9	30,0	30,6	32,0	12,6	13,2	15,1
Frankrijk	2,5	3,4	4,1	20,1	23,8	26,3	9,7	12,0	13,9
Verenigd Koninkrijk	3,3	5,5	6,6	42,1	44,2	43,9	19,0	21,9	23,4
EU	2,7	3,9	4,4	25,7	28,1	29,8	8,1	9,8	12,8

Bron: Eurostat, Labour force survey.

Tabel 1.D. Bruto participatiegraad in OESO-landen

	1980	1985	1990	1991	1992	1993
	in procenten van de bevolking 15±64 jaar					
Nederland	58	56	58	59	60	60
België	63	62	63	63	63	64
Duitsland	68	67	69	71	70	70
Frankrijk	68	66	67	67	67	67
Verenigd Koninkrijk	74	75	77	76	75	75
Verenigde Staten	71	73	76	76	76	76
Japan	72	73	74	75	76	76
EU 12	66	66	67	67	67	66
OESO-Europa	67	65	66	67	66	66
OESO-totaal	69	69	71	71	71	71

Bron: OESO, Economic Outlook 57, Paris 1995.

Tabel 1.E. Netto participatiegraad in OESO-landen

	1980	1985	1990	1991	1992	1993
	in procenten van de bevolking 15±64 jaar					
Nederland	55	51	55	56	56	56
België	58	54	57	57	57	56
Duitsland	65	62	65	66	65	63
Frankrijk	64	60	61	60	60	59
Verenigd Koninkrijk	70	66	72	70	68	67
Verenigde Staten	66	67	72	70	70	71
Japan	70	70	73	74	74	74

Bron: OESO, Economic Outlook 57, Paris 1995.

Tabel 1.F. Gestandaardiseerde werkloosheid in OESO-landen

	1980-'84 gemidd.	1985-'89 gemidd.	1990	1991	1992	1993	1994
	%						
Nederland	9,9	9,5	7,5	7,0	5,6	6,2	7,2
België	11,3	10,2	7,2	7,2	7,7	8,6	9,7
Duitsland	5,6	6,3	4,8	4,2	4,6	6,1	6,9
Frankrijk	7,9	10,1	8,9	9,4	10,4	11,6	12,5
Verenigd Koninkrijk	10,3	9,7	10,3	9,9	10,5	10,2	±
Verenigde Staten	8,2	6,1	5,4	6,6	7,3	6,7	6,0
Japan	2,4	2,6	2,1	2,1	2,2	2,5	2,9
EU	8,9	11,5	8,1	8,5	9,4	10,7	11,4
OESO-Europa	±	±	±	±	±	±	±
OESO-totaal	7,5	7,1	6,1	6,7	7,4	7,8	7,8

Bron: OESO, Economic Outlook 57, Parijs 1995.

Tabel 1.G. Groei van de werkgelegenheid in OESO-landen

	1980-'89 gemiddeld	1990	1991	1992	1993	1994	1995 ¹	1996 ¹
	procentuele mutatie per jaar							
Nederland	0,7	3,0	2,6	1,6	0,7	0,6	1,5	1,6
België	0,0	1,4	0,1	± 0,4	± 1,3	± 0,4	0,5	0,9
Duitsland	0,4	3,0	2,5	± 1,8	± 1,8	± 0,9	0,0	0,5
Frankrijk	0,2	1,0	0,0	± 0,7	± 1,2	0,5	1,0	1,1
Verenigd Koninkrijk	0,6	0,4	± 3,1	± 2,4	± 0,8	0,3	1,5	1,2
Verenigde Staten	1,7	0,5	± 0,9	0,6	1,5	3,1	1,9	1,1
Japan	1,1	2,0	1,9	1,1	0,2	0,1	0,1	0,3
EU	0,4	1,6	0,1	± 1,5	± 2,0	± 0,4	0,9	1,0
OESO-Europa	0,6	1,6	0,1	± 1,2	± 1,7	± 0,8	0,9	1,1
OESO-totaal	1,1	1,3	0,1	± 0,1	± 0,1	0,9	1,2	1,1

¹ Raming.

Bron: OESO, Economic Outlook 57, Parijs 1995.

Tabel 1.H. Groei van het arbeidsaanbod in OESO-landen

	1980-'89 gemiddeld	1990	1991	1992	1993	1994	1995 ¹	1996 ¹
	procentuele mutatie per jaar							
Nederland	1,0	2,0	2,0	1,6	1,9	1,7	1,4	1,5
België	0,2	0,8	0,7	0,6	0,6	0,3	0,3	0,2
Duitsland	0,8	2,2	1,7	± 0,8	± 0,5	± 0,1	± 0,3	0,2
Frankrijk	0,6	0,5	0,6	0,4	0,3	1,3	0,6	0,5
Verenigd Koninkrijk	0,8	0,1	± 0,6	± 0,6	± 0,5	± 0,8	0,3	0,5
Verenigde Staten	1,7	0,8	0,4	1,3	0,8	2,3	1,5	1,2
Japan	1,2	1,8	1,9	1,1	0,6	0,4	0,4	0,4
EU	0,8	1,1	0,6	± 0,2	± 0,8	0,1	0,4	0,4
OESO-Europa	0,9	1,1	0,5	± 0,1	± 0,5	± 0,1	0,6	0,6
OESO-totaal	1,3	1,2	0,8	0,7	0,3	0,9	0,9	0,9

¹ Raming.

Bron: OESO, Economic Outlook 57, Parijs 1995.

Tabel 1.I. Verdeling van de werkgelegenheid naar sector (1992), procentuele aandelen

	land- bouw	mijn- bouw	indu- strie	nuts- bedrijven	bouw	handel, horeca	trans- port	zakel. diensten.	overige diensten	onbekend	totaal
Nederland	4,0	0,1	17,8	0,7	6,0	17,3	6,3	10,8	34,7	2,3	100
België	2,6	0,2	20,2	0,8	6,6	17,0	6,9	9,2	35,3	1,3	100
Duitsland	3,1	0,6	30,4	0,9	6,4	16,9	5,8	8,8	27,0	0,0	100
Frankrijk	5,2	0,3	20,4	0,9	7,1	16,8	6,4	10,4	32,1	0,0	100
Verenigd Koninkrijk	2,2		26,5 ¹						71,3 ²		100
Verenigde Staten	2,9	0,6	17,0	1,1	6,0	21,9	5,3	10,6	34,6	0,0	100
Japan	6,4	0,1	24,4	0,5	9,6	22,3	6,0	8,5	21,8	0,5	100
EU	5,2		31,3 ¹						63,5 ²		100
OESO-Europa	9,7		30,1 ¹						60,2 ²		100
OESO-totaal	6,7		28,7 ¹						64,6 ²		100

¹ Incl. mijnbouw, nutsbedrijven en bouw.

² Handel/horeca, transport en dienstverlening.

Bron: OESO, Labour force statistics.

Tabel 1.J. De bruto sociale zekerheidsuitgaven van de EU-landen in procenten van het BBP¹

	1 970	1980	1985	1990	1991	1992	1993
Nederland	20,8	30,1	31,7	32,2	32,4	33,0	33,6
België	18,5	28,0	29,3	27,0	27,4	27,0	27,6
Denemarken	19,5	28,7	27,8	29,8	31,0	32,0	33,2
Duitsland	21,4	28,8	28,4	26,9	28,8	30,1	31,0
Finland	13,1	18,6	24,6	26,1	31,1	35,4	±
Frankrijk	19,2	25,4	28,8	27,6	28,4	29,2	30,9
Griekenland	10,8	9,7	15,4	16,1	15,7	16,3	16,3
Ierland	13,2	20,6	23,6	19,5	20,6	21,3	21,4
Italië	20,0	19,4	22,6	24,1	24,6	25,7	25,8
Luxemburg	16,6	26,5	23,4	22,1	23,3	23,5	24,9
Oostenrijk	18,8	22,4	±	26,7	27,3	28,2	±
Portugal	5,7	12,9	14,2	15,0	17,1	17,8	18,3
Spanje	13,0	18,2	20,0	20,6	21,7	22,9	24,0
Verenigd Koninkrijk	16,4	21,5	24,3	22,7	25,3	27,0	27,8
Zweden	18,8	32,0	33,3	35,8	37,6	40,0	±
EU 12	17,0	24,3	26,0	25,3	26,6	27,8	28,8

¹ Inclusief ziektekosten, aanvullende ouderdomspensioenen en inclusief administratiekosten.

Het op deze wijze vergelijken van SZ-uitgaven houdt een vertekening in. In veel landen worden uitkeringen netto uitbetaald, waar het in Nederland om bruto-bedragen gaat. Als de uitgavenquote in deze zin wordt gecorrigeerd, blijkt bijvoorbeeld in 1990 het verschil tussen Nederland en Duitsland met enkele procentpunten te verminderen. (Zie Einerhand e.a., Sociale zekerheid: stelsels en regelingen in enkele Europese landen, blz.42 e.v.)

Bron: Eurostat, Ausgaben und Einnahmen des Sozialschutzes 1980±1993 (1995) en Eurostat, Basisstatistieken.

Tabel 1.K. Uitgaven van de sociale zekerheid naar categorieën in 1993, in procenten van het BBP¹

	ziekte	invaliditeit	arbeidsongevallen	ouderdom	nabestaanden	moederschap	gezin	arbeidsbemiddeling	werkloosheid	wonen	diversen	totaal
Nederland	7,4	7,5	²	10,6	1,8	0,2	1,6	0,0	3,1	0,4	0,9	33,6
België	6,3	2,5	0,5	9,5	3,0	0,2	1,9	0,5	2,8	0,0	0,4	27,6
Denemarken	6,2	2,8	0,3	11,3	0,0	0,6	3,3	2,1	4,2	0,9	1,5	33,2
Duitsland	8,3	2,7	0,9	9,5	3,2	0,2	2,3	0,9	2,1	0,2	0,8	31,0
Frankrijk	8,2	1,8	0,6	11,3	2,2	0,4	2,5	0,5	2,1	1,0	0,5	30,9
Griekenland	2,4	1,6	0,0	9,1	1,7	0,1	0,1	0,0	0,6	0,1	0,7	16,3
Ierland	6,3	1,5	0,1	4,7	1,3	0,5	2,3	0,6	3,1	0,7	0,4	21,4
Italië	5,7	1,8	0,6	13,4	2,8	0,1	0,9	0,0	0,6	0,0	0,0	25,8
Luxemburg	6,2	2,8	0,8	7,9	3,7	0,4	2,8	0,0	0,2	0,1	0,0	24,9
Portugal	5,6	2,1	0,4	6,1	1,3	0,2	0,8	0,3	0,9	0,0	0,5	18,3
Spanje	6,1	1,9	0,5	7,4	2,3	0,2	0,2	0,1	4,9	0,1	0,2	24,0
Verenigd Koninkrijk	5,3	3,3	0,1	11,1	0,3	0,3	2,8	0,3	1,7	2,0	0,4	27,8
EU 12	7,0	2,6	0,5	10,5	2,3	0,3	2,0	0,5	2,1	0,6	0,5	28,8

¹ Zie noot bij tabel 1.J.

² Arbeidsongevallen en beroepsziekten opgenomen bij «Invaliditeit».

Bron: Eurostat, Ausgaben und Einnahmen des Sozialschutzes 1980±1993 (1995).

Tabel 1.L. Ontvangsten en uitgaven van de sociale zekerheid in de EU in 1993, in procenten van de totale ontvangsten resp. uitgaven

	uitkeringen	admin. kosten	overige uitgaven	totaal	premies werkgever	premies gezinnen	overheidsbijdragen	overige ontvangsten	totaal
Nederland	95,5	3,9	0,6	100	20,2	42,2	21,9	15,8	100
België	95,4	3,3	1,3	100	41,5	27,4	21,0	10,1	100
Denemarken	97,4	2,6	±	100	6,8	5,1	81,2	6,9	100
Duitsland	95,7	2,7	1,6	100	38,4	30,9	27,4	3,3	100
Frankrijk	94,4	3,9	1,7	100	49,8	28,1	19,6	2,5	100
Griekenland	95,2	3,3	1,4	100	46,8	27,7	17,6	7,9	100
Ierland	95,6	4,3	0,1	100	23,2	15,3	60,7	0,9	100
Italië	95,0	3,4	1,6	100	49,2	17,1	30,1	3,7	100
Luxemburg	96,5	2,9	0,6	100	30,1	21,7	41,0	7,2	100
Portugal	95,0	4,9	0,2	100	40,3	13,7	37,2	8,8	100
Spanje	96,7	2,4	0,9	100	52,4	16,5	28,9	2,2	100
Verenigd Koninkrijk	96,2	3,7	0,1	100	26,1	15,6	43,9	14,4	100
EU 12	96,7	3,3	±	100	39,3	24,9	29,9	5,9	100

Bron: Eurostat, Ausgaben und Einnahmen des Sozialschutzes 1980±1993 (1995).

Tabel 1.M. Netto vervangingspercentages bij werkloosheid (1994)¹ (inclusief woonkosten)

	alleen- staanden	alleen- verdiener zonder kinderen	alleen- verdiener twee kinderen	tweeverdiener zonder kinderen	tweeverdiener twee kinderen	alleenstaande ouder twee kind
minimuminkomen²						
Nederland	66%	91%	92%	81%	83%	82%
Denemarken	84%	87%	89%	94%	96%	94%
Duitsland	51%	85%	100%	71%	82%	100%
Finland	78%	100%	100%	81%	94%	91%
Frankrijk	82%	80%	90%	86%	92%	84%
Groot-Brittannië	52%	79%	91%	63%	65%	71%
Zweden	68%	60%	77%	83%	90%	84%
modaal						
Nederland	65%	66%	69%	80%	81%	67%
Denemarken	58%	61%	65%	68%	81%	79%
Duitsland	44%	46%	71%	70%	76%	64%
Finland	53%	75%	96%	72%	85%	86%
Frankrijk	64%	65%	79%	73%	79%	68%
Groot-Brittannië	21%	34%	58%	41%	43%	44%
Zweden	71%	68%	83%	82%	89%	87%

¹ Het vervangingspercentage of «replacement rate» wordt berekend door de werkloosheidsuitkering te delen door het voorheen verdiende loon. Bij tweeverdieners wordt verondersteld dat de werkende partner een half modaal loon ontvangt.

² Gedefinieerd als het inkomen waaronder slechts 5% van de full-time werknemers werkt.

Bron: Ministerie SZW e.a., Unemployment Benefits and Social Assistance in Seven European Countries (nog te verschijnen).

Tabel 1.N. Netto vervangingspercentages bij bijstand (1994)¹ (inclusief woonkosten)

	alleen- staanden	alleen- verdiener zonder kinderen	alleen- verdiener twee kinderen	tweeverdiener zonder kinderen	tweeverdiener twee kinderen	alleenstaande ouder 2 kind.
minimuminkomen						
Nederland	65%	92%	93%	59%	55%	81%
Denemarken	75%	116%	151%	82%	96%	89%
Duitsland	51%	84%	100%	43%	67%	100%
Finland	78%	100%	100%	59%	81%	74%
Frankrijk	45%	55%	79%	39%	43%	78%
Groot-Brittannië	52%	78%	91%	40%	58%	71%
Zweden	89%	183%	151%	68%	92%	78%
modaal						
Nederland	36%	61%	65%	44%	42%	56%
Denemarken	46%	74%	102%	57%	79%	72%
Duitsland	27%	46%	71%	30%	48%	64%
Finland	40%	75%	96%	41%	67%	60%
Frankrijk	29%	36%	54%	28%	33%	54%
Groot-Brittannië	21%	34%	58%	26%	38%	44%
Zweden	47%	88%	107%	48%	74%	61%

¹ Zie noten bij tabel 1.M.

² De percentages van ver boven de 100% bij Denemarken en Zweden voor alleenverdieners hebben nauwelijks meer dan theoretische betekenis. Dit gezinstype komt hier feitelijk niet voor. Als in een gezin maar een van beide partners werkte en werkloos wordt, kunnen beiden recht op uitkering doen gelden.

Voor beiden geldt in dat geval de voorwaarde dat actief naar werk wordt gezocht, en dat aangeboden arbeid wordt aanvaard.

Bovendien wordt in Denemarken en Zweden een laag inkomen niet automatisch aangevuld tot bijstandsniveau. Ook daardoor kan een bijstandsuitkering hoger uitkomen dan het voorheen verdiende loon.

Bron: Ministerie SZW e.a., Unemployment Benefits and Social Assistance in Seven European Countries (nog te verschijnen).

Tabel 1.O. Gemiddelde wig¹

Alleenstaanden					
	1985	1990	1991	1992	1993
Nederland	38,0	40,2	40,4	41,8	41,5
België	35,7	35,0	35,3	36,4	37,2
Denemarken	46,3	46,5	46,7	47,0	47,0
Duitsland	35,0	35,0	36,6	37,2	36,6
Frankrijk	22,6	24,9	25,2	26,0	26,9
Italië	27,0	25,0	25,5	26,3	26,5
Verenigd Koninkrijk	31,3	26,5	26,2	25,5	25,6
Zweden	35,6	34,5	28,0	28,0	29,5
Verenigde Staten	29,8	26,0	26,0	25,9	26,0
Japan	15,8	15,2	15,5	15,4	15,4

Alleenverdiener twee kinderen					
	1985	1990	1991	1992	1993
Nederland	32,5	35,1	37,8	36,1	35,5
België	25,7	20,5	20,9	21,6	22,1
Denemarken	38,3	36,1	36,3	36,5	36,5
Duitsland	26,6	24,6	25,7	25,4	25,0
Frankrijk	14,1	16,6	17,0	17,8	18,7
Italië	23,2	20,5	20,7	21,7	21,7
Verenigd Koninkrijk	24,8	21,7	21,5	21,0	21,2
Zweden	31,0	30,7	25,2	25,4	26,7
Verenigde Staten	22,3	19,1	19,0	18,8	18,9
Japan	9,8	9,0	9,4	9,7	9,8

¹ De wig is het verschil tussen bruto- en nettoloon. Hier is het berekend als het percentage dat het bedrag aan belastingen en premies inneemt van het brutoloon van een «Average Production Worker» (ongeveer modaal), inclusief kinderbijslag.
Bron: OESO, The tax-benefit position of production workers 1990±1993, Parijs 1994.

BEVOLKING EN BEROEPSBEVOLKING

Tabel 2.A. Bevolking 15-64 jaar naar geslacht, leeftijd, etniciteit en onderwijsniveau, 1987-1994 (jaargemiddelden)

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
	x 1 000 personen							
totaal	10 024	10 107	10 168	10 228	10 294	10 349	10 420	10 473
mannen	5 071	5 115	5 148	5 182	5 219	5 250	5 295	5 317
vrouwen	4 953	4 992	5 020	5 046	5 075	5 099	5 125	5 156
15±24 jr	2 447	2 416	2 366	2 311	2 255	2 208	2 153	2 100
25±34 jr	2 407	2 440	2 475	2 506	2 538	2 558	2 583	2 593
35±44 jr	2 214	2 262	2 297	2 335	2 348	2 329	2 317	2 335
45±54 jr	1 576	1 605	1 645	1 686	1 757	1 850	1 962	2 014
55±64 jr	1 381	1 384	1 384	1 389	1 396	1 403	1 414	1 430
autochtonen	9 186	9 219	9 261	9 290	9 311	9 331	9 340	9 340
allochtonen ^a	838	888	907	938	982	1 018	1 080	1 133
wv Turken	98	102	122	131	145	163	158	170
Marokkanen	67	78	82	90	88	110	112	115
Over. Midd. Zee ^b	66	72	61	66	76	73	71	80
Surinamers	162	157	158	163	183	163	183	194
Antillianen	25	26	33	33	34	40	45	43
Overigen	420	453	451	455	456	469	511	531
BO	.	.	.	1 934	1 855	1 772	1 713	1 648
MAVO	.	.	.	1 100	1 123	1 099	1 106	1 120
LBO	.	.	.	1 889	1 847	1 815	1 758	1 751
HAVO/VWO	.	.	.	668	676	735	724	716
MBO	.	.	.	3 000	3 130	3 150	3 259	3 304
HBO	.	.	.	1 123	1 184	1 256	1 321	1 363
WO	.	.	.	473	463	507	529	557

a. personen niet geboren in Nederland of met de niet-Nederlandse nationaliteit.

b. Algerijnen, Grieken, Italianen, (ex-)Joegoslaven, Portugezen, Spanjaarden, Tunesiërs.

Bron: CBS, Enquête Beroepsbevolking

Tabel 2.B. Beroepsbevolking 15-64 jaar naar geslacht, leeftijd, etniciteit en onderwijsniveau, 1987-1994 (jaargemiddelden)

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
	x 1 000 personen							
totaal	5 743	5 867	5 929	6 063	6 189	6 296	6 406	6 466
mannen	3 763	3 797	3 825	3 865	3 912	3 967	3 999	4 014
vrouwen	1 980	2 070	2 104	2 198	2 277	2 330	2 407	2 452
15±24 jr	1 162	1 148	1 112	1 085	1 055	1 024	988	945
25±34 jr	1 740	1 796	1 834	1 902	1 961	2 002	2 053	2 056
35±44 jr	1 534	1 584	1 623	1 672	1 711	1 716	1 724	1 753
45±54 jr	926	959	988	1 031	1 105	1 190	1 281	1 336
55±64 jr	380	380	373	373	357	363	361	377
autochtonen	5 297	5 397	5 444	5 563	5 670	5 761	5 826	5 859
allochtonen ^a	446	470	485	499	519	536	580	608
wv Turken	43	48	51	62	62	69	68	72
Marokkanen	26	30	31	33	33	38	37	46
Over. Midd. Zee ^b	42	44	40	38	46	42	43	45
Surinamers	85	77	87	87	98	92	108	117
Antillianen	14	15	17	18	20	22	26	24
Overigen	236	259	259	261	260	273	298	304
BO	.	.	.	709	670	651	613	604
MAVO	.	.	.	429	454	456	469	467
LBO	.	.	.	1 098	1 093	1 071	1 041	1 030
HAVO/VWO	.	.	.	291	311	338	330	351
MBO	.	.	.	2 203	2 313	2 329	2 419	2 453
HBO	.	.	.	887	937	995	1 061	1 068
WO	.	.	.	412	403	449	468	483
	in % van de overeenkomstige bevolking ^c							
totaal	57,3	58,0	58,3	59,3	60,1	60,8	61,5	61,7
mannen	74,2	74,2	74,3	74,6	75,0	75,6	75,5	75,5
vrouwen	40,0	41,5	41,9	43,6	44,9	45,7	47,0	47,6
15±24 jr	47,5	47,5	47,0	46,9	46,8	46,4	45,9	45,0
25±34 jr	72,3	73,6	74,1	75,9	77,3	78,3	79,5	79,3
35±44 jr	69,3	70,0	70,7	71,6	72,9	73,7	74,4	75,1
45±54 jr	58,8	59,8	60,1	61,2	62,9	64,3	65,3	66,3
55±64 jr	27,5	27,5	27,0	26,9	25,6	25,9	25,5	26,4
autochtonen	57,7	58,5	58,8	59,9	60,9	61,7	62,4	62,7
allochtonen ^a	53,2	52,9	53,5	53,2	52,9	52,7	53,7	53,7
wv Turken	43,9	47,1	41,8	47,3	42,8	42,3	43,0	42,4
Marokkanen	38,8	38,5	37,8	36,7	37,5	34,5	33,0	40,0
Over. Midd. Zee ^b	63,6	61,6	65,6	57,6	60,5	57,5	60,6	56,3
Surinamers	52,5	49,0	55,1	53,4	53,6	56,4	59,0	60,3
Antillianen	56,0	57,7	51,5	54,5	58,8	55,0	57,8	55,8
Overigen	56,2	56,5	57,4	57,4	57,0	58,2	58,3	57,3
BO	.	.	.	36,7	36,1	36,7	35,8	36,7
MAVO	.	.	.	39,0	40,4	41,5	42,4	41,7
LBO	.	.	.	58,1	59,2	59,0	59,2	58,8
HAVO/VWO	.	.	.	43,6	46,0	46,0	45,6	49,0
MBO	.	.	.	73,4	73,9	73,9	74,2	74,2
HBO	.	.	.	79,0	79,1	79,2	80,3	78,4
WO	.	.	.	87,1	87,0	88,6	88,5	86,7

a. personen niet geboren in Nederland of met de niet-Nederlandse nationaliteit.

b. Algerijnen, Grieken, Italianen, (ex-)Joegoslaven, Portugezen, Spanjaarden, Tunesiërs.

c. d.i. bruto arbeidsparticipatie.

Bron: CBS, Enquête Beroepsbevolking

WERKGELEGENHEID

Tabel 3.A. Werkzame beroepsbevolking 15-64 jaar naar geslacht, leeftijd, etniciteit, onderwijsniveau en arbeidsduur per week, 1987-1994 (jaargemiddelden)

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
	x 1 000 personen							
totaal	5 257	5 378	5 477	5 644	5 790	5 885	5 925	5 920
mannen	3 536	3 564	3 619	3 686	3 732	3 781	3 771	3 747
vrouwen	1 721	1 814	1 858	1 958	2 057	2 105	2 154	2 172
15±24 jr	1 009	1 005	987	973	950	927	871	819
25±34 jr	1 596	1 645	1 693	1 773	1 835	1 877	1 903	1 877
35±44 jr	1 418	1 458	1 503	1 561	1 606	1 601	1 598	1 609
45±54 jr	870	906	933	978	1 054	1 129	1 208	1 255
55±64 jr	365	364	361	359	345	352	345	360
autochtonen	4 898	5 000	5 083	5 233	5 360	5 437	5 452	5 436
allochtonen ^a	359	378	394	411	430	448	473	484
wv Turken	33	34	35	44	45	50	49	50
Marokkanen	17	19	18	22	23	26	21	32
Over. Midd. Zee ^b	35	38	34	34	41	38	37	36
Surinamers	59	55	65	67	76	75	86	92
Antillianen	10	10	13	15	16	18	21	19
Overigen	205	222	229	229	229	241	259	255
BO	.	.	.	610	578	564	517	501
MAVO	.	.	.	383	408	410	421	411
LBO	.	.	.	1 023	1 021	1 000	953	932
HAVO/VWO	.	.	.	256	276	306	289	308
MBO	.	.	.	2 109	2 220	2 220	2 294	2 303
HBO	.	.	.	844	892	946	1 007	1 006
WO	.	.	.	388	386	424	439	449
12±19 uur	335	362	363	387	399	360	372	387
20±34 uur	863	892	937	978	1 066	1 075	1 126	1 182
>=35 uur	4 052	4 124	4 177	4 279	4 324	4 451	4 428	4 351
	in % van de overeenkomstige bevolking ^c							
totaal	52,4	53,2	53,9	55,2	56,2	56,9	56,9	56,5
mannen	69,7	69,7	70,3	71,1	71,5	72,0	71,2	70,5
vrouwen	34,7	36,3	37,0	38,8	40,5	41,3	42,0	42,1
15±24 jr	41,2	41,6	41,7	42,1	42,1	42,0	40,5	39,0
25±34 jr	66,3	67,4	68,4	70,8	72,3	73,4	73,7	72,4
35±44 jr	64,0	64,5	65,4	66,9	68,4	68,7	69,0	68,9
45±54 jr	55,2	56,4	56,7	58,0	60,0	61,0	61,6	62,3
55±64 jr	26,4	26,3	26,1	25,8	24,7	25,1	24,4	25,2
autochtonen ^a	53,3	54,2	54,9	56,3	57,6	58,3	58,4	58,2
allochtonen	42,8	42,6	43,4	43,8	43,8	44,0	43,8	42,7
wv Turken	33,7	33,3	28,7	33,6	31,0	30,7	31,0	29,4
Marokkanen	25,4	24,4	22,0	24,4	26,1	23,6	18,8	27,8
Over. Midd. Zee ^b	53,0	52,8	55,7	51,5	53,9	52,1	52,1	45,0
Surinamers	36,4	35,0	41,1	41,1	41,5	46,0	47,0	47,4
Antillianen	40,0	38,5	39,3	45,5	47,1	45,0	46,7	44,2
Overigen	48,8	49,0	50,8	50,3	50,2	51,4	50,7	48,0
BO	.	.	.	31,5	31,2	31,8	30,2	30,4
MAVO	.	.	.	34,8	36,3	37,3	38,1	36,7
LBO	.	.	.	54,2	55,3	55,1	54,2	53,2
HAVO/VWO	.	.	.	38,3	40,8	41,6	39,9	43,0
MBO	.	.	.	70,3	70,9	70,7	70,4	69,7
HBO	.	.	.	75,2	75,3	75,3	76,2	73,8
WO	.	.	.	82,0	83,4	83,6	83,0	80,6

a. personen niet geboren in Nederland of met de niet-Nederlandse nationaliteit.

b. Algerijnen, Grieken, Italianen, (ex-)Joegoslaven, Portugezen, Spanjaarden, Tunesiërs.

c. d.i. netto arbeidsparticipatie.

Bron: CBS, Enquête Arbeidsbevolking

WERKLOOSHEID

Tabel 4.A. Werkloze Beroepsbevolking^a naar geslacht, leeftijd, etniciteit en onderwijsniveau, 1987-1994 (jaargemiddelden)

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
	x 1 000 personen							
totaal	498	490	452	419	400	411	481	547
mannen	226	233	206	179	180	186	228	266
vrouwen	259	257	246	240	220	225	253	280
15±24 jr	154	143	125	112	105	97	117	126
25±34 jr	144	152	141	128	125	126	150	180
35±44 jr	116	126	119	112	106	115	126	143
45±54 jr	56	53	55	52	51	61	73	82
55±64 jr	15	16	12	14	13	11	16	17
autochtonen	399	397	361	330	310	323	374	423
allochtonen ^b	87	92	91	89	90	88	107	123
wv Turken	10	14	17	18	16	18	18	22
Marokkanen	9	10	13	11	10	12	17	14
Over. Midd. Zee ^c	7	7	5	5	5	6	9	
Surinamers	26	22	21	20	21	17	21	24
Antillianen	.	5	5
Overigen	32	35	32	32	32	32	41	49
BO	.	.	.	100	93	86	96	103
MAVO	.	.	.	46	46	46	48	56
LBO	.	.	.	75	71	71	87	98
HAVO/VWO	.	.	.	36	35	32	40	42
MBO	.	.	.	94	93	102	126	151
HBO	.	.	.	43	45	49	54	63
WO	.	.	.	24	17	24	28	34
	in % van de relevante beroepsbevolking							
totaal	8,5	8,3	7,6	6,9	6,4	6,5	7,5	8,4
mannen	6,0	6,1	5,4	4,6	4,6	4,7	5,7	6,7
vrouwen	13,1	12,4	11,7	10,9	9,7	9,7	10,5	11,4
15±24 jr	13,2	12,5	11,2	10,3	10,0	9,5	11,8	13,3
25±34 jr	8,3	8,4	7,7	6,8	6,4	6,2	7,3	8,7
35±44 jr	7,6	8,0	7,4	6,6	6,1	6,7	7,3	8,2
45±54 jr	6,0	5,5	5,6	5,1	4,6	5,1	5,7	6,1
55±64 jr	3,9	4,2	3,2	3,8	3,4	3,0	4,4	4,5
autochtonen	7,5	7,4	6,6	5,9	5,5	5,6	6,4	7,2
allochtonen ^b	20	20	19	18	17	16	18	20
wv Turken	23	29	31	29	27	28	28	31
Marokkanen	35	37	42	33	30	32	44	30
Over. Midd. Zee ^c	17	14	15	.	11	10	14	20
Surinamers	31	29	25	23	22	19	20	21
Antillianen	.	33	21
Overigen	13	13	12	12	12	12	13	16
BO	.	.	.	14,0	13,7	13,4	15,7	17,1
MAVO	.	.	.	10,7	10,1	10,1	10,2	12,0
LBO	.	.	.	6,8	6,6	6,6	8,5	9,5
HAVO/VWO	.	.	.	12,0	11,3	9,5	12,4	12,3
MBO	.	.	.	4,3	4,0	4,4	5,2	6,1
HBO	.	.	.	4,8	4,8	4,9	5,1	5,8
WO	.	.	.	5,8	5,2	5,6	6,2	7,0

a. personen zonder werkkring of met een werkkring van minder dan 12 uur per week die zelf actief zoeken en beschikbaar zijn voor een werkkring van minstens 12 uur per week.

b. personen niet geboren in Nederland of met de niet-Nederlandse nationaliteit.

c. Algerijnen, Grieken, Italianen, (ex-)Joegoslaven, Portugezen, Spanjaarden, Tunesiërs.

Bron: CBS, Enquête Beroepsbevolking

Tabel 4.B. Geregistreeerde werklozen^a naar geslacht, leeftijd, etniciteit, onderwijsniveau en duur inschrijving, 1987-1994 (jaargemiddelden)

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
				x 1 000 personen				
totaal	456	453	407	358	334	336	415	486
mannen	278	281	244	209	190	195	240	283
vrouwen	178	173	163	149	145	141	175	203
16±24 jr	.	132	109	85	74	76	100	104
25±34 jr	.	146	137	116	112	113	142	169
35±44 jr	.	99	93	89	84	85	97	120
45±54 jr	.	61	55	56	52	52	64	79
55±64 jr	.	15	13	13	13	10	11	14
autochtonen	.	363	320	276	254	256	316	372
allochtonen ^b	.	91	87	82	80	80	98	114
wv Turken	.	17	22	21	21	18	21	26
Marokkanen	.	9	10	12	10	11	13	14
Over. Midd. Zee ^c	.	7	5	4	5	4	6	8
Surinamers	.	20	16	16	14	15	18	21
Antillianen	.	6	5	4	4	4	6	7
Overigen	.	31	29	26	26	21	35	38
BO	.	.	.	108	95	89	96	117
MAVO	.	.	.	34	31	30	39	44
LBO	.	.	.	70	60	63	83	90
HAVO/VWO	.	.	.	20	21	22	27	30
MBO	.	.	.	70	77	78	101	128
HBO	.	.	.	35	34	35	43	49
WO	.	.	.	20	17	20	24	28
<1 jr	.	206	187	160	158	171	227	242
1±<2 jr	.	79	70	58	54	58	73	101
2±<3 jr	.	46	42	38	33	30	37	49
>=3 jr	.	122	109	101	89	78	78	94
in % van de relevante beroepsbevolking								
totaal	7,9	7,7	6,9	5,9	5,4	5,3	6,5	7,5
mannen	7,4	7,3	6,4	5,4	4,9	4,9	6,0	7,0
vrouwen	9,0	8,3	7,8	6,8	6,3	6,1	7,3	8,3
16±24 jr	.	11,5	9,8	7,8	7,0	7,5	10,1	11,1
25±34 jr	.	8,1	7,4	6,1	5,7	5,6	6,9	8,2
35±44 jr	.	6,2	5,8	5,3	4,9	4,9	5,6	6,9
45±54 jr	.	6,4	5,5	5,4	4,7	4,4	5,0	5,9
55±64 jr	.	4,0	3,6	3,5	3,6	2,9	3,1	3,8
autochtonen	.	7	6	5	5	4	5	6
allochtonen ^b	.	19	18	16	15	15	17	19
wv Turken	.	36	42	34	33	26	32	36
Marokkanen	.	31	31	35	31	30	36	31
Over. Midd. Zee ^c	.	15	14	10	13	9	15	17
Surinamers	.	26	19	18	15	16	16	18
Antillianen	.	38	27	22	20	19	23	30
Overigen	.	12	11	10	10	10	11	12
BO	.	.	.	15,2	14,2	13,7	15,7	19,4
MAVO	.	.	.	7,9	6,8	6,6	8,3	9,4
LBO	.	.	.	6,4	5,5	5,9	8,0	8,7
HAVO/VWO	.	.	.	6,9	6,8	6,5	8,2	8,5
MBO	.	.	.	3,2	3,3	3,3	4,2	5,2
HBO	.	.	.	3,9	3,6	3,5	4,1	4,6
WO	.	.	.	4,9	4,2	4,5	5,1	5,8

a. personen ingeschreven bij een arbeidsbureau, geen betaald werk hebbend voor 12 uur per week of meer en beschikbaar zijn voor een werkkring van 12 uur per week of meer. Of men actief naar werk zoekt is geen criterium.

b. personen niet geboren in Nederland of met de niet-Nederlandse nationaliteit.

c. Algerijnen, Grieken, Italianen, (ex-)Joegoslaven, Portugezen, Spanjaarden, Tunesiërs.

Bron: CBS, Statistiek geregistreeerde werkloosheid

VACATURES

Tabel 5.A. Vacatures^a en moeilijk vervulbare vacatures^a naar bedrijfstak, beroepstak, gevraagd opleidingsniveau en bedrijfsgrootte, 1990-1994

	vacatures					wv moeilijk vervulbaar				
	1990	1991	1992	1993	1994	1990	1991	1992	1993	1994
	x 1 000					in %				
totaal	104,7	86,5	58,2	33,5	39,4	47	43	35	18	20
ontstaan ^b	637	639	542	383	438
vervuld ^b	633	660	575	396	429
bedrijfstak										
landbouw	4,0	5,0	2,0	1,6	0,7	38	44	65	.	43
delfstoffenwinning	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
industrie	27,8	17,8	10,9	5,4	6,8	51	46	37	19	19
nutsbedrijven	1,1	0,9	0,7	0,5	0,4	9	11	14	20	25
bouw	12,1	10,0	5,2	2,5	2,9	73	65	65	40	52
handel	23,4	21,8	14,8	8,6	9,1	44	41	28	21	15
transport	4,4	4,1	2,4	1,0	1,8	43	32	29	10	6
banken	13,4	10,5	8,2	5,2	7,2	41	39	28	19	25
ov.diensten	18,3	16,4	13,7	8,4	10,4	39	34	33	14	13
beroepstak										
wetenschappelijk	17,7	15,0	10,9	6,9	9,5	47	42	37	25	23
leidinggevend	2,2	2,0	1,4	1,6	1,8	45	40	43	25	33
administratief	11,6	10,3	8,1	5,3	6,2	25	24	17	11	13
commercieel	8,8	9,0	6,0	3,7	4,5	36	33	27	24	18
dienstverlenend	11,7	9,9	8,7	3,8	4,6	46	40	37	8	11
overig	53,0	37,8	18,9	9,9	10,8	35	54	51	21	27
opleidingsniveau										
BO	9,0	4,2	1,9	0,2	1,0	54	48	42	.	10
MAVO	9,6	14,9	10,2	8,2	4,2	35	34	28	10	7
LBO	30,8	26,3	12,7	5,6	8,7	56	51	49	21	29
HAVO/VWO	2,8	2,3	2,2	1,0	2,0	25	22	18	10	10
MBO	32,1	25,1	17,5	9,6	12,2	52	46	37	22	17
HBO	12,3	9,4	8,5	5,3	8,4	47	40	38	28	26
WO	1,6	1,9	1,0	1,2	1,0	44	47	40	33	50
bedrijfsgrootte										
1±9 werknemers	31,8	28,2	16,2	9,4	11,7	51	47	41	23	20
10±99 werknemers	34,9	28,1	17,9	10,3	10,6	54	48	40	19	28
>=100 werknemers	38,0	30,2	24,2	13,8	17,0	38	34	28	14	12
specifieke categorieën										
vacatures voor:										
schoolverlaters	42,3	36,8	22,5	11,5	11,8
>=20 uur	86,1	69,0	45,3	25,0	30,6

a. standcijfers per 30 september tenzij anders aangegeven.

b. stroomcijfers (jaartotalen).

Bron: CBS, Vacature-enquête

HET PROFIEL VAN DE TOEKOMSTIGE BANEN

Verwachte uitbreidingsvraag per opleidingstype 1993-1998

Opleidingstype	totaal aantal	totaal %	typering
BASISONDERWIJS			
Basisonderwijs	± 61 700	± 11	erg laag
MAVO, VBO			
MAVO en onderbouw HAVO/VWO	± 13 400	± 3	erg laag
VBO agrarisch	± 2 700	± 3	erg laag
VBO economisch-administratief	± 3 500	± 3	erg laag
VBO technisch	± 12 700	± 2	laag
VBO haven en vervoer	± 300	± 1	laag
VBO verzorgend	± 1 800	± 1	laag
VBO beveiliging en bewaking	900	19	erg hoog
HAVO/VWO, MBO			
MBO bestuurlijk	1 000	2	laag
MBO horeca en kappers	1 700	4	laag
Bovenbouw HAVO/VWO	15 200	5	gemiddeld
MBO agrarisch	6 800	5	gemiddeld
MBO technisch	37 300	5	gemiddeld
MBO economisch-administratief	31 900	5	gemiddeld
MBO sociaal-cultureel	1 900	5	gemiddeld
MBO technisch laboratorium	700	6	gemiddeld
MBO haven en vervoer	2 900	6	gemiddeld
MBO medisch laboratorium	1 700	8	gemiddeld
MBO verzorgend	17 300	8	gemiddeld
MBO verplegend/ziekenverzorging	16 600	9	gemiddeld
MBO politie en defensie	10 100	13	gemiddeld
HBO			
HBO onderwijs	8 600	4	laag
HBO tolk en vertaler	500	8	gemiddeld
HBO politie en defensie	700	8	gemiddeld
HBO agrarisch	1 700	10	gemiddeld
HBO bestuurlijk	1 900	10	gemiddeld
HBO sociaal-cultureel	11 700	11	gemiddeld
HBO technisch laboratorium	3 800	13	gemiddeld
HBO technisch	15 300	13	gemiddeld
HBO vervoer	3 600	13	gemiddeld
HBO medisch laboratorium	2 600	13	gemiddeld
HBO economisch-administratief	24 500	14	hoog
HBO technische bedrijfskunde	1 100	15	hoog
HBO kunst	5 400	16	hoog
HBO verpleging en paramedisch	12 200	16	hoog
WO			
WO onderwijs	700	4	laag
WO humaniora	3 100	10	gemiddeld
WO medisch laboratorium	600	12	gemiddeld
WO theologisch	900	13	gemiddeld
WO dier,- genees-en tandheelkunde	6 600	13	gemiddeld
WO wis- en natuurkunde	5 500	14	hoog
WO agrarisch	1 200	15	hoog
WO rechten en bestuurskunde	8 400	16	hoog
WO sociaal-cultureel	10 900	16	hoog
WO kunst	400	18	erg hoog
WO technisch	10 100	19	erg hoog
WO econom(etr)ie en bedrijfskunde	10 400	22	erg hoog

Bron: ROA

BIJLAGE 7.1. EXPLOITATIE-OVERZICHTEN SOCIALE VERZEKERINGEN 1993-2000

Tabel 7.1A. Overzicht sociale verzekeringen 1993 (bedragen in miljoenen gulden)

	AOW	AWW	VUT	IW	AAW	WAO	ZW	Wgf	AWf	VV	AWBZ	ZFW	KPZ	Totaal
Premies Werknemers	32 069	2 743	1 463	0	6 173	9 772	2 246	679	2 940	0	22 528	5 755	614	86 982
Premies Werkgevers	0	0	2 502	0	1 15	0	7 708	556	2 509	338	0	5 812	573	20 113
Premies Totaal	32 069	2 743	3 965	0	6 288	9 772	9 954	1 235	5 449	338	22 528	11 567	1 187	107 095
Inkomensoverdrachten Rijk	6	2 829	0	169	11 978	± 151	0	0	0	0	608	2 348	128	17 915
Inkomensoverdrachten Bedr	0	0	0	0	± 24	0	0	0	0	0	0	0	26	2
Onderlinge Betalingen	0	0	108	0	0	0	1 831	123	463	0	0	1 831	42	4 398
Saldo Interest	327	26	158	± 18	36	31	364	321	4	144	± 6	0	15	1 402
Totaal baten	32 402	5 598	4 231	151	18 278	9 652	12 149	1 679	5 916	482	23 130	15 746	1 398	130 812
Uitkeringen/Verstrekkings	32 861	4 639	3 249	3	13 937	7 854	11 024	1 286	6 419	168	23 812	14 977	1 306	121 535
Onderlinge Betalingen	0	189	135	0	1 186	893	1 039	187	693	34	0	37	5	4 398
Administratiekosten	378	174	54	1	887	438	932	293	517	12	672	795	36	5 189
Totaal Lasten	33 239	5 002	3 438	4	16 010	9 185	12 995	1 766	7 629	214	24 484	15 809	1 347	131 122
Besparingen	± 837	596	793	147	2 268	467	± 846	± 87	± 1 713	268	± 1 354	± 63	51	± 310
Wettelijke Premie	14,00	1,20	2,29	0,00	2,70	11,75	6,35	0,70	2,90	0,20	7,50	6,35	0,00	0,00
Aandeel Werknemers	14,00	1,20	0,86	0,00	2,70	11,75	1,20	0,35	1,45	0,00	7,50	1,30	0,00	0,00
Aandeel Werkgevers	0,00	0,00	1,43	0,00	0,00	0,00	5,15	0,35	1,45	0,20	0,00	5,05	0,00	0,00

Tabel 7.1B. Overzicht sociale verzekeringen 1994 (bedragen in miljoenen gulden)

	AOW	AWW	VUT	IW	AAW	WAO	ZW	Wgf	AWf	VV	AWBZ	ZFW	KPZ	Totaal
Premies Werknemers	31 748	4 822	1 473	0	15 018	9 098	2 148	870	4 043	0	25 442	5 482	693	100 837
Premies Werkgevers	0	0	2 610	0	145	0	8 063	590	2 313	346	0	6 102	650	20 819
Premies Totaal	31 748	4 822	4 083	0	15 163	9 098	10 211	1 460	6 356	346	25 442	11 584	1 343	121 656
Inkomensoverdrachten Rijk	6	1	0	234	± 525	± 114	0	0	1 400	0	475	2 876	139	4 492
Inkomensoverdrachten Bedr	0	0	0	0	± 20	0	0	0	0	0	0	0	26	6
Onderlinge Betalingen	0	0	45	0	0	0	896	148	456	0	0	1 807	43	3 395
Saldo Interest	242	24	197	± 4	70	35	384	287	2	146	± 31	± 21	19	1 350
Totaal baten	31 996	4 847	4 325	230	14 688	9 019	11 491	1 895	8 214	492	25 886	16 246	1 570	130 899
Uitkeringen/Verstrekkings	32 553	4 622	3 278	0	13 377	7 684	9 317	1 473	8 181	209	24 722	15 686	1 320	122 422
Onderlinge Betalingen	0	179	152	0	877	589	452	198	878	26	0	38	5	3 394
Administratiekosten	392	174	62	0	955	482	570	314	676	13	483	879	48	5 048
Totaal Lasten	32 945	4 975	3 492	0	15 209	8 755	10 339	1 985	9 735	248	25 205	16 603	1 373	130 864
Besparingen	± 949	± 128	833	230	± 521	264	1 152	± 90	± 1 521	244	681	± 357	197	35
Wettelijke Premie	14,12	1,85	2,30	0,00	6,55	10,60	2,95	0,72	3,30	0,20	8,55	6,35	0,00	0,00
Aandeel Werknemers	14,12	1,85	0,85	0,00	6,55	10,60	1,00	0,36	2,00	0,00	8,55	1,20	0,00	0,00
Aandeel Werkgevers	0,00	0,00	1,45	0,00	0,00	0,00	1,95	0,36	1,30	0,20	0,00	5,15	0,00	0,00

Tabel 7.1C. Overzicht sociale verzekeringen 1995 (bedragen in miljoenen gulden)

	AOW	AWW	VUT	IW	AAW	WAO	ZW	Wgf	AWf	VV	AWBZ	ZFW	KPZ	Totaal
Premies Werknemers	32 472	4 688	1 392	0	14 164	8 479	2 085	834	4 541	0	25 510	4 989	651	99 805
Premies Werkgevers	0	0	2 576	0	95	0	7 605	625	4 023	266	0	6 323	609	22 122
Premies Totaal	32 472	4 688	3 968	0	14 259	8 479	9 690	1 459	8 564	266	25 510	11 312	1 260	121 927
Inkomensoverdrachten Rijk	6	1	0	11	± 774	± 109	0	0	0	0	324	4 654	105	4 218
Inkomensoverdrachten Bedr	0	0	0	0	± 20	0	0	0	0	0	0	0	26	6
Onderlinge Betalingen	0	0	44	0	0	0	663	122	693	0	0	1 135	42	2 699
Saldo Interest	143	18	200	0	45	39	289	296	± 111	148	6	± 39	28	1 062
Totaal baten	32 621	4 707	4 212	11	13 510	8 409	10 642	1 877	9 146	414	25 840	17 062	1 461	129 912
Uitkeringen/Verstrekkings	33 511	4 562	3 213	0	12 524	7 173	9 868	1 445	7 854	343	25 879	15 661	1 338	123 371
Onderlinge Betalingen	0	114	145	0	587	654	408	146	529	74	0	37	5	2 699
Administratiekosten	402	181	63	0	1 046	478	610	314	621	14	484	878	50	5 141
Totaal Lasten	33 913	4 857	3 421	0	14 157	8 305	10 886	1 905	9 004	431	26 363	16 576	1 393	131 211
Besparingen	± 1 292	± 150	791	11	± 647	104	± 244	± 28	142	± 17	± 523	486	68	± 1 299
Wettelijke Premie	14,55	1,80	2,20	0,00	6,30	9,40	2,50	0,74	4,40	0,15	8,85	8,35	0,00	
Aandeel Werknemers	14,55	1,80	0,81	0,00	6,30	9,40	1,00	0,37	2,20	0,00	8,85	1,10	0,00	
Aandeel Werkgevers	0,00	0,00	1,39	0,00	0,00	0,00	1,50	0,37	2,20	0,15	0,00	7,25	0,00	

Tabel 7.1D. Overzicht sociale verzekeringen 1996 (bedragen in miljoenen gulden)

	AOW	AWW	VUT	IW	AAW	WAO	ZW	Wgf	AWf	VV	AWBZ	ZFW	KPZ	Totaal
Premies Werknemers	35 026	4 478	1 866	0	15 192	7 534	1 498	1 524	4 737	0	20 669	9 461	890	102 875
Premies Werkgevers	0	0	2 128	0	30	0	5 414	1 240	4 847	276	0	5 556	848	20 339
Premies Totaal	35 026	4 478	3 994	0	15 222	7 534	6 912	2 764	9 584	276	20 669	15 017	1 738	123 214
Inkomensoverdrachten Rijk	6	1	0	0	± 772	± 106	0	0	0	0	47	5 626	105	4 907
Inkomensoverdrachten Bedr	0	0	0	0	± 20	0	0	0	0	0	0	0	26	6
Onderlinge Betalingen	0	0	9	0	0	0	0	209	262	0	0	1 756	42	2 278
Saldo Interest	159	5	244	0	30	27	± 91	353	± 111	110	± 21	± 14	35	726
Totaal baten	35 191	4 484	4 247	0	14 460	7 455	6 821	3 326	9 735	386	20 695	22 385	1 946	131 131
Uitkeringen/Verstrekkings	34 982	4 537	3 146	0	12 601	6 973	7 234	3 231	7 538	340	19 450	21 094	1 817	122 943
Onderlinge Betalingen	0	203	138	0	610	431	176	224	423	31	0	38	5	2 279
Administratiekosten	382	182	63	0	1 010	500	480	493	610	14	421	989	54	5 198
Totaal Lasten	35 364	4 922	3 347	0	14 221	7 904	7 890	3 948	8 571	385	19 871	22 121	1 876	130 420
Besparingen	± 173	± 438	900	0	239	± 449	± 1 069	± 622	1 164	1	824	264	70	711
Wettelijke Premie	15,40	1,70	2,10	0,00	6,70	7,95	1,10	1,40	4,80	0,15	7,35	7,00	0,00	
Aandeel Werknemers	15,40	1,70	1,00	0,00	6,70	7,95	0,55	0,70	2,25	0,00	7,35	1,65	0,00	
Aandeel Werkgevers	0,00	0,00	1,10	0,00	0,00	0,00	0,55	0,70	2,55	0,15	0,00	5,35	0,00	

Tabel 7.1E. Overzicht sociale verzekeringen 1997 (bedragen in miljoenen gulden)

	AOW	AWW	VUT	IW	AAW	WAO	ZW	Wgf	AWf	VV	AWBZ	ZFW	KPZ	Totaal
Premies Werknemers	36 505	4 354	1 689	0	0	76	1 277	706	± 1 096	0	21 019	8 250	929	73 709
Premies Werkgevers	0	0	2 288	0	1 126	18 546	5 527	523	9 179	381	0	6 243	884	44 697
Premies Totaal	36 505	4 354	3 977	0	1 126	18 622	6 804	1 229	8 083	381	21 019	14 493	1 813	118 408
Inkomensoverdrachten Rijk	6	1	0	0	2 094	± 520	0	0	0	0	47	7 741	104	9 473
Inkomensoverdrachten Bedr	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	26	26
Onderlinge Betalingen	0	0	43	0	0	1 791	4	163	1 189	0	0	1 031	45	4 266
Saldo Interest	168	1	246	0	33	21	± 224	285	± 41	110	0	± 13	53	639
Totaal baten	36 679	4 356	4 266	0	3 253	19 914	6 584	1 677	9 231	491	21 066	23 252	2 041	132 810
Uitkeringen/Verstrekkings	35 545	3 971	3 107	0	2 584	16 567	8 218	2 228	6 831	349	20 085	21 870	1 900	123 255
Onderlinge Betalingen	0	104	81	0	72	2 064	533	321	979	63	0	41	5	4 263
Administratiekosten	380	184	63	0	261	1 346	575	420	588	14	433	1 000	60	5 324
Totaal Lasten	35 925	4 259	3 251	0	2 917	19 977	9 326	2 969	8 398	426	20 518	22 911	1 965	132 842
Besparingen	754	97	1 015	0	336	± 63	± 2 742	± 1 292	833	65	548	341	76	± 32
Wettelijke Premie	16,65	1,70	2,04	0,00	0,00	7,05	1,30	0,64	9,30	0,20	7,70	8,10	0,00	0,00
Aandeel Werknemers	16,65	1,70	0,90	0,00	0,00	0,00	0,65	0,32	4,65	0,00	7,70	1,55	0,00	0,00
Aandeel Werkgevers	0,00	0,00	1,14	0,00	0,00	7,05	0,65	0,32	4,65	0,20	0,00	6,55	0,00	0,00

Tabel 7.1F. Overzicht sociale verzekeringen 1998 (bedragen in miljoenen gulden)

	AOW	AWW	VUT	IW	AAW	WAO	ZW	Wgf	AWf	VV	AWBZ	ZFW	KPZ	Totaal
Premies Werknemers	37 402	3 310	1 660	0	0	73	1 273	1 363	± 1 088	0	21 270	8 270	976	74 509
Premies Werkgevers	0	0	2 252	0	1 150	18 222	6 235	1 175	8 804	394	0	5 854	930	45 016
Premies Totaal	37 402	3 310	3 912	0	1 150	18 295	7 508	2 538	7 716	394	21 270	14 124	1 906	119 525
Inkomensoverdrachten Rijk	6	1	0	0	2 172	± 521	0	0	0	0	46	9 935	104	11 743
Inkomensoverdrachten Bedr	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	26	26
Onderlinge Betalingen	0	0	44	0	0	1 675	4	162	1 080	0	0	192	46	3 203
Saldo Interest	193	4	257	0	31	± 29	± 184	249	23	110	13	20	64	751
Totaal baten	37 601	3 315	4 213	0	3 353	19 420	7 328	2 949	8 819	504	21 329	24 271	2 146	135 248
Uitkeringen/Verstrekkings	36 421	3 027	3 136	0	2 676	16 510	8 560	2 047	6 453	360	20 982	22 796	2000	124 968
Onderlinge Betalingen	0	6	53	0	0	1 565	502	236	738	58	0	41	5	3 204
Administratiekosten	389	187	65	0	280	1 401	594	397	581	14	450	1 015	64	5 437
Totaal Lasten	36 810	3 220	3 254	0	2 956	19 476	9 656	2 680	7 772	432	21 432	23 852	2 069	133 609
Besparingen	791	95	959	0	397	± 56	± 2 328	269	1 047	72	± 103	419	77	1 639
Wettelijke Premie	16,50	1,25	1,94	0,00	0,00	6,70	1,60	1,24	8,60	0,20	7,55	8,60	0,00	0,00
Aandeel Werknemers	16,50	1,25	0,86	0,00	0,00	0,00	0,58	0,62	4,30	0,00	7,55	1,65	0,00	0,00
Aandeel Werkgevers	0,00	0,00	1,08	0,00	0,00	6,70	1,02	0,62	4,30	0,20	0,00	6,95	0,00	0,00

Tabel 7.1G. Overzicht sociale verzekeringen 1999 (bedragen in miljoenen gulden)

	AOW	AWW	VUT	IW	AAW	WAO	ZW	Wgf	AWf	VV	AWBZ	ZFW	KPZ	Totaal
Premies Werknemers	38 193	3 284	1 627	0	0	71	1 715	1 565	± 999	0	22 216	8 364	1 029	77 065
Premies Werkgevers	0	0	2 231	0	1 164	18 363	7 396	1 394	7 773	408	0	5 751	980	45 460
Premies Totaal	38 193	3 284	3 858	0	1 164	18 434	9 111	2 959	6 774	408	22 216	14 115	2 009	122 525
Inkomensoverdrachten Rijk	6	1	0	0	2 315	± 521	0	0	0	0	19	10 222	104	12 146
Inkomensoverdrachten Bedr	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	26	26
Onderlinge Betalingen	0	0	45	0	0	1 664	4	166	931	0	0	188	48	3 046
Saldo Interest	211	6	257	0	12	0	± 35	288	59	110	38	150	64	1 160
Totaal baten	38 410	3 291	4 160	0	3 491	19 577	9 080	3 413	7 764	518	22 273	24 675	2 251	138 903
Uitkeringen/Verstrekkingen	37 725	2 979	3 169	0	2 838	16 715	8 911	1 986	6 495	371	21 793	23 686	2 100	128 768
Onderlinge Betalingen	0	6	51	0	0	1 470	509	213	695	57	0	43	5	3 049
Administratiekosten	389	190	67	0	284	1 391	616	392	590	14	466	1 020	68	5 487
Totaal Lasten	38 114	3 175	3 287	0	3 122	19 576	10 036	2 591	7 780	442	22 259	24 749	2 173	137 304
Besparingen	296	116	873	0	369	1	± 956	822	± 16	76	14	± 74	78	1 599
Wettelijke Premie	16,30	1,20	1,85	0,00	0,00	6,55	2,50	1,40	7,30	0,20	7,65	8,20	0,00	0,00
Aandeel Werknemers	16,30	1,20	0,82	0,00	0,00	0,00	0,83	0,70	3,65	0,00	7,65	1,60	0,00	0,00
Aandeel Werkgevers	0,00	0,00	1,03	0,00	0,00	6,55	1,67	0,70	3,65	0,20	0,00	6,60	0,00	0,00

Tabel 7.1H. Overzicht sociale verzekeringen 2000 (bedragen in miljoenen gulden)

	AOW	AWW	VUT	IW	AAW	WAO	ZW	Wgf	AWf	VV	AWBZ	ZFW	KPZ	Totaal
Premies Werknemers	39 012	3 148	1 540	0	0	73	1 592	1 520	± 1 331	0	23 126	8 675	1 080	78 435
Premies Werkgevers	0	0	2 319	0	1 164	18 616	7 537	1 468	8 187	422	0	6 128	1 030	46 871
Premies Totaal	39 012	3 148	3 859	0	1 164	18 689	9 129	2 988	6 856	422	23 126	14 803	2 110	125 306
Inkomensoverdrachten Rijk	6	1	0	0	2 315	± 521	0	0	0	0	± 9	10 516	104	12 412
Inkomensoverdrachten Bedr	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	26	26
Onderlinge Betalingen	0	0	46	0	0	1 716	4	168	969	0	0	196	50	3 139
Saldo Interest	218	8	257	0	13	0	± 37	346	58	110	38	150	64	1 225
Totaal baten	39 236	3 157	4 162	0	3 492	19 884	9 096	3 502	7 873	532	23 155	25 665	2 354	142 105
Uitkeringen/Verstrekkingen	38 660	2 958	3 204	0	2 890	17 066	8 952	2 040	6 544	383	22 635	24 616	2 200	132 148
Onderlinge Betalingen	0	6	53	0	0	1 522	517	222	710	59	0	45	6	3 140
Administratiekosten	387	190	68	0	289	1 366	615	406	610	14	478	1 030	68	5 521
Totaal Lasten	39 047	3 154	3 325	0	3 179	19 954	10 084	2 668	7 864	456	23 113	25 691	2 274	140 609
Besparingen	189	3	837	0	313	± 70	± 988	834	9	76	42	± 26	80	1 299
Wettelijke Premie	16,65	1,15	1,85	0,00	0,00	6,65	2,50	1,42	7,40	0,20	7,85	8,45	0,00	0,00
Aandeel Werknemers	16,65	1,15	0,82	0,00	0,00	0,00	0,83	0,71	3,70	0,00	7,85	1,65	0,00	0,00
Aandeel Werkgevers	0,00	0,00	1,03	0,00	0,00	6,65	1,67	0,71	3,70	0,20	0,00	6,80	0,00	0,00

BIJLAGE 7.2. EXPLOITATIE-OVERZICHTEN SOCIALE VOORZIENINGEN 1993-2000

Tabel 7.2A. Overzicht sociale voorzieningen 1993 (bedragen in miljoenen gulden)

	WSW	AKW	Rww	ABW excl. Rww	IOAW	IOAZ	WWV	TW	TV-GWJ JWG	Banen- pools	Experi- menten	VVU	Totaal
Uitkeringen/Verstrekingen	2 842	6 811	6 251	4 320	401	85	46	589	164	251	0	77	21 837
Sociale lasten	414	0	283	196	18	4	1	53	41	62	0	1	1 073
Administratiekosten	377	138	353	253	20	4	0	93	0	0	0	1	1 239
Overige lasten	727	0	0	0	0	1	0	0	23	141	0	5	897
Totaal lasten	4 360	6 949	6 887	4 769	439	94	47	735	228	454	0	84	25 046
Staartpost	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Restituties/Anticumulatie	835	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	835
Overige baten	727	± 2 996	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	± 2 269
Bijdragen gemeenten	84	0	1 007	1 062	62	13	0	0	0	0	0	0	2 228
Rijksbijdragen	2 714	9 945	5 880	3 707	377	81	47	735	228	454	0	84	24 252
Totaal baten	4 360	6 949	6 887	4 769	439	94	47	735	228	454	0	84	25 046

Tabel 7.2B. Overzicht sociale voorzieningen 1994 (bedragen in miljoenen gulden)

	WSW	AKW	Rww	ABW excl. Rww	IOAW	IOAZ	WWV	TW	TV-GWJ JWG	Banen- pools	Experi- menten	VVU	Totaal
Uitkeringen/Verstrekingen	2 831	6 864	6 581	4 247	414	88	1	608	237	346	0	81	22 298
Sociale lasten	415	0	304	196	19	4	0	54	48	70	0	1	1 111
Administratiekosten	352	148	341	349	22	5	0	75	0	0	0	1	1 293
Overige lasten	726	0	0	0	0	1	0	0	47	0	0	34	808
Totaal lasten	4 324	7 012	7 226	4 792	455	98	1	737	332	416	0	117	25 510
Staartpost	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Restituties/Anticumulatie	756	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	756
Overige baten	726	924	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1 650
Bijdragen gemeenten	84	0	1 029	1 101	65	14	0	0	43	0	0	0	2 336
Rijksbijdragen	2 758	6 088	6 197	3 691	390	84	1	737	289	416	0	117	20 768
Totaal baten	4 324	7 012	7 226	4 792	455	98	1	737	332	416	0	117	25 510

Tabel 7.2C. Overzicht sociale voorzieningen 1995 (bedragen in miljoenen gulden)

	WSW	AKW	Rww	ABW excl. Rww	IOAW	IOAZ	WWV	TW	TV-GWJ JWG	Banen- pools	Experi- menten	VWU	Totaal
Uitkeringen/Verstrekkings	2 816	6 664	6 920	4 081	463	101	0	623	275	381	62	47	22 433
Sociale lasten	423	0	192	113	13	3	0	55	54	74	0	0	927
Administratiekosten	359	148	347	419	26	6	0	76	0	0	0	1	1 382
Overige lasten	726	0	0	0	0	1	0	0	67	39	0	6	839
Totaal lasten	4 324	6 812	7 459	4 613	502	111	0	754	396	494	62	54	25 581
Staartpost	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Restituties/Anticumulatie	772	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	772
Overige baten	726	2 102	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2 828
Bijdragen gemeenten	84	0	1 058	1 180	73	16	0	0	54	0	0	0	2 465
Rijksbijdragen	2 742	4 710	6 401	3 433	429	95	0	754	342	494	62	54	19 516
Totaal baten	4 324	6 812	7 459	4 613	502	111	0	754	396	494	62	54	25 581

Tabel 7.2D. Overzicht sociale voorzieningen 1996 (bedragen in miljoenen gulden)

	WSW	AKW	Rww	ABW excl. Rww	IOAW	IOAZ	WWV	TW	TV-GWJ JWG	Banen- pools	Experi- menten	VWU	Totaal
Uitkeringen/Verstrekkings	2 911	6 485	5 518	6 009	518	109	0	640	288	386	226	26	23 116
Sociale lasten	427	0	268	292	25	5	0	58	53	71	0	0	1 199
Administratiekosten	312	138	275	493	28	7	0	80	0	0	0	1	1 334
Overige lasten	726	0	0	0	0	1	0	0	79	90	0	0	896
Totaal lasten	4 376	6 623	6 061	6 794	571	122	0	778	420	547	226	27	26 545
Staartpost	82	43	198	204	14	3	0	0	2	2	0	0	548
Restituties/Anticumulatie	767	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	767
Overige baten	726	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	726
Bijdragen gemeenten	84	0	834	1 504	81	18	0	0	60	0	0	0	2 581
Rijksbijdragen	2 717	6 580	5 029	5 086	476	101	0	778	3 58	545	226	27	21 923
Totaal baten	4 376	6 623	6 061	6 794	571	122	0	778	420	547	226	27	26 545

Tabel 7.2E. Overzicht sociale voorzieningen 1997 (bedragen in miljoenen gulden)

	WSW	AKW	Rww	ABW excl. Rww	IOAW	IOAZ	WWV	TW	TV-GWJ JWG	Banen- pools	Experi- menten	VWU	Totaal
Uitkeringen/Verstrekkings	2 970	6 371	0	11 138	495	108	0	582	348	392	320	13	22 737
Sociale lasten	431	0	0	327	15	3	0	56	22	25	0	0	879
Administratiekosten	334	145	0	798	32	8	0	76	0	0	0	0	1 393
Overige lasten	726	0	0	0	0	1	0	0	97	145	0	0	969
Totaal lasten	4 461	6 516	0	12 263	542	120	0	714	467	562	320	13	25 978
Staartpost	164	116	0	± 768	± 57	± 13	0	± 36	± 34	± 38	0	0	± 666
Restituties/Anticumulatie	906	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	906
Overige baten	726	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	726
Bijdragen gemeenten	84	0	0	2 409	89	20	0	0	70	0	0	0	2 672
Rijksbijdragen	2 581	6 400	0	10 622	510	113	0	750	431	600	320	13	22 340
Totaal baten	4 461	6 516	0	12 263	542	120	0	714	467	562	320	13	25 978

Tabel 7.2F. Overzicht sociale voorzieningen 1998 (bedragen in miljoenen gulden)

	WSW	AKW	Rww	ABW excl. Rww	IOAW	IOAZ	WWV	TW	TV-GWJ JWG	Banen- pools	Experi- menten	VWU	Totaal
Uitkeringen/Verstrekkings	3 059	6 293	0	12 509	601	127	0	588	460	395	111	5	24 148
Sociale lasten	443	0	0	98	5	1	0	56	23	20	0	0	646
Administratiekosten	340	149	0	836	37	9	0	75	0	0	0	0	1 446
Overige lasten	726	0	0	0	0	1	0	0	109	127	0	0	963
Totaal lasten	4 568	6 442	0	13 443	643	138	0	719	592	542	111	5	27 203
Staartpost	269	191	0	± 424	± 44	± 9	0	± 31	± 45	± 39	0	0	± 132
Restituties/Anticumulatie	907	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	907
Overige baten	726	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	726
Bijdragen gemeenten	84	0	0	2 514	102	22	0	0	83	0	0	0	2 805
Rijksbijdragen	2 582	6 251	0	11 353	585	125	0	750	554	581	111	5	22 897
Totaal baten	4 568	6 442	0	13 443	643	138	0	719	592	542	111	5	27 203

Tabel 7.2G. Overzicht sociale voorzieningen 1999 (bedragen in miljoenen gulden)

	WSW	AKW	Rww	ABW excl. Rww	IOAW	IOAZ	WWV	TW	TV-GWJ JWG	Banen- pools	Experi- menten	VVU	Totaal
Uitkeringen/Verstrekkings	3 149	6 284	0	13 115	607	135	0	598	501	404	0	2	24 795
Sociale lasten	455	0	0	103	5	1	0	55	26	21	0	0	666
Administratiekosten	345	152	0	847	37	9	0	74	0	0	0	0	1 464
Overige lasten	726	0	0	0	0	1	0	0	115	116	0	0	958
Totaal lasten	4 675	6 436	0	14 065	649	146	0	727	642	541	0	2	27 883
Staatpost	375	318	0	± 131	± 28	± 6	0	± 16	± 36	± 29	0	0	447
Restituties/Anticumulatie	906	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	906
Overige baten	726	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	726
Bijdragen gemeenten	84	0	0	3 986	101	23	0	0	87	0	0	0	4 281
Rijksbijdragen	2 584	6 118	0	10 210	576	129	0	743	591	570	0	2	21 523
Totaal baten	4 675	6 436	0	14 065	649	146	0	727	642	541	0	2	27 883

Tabel 7.2H. Overzicht sociale voorzieningen 2000 (bedragen in miljoenen gulden)

	WSW	AKW	Rww	ABW excl. Rww	IOAW	IOAZ	WWV	TW	TV-GWJ JWG	Banen- pools	Experi- menten	VVU	Totaal
Uitkeringen/Verstrekkings	3 240	6 312	0	13 389	588	138	0	604	519	414	0	0	25 204
Sociale lasten	467	0	0	105	5	1	0	55	28	22	0	0	683
Administratiekosten	350	155	0	849	36	9	0	73	0	0	0	0	1 472
Overige lasten	726	0	0	0	0	1	0	0	114	116	0	0	957
Totaal lasten	4 783	6 467	0	14 343	629	149	0	732	661	552	0	0	28 316
Staatpost	484	484	0	120	± 16	± 4	0	± 3	± 23	± 18	0	0	1 024
Restituties/Anticumulatie	906	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	906
Overige baten	726	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	726
Bijdragen gemeenten	84	0	0	3 986	97	23	0	0	87	0	0	0	4 277
Rijksbijdragen	2 583	5 983	0	10 237	548	130	0	735	597	570	0	0	21 383
Totaal baten	4 783	6 467	0	14 343	629	149	0	732	661	552	0	0	28 316

Opmerkingen bij bijlage 7.2:

± Staatpost (loon- en prijsbijstelling) geeft het verschil in lasten bij constante en lopende lonen en prijzen (en premies).

± Restituties zijn terugbetalingen van in vorige jaren te hoog vastgestelde voorschotten.

In de totaaltelling van de sector sociale voorzieningen zijn de anticumulatiebetalingen niet opgenomen, daar deze bedragen ook al in de sector sociale verzekeringen (AAWWAO) opgenomen zijn.

± Overige baten zijn opbrengsten van verkopen in WSW-dienstverbanden, DSM-bijdragen aan de VVU-regeling en kas-transactieverbschillen bij de AKW.

± De Bijdragen gemeenten bevat bij Rww, ABW-rest, IOAW en IOAZ naast het 10-procentsaandeel in de uitvoering van de regeling ook de administratiekosten; bij de WSW het gemeente-aandeel in het nadelig saldo van de dienstverbanden.

± De Rijksbijdragen, gesommeerd met de Restituties/Anticumulatiebetalingen vormen de bedragen die ten laste komen van de begroting van het ministerie van SZW.

BIJLAGE 7.3. VERMOGENS SOCIALE FONDSEN, ULTIMO 1993-1996 (bedragen in miljoenen gulden)

	1993			1994			1995			1996		
	aanwezig	benodigd vermogens-overschot	aanwezig	benodigd vermogens-overschot	aanwezig	benodigd vermogens-overschot	aanwezig	benodigd vermogens-overschot	aanwezig	benodigd vermogens-overschot	aanwezig	benodigd vermogens-overschot
AOW	7 321	6 186	1 135	5 706	567	4 981	5 892	± 911	4 808	6 160	± 1 352	
AWW	749	511	238	397	199	446	387	59	8	403	± 395	
Totaal SVB	8 070	6 697	1 373	6 103	766	5 427	6 279	± 852	4 816	6 563	± 1 747	
AAW	3 899	2 943	956	2 784	594	2 731	2 609	122	2 970	2 622	348	
WAO	868	977	± 109	928	480	1 512	879	633	1 063	838	225	
AWf	± 934	908	± 1 842	1 094	± 3 548	± 2 187	977	± 3 164	± 1 023	1 113	± 2 136	
Totaal SVr	3 833	4 828	± 995	2 332	± 2 474	2 056	4 465	± 2 409	3 010	4 573	± 1 563	
ZFW a	± 1 169	± 500	± 669	± 1 920	± 580	± 1 433	± 500	± 933	± 1 169	± 500	± 669	
AWBZ a	564	2 100	± 1 536	1 324	2 127	801	2 103	± 1 302	1 625	2 102	± 477	
Totaal Zfr	± 605	1 600	± 2 205	± 596	± 2 143	± 632	1 603	± 2 235	456	1 602	± 1 146	
Centrale fondsen	11 298	13 125	- 1 827	8 605	- 3 851	6 851	12 347	- 5 496	8 282	12 738	- 4 456	
Wgf	4 106	4 065	41	4 206	493	5 309	3 437	1 872	4 687	4 696	± 9	
ZW-omslagleden b	3 065	1 569	1 496	2 300	1 505	0	865	± 865	0	835	± 835	
Totaal Wgf/ZW	7 171	5 634	1 537	6 506	1 998	5 309	4 302	1 007	4 687	5 531	± 844	
Totaal	18 469	18 759	- 290	15 111	- 1 853	12 160	16 649	- 4 489	12 969	18 269	- 5 300	

a) Geconsolideerde vermogens van de Algemene Kassen en individuele verzekeraars.

b) Het vermogen van de ZWOL wordt eind 1995 overgeboekt naar de wachtgeldfondsen en het AWf. Dit vermogen is 31 december 1995 1256 mln.; hiervan gaat 1131 mln. naar de wachtgeldfondsen en 125 naar het AWf.

Inleiding en uitgangspunten

In deze bijlage wordt het meerjarenbeeld van de uitgaven en de ontvangsten in de sociale zekerheid in de periode 1994±2000 van een toelichting voorzien. Voor de aan dit beeld ten grondslag liggende veronderstellingen ten aanzien van de ontwikkeling van macro-economische grootheden (lonen, prijzen, werkgelegenheid en werkloosheid) is aansluiting gezocht bij de gegevens die het CPB in de MEV 1996 presenteert. Voor de jaren na 1996 is gebruik gemaakt van een berekening van het CPB voor de middellange termijn. Het betreft een berekening op basis van het zogeheten behoedzame scenario, dat ook uitgangspunt was voor het regeerakkoord.

Over de *volume-ontwikkelingen* in de sociale zekerheid kan het volgende worden opgemerkt. Het beroep op de sociale zekerheid zal, op basis van de huidige inzichten, in de komende periode geleidelijk afnemen. In de arbeidsongeschiktheidsregelingen is dit mede een gevolg van het (voorgenomen) beleid en in de werkloosheid wordt een daling verwacht mede door de voorgenomen maatregelen met betrekking tot de lastenverlichting en de arbeidsmarkt. Daarnaast is sprake van een relatief gunstige conjuncturele ontwikkeling. De demografische regelingen laten een volumestijging zien.

Deze volume-ontwikkelingen komen tot uitdrukking in de I/A-verhouding welke voor 1996 wordt geraamd op 82,1%. Voor 1996 komt dit getal ± in afwijking met de voorgaande jaren ± lager uit dan de kritische waarde van 82,6% in het kader van de WKA. Voor de achterliggende volumeontwikkeling in de onderscheiden regelingen zij verwezen naar bijlage 10.

De ontwikkeling van de *gemiddelde uitkering* in de sociale zekerheid wordt door een aantal factoren beïnvloed. In de eerste plaats zijn het minimumloon en de sociale uitkeringen voor 1996 ± na een periode van een bevroering ± volledig gekoppeld aan de contractloon-ontwikkeling, aangezien de I/A-verhouding beneden de waarde van 82,6% uitkomt. Voor de jaren 1997±1998 is de halve koppeling conform het regeerakkoord aangehouden. Voor de jaren daarna is technisch uitgegaan van een volledige koppeling.

In de tweede plaats zullen de wijzigingen in de premies en de overhevelingstoeslag de uitgaven sociale zekerheid beïnvloeden via met name de netto-netto-koppeling. Bij de voor het jaar 1996 voorgenomen premiepercentages (zie bijlage 11) is de vormgeving van de lastenverlichting van belang en wordt het beeld verder beïnvloed door de uitgangspunten met betrekking tot de vermogensposities van de fondsen (zie bijlage 7C). De lastenverlichting is in de ramingen vormgegeven door een franchise in de werkgeverspremie AWf (1996), een afdrachtskorting voor werkgevers (1996), een verlaging van de overhevelingstoeslag (1996) en een franchise in de werkgeverspremie ZFW (1995). Voorts is als technische veronderstelling ook voor 1997±1998 een franchise in de ZFW verondersteld.

Voorts is in het scenario voor de middellange termijn rekening gehouden met financieringsverschuivingen wegens de voorgenomen introductie van een geïntegreerde WAO-regeling voor werknemers per 1 januari 1997. De uitkeringen voor werknemers komen dan volledig ten laste van de WAO; zelfstandigen behouden een uitkering op minimum-niveau en voor vroeggehandicapten zal een rijksregeling worden geïntroduceerd. De werknemerspremie WAO met franchise vervalt en wordt vervangen door een (gedifferentieerde) werkgeverspremie WAO zonder franchise. Loonkostenneutraliteit wordt bereikt door de overheve-

¹ De cijfers voor 1997±2000 hebben meer technisch karakter.

lingstoelag danwel de brutering van de lonen te verlagen in 1997 en volgende jaren.

Uitgaven sociale verzekeringen

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van het uitgavenbeeld in de sector sociale verzekeringen voor de jaren 1994±2000. De totale uitgaven sociale verzekeringen nemen in de periode 1994 ± 1996 af met ongeveer 0,3% per jaar. Voor latere jaren is de uitgavenstijging gemiddeld ongeveer 1,5%. De ontwikkelingen voor de te onderscheiden regelingen worden ± in aansluiting op de hiervoor genoemde algemene uitgangspunten onderstaand toegelicht.

Tabel 8A. Uitgaven sociale verzekeringen per wet, 1994–2000 (mln. gld.)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
demografische regelingen							
AOW	32 945	33 913	35 364	35 925	36 810	38 114	39 047
AWW	4 975	4 857	4 922	4 259	3 220	3 175	3 154
VUT	3 492	3 421	3 347	3 251	3 254	3 287	3 325
IW	0	0	0	0	0	0	0
totaal	41 412	42 191	43 633	43 435	43 284	44 576	45 526
ziekte- en arbeidsongeschiktheidsregelingen							
AAW	15 209	14 157	14 221	2 917	2 956	3 122	3 179
WAO	8 755	8 305	7 904	19 977	19 476	19 576	19 954
ZW	10 339	10 886	7 890	9 326	9 656	10 036	10 084
totaal	34 303	33 348	30 015	32 220	32 088	32 734	33 217
werkloosheidsregelingen							
Wgf	1 985	1 905	3 948	2 969	2 680	2 591	2 668
AWf	9 735	9 004	8 571	8 398	7 772	7 780	7 864
VV	248	431	385	426	432	442	456
totaal	11 968	11 340	12 904	11 793	10 884	10 813	10 988
ziektelastenregelingen							
AWBZ	25 205	26 363	19 871	20 518	21 432	22 259	23 113
ZFW	16 603	16 576	22 121	22 911	23 852	24 749	25 691
KPZ	1 373	1 393	1 876	1 965	2 069	2 173	2 274
totaal	43 181	44 332	43 868	45 394	47 353	49 181	51 078
Totaal uitgaven sociale verzekeringen	130 864	131 211	130 420	132 842	133 609	137 304	140 809
onderlinge betalingen	3 394	2 699	2 279	4 263	3 204	3 049	3 140
Uitgaven excl. onderlinge betalingen	127 470	128 512	128 141	128 579	130 405	134 255	137 669
w.v.							
± uitkeringen/ verstrekkingen	122 422	123 371	122 943	123 255	124 968	128 768	132 148
± administratiekosten	5 048	5 141	5 198	5 324	5 437	5 487	5 521

De uitgaven voor de *demografische regelingen* laten in de periode 1994±1999 een uitgavenstijging zien van gemiddeld 1,5% per jaar. Hierin komt in de eerste plaats de gemiddelde volumestijging in de AOW met 1,3% per jaar tot uitdrukking. In de raming van de AOW-uitgaven is ook rekening gehouden met de voorgenomen verkorting van de overlijdensuitkering, de afschaffing van de uitzonderingspositie van samenwonende bloedverwanten en de effecten van fraudebestrijding. Het gemiddelde uitkeringsniveau in de AOW is ± naast de indexering conform de WKA verhoogd wegens het geleidelijk optrekken van de gereduceerde ZFW-premie over de AOW-uitkeringen tot het algemeen geldende niveau in de periode 1995±1998, op grond van de wet van Van Otterloo (brutering). Deze laatste ontwikkeling is enigszins gemitigeerd doordat de lastenverlichting in 1995 is vormgegeven via de werkgeverspremie ZFW.

Wat betreft de AWW is sprake van een daling van de uitgaven. Conform het regeerakkoord is gerekend met het volledig inkomensafhankelijk maken van de nabestaandenregeling conform het bij de Tweede Kamer aanhangige wetsvoorstel ANW.

De uitgaven voor de VUT zijn voor de verschillende jaren berekend rond de 3,3 miljard. Het betreft een raming van de VUT-regelingen voor de fondsen in de sector bedrijven. Conform de Nationale Rekeningen van het CBS vallen de VUT-regelingen bij de overheid (bijvoorbeeld ABP) niet onder de sector sociale verzekeringen.

Bij de *ziekte- en arbeidsongeschiktheidsregelingen* wordt de ontwikkeling van de uitgaven mede bepaald door de financiële effecten van het regeringsbeleid. Hierbij gaat het om de ingevoerde TAV-, TBA- en TZ-wetten en om de voorgenomen privatiseringsoperaties. In het scenario voor de middellange termijn is rekening gehouden met de introductie van de mogelijkheid van «opting out» in de AAW/WAO in samenhang met het invoeren van premiedifferentiatie ter vervanging van de huidige regeling inzake bonus-malus. Het totale volume AAW/WAO laat een dalend verloop zien van 789 000 uitkeringsjaren in 1994 tot ongeveer 740 000 uitkeringsjaren in 1998.

De volumedaling in de Ziektewet in 1994 als gevolg van de TZ/ARBO-maatregelen zal verder doorzetten mede als gevolg van de privatisering van de Ziektewet per 1 januari 1996. In het kader van de privatisering ZW zullen de uitkeringlasten voor 54 000 uitkeringsjaren (vangnet) voortaan via de WW worden gefinancierd. De volume-ontwikkeling van de Ziektewet zijn overigens vanaf 1997 behoedzaam geraamd.

Overigens is in 1996 is bij de ZW een $\hat{\Delta}$ malige daling van het volume te zien door het overboeken van de staartverplichting ZW naar de wachtgeldfondsen.

Mede onder invloed van het in het regeerakkoord uitgestippelde beleid wordt in de *werkloosheidsregelingen* een dalend verloop van de uitgaven naar 1998 geraamd. Het voor de beschreven regelingen relevante volume daalt in de periode 1994±1998. Deels als gevolg van een daling van de geraamde macro-werkloosheid, waarin ook de creatie van extra werkgelegenheid is verwerkt, en deels vanwege concreet op de WW gerichte maatregelen als aanscherping van de toelatingscriteria, het vervallen van uitkeringsrecht bij vrijwillig ontslag en aanscherping van sancties. In het lastenbeeld is overigens rekening gehouden met de financiering van de vangnetvoorziening Ziektewet alsmede de overboeking van de staartverplichting ZW naar de wachtgeldfondsen, waardoor het volume in 1996 $\hat{\Delta}$ malig stijgt.

Bij de *ziektekostenregelingen* nemen de uitgaven in de periode 1994±2000 met gemiddeld circa 2,4% per jaar toe. Voor het meerjarenbeeld is daarbij gerekend met een volumegroei van 1,3% per jaar. Daarenboven is rekening gehouden met een overheveling van enkele onderdelen (zoals geneesmiddelen) van AWBZ naar ZFW en particuliere verzekeringen per 1-1-1996 en een overheveling van de ouderenoorden van de rijksbegroting naar de AWBZ per 1-1-1997. Een uitgebreide toelichting op de ontwikkeling van de uitgaven en de ontvangsten van de zorgsector wordt jaarlijks gegeven in het door het ministerie van VWS samengestelde Financieel Overzicht Zorg. Kortheidshalve zij hiernaar verwezen.

De *onderlinge betalingen* laten voor de periode 1994±2000 een fluctuerend beeld zien; in het ene jaar is er sprake van een uitgavenstijging, in het andere een daling. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de vormgeving van de lastenverlichting en de invoering van een

geïntegreerde arbeidsongeschiktheidsregeling vanaf 1997 met een werkgeverspremie WAO.

De *administratiekosten* sociale verzekeringen zijn voor de verschillende jaren berekend op ongeveer 5 miljard. Voor de periode 1994±1997 blijven de administratiekosten vrijwel stabiel. Hierbij is onder meer rekening gehouden met een besparing op de uitvoeringskosten ten bedrage van 300 miljoen vanaf 1996 als gevolg van de privatisering van de Ziektewet.

Ontvangsten sociale verzekeringen

In onderstaande tabel wordt een beeld gegeven van de verschillende financieringsbronnen voor de sociale verzekeringen in de periode 1994±2000.

Tabel 8B Ontvangsten sociale verzekeringen per categorie*, 1994–2000 (mln. gld.)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Premies werknemers	100 837	99 805	102 875	73 709	74 509	77 065	78 435
Premies werkgevers	20 819	22 122	20 339	44 697	45 016	45 460	46 871
Premies totaal	121 656	121 927	123 214	118 406	119 525	122 525	125 306
Rijksbijdrage wet AAW/ AWW	227	0	0	0	0	0	0
Revisie Nationale Rekenin- gen	± 890	± 907	± 902	± 906	± 907	± 906	± 906
Rijksbijdrage AWf	1400	0	0	0	0	0	0
Rijksbijdrage ZFW ¹	0	2000	0	2000	4 000	4 000	4 000
Rijksbijdrage vroeg- gehandicapten	0	0	0	2 478	2 556	2 698	2 698
Overige rijksb. tlv Hfdst XV	265	42	31	9	9	9	9
Ziektekostenregelingen	3 490	3 083	5 778	5 892	6 085	6 345	6 611
Totaal rijksbijdrage	4 492	4 218	4 907	9 473	11 743	12 146	12 412
Interest	1 350	1 062	726	639	751	1 160	1 225
Totaal ontvangsten	127 498	127 207	128 847	128 518	132 019	135 831	138 943

¹ Voor 1997±1999 betreft het een technische veronderstelling.

* Ontvangsten exclusief onderlinge betalingen en inkomensoverdrachten bedrijven

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de sociale uitkeringen voornamelijk uit premiemiddelen worden gefinancierd. Vanaf 1994 zijn rijksbijdragen aan de fondsen verleend wegens de lastenverlichting werkgevers. Per 1 juli 1994 is de werkgeverspremie AWf verlaagd en is de premiederving geneutraliseerd door een rijksbijdrage van 1400 miljoen. Per 1 januari 1995 is conform het regeerakkoord de lastenverlichting meer geconcentreerd op de onderkant van de arbeidsmarkt door invoering van een franchise in de werkgeverspremie ZFW; de premiederving is afgedekt met een rijksbijdrage van 2000 miljoen in 1995. Voor 1996 is de voorgenomen introductie van de franchise in de werkgeverspremie AWf in de cijfers verwerkt zonder rijksbijdrage. Deze lastenverlichting is in het meerjarenbeeld voor de periode 1997±1998 geleidelijk geïntensiveerd waarbij technisch is verondersteld dat dit verloopt via de werkgeverspremie ZFW conform variant A in de CPB-doorrekening van het regeerakkoord.

Voorts is in de ramingen voor de middellange termijn gerekend met een rijksbijdrage ten behoeve van de AAW-uitkering voor vroeggehandicapten. Dit laatste hangt samen met de integratie van de AAW en WAO tot één regeling voor werknemers. Daarnaast worden er ten laste van de SZW-begroting rijksbijdragen toegekend aan de IW (tot 1996) en aan een aantal fondsen wegens de regeling voor gemoedsbezwaarden inzake de premieheffing. De overige rijksbijdragen aan de ziektekostenregelingen komen ten laste van de VWS-begroting en bedragen ruim 3

miljard. Vanaf 1996 zijn laatstgenoemde rijksbijdragen met ruim 3 miljard opwaarts bijgesteld onder andere wegens de voorgenomen overheveling van de ouderenoorden van de rijksbegroting naar de AWBZ en de overheveling van een aantal voorzieningen waaronder geneesmiddelen van AWBZ naar ZFW. Deze overheveling is budgettair neutraal in de ramingen verwerkt.

De negatieve rijksbijdrage uit hoofde van de revisie van de nationale rekeningen hangt onder andere samen met de anticumulatie AAW/WAO. De AAW/WAO-uitkering voor WSW-werknemers wordt na de revisie bij de voorzieningen geboekt hetgeen via een inkomensoverdracht van de AAW/WAO (negatieve rijksbijdrage) aan de WSW in de cijfers is verwerkt.

Uitgaven sociale voorzieningen

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de ontwikkeling van de uitgaven in de sociale voorzieningen in de jaren 1994±2000. De totale lasten van de voorzieningen vertonen over de periode 1994±1999 een gemiddelde jaarlijkse groei van ongeveer 2%. Per jaar bezien varieert dit beeld nogal. In 1997 lopen bijvoorbeeld de uitgaven terug. Dit hangt voornamelijk samen met de technische aannames omtrent de vormgeving van de lastenverlichting via een franchise in de werkgeverspremie ZFW waardoor de sociale lasten over de desbetreffende uitkeringen in dat jaar afnemen.

Tabel 8C Uitgaven sociale voorzieningen per wet, 1994–2000 (mln. gld.)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Bijstandsregelingen	12 018	12 072	12 855	12 263	13 443	14 065	14 343
Sociale werk- arbeidsvoorziening	5 072	5 276	5 569	5 810	5 813	5 858	5 996
Inkomensvervangende en aanvullende regeling	1 291	1 367	1 471	1 376	1 500	1 522	1 510
Kinderbijslagregelingen	7 012	6 812	6 623	6 516	6 442	6 436	6 467
Overig	117	54	27	13	5	2	0
Totaal	25 510	25 581	26 545	25 978	27 203	27 883	28 316
waarvan:							
± uitkeringen/ verstrekkingen	23 106	23 272	24 012	23 706	25 111	25 753	26 161
± sociale lasten	1 111	927	1 199	879	646	666	683
± administratiekosten	1 293	1 382	1 334	1 393	1 446	1 464	1 472

De ontwikkeling in de bijstandsregelingen wordt met name beïnvloed door het verloop van de werkloosheid en de effecten van de herinrichting van de ABW. De (voorgenomen) maatregelen in de sociale verzekeringen zullen leiden tot een extra beroep op de bijstand waarmee in de ramingen is rekening gehouden. In de nominale sfeer is rekening gehouden met de volledige koppeling in 1996 en de halve koppeling in de periode 1997±1998.

Bij de sociale werkvoorziening (WSW) en regelingen inzake gesubsidieerde arbeid (JWG en Banenpools) is eveneens sprake van een stijgende uitgavenontwikkeling. Deze is een gevolg van loonbijstellingen in de WSW alsmede een toename van het volume in de JWG en Banenpools enerzijds in verband met het reeds afgesproken invoeringstrajekt en anderzijds onder invloed van aanvullende beleidsmaatregelen.

De inkomensvervangende- en aanvullende regelingen (TW, IOAW en IOAZ) laten een uitgavenstijging zien die voornamelijk een gevolg is van de toename van de IOAW- en IOAZ-uitgaven. Ook in deze regelingen is sprake van een doorwerking van in het regeerakkoord aangekondigde maatregelen in de premiesector.

De kinderbijslagregeling laat ten gevolge van de verschillende maatregelen in het kader van het regeerakkoord een dalend uitgavenverloop zien.

De uitgavenontwikkeling voor de regelingen voor ex-mijnwerkers is in bovenstaande tabel begrepen in de post «overig». In de desbetreffende uitgaven voor 1994 is de eenmalige uitkering voor ex-mijnwerkers met silicose verwerkt. De uitgaven voor latere jaren lopen verder terug wegens de in 1992 getroffen afkoopregeling VVU en de beëindiging van de nieuwe instroom per ultimo 1994.

Stand van zaken ombuigingen regeerakkoord

In het regeerakkoord heeft het kabinet een aantal nieuwe maatregelen aangekondigd. In onderstaande tabel is een geactualiseerd overzicht van de financiële effecten weergegeven zoals deze thans in de ramingen zijn verwerkt.

Tabel 8D. De financiële effecten van de maatregelen conform het regeerakkoord

	1995	1996	1997	1998	struct.
Ontkoppeling 1995	-540	-870	-870	-870	-870
Halve koppeling 1997± 1998	0	0	-685	-1720	-1720
Geen indexering kinder- bijslag 1995	-80	-145	-145	-145	-145
Halve indexering 1997± 1998	0	0	-45	-125	-175
Overige maatregelen kin- derbijslag	-330	-615	-795	-1015	-1490
Wijzigingen WW ¹	-95	-320	-350	-330	-350
AOW-pakket	0	-95	-245	-330	-340
Wijziging AWW	25	0	140	-830	-1280
Privatisering ZW	0	-150	-375	-600	-600
uitvoeringskosten ZW	0	-300	-300	-300	-300
Wijziging WAO	0	0	-250	-500	-750
Totaal	-1020	-2495	-3920	-6765	-8020
Totaal conform regeerak- koord	-1080			-7818	

¹ inclusief aanscherping sancties

Voor 1995 zijn conform het regeerakkoord ombuigingsmaatregelen genomen met betrekking tot de koppeling (WKA), de Algemene Kinderbijslagwet en de Werkloosheidswet. Tevens is bij de financiële effecten van de maatregelen rekening gehouden met het niet-invoeren van de ANW in 1995. Uit bovenstaande tabel blijkt dat thans in de ramingen verwerkte effecten van beleidsmaatregelen grotendeels sporen met de inzichten ten tijde van het regeerakkoord. Het zeer beperkte verschil wordt veroorzaakt door een invoering van de WW-maatregelen per 1 maart 1995 in plaats van 1 januari.

Voor 1998 wordt thans met een ombuiging in het uitgavenbeeld rekening gehouden van ongeveer 6,8 miljard terwijl in het regeerakkoord werd uitgegaan van 7,8 miljard. Dit is met name het gevolg van een volledige koppeling in 1996 van het minimumloon en de sociale uitkeringen aan de contractlonen en een volledige koppeling in 1996 van de kinderbijslagbedragen aan de prijsontwikkeling, die thans in het meerjarig beeld is verwerkt. Verder is in de ramingen rekening gehouden met invoering de WAO-maatregelen per 1 januari 1997; één jaar later dan de oorspronkelijke raming. De in de ramingen verwerkte besparingen met betrekking tot de AOW-maatregelen zijn lager en de effecten van de WW-maatregelen hoger dan waarmee ten tijde van het regeerakkoord is

gerekend. Tevens is thans een geleidelijke oploop in de besparingen uit hoofde van de privatisering Ziektewet ten bedrage van 600 miljoen in 1998 in de ramingen verwerkt terwijl in de ramingen ten tijde van het regeerakkoord deze besparing direct in 1996 werd bereikt.

BIJSTELLING RAMING FINANCIËLE ONTWIKKELING SOCIALE ZEKERHEID 1994-1999¹

De uitgavenramingen voor de sociale zekerheid zoals opgenomen in de Sociale nota 1995 behoeven bijstelling op grond van sindsdien beschikbaar gekomen realisatiegegevens, van gewijzigde verwachtingen voor de komende jaren op basis van een berekeningen van het CPB en door bijstellingen met betrekking tot voorgenomen maatregelen.

In onderstaande tabel zijn de bijstellingen verwerkt voor de uitgaven sociale verzekeringen.

Tabel 9A. Bijstellingen uitgaven sociale verzekeringen, 1994-1999 (mln. gld.)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Uitgaven SN 1995	128 009	129 091	128 754	130 907	132 272	136 161
Bijstelling SN 1996	± 539	± 579	± 613	± 2328	± 1867	± 1906
waarvan						
demografische regelingen	± 208	± 253	1 003	89	646	710
ziekte- en arbeidsongeregelingen	± 1 276	± 1 709	± 4 011	± 3 676	± 3 588	± 3 268
werkloosheidsregelingen	600	905	3 211	2 037	1 892	1 615
ziektelastenregelingen	432	516	± 907	± 930	± 972	± 1 021
administratiekosten	± 87	± 38	91	152	155	58
Uitgaven SN 1996	127 470	128 512	128 141	128 579	130 405	134 255
waarvan excl. ziektelastenregelingen	109 842	109 803	110 861	109 209	110 301	113 005

Bij de *demografische regelingen* valt de opwaartse bijstelling in periode 1996±1999 op. Deze bijstelling is voor een deel veroorzaakt door een hogere realisatie van de uitgaven bij de VUT-regelingen en door een aanpassing in het pakket van maatregelen met betrekking tot de AOW. In de nominale sfeer zijn opwaartse bijstellingen relevant wegens de omzetting van een halve in een hele koppeling voor 1996 en een gewijzigde vormgeving van de lastenverlichting werkgevers. De oorspronkelijk veronderstelde franchise in de werkgeverspremie ZFW voor 1996 is vervangen door een franchise in de werkgeverspremie AWf hetgeen via de netto-netto-koppeling leidt tot hogere bruto AOW-uitgaven.

Bij de *ziekte- en arbeidsongeschiktheidsregelingen* zijn meevallende volume-ontwikkelingen verwerkt op basis van de realisatiegegevens 1994 en 1995. Hiertegenover zijn de uitgaven opwaarts bijgesteld wegens de volledige koppeling voor 1996, het inboeken van 1 jaar uitstel voor de integratie van de AAW/WAO en geleidelijkheid in het bereiken van de besparingsopbrengst Ziektewet ten bedrage van 600 miljoen in 1998. Per saldo zijn de uitgaven fors neerwaarts bijgesteld in de periode 1994±1999 waarin een uitgavenverschuiving van Ziektewet naar werkloosheidsregelingen vanaf 1 januari 1996 is begrepen (vangnetvoorziening).

Bij de *werkloosheidsregelingen* zijn in de loop van het afgelopen jaar de ramingen bij ongewijzigd beleid opwaarts bijgesteld in verband met de verwerking van realisatiegegevens en uit hoofde van het uitstel van de invoering van de WW-maatregelen van 1 januari 1995 tot 1 maart 1995. Deze uitgaven zijn ook opwaarts bijgesteld wegens de overheveling van de vangnetvoorziening Ziektewet naar de werkloosheidsregelingen vanaf 1 januari 1996.

¹ De cijfers voor 1997±1999 hebben een meer technisch karakter

Bij de *ziektekostenregelingen* is de uitgavenraming voor de jaren na 1994 per saldo neerwaarts bijgesteld. Een uitgebreide toelichting op de ontwikkeling van de uitgaven in deze sector wordt jaarlijks gegeven in het door het ministerie van VWS samengestelde Financieel Overzicht Zorg.

De *administratiekosten* zijn neerwaarts aangepast ten opzichte van de raming in de Sociale Nota 1995 als gevolg van voornamelijk de volumemeevallers in de sociale zekerheid en de verwerking van de fondsbegrotingen in de ramingen.

In de hiernavolgende tabel zijn de bijstellingen in de uitgavenramingen sedert de Sociale Nota 1995 opgenomen voor de via de rijksbegroting gefinancierde *sociale voorzieningen*.

Tabel 9B. Bijstellingen uitgaven sociale voorzieningen, 1994–1999 (mln. gld.)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Uitgaven SN 1995	25 853	25 825	25 763	26 689	27 749	28 411
Bijstelling SN 1996	± 343	± 244	782	± 711	± 546	± 528
waarvan						
bijstandsregelingen	± 264	± 215	456	± 802	± 344	± 212
sociale werk- en						
arbeidsvoorziening	± 25	15	141	119	± 182	± 253
inkomensvervangende-						
en aanvullende regeling	± 70	± 135	± 40	± 207	± 200	± 237
kinderbijslag	4	84	224	178	180	174
overig	12	7	1	1	0	0
waarvan bijstelling						
sociale lasten	± 16	± 170	321	68	± 257	± 262
waarvan bijstelling						
adm. kosten	± 15	± 3	± 78	± 68	± 65	± 94
Uitgaven SN 1996	25 510	25 581	26 545	25 978	27 203	27 883

In de *bijstandsregelingen* is sprake van neerwaartse bijstellingen in de uitgaven in 1994 en 1995 wegens voornamelijk de volumemeevallers. Voor 1996 is evenwel sprake van een opwaartse bijstelling bestaande uit voornamelijk bijstellingen in de nominale sfeer wegens de gewijzigde vormgeving in de lastenverlichting; de franchise in de werkgeverspremie ZFW is voor 1996 vervangen door een franchise in de werkgeverspremie AWf (bijstandsgerechtigden betalen geen premie AWf, maar wel ZFW). Voor latere jaren is als technische veronderstelling een franchise in de werkgeverspremie ZFW gehandhaafd. Ook de volledige koppeling van het minimumloon en de sociale uitkeringen aan de contractlonen in 1996 heeft de uitgaven verhoogd. Voorts is in verband met uitstel van maatregelen inzake de herinrichting van de ABW sprake van hogere uitgaven. Daarbij is ook rekening gehouden met het uitstel van voorgenomen maatregelen in de premiesector, die doorwerken naar de bijstandsregelingen.

In de sfeer van de *sociale werk- en arbeidsvoorziening (WSW, JWG en Banenpools)* zijn de uitgaven neerwaarts bijgesteld als gevolg van nominale bijstellingen en een daling van de werkloosheid.

De *inkomensvervangende- en aanvullende regelingen (TW, IOAW, IOAZ)* laten een neerwaartse uitgavenbijstelling zien. Door volumemeevallers in de werknemersverzekeringen zijn ook de uitgaven voor de Toeslagenwet neerwaarts aangepast. In de nominale sfeer zijn de volledige koppeling in 1996 en de vormgeving van de lastenverlichting van belang.

De uitgaven voor de *kinderbijslagregeling* zijn beperkt opwaarts bijgesteld. Dit is veroorzaakt door opwaartse ramingsbijstellingen in verband met het AKW-dossier en de omzetting van de halve koppeling van de kinderbijslagbedragen aan de prijzen in een hele koppeling voor het jaar 1996. Verder zijn er in verband met het zogenaamde 18+-dossier de AKW-uitgaven op de SZW-begroting verlaagd ten voordele van de begroting van OCW.

De *overige regelingen* (regelingen voor ex-mijnwerkers) laten vooral in 1994 een uitgavenbijstelling zien, welke voornamelijk wordt veroorzaakt door de kosten van de eenmalige uitkering aan ex-mijnwerkers met silicose. Na 1995 zijn de bijstellingen beperkt.

Als gevolg van de bijstelling in de uitgavenramingen, alsmede van een andere ontwikkeling van het BBP, ontwikkelt de uitgavendruk sociale zekerheid zich momenteel anders dan vorige jaar werd geraamd. In de hiernavolgende tabel is de ontwikkeling van de uitgavendruk weergegeven zoals deze vorig jaar (Sociale Nota 1995) en thans is berekend.

Tabel 9C. Bijstellingen uitgavendruk sociale zekerheid (exclusief ziektekosten) 1994-1999 (%BBP)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Uitgavendruk						
Sociale Nota 1995	18,6	17,7	17,1	16,7	16,0	
Sociale Nota 1996	18,1	17,2	16,8	15,9	15,4	15,1
Verschild	± 0,5	± 0,5	± 0,3	± 0,8	± 0,6	
veroorzaakt door:						
uitgaven sociale verzekeringen	± 0,1	± 0,1	0,0	± 0,2	± 0,1	
uitgaven sociale voorzieningen	± 0,1	0,0	0,1	± 0,1	± 0,1	
noemereffect	± 0,3	± 0,4	± 0,4	± 0,5	± 0,4	

Conform de nieuwe begrotingssystematiek dient de huidige raming van de uitgaven van de sociale zekerheid te worden afgezet tegen het normatieve uitgavenkader (de ijklijn).

In tabel 9D wordt aangegeven op welke wijze de oorspronkelijke ijklijn sociale zekerheid (stand Sociale Nota 1995) is aangepast wegens het voor de budgetdiscipline buiten de sociale zekerheid plaatsen van enkele uitgavencategorieën. Het betreft de bovenwettelijke uitkeringen in de sociale verzekeringen en de uitgaven sociale voorzieningen die door de gemeenten worden gefinancierd. Tevens zijn enkele correcties aangebracht om de loon- en prijsbijstellingen beter te laten aansluiten bij de door het ministerie van Financiën berekende en op de staartpost gereserveerde omvang van deze posten.

Vervolgens is de ijklijn sociale zekerheid aangepast voor een aantal mutaties, die als niet-relevant voor het reële uitgavenkader moeten worden beschouwd. Allereerst gaat het hierbij om financieringsverschuivingen als gevolg van het uitstel van de integratie AAW/WAO en wijzigingen in de vormgeving van de lastenverlichting. Hierdoor treden in de sociale zekerheid forse nominale bijstellingen op. Ook zijn er enkele overboekingen tussen de sociale zekerheid en andere sectoren verwerkt. Als gevolg van de privatisering van de Ziektewet zullen voorts sommige uitkeringsgerechtigden een WW-uitkering gaan ontvangen in plaats van een Ziektewetuitkering. Voor een deel gaat het hierbij om uitkeringsgerechtigden die thans niet onder de ijklijn vallen (maar behoren tot de categorie «eigen risico dragers»). Verder is de ijklijn overeenkomstig de

systematiek van het reële uitgavenkader aangepast voor bijstellingen in de prijsontwikkeling van het BBP.

Tabel 9D. De aanpassingen van de ijklijn sociale zekerheid (exclusief ziektekostenregelingen) sinds de Sociale Nota 1995; in miljoenen gulden

	1995	1996	1997	1998
Uitgaven sociale zekerheid Sociale Nota 1995	110 964	109 804	111 325	111 738
Correcties				
Bovenwettelijke uitkeringen SN 1995	± 9 723	± 9 376	± 9 615	± 9 913
Gemeentelijke bijdragen etc. SN 1995	± 3 277	± 3 468	± 3 577	± 4 518
Gemeentelijk aandeel staart- post	± 19	100	100	157
Correctie staartpost WSW	± 0	± 82	± 139	± 174
Financieringsverschuivingen	0	2 037	148	368
Overboekingen	39	± 21	± 19	832
Vangnet ZW	0	904	928	953
Bijstelling pBBP	± 27	± 312	± 320	± 314
Overig	± 40	9	± 339	99
Ijklijn relevant voor Sociale Nota 1996	97 917	99 595	98 493	99 228

In tabel 9E worden de uitgaven sociale zekerheid (exclusief ziektekostenregelingen) vergeleken met de ijklijn uit bovenstaande tabel. De uitgaven zoals opgenomen in tabel 9A zijn inclusief het gemeentelijk aandeel bij de voorzieningen en het bovenwettelijk deel bij de verzekeringen. Deze uitgaven kunnen dus niet zonder meer worden vergeleken met de ijklijn. Om de huidige uitgavenraming te kunnen vergelijken met de ijklijn zijn de uitgaven sociale zekerheid uit tabel 9A daartoe gecorrigeerd.

Per saldo resulteert naar de huidige inzichten voor de lopende kabinetsperiode een onderschrijding van de ijklijn sociale zekerheid van ca. 1 mld in 1995 oplopend naar 1.2 mld in 1998.

Tabel 9E. Confrontatie van de uitgaven sociale zekerheid en de ijklijn sociale zekerheid; in miljoenen gulden

	1995	1996	1997	1998
Totale uitgaven Sociale Nota 1995 (tabel 9A)	109 803	110 861	109 209	110 301
Correcties				
Bovenwettelijke uitkeringen SN 1996	9 614	8 836	8 610	8 816
Gemeentelijke bijdragen etc. SN 1996	3 197	3 354	3 316	3 487
Gecorrectie uitgaven Sociale Nota 1996	96 992	98 671	97 283	97 998
Ijklijn Sociale Nota 1996 (tabel 9D)	97 917	9 959	98 493	99 228
Onderschrijding ijklijn waarvan	± 925	± 925	± 1210	± 1230
volumebijstelling	± 1 449	± 2 756	± 2 422	± 2 414
(aanpassing) maatregelen	383	1113	499	54
koppeling 1996	0	419	559	555
premiebeeld en overig nominaal	± 183	± 30	± 235	96
overig	324	329	389	479

BIJLAGE 10 VOLUME SOCIALE ZEKERHEID, 1979-2000¹

Tabel 10A. Volume-ontwikkeling van de sociale verzekeringen (x 1000 uitkeringsjaren)

Categorie	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
1. Algemene Ouderdomswet:																						
± 100 % uitkering	502	512	520	525	523	522	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
± 90 % uitkering	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
± 70 % uitkering	750	768	786	801	818	832	846	864	874	913	970	1029	1080	1097	1112	1090	1053	1014	982	980	961	967
w.v. partner < 65 jaar overigen	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
± 50 % uitkering	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
w.v. partner < 65 jaar overigen	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
Totaal	1252	1280	1306	1326	1341	1354	1781	1820	1856	1893	1927	1956	1982	2007	2033	2055	2081	2109	2136	2162	2187	2211
2. Algemene Weduwen- en Wezenwet:																						
± w.v. hoge pensioenen	164	165	165	166	168	169	168	166	165	163	162	161	160	159	158	156	155	154	150	147	143	139
lage pensioenen	39	38	37	35	33	31	30	28	26	24	22	21	20	19	19	18	18	18	17	17	17	16
Weduwnaars:	125	127	128	131	135	138	138	138	139	139	140	140	140	140	139	138	137	136	133	130	126	123
± w.v. hoge pensioenen	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
lage pensioenen	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
Wezenpensioenen	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Totaal	168	168	168	169	171	172	171	169	168	166	166	187	189	191	191	191	191	190	187	184	180	176
3. Kinderbijslagwetten:																						
± aant. huishoudens met 1 kind	499	607	636	639	632	635	636	661	746	721	705	681	676	681	680	682	680	682	687	681	696	701
± aant. huishoudens met 2 kinderen	930	937	956	961	962	961	951	924	846	822	801	779	770	768	765	763	771	774	779	785	790	796
± aant. huishoudens met 3 kinderen	379	374	368	366	363	366	365	343	254	256	254	254	258	261	264	279	272	277	277	281	283	284
± aant. huishoudens met 4 kinderen	158	137	126	122	121	122	122	108	60	62	61	62	64	64	65	66	68	69	69	70	70	71
± aant. huishoudens met 5 en meer kinderen	151	119	103	97	93	93	91	78	33	34	34	33	32	32	32	34	32	33	33	33	33	34
Totaal	2117	2174	2189	2185	2171	2177	2165	2114	1939	1895	1855	1809	1800	1806	1806	1812	1823	1835	1847	1860	1872	1886
4. Regelingen inzake Vervroegde Uittreding (VUJT):																						
±	11	12	14	14	16	20	21	24	28	34	36	39	45	48	51	52	50	48	47	46	46	45
5. Invalideits- en Ouderdomsfonds:																						
± Invaliditeitsrenten	41	37	34	30	26	23	20	17	15	13	11	7	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
± Ouderdomsrenten (IW)	500	468	435	403	372	344	314	283	252	225	199	130	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
± Weduwen- en wezenrenten	203	191	180	168	157	147	136	126	115	105	95	64	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
± Overig	24	22	21	20	18	15	15	13	13	6	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
Totaal	768	718	670	621	573	529	485	439	395	349	305	201	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
6. Ziektewet 1):																						
± Onslagleden	244	244	231	218	209	211	206	219	232	245	262	291	294	289	292	246	259	170	210	213	215	215
± Overige verzekerden	65	62	57	54	51	49	51	52	48	49	54	55	52	48	49	44	45	45	45	45	46	47
Totaal	309	306	288	272	260	260	257	271	280	294	316	346	346	337	341	290	304	215	255	258	261	262

Categorie	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
7. Arbeidsongeschiktheidswetten:																						
± WAO	441	463	476	483	492	502	510	516	521	530	536	548	564	568	569	556	523	518	512	504	493	493
± AAW	125	145	158	165	171	180	188	197	204	210	222	230	237	237	236	233	232	232	233	235	238	238
w.v. ABP-verzekerden	20	36	44	49	53	60	67	71	75	76	81	83	84	85	81	77	75	74	74	74	74	74
Zelfstandigen	36	38	41	41	41	41	42	43	45	46	50	51	55	53	53	52	48	49	50	50	50	50
Vroeggehandicapten	55	57	60	63	66	68	69	74	76	80	83	89	93	95	98	100	104	105	107	109	112	112
Overigen	14	14	13	12	11	11	10	9	8	8	8	7	5	5	4	4	5	4	2	2	2	2
Totaal	566	608	634	648	663	682	698	713	725	740	758	778	801	806	805	789	755	750	745	739	731	731
8. Werkloosheidswet:																						
± Wvgf	21	22	39	43	39	30	28	24	30	31	28	26	34	37	48	53	51	110	70	62	59	59
± AWF	43	47	73	80	81	67	56	49	108	143	146	138	147	173	224	283	274	257	232	215	208	267
Totaal WW	64	69	112	123	120	97	84	73	138	174	174	164	181	210	272	336	325	367	302	277	267	267
9. Vorstverlet (VV)	26	5	10	10	3	3	9	10	11	1	0	1	5	2	2	3	4	4	4	4	4	4

Bron: CPB, SVB en Ctsv.

¹ Aantal dagen waarover een uitkering is verstrekt gedeeld door 261 dagen.

Tabel 10B. Volume-ontwikkeling van de sociale voorzieningen (x 1000 uitkeringsjaren)

Categorie	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
1. Wet werkloosheidsvoorziening	80	86	139	219	245	213	174	148	64	16	0	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
2. Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte werkloze Werknemers (IOAW)	±	±	±	±	±	±	±	±	±	13	16	18	17	17	18	19	23	25	29	33	33	32
3. Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte gewezen Zelfstandigen (IOAZ)	±	±	±	±	±	±	±	±	±	1	2	3	3	3	3	4	5	6	6	7	7	7
4. Wet Sociale Werkvoorziening¹	72	74	76	78	79	82	80	78	77	78	79	82	83	85	86	87	88	88	88	88	88	88
5. Jeugdwerkgarantiewet/Tijdelijke Voorziening Gemeentelijke Werkgelegenheidsinitiatieven voor Jongeren (TV-GWJ, JWJG)	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	5	7	6	12	18	21	23	27	32	34	34
6. Banenpools	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
7. Beeldende Kunstenaarsregeling	3	3	3	3	3	3	3	2	1	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
8. VUT-regeling ex-mijnwerkers (VVU)	0	0	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	0	0	0	0
9. Wet eenmalige uitkering	±	±	±	224	331	453	537	422	290	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±

Categorie	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000		
10. Eenmalige uitkering aan zelfstandigen	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±		
11. Toeslagenwet¹:																								
w.v. ZW	±	±	±	±	±	±	±	±	±	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
AAW	±	±	±	±	±	±	±	±	±	13	21	22	22	22	23	22	22	22	22	23	23	23	23	
AAW/WAO	±	±	±	±	±	±	±	±	±	30	52	50	50	48	48	47	45	50	50	50	50	50	50	
WW	±	±	±	±	±	±	±	±	±	12	11	14	15	20	24	31	33	27	26	26	27	27	27	
Overig	±	±	±	±	±	±	±	±	±	1	2	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	
Totaal TW	±	±	±	±	±	±	±	±	±	56	87	100	95	94	97	102	107	106	105	106	107	107	107	
12. Algemene Bijstandswet²:																								
A. Niet krachtens rijksgroepsregeling:																								
1. Periodieke algemene bijstand aan thuiswonenden	107	112	123	136	152	167	180	179	179	178	178	176	175	174	170	166	167	261	552	588	599	600	600	
± beneden 65 jaar	18	18	17	13	9	8	8	8	9	10	11	12	12	12	14	14	15	15	16	17	17	18	18	
± 65 jaar en ouder																								
2. Periodieke bijstand aan elders verzorgden	105	104	105	107	108	108	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	
± in bejaardenoordelen	18	18	17	17	7	5	5	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4	5	5	5	5	6	
± overigen																								
Totaal niet krachtens rijksgroepsregelingen	248	252	262	273	276	288	193	190	191	191	192	192	191	190	188	184	186	281	573	610	621	624	624	
B. Krachtens rijksgroepsregelingen:																								
Periodieke algemene bijstand aan:	74	80	109	165	250	349	394	405	398	393	385	354	324	307	307	319	330	262	±	±	±	±	±	±
± werkloze werknemers	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
± zelfstandigen	8	8	8	9	9	8	2	1	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
± overigen																								
Totaal krachtens rijksgroepsregelingen	83	89	118	175	260	358	397	407	399	394	386	355	325	308	308	320	331	263	1	1	1	1	1	
Totaal bijstand	331	341	380	448	536	646	590	597	590	585	578	547	516	498	496	504	517	544	574	611	622	625	625	

Bron: CBS en SZW.

1 In personen.

2 Door het ontbreken van TW-informatie begin 1987 zijn hier voor 1987 de ultimo-standgegevens gepresenteerd.

3 Jaargemiddelden (x 1000).

BIJLAGE 11 PREMIES SOCIALE VERZEKERINGEN 1979-1996 (in procenten van de premiegrondslag)

Categorie	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996*
AOW	10,40	10,25	10,60	11,05	11,65	11,65	11,70	11,35	11,75	11,50	10,80	14,30	14,05	14,35	14,00	14,13	14,55	15,40
AWW	1,50	1,35	1,25	1,45	1,35	1,45	1,40	1,35	1,25	1,30	1,20	1,25	1,10	1,15	1,20	1,85	1,80	1,70
AKW	0,55	2,00	1,90	1,85	4,68	3,95	3,95	3,55	2,65	1,92	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
AAW	3,45	4,20	4,95	5,30	5,00	6,50	6,05	5,70	6,20	6,20	6,20	1,15	1,80	2,75	2,70	6,55	6,30	6,70
AWBZ	3,07	3,20	3,05	3,30	4,45	3,95	4,25	4,25	4,55	4,55	5,20	5,40	5,80	7,30	7,50	8,55	8,85	7,35
ZW ¹ ± wn (omslagleden)	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,20	1,20	1,20	1,20	1,20	1,00	1,00	0,00
± wg	6,55	6,40	6,35	5,40	5,08	5,26	5,85	5,25	4,95	4,80	5,25	6,15	7,15	6,45	4,90	1,80	1,50	0,00
WAO ² ± wn	5,85	7,05	10,40	10,75	17,25	17,60	16,00	15,05	14,40	13,30	11,00	12,15	12,00	12,50	11,75	10,60	9,40	7,95
± wg	6,90	7,05	7,95	6,25	3,65	1,50	0,15	0,05	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
AWF ¹ ± wn	0,275	0,225	0,875	2,60	4,10	2,45	2,30	1,25	0,70	1,30	2,40	0,65	0,60	0,85	1,45	2,00	2,20	2,25
± wg	0,275	0,225	0,375	1,40	0,00	0,00	0,25	0,85	0,70	1,30	1,00	1,45	1,00	0,85	1,45	1,35	2,20	2,55
Wgf ¹ ± wn	0,42	0,41	0,41	0,40	0,45	0,45	0,50	0,52	0,57	0,58	0,56	0,51	0,37	0,37	0,35	0,35	0,35	0,70
± wg	0,42	0,41	0,41	0,40	0,45	0,45	0,45	0,50	0,52	0,57	0,58	0,51	0,37	0,37	0,35	0,35	0,35	0,70
ZFW ± wn	4,05	4,05	4,30	4,55	4,90	4,85	4,60	4,80	5,05	5,10	3,15	3,05	2,85	1,20	1,30	1,20	1,10	1,65
± wg	4,05	4,05	4,30	4,55	4,90	4,85	4,60	4,80	5,05	5,10	4,95	4,85	4,95	5,15	5,05	5,15	4,80	5,35
VUT ¹ ± wn	±	0,15	0,05	0,05	0,14	0,17	0,35	0,33	0,41	0,46	0,37	0,40	0,67	0,60	0,86	1,05	1,05	1,00
± wg	±	0,45	0,30	0,30	0,62	0,68	0,75	0,83	0,93	1,05	1,01	1,10	1,26	1,20	1,43	1,20	1,15	1,10
VV ¹ ± wn	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
± wg	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,29	0,29	0,29	0,29	0,25	0,20	0,25	0,20	0,15	0,15	0,15
WAO-franchise (in gld.) ³	45	56	74	91	94	91	91	91	91	91	91	92	95	98	99	99	99	100
Nominale ZFW-premie (gld.) ⁴	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
Nominale AWBZ-premie (gld.) ⁴	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
Fictieve premie AAW	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
Fictieve premie AWBZ	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
Overhevelingstoelag	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
Premiegrenzen (gld.):																		
± Volksverzekeringen ⁵	57 050	46 400	48 750	57 050	61 150	62 850	63 200	63 750	64 550	65 250	65 900	42 123	42 966	42 966	43 267	43 267	44 349	45 325
± Werknemersverzekeringen ³	225	235	243	253	262	262	262	262	262	263	263	266	274	282	286	286	286	289
± Ziektefondswet ³	125	132	138	142	152	156	157	159	161	162	164	166	171	178	185	190	193	195
Premieheffing ZFW:																		
Franchise ZFW werkgever (gld.) ³	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
Marginaal premiepercentage	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
Premieheffing AWF:																		
Franchise AWF werkgever (gld.) ³	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
Marginaal premiepercentage	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
Grens overhevelingstoelag	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
Heffingsvrije voet	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
Verzekeringsloongrens ZFW	38 150	40 250	42 300	43 350	46 550	47 850	48 100	48 500	49 150	49 650	50 150	50 900	52 300	54 400	56 650	58 100	58 950	59 650

Bronnen: CBS, CPB en SZW.

¹ Gemiddeld bedrijven

² Marginaal premiepercentage

³ Per dag

⁴ Per volwassene, per jaar

⁵ Per jaar

* Raming

BIJLAGE 12 UITGAVE SOCIALE ZEKERHEID 1979-1994

Table 12A. Overzicht naar aard van de voorziening (bedragen in miljoenen guldens)

Categorie	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
A. Sociale verzekeringen	66 774	73 208	78 221	83 382	84 426	84 661	86 208	87 936	90 446	93 273	92 219	105 502	112 784	121 033	126 781	127 332
± ouderdom	18 245	19 827	20 847	22 212	22 637	22 889	24 094	25 088	25 648	26 293	27 290	32 114	33 657	35 337	36 552	36 292
± nabestaanden	2 311	2 462	2 549	2 665	2 682	2 687	2 692	2 715	2 682	2 940	3 132	4 290	4 501	4 819	4 812	4 794
± kinderbijslag	5 645	7 122	7 185	7 455	7 562	7 630	7 671	7 261	5 712	5 892	±	±	±	±	±	±
± werkloosheid	2 611	2 347	3 782	4 273	3 976	3 205	2 897	2 830	4 484	4 593	4 534	4 708	5 734	6 701	8 708	10 955
± arbeidsgeschied	12 668	13 867	14 824	15 915	16 232	16 519	16 220	16 593	17 094	17 432	17 800	20 998	22 189	23 028	23 192	22 413
± loonderving door ziekte	7 153	7 464	7 233	7 121	6 950	6 943	7 076	7 610	7 874	8 543	9 473	11 398	11 615	11 869	11 881	9 703
± ziektekosten	18 141	20 119	21 801	23 741	24 377	24 788	25 558	25 839	26 952	27 580	29 990	31 994	35 088	39 279	41 636	43 176
B. Sociale voorzieningen	9 743	10 754	13 399	17 487	20 984	21 494	18 820	18 247	17 252	16 831	20 848	21 133	21 280	21 835	21 802	22 220
± kinderbijslag	16	±	±	±	±	±	±	±	±	±	5 856	6 088	6 328	6 737	6 811	6 911
± arbeidsgeschied	±	±	±	±	±	±	±	±	434	442	444	450	453	482	488	531
± werkloosheid	3 040	3 356	4 997	8 435	11 565	12 391	11 749	11 300	9 242	8 477	7 815	7 557	7 147	7 173	7 172	7 545
± sociale werkvoorziening	1 525	1 677	1 828	1 832	1 975	1 749	1 879	1 902	2 733	2 830	2 835	2 984	3 098	3 246	3 306	3 260
± bijstand, exclusief Rww	4 078	4 523	5 234	5 834	6 154	6 101	4 103	3 973	3 802	4 057	3 898	4 054	4 254	4 197	4 025	3 973
± beeldende kunstenaarsregeling	87	118	116	133	114	109	85	74	7	2	±	±	±	±	±	±
± gezinshulp en gezinsverzorging	997	1 080	1 224	1 253	1 176	1 144	1 004	998	1 034	1 023	±	±	±	±	±	±
C. Regelingen voor overheidspersoneel	5 493	4 954	4 872	4 704	4 754	4 767	4 838	4 843	5 433	5 612	6 023	6 614	6 549	6 709	6 837	6 191
± kinderbijslag	830	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
± werkloosheid- en vervroegde uitkering	690	850	870	840	920	922	923	971	1 285	1 454	1 905	2 026	2 033	2 172	2 376	2 287
± ziekte + ziektekosten	3 750	3 880	3 820	3 684	3 660	3 688	3 766	3 737	4 022	4 038	4 006	4 485	4 423	4 447	4 363	3 823
± pensioenen en wachtgeld	188	197	171	168	161	144	136	124	114	107	98	93	87	84	92	75
± aparte regelingen voor militairen	35	27	11	12	13	13	13	11	12	13	14	10	6	6	6	6
D. Totaal pensioenverzekeringen	11 191	11 935	12 611	14 350	15 555	16 824	17 352	18 479	19 414	20 303	21 474	22 895	24 398	26 682	28 934	30 620
E. Totale uitgaven voor sociale zekerheid inclusief pensioenverzekeringen	93 201	100 851	109 103	119 923	125 719	127 746	129 505	132 545	136 019	140 564	156 144	165 011	176 259	184 354	186 363	186 363
F. Totale uitgaven voor sociale zekerheid exclusief pensioenverzekeringen	82 010	88 916	96 492	105 573	110 164	110 922	109 866	111 026	113 131	115 716	119 090	133 249	140 613	149 577	155 420	155 743
G. Totale uitgaven, exclusief pensioenverzekeringen, in procenten van het bruto binnenlands product	25,96	26,40	27,35	28,62	28,91	27,71	26,27	25,37	25,68	25,30	24,57	25,80	25,92	26,42	26,84	25,60

Bron: Nationale Rekeningen CBS

Opmerkingen bij tabel 12A.

A. Sociale verzekeringen

De uitgaven sociale zekerheid zijn het totaal van uitkeringen, administratiekosten, overdrachten aan het Fonds Voorheffing Pensioenverzekering en afkoopsommen. De onderlinge betalingen zijn hierbij niet inbegrepen bij de sociale verzekeringen.

B. Sociale voorzieningen

Voor deze uitgaven is de CBS- definitie gehanteerd, met andere woorden inclusief loonbelasting, sociale lasten werknemers en werkgevers en uitvoeringskosten.

C. Regelingen voor overheidspersoneel

Deze uitgaven hebben dezelfde definitie als die van de sociale voorzieningen.

D. Pensioenverzekeringen

De uitgaven pensioenverzekeringen zijn het totaal van pensioenen, toeslagen, premies aan levensverzekeringsmaatschappijen en sociale-verzekeringsorganen en administratiekosten.

Tabel 12B. Overzicht per sociale verzekeringswet (bedragen in miljoenen gulden)

Categorie	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Algemene Ouderdomswet	17 921	19 398	20 327	21 576	21 832	21 906	23 095	23 929	24 391	24 861	25 660	29 685	31 051	32 379	33 237	32 950
Vervroegde Uittredingsfondsen	110	231	335	470	640	823	837	997	1 099	1 281	1 501	2 065	2 463	2 946	3 314	3 341
Invalideitswet	214	198	185	166	165	160	162	162	158	151	129	364	143	12	1	1
± Totaal ouderdom	18 245	19 827	20 847	22 212	22 637	22 889	24 094	25 088	25 648	26 293	27 290	32 114	33 657	35 337	36 552	36 292
Algemene Weduwen- en Wezenwet	2 311	2 462	2 549	2 665	2 692	2 687	2 692	2 715	2 682	2 940	3 132	4 290	4 501	4 819	4 812	4 794
± Totaal nabestaanden	2 311	2 462	2 549	2 665	2 692	2 687	2 692	2 715	2 682	2 940	3 132	4 290	4 501	4 819	4 812	4 794
Kinderbijslagwet voor loontrekkenden	3 265	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
Algemene Kinderbijslagwet	2 380	7 122	7 185	7 455	7 562	7 630	7 671	7 261	5 712	5 892	±	±	±	±	±	±
± Totaal kinderbijslag	5 645	7 122	7 185	7 455	7 562	7 630	7 671	7 261	5 712	5 892	±	±	±	±	±	±
Werkloosheidswet	1 723	2 163	3 420	3 864	3 837	3 053	2 471	2 284	3 876	4 534	4 507	4 660	5 363	6 537	8 539	10 733
Risico-fondsen	888	184	362	409	139	152	426	546	608	59	27	48	3 71	164	169	222
± Totaal werkloosheid	2 611	2 347	3 782	4 273	3 976	3 205	2 897	2 830	4 484	4 593	4 534	4 708	5 734	6 701	8 708	10 955
Wet op de Arbeidsongeschiktheidsvverzekering	7 765	7 749	7 661	7 731	7 363	6 871	6 117	5 904	6 771	6 928	6 957	7 755	8 132	8 412	8 302	8 199
Algemene Arbeidsongeschiktheidswet	4 903	6 118	7 163	8 184	8 869	9 648	10 103	10 689	10 323	10 504	10 843	13 243	14 057	14 616	14 890	14 214
± Totaal arbeidsongeschiktheid	12 668	13 867	14 824	15 915	16 232	16 519	16 220	16 593	17 094	17 432	17 800	20 998	22 189	23 028	23 192	22 413
Ziektewet	7 153	7 464	7 233	7 121	6 950	6 943	7 076	7 610	7 874	8 543	9 473	11 398	11 615	11 869	11 881	9 703
± Totaal loonderving door ziekte	7 153	7 464	7 233	7 121	6 950	6 943	7 076	7 610	7 874	8 543	9 473	11 398	11 615	11 869	11 881	9 703
Ziektenfondswet-verplicht	6 824	7 350	7 895	8 495	8 612	8 647	8 802	13 212	15 216	15 586	14 785	15 678	17 269	15 091	15 710	16 502
Ziektenfondswet-vrijwillig	1 622	1 805	1 991	2 195	2 260	2 138	2 249	646	±	±	±	±	±	±	±	±
Ziektenfondswet-bejaarden/Goedwillfonds	2 557	2 767	3 093	3 400	3 497	3 660	3 800	973	23	35	33	39	39	39	39	39
Ziektenfondswet-aanvullend	65	72	61	78	66	63	41	36	49	49	53	52	60	63	62	63
Dienst Geneeskundige Verzorging	128	139	153	166	175	177	172	176	182	189	182	196	202	201	212	227
Politie	725	780	850	919	942	966	983	1 015	1 060	1 111	1 092	1 104	1 203	1 123	1 129	1 140
Afzonderlijke regelingen (IZA en IZR)	6 220	7 206	7 758	8 488	8 825	9 137	9 511	9 781	10 422	10 610	13 845	14 925	16 315	22 762	24 484	25 205
Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten																
± Totaal ziektekosten	18 141	20 119	21 801	23 741	24 377	24 788	25 558	25 839	26 952	27 580	29 990	31 994	35 088	39 279	41 636	43 176
Totaal uitgaven sociale verzekeringen	66 774	73 208	78 221	83 382	84 426	84 661	86 208	87 936	90 446	93 273	92 219	105 502	112 784	121 033	126 781	127 332

Bron: Nationale Rekeningen CBS

Tabel 12C. Overzicht van de uitgaven pensioenverzekeringen (bedragen in miljoenen gulden)

Categorie	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	4 614	4 827	5 146	5 974	6 417	6 875	7 159	7 628	8 128	8 485	8 798	9 214	9 626	10 287	10 809	10 972
Voorzittingen pensioen militairen	1 017	1 078	1 147	1 249	1 301	1 315	1 272	1 291	1 227	1 257	1 262	1 261	1 377	1 422	1 439	1 409
Stichting Administratie Indonesische pensioenen	178	176	176	180	178	164	158	153	147	140	134	130	126	139	131	122
Pensioenfonds produktschappen voedselvoorziening	16	18	20	25	26	27	30	31	32	31	31	31	35	37	37	34
Spoorwegpensioenfonds	245	248	251	269	283	263	266	261	292	294	305	321	331	350	363	353
Pensioenkas Algemeen Mijnerwerkersfonds	181	187	192	191	192	187	188	191	185	185	183	185	190	200	203	207
Bedrijfspensioenfonds	1 002	1 176	1 334	1 505	1 668	1 804	1 966	2 165	2 388	2 538	2 600	2 829	3 099	3 404	3 751	4 170
Ondernemingspensioenfonds	1 247	1 405	1 605	1 827	2 070	2 338	2 492	2 897	3 142	3 334	3 582	3 932	4 192	4 551	4 899	5 171
Fonds Voorheffing Pensioenverzekering	1	±	±	±	±	1	1	2	3	9	9	12	12	12	12	12
Collectieve pensioenvoorziening levensverzekeringsbedrijf	2 690	2 820	2 740	3 130	3 420	3 850	3 820	3 860	3 870	4 030	4 570	4 980	5 410	6 280	7 290	8 170
Totaal pensioenverzekeringen	11 191	11 935	12 611	14 350	15 555	16 824	17 352	18 479	19 414	20 303	21 474	22 895	24 398	26 682	28 934	30 620

Bron: Nationale Rekeningen CBS

Tabel 12D. Overzicht van de uitgaven voor de sociale voorzieningen (bedragen in miljoenen gulden)

Categorie	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Kinderbijslag kleine zelfstandigen	16	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
Wet Werkloosheidsvoorziening	1 961	2 116	3 329	5 843	7 231	6 263	4 713	3 957	1 669	363	74	105	±	±	±	±
Wet Sociale Werkvoorziening	1 525	1 677	1 828	1 832	1 975	1 749	1 879	1 902	2 733	2 830	2 835	2 984	3 098	3 246	3 306	3 260
Beeldende Kunstenaarsregeling	87	118	116	133	114	109	85	74	7	2	±	±	±	±	±	±
Rijksgroepsregeling werkloze werknemers	1 079	1 240	1 668	2 592	4 334	6 128	7 036	7 319	7 261	7 657	7 201	6 895	6 573	6 576	6 542	6 886
Algemene Bijstandswet excl. Rww	4 078	4 523	5 179	5 703	5 962	5 668	3 712	3 620	3 769	3 856	3 834	4 036	4 254	4 197	4 025	3 973
Algemene Kinderbijslagwet	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	5 856	6 088	6 328	6 737	6 811	6 911
Toeslagenwet	±	±	±	±	±	±	±	±	434	553	555	563	566	602	610	664
Wet Inkomensvoorziening Oudere en Gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Werkloze Werknemers	±	±	±	±	±	±	±	24	312	325	381	381	385	385	410	425
Wet Inkomensvoorziening Oudere en Gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Gewezen Zelfstandigen	±	±	±	±	±	±	±	±	±	21	48	63	76	92	98	101
Wet eenmalige uitkering	±	±	55	131	192	404	345	307	5	167	1	±	±	±	±	±
Eenmalige uitkering aan zelfstandigen	±	±	±	±	±	29	46	46	28	34	63	18	±	±	±	±
Gezinsverzorging en gezinshulp	997	1 080	1 224	1 253	1 176	1 144	1 004	998	1 034	1 023	±	±	±	±	±	±
Totaal sociale voorzieningen	9 743	10 754	13 399	17 487	20 984	21 494	18 820	18 247	17 252	16 831	20 848	21 133	21 280	21 835	21 802	22 220

Bron: Nationale Rekeningen CBS

Tabel 12E. Overzicht van de regelingen voor overheidspersoneel (bedragen in miljoenen gulden)

Categorie	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Doorbetaling salaris overheids- personeel en interimregeling ziektekosten ambtenaar	3 750	3 880	3 820	3 684	3 660	3 688	3 766	3 737	4 022	4 038	4 006	4 485	4 423	4 447	4 363	3 823
Kostwinners- en inkomsten- vergoedingen militairen	30	21	5	5	5	6	7	5	6	7	8	4	±	±	±	±
Kindertoelage overheids- personeel	830	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±	±
Pensioenen en wachtgeld voormalig overheidspersoneel overzeese gebiedsdelen	188	197	171	168	161	144	136	124	114	107	98	93	87	84	92	75
Wachtgeldregeling overheids- personeel	640	660	680	730	820	824	803	860	1 259	1 413	1 861	1 965	1 956	2 105	2 296	2 208
Vervroegde uittredingsregelin- gen t.i.v. het Rijk	50	190	190	110	100	98	120	111	26	41	44	61	77	67	80	79
Wet arbeidsongeschiktheids- voorziening militairen 1)	5	6	6	7	8	7	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Totaal uitgaven voor regelingen overheidspersoneel	5 493	4 954	4 872	4 704	4 754	4 767	4 838	4 843	5 433	5 612	6 023	6 614	6 549	6 709	6 837	6 191

Bron: Nationale Rekeningen CBS

¹ Bron: Jaarverslagen van de bedrijfsvereniging voor de overheidsdiensten.

13.1. Cumulatie van beleidsmaatregelen met inkomensgevolgen**1. Inleiding**

In aanvulling op het algemene koopkrachtbeeld wordt in deze bijlage een overzicht gegeven van voorgenomen beleidsmaatregelen voor 1996 welke specifieke inkomensgevolgen genereren. Het gaat hierbij om beleidsvoornemens die in 1996 meetbare inkomenseffecten genereren die door tenminste 10 000 huishoudens worden ondervonden.

Verschillende maatregelen blijven hier buiten beschouwing omdat zij tot uitdrukking komen in het generieke koopkrachtoverzicht bijvoorbeeld via mutaties in de premie- en belastingsfeer of via het prijsindexcijfer voor de gezinsconsumptie. Dit geldt o.a. voor gemeentelijke heffingen, tariefstijgingen openbaar vervoer, verhoging van de WVO-heffing (Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren), de prijsstijging van water als gevolg van de PKB Drink- en Industriewatervoorziening, de introductie van een regulerende energiebelasting en de daaraan gekoppelde terugsluis per 1-1-1996, verhoging van de omroepbijdragen, huurstijging en beleidsmatige wijzigingen van de overhevelingstoeslag volgens de WBOL (Wet brutering overhevelingstoeslag lonen). Op het gebied van de volksgezondheid zijn in dit verband relevant de verkleining van het wettelijk verzekerde pakket voor fysiotherapie en de verlaging van de leeftijdsgrens voor tandheelkundige hulp aan de jeugd in de ZFW van 19 tot 18 jaar (beide m.i.v. 1-1-1996).

Andere maatregelen die niet meegenomen zijn, zijn maatregelen die niet tot (meetbare) inkomenseffecten in 1996 leiden, of op minder dan 10 000 huishoudens betrekking hebben. Tot de eerste categorie behoren de indexering van de kwaliteitskorting in de IHS per 1-7-1996 waarbij nauwelijks inkomenseffecten optreden en de aanscherping van de norm voor studievoortgangscontrole per 1-9-1996 (van 25% naar 50% studiepunten). Een omzetting van beurs in lening als gevolg van het niet voldoen aan deze norm heeft geen direct inkomenseffect. Wel neemt het op termijn terug te betalen bedrag toe.

De positieve inkomensgevolgen voor 10 000 studerende in het wetenschappelijk onderwijs en 40 000 studerende in het hoger beroeps-onderwijs van de verlaging van het minimum-tarief voor het deeltijd-collegegeld van f 1700,± naar f 1250,± zijn niet op voorhand te bepalen. Het vaststellen van de hoogte van het feitelijke collegegeld behoort uiteindelijk tot de beleidsvrijheid van de onderwijsinstellingen, mits de (verlaagde) ondergrens niet wordt overschreden.

Verder komt er ± na de decentralisatie van de kinderopvang per 1-1-1996 ± voor 1996 in ieder geval nog wel een nieuwe adviestabel ouderlijke bijdragen. Deze is nog niet vastgesteld. Ingeval de ouderlijke bijdrage voor reguliere kinderopvang wordt verhoogd, leidt dit tot inkomenseffecten.

Tot maatregelen die op minder dan 10 000 huishoudens betrekking hebben, behoren de afschaffing van de tegemoetkoming in studiekosten voor personen van 21 jaar en ouder die niet onder de Wet op de studiefinanciering (WSF) vallen en minder dan 6 lessen per week onderwijs volgen (ca. 1500), het vervallen van het criterium van uitwonendheid binnen de Wet tegemoetkoming studiekosten (WTS) (ca. 800) en het toekennen van recht op studiefinanciering aan studerende in het wetenschappelijk en het hoger beroeps-onderwijs jonger dan 18 jaar (ca. 5500).

Tevens zijn de nieuwe reïntegratiemaatregelen in de wet AMBER (afschaffing malus en bevordering reïntegratie) te noemen. Een

loonsuppletie maakt deel uit van dit pakket. Het betreft een aanvulling op het loon van een gedeeltelijk arbeidsgeschikte die weer gaat werken maar minder gaat verdienen. Met de loonsuppletie kan het gat tussen de theoretische verdien capaciteit en de werkelijke verdiensten worden aangevuld. Een gedeeltelijk arbeidsgeschikte werknemer kan bij indiensttreding een loonsuppletie krijgen van maximaal 20% van zijn theoretische verdien capaciteit. De aanvulling wordt in vier jaar afgebouwd. Het jaarlijkse beroep op de regeling is geraamd op ca. 10 000 personen met een gemiddelde loonsuppletie van ongeveer f 2 500,- voor 1996.

De laatste maatregel waar naar verwachting niet meer dan 10 000 personen van zullen profiteren, is de verruiming van de huidige fiscale regeling voor verhuiskosten in de loon- en inkomstenbelasting per 1 januari 1996. Voortaan mogen werknemers die in het kader van een dienstbetrekking moeten verhuizen een onbelaste vergoeding ontvangen voor de overdrachtsbelasting welke verschuldigd is bij de aankoop van een andere woning. Indien en voor zover geen vergoeding wordt ontvangen, mag dit bedrag als aftrekbare kosten in mindering worden gebracht. De positieve inkomenseffecten zijn incidenteel van aard en qua omvang afhankelijk van de waarde van de woning.

Maatregelen die geen inkomenseffecten voor «bestaande» gevallen genereren, zijn eveneens buiten beschouwing gelaten, omdat voor «nieuwe» gevallen niet direct van inkomenseffecten gesproken kan worden. De invoering van de prestatiebeurs per 1-9-1996 welke alleen van toepassing is op nieuwe inschrijvingen is hier een voorbeeld van. De afschaffing van de kinderbijslag voor jongeren boven de 18 jaar, die geen recht hebben op studiefinanciering omdat ze in het buitenland studeren of aan een particuliere opleiding, heeft eveneens alleen betrekking op nieuwe inschrijvingen.

Ook de afschaffing van de uitzonderingsbepaling bloedverwanten in tweede graad in de AOW behoort tot deze categorie. Hierbij zouden alleen nieuwe AOW-gerechtigde samenwonende bloedverwanten in de tweede graad, die nu nog ieder een alleenstaandenuitkering (70%) ontvangen, per 1-1-1996 worden behandeld als andere samenwonende AOW-ers (ieder 50%). Voor huidige AOW-ers wordt de uitzondering pas vanaf 1 januari 1997 in vier halfjaarlijkse stappen afgebouwd, waarmee voor 1996 dus nog geen inkomenseffecten resulteren.

Verder blijft voor degenen die op het moment van de inwerkingtreding van de Nieuwe Algemene Bijstandswet (NABW) (1-1-1996) reeds een bijstandsuitkering ontvangen het bestaande uitkeringsniveau gehandhaafd in 1996. De wijzigingen in de uitkeringsystematiek worden voor deze groep eerst na 12 maanden na inwerkingtreding van de NABW geïmplementeerd.

Tot slot dient te worden opgemerkt dat de weergegeven inkomenseffecten gemiddeld zijn. Dit betekent dat voor individueel betrokkenen wier situatie of inkomen sterk afwijkt van de «gemiddelde» situatie of het «gemiddeld» inkomen voor de betrokken groep, de inkomenseffecten eveneens van de gepresenteerde cijfers kunnen afwijken.

2. De beleidsmaatregelen met inkomenseffecten nader beschouwd

Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Net als in voorgaande jaren is de stijging van de trendhuren via de **normhuurcompensatie** gemitigeerd voor IHS-ontvangers met een minimuminkomen (ca. 650 000, waarvan 250 000 ouderen). In het tijdvak 1995±1996 bedraagt de normhuurcompensatie 2%, welke per 1-7-1996 wordt verlengd, hetgeen een positief effect oplevert van f 60,± zowel op

tijdvak- als op jaarbasis. Het koopkrachteffect bedraagt voor de minima ca. 1,4%; voor bejaarden met een klein aanvullend pensioen ± voor wie de normhuurcompensatie eveneens geldt ± is het effect procentueel geringer.

De inkomensgevolgen van de **afbouw van de overgangstabellen** (overgangsrecht i.v.m. wijziging van de wet IHS per 1-7-1992) hebben betrekking op ca. 50 000 alleenstaanden onder de 65 jaar met een bovenminimaal inkomen. Het negatieve effect voor deze groep bedraagt in 1996 ongeveer f 60,±, oftewel een verlies van ca. ±1,4% koopkracht.

M.i.v. 1-7-1995 is in de IHS een **kindertoeslag** ingevoerd. Alle huursubsidie-ontvangers met minimaal 1 kind onder de 18 (ca. 240 000) worden gecompenseerd voor de bezuinigingen in de kinderbijslag. De kindertoeslag bedraagt f 264,± voor een gezin met 1 of 2 kinderen en f 396,± per jaar voor een gezin met 3 of meer kinderen. Het koopkrachteffect slaat voor de helft neer in 1995. Voor 1996 resteert een positief effect van 1,2% respectievelijk 3/4% op minimumniveau, daarboven aflopend tot +1,4% respectievelijk +1,2% op modaal niveau.

Onderwijs Cultuur en Wetenschappen

In het kader van de Stoeb (Student op eigen benen) wordt per 1-1-1996 de **basisbeurs verlaagd**. De maatregel heeft consequenties voor alle WSF-gerechtigden (590 000). De omvang van de verlaging is afhankelijk van de schoolsoort en de woonsituatie van de studerende, en loopt uiteen van f 9,± tot f 45,± per maand. De verlaging hoeft niet direct tot een negatief inkomenseffect te leiden, aangezien de lage en midden inkomensgroepen deze verlaging gecompenseerd krijgen in de aanvullende beurs. Voor de overige WSF-gerechtigden (ca. 362 000) bestaat de mogelijkheid om het inkomenseffect op de langere termijn te schuiven door gebruik te maken van de ouderinkomen-onafhankelijke lening, waarover men overigens wel direct ± en niet pas in de aflofase ± rente verschuldigd is. Indien de ouders van de (ca. 362 000) studerende die geen aanvullende beurs ontvangen evenwel de verlaging compenseren, treden vanaf ca. 1,1 a 1,3 * modaal inkomensniveau (in termen van besteedbaar inkomen) negatieve inkomenseffecten op voor de ouders van ca. -1,4% tot -1,14%.

Per 1-9-1996 wordt het **voltijd-collegegeld** in het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs met f 150,± verhoogd naar f 2400,±. Deze maatregel heeft gevolgen voor 140 000 studenten in het w.o. en 212 000 in het h.b.o.. Alle WSF-gerechtigden hebben de mogelijkheid deze verhoging te compenseren in de vorm van een ouderinkomen-onafhankelijke rentedragende lening. Ingeval de studerende hier geen gebruik van maken, maar de verhoging door hun ouders wordt gefinancierd, treedt vanaf ca. 1,1 * modaal inkomenseffect op van ruim -1,4%. Studerende uit de lage en midden inkomensgroepen krijgen de verhoging volledig gecompenseerd in de aanvullende beurs. Ouders met studerende kinderen in het hoger onderwijs jonger dan 18 jaar, die onder de WTS vallen, krijgen de collegegeldverhoging in de WTS gecompenseerd.

Voor de ca. 493 000 lesgeldplichtigen in het speciaal onderwijs, het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs wordt het **lesgeld** voor '96/'97 geraamd op f 1576,±. Dit betekent een verhoging van f 191,- ten opzichte van het voorgaande schooljaar. Ook hier geldt voor WSF-gerechtigden dat inkomenseffecten als het ware kunnen worden uitgesteld door de mogelijkheid tot het aangaan van een ouderinkomen-onafhankelijke lening.

Voor ouders met één of meer kinderen van 16 of 17 jaar waarvoor lesgeld moet worden betaald en die niet in aanmerking komen voor een tegemoetkoming in de studiekosten (ca. 151 000, met een gezamenlijk belastbaar inkomen boven de grens van f 49 920,±), treedt er een negatief inkomenseffect op per kind van ca. ±1½% op modaal niveau.

Met ingang van het studiejaar 1996/1997 treden als gevolg van de **invoering van de Wet tegemoetkoming studiekosten (WTS)** de volgende veranderingen op voor voltijd-studerenden jonger dan 18 (ca. 183 000) en voor deeltijd-studerenden van 18 jaar en ouder (m.a.v.o., h.a.v.o., v.w.o., Nederlands als tweede taal of één van de lerarenopleidingen in één van de tekortvakken) die niet onder de WSF vallen (ca. 13 000):

± Voltijd-studenten onder de 18 ± die voorheen onder de regeling tegemoetkoming studiekosten (TS) vielen ± krijgen uit hoofde van de WTS geen vergoeding meer voor reiskosten en voor meerkosten wegens uitwonendheid. Het inkomenseffect is afhankelijk van het toetsingsinkomen en van de afstand tot de onderwijsinstelling. Het varieert van een positief effect van f 315,± (bij een toetsingsinkomen tot f 39 170,± (= ca. 0,8*modaal in termen van besteedbaar inkomen) en afstand tot onderwijsinstelling kleiner of gelijk aan 8 km) tot een negatief inkomenseffect van f 500,± (bij een toetsingsinkomen tot f 49 920 (ongeveer gelijk aan modaal in termen van besteedbaar inkomen) en afstand tot onderwijsinstelling groter dan 8 km). Het inkomenseffect dat in 1996 neerslaat, ligt tussen +1½% en ±3/4%.

± Voor studerenden in de leeftijd van 18 tot en met 20 jaar (ongeveer 10 000) treedt een positief inkomenseffect op, omdat deze groep tot dusverre zowel buiten de WSF als de TS valt. In guldens varieert het inkomenseffect van f 660,± (wanneer 6 tot 12 lessen per week onderwijs wordt gevolgd) en f 870,± (bij meer dan 12 lessen per week) tot f 1350,± (i.g.v. leraren-opleiding en een toetsingsinkomen van maximaal f 5280,±).

Justitie

Bij een netto maandinkomen beneden f3055,- voor samenwonenden en f 2140,- voor alleenstaanden kan beroep worden gedaan op rechtsbijstand. De eigen bijdrage voor **rechtsbijstand** (WRB) is afhankelijk van het inkomen. Eind 1995 zal naar verwachting de bijdrage voor de inkomenscategorieën boven de allerlaagste binnen het stelsel worden verlaagd. De laagste eigen bijdrage wordt gehandhaafd op f 110,± en de hoogste wordt verlaagd van f 1325,± naar f 935,±. Daartussen is sprake van een gefaseerde verlaging. De doelgroep van de WRB bestrijkt echter voor bijna 90% de drie laagste inkomensklassen, waar geen wijziging van de eigen bijdrage plaatsvindt. Voor de overige 30 000 personen varieert het inkomenseffect van een marginaal inkomenseffect tot ca. +1½% in de categorie van de hoogste eigen bijdrage (1,2 * minimumniveau voor alleenstaanden en rond modaal voor samenwonenden). Deze koopkrachteffecten zijn echter niet structureel, aangezien het beroep op rechtsbijstand incidenteel van aard is.

Sociale Zaken en werkgelegenheid

Op grond van de nieuwe Algemene Nabestaanden Wet (ANW), die per 1-1-1996 zal ingaan, krijgen weduwen en weduwnaars alleen recht op een **nabestaandenuitkering** als zij kinderen onder de 18 jaar te verzorgen hebben, of arbeidsongeschikt zijn, of voor 1945 zijn geboren. De uitkering bedraagt maximaal 90% van het minimumloon voor nabestaanden met kinderen onder de 18 en 70% voor nabestaanden zonder kinderen. Bovendien wordt een inkomenstoets ingevoerd waardoor de uitkering afhankelijk is gesteld van het inkomen. Oude

gevallen behouden echter hun uitkering op grond van de AWW. Wel wordt voor mensen met kinderen onder de 18 de AWW-uitkering van 100% van het minimumloon bevroren totdat het niveau van 90% is bereikt. Het gaat hierbij om ca. 24 000 weduwen en weduwenaars die er als gevolg van deze bevroering in 1996 ca. 1% op achteruitgaan. De inkomenstoets gaat voor bestaande AWW-ers pas per 1-1-1998 in.

3. Conclusies

De weergegeven maatregelen kunnen worden onderscheiden in incidentele, tijdgebonden en structurele maatregelen. De wijziging in de eigen bijdrage in de rechtsbijstand behoort tot de eerste categorie wegens incidenteel beroep.

De gevolgen van veranderingen in de IHS zijn meer structureel van karakter. De gepresenteerde IHS-maatregelen leveren voor 1996 voornamelijk positieve inkomenseffecten op (met uitzondering van de afbouw van de overgangstabellen). Voor huishoudens met één of twee kinderen en een inkomen op minimumniveau kunnen de normuurcompensatie, de indexering van de kwaliteitskorting en de kindertoeslag cumuleren tot een positief koopkrachteffect van bijna 1%.

Onderwijsmaatregelen zijn leeftijdgebonden en daarmee tijdgebonden maatregelen; huishoudens kunnen gedurende enkele jaren eventuele inkomenseffecten ondervinden. Voor inkomens tot 1,1 à 1,3 * modaal zijn er geen substantiële effecten. Voor hogere inkomens kunnen de onderwijsmaatregelen wel inkomenseffecten genereren. Daarbij kunnen de verschillende onderwijs-maatregelen binnen een huishouden cumuleren. Indien uitgegaan wordt van een gezin met een inkomen van ca. 1,1 à 1,3 * modaal en twee kinderen, waarbij de ouders er zowel voor kiezen de verlaging van de basisbeurs en de verhoging van het collegegeld voor het ene (uitwonende) kind volledig te compenseren als de verhoging van het lesgeld voor het andere kind (16 jaar), resulteert een gecumuleerd negatief inkomenseffect van ca. -2,1%. In het geval van één studierend kind en naar mate het toetsingsinkomen hoger ligt, is dit effect geringer. Bovendien moet bedacht worden dat in het kader van de STOEB (student op eigen benen) juist de studerende in de gelegenheid gesteld wordt deze kosten te dragen, ofwel door middel van een rentedragende lening ofwel door middel van bijverdiensten. Op die manier blijven de inkomenseffecten voor de ouders beperkt. Met deze mogelijkheden is in bovengenoemd voorbeeld echter geen rekening gehouden.

Tenslotte blijken de meeste beleidsmaatregelen op het gebied van de sociale zekerheid (NABW, AOW, AMBER, AKW) in 1996 geen inkomenseffecten te genereren voor bestaande gevallen. Alleen de ANW leidt voor ca. 24 000 AWW-ers tot een koopkrachtverlies van ongeveer 1%. Dit past evenwel in het beeld van meer eigen verantwoordelijkheid. Het kabinet heeft immers aangegeven dat het op termijn wenselijk is dat burgers zelf afwegen of zij zich willen verzekeren voor het overlijdensrisico van de partner.

In zijn algemeenheid resulteert het volgende beeld:

Waar er huishoudens zijn die geconfronteerd worden met inkomenseffecten uit hoofde van maatregelen op het gebied van studiefinanciering, kan er in combinatie met beleidsvoornemens in de IHS geen sprake zijn van negatieve cumulatie, aangezien de betreffende inkomensklassen elkaar uitsluiten. Verder zijn de eventuele negatieve inkomenseffecten van onderwijsmaatregelen niet structureel van karakter.

De inkomenseffecten als gevolg van maatregelen in de IHS zijn per saldo positief en hebben betrekking op relatief grote groepen.

Bijlage 13.2 Lonen, loonkosten, prijzen en koopkracht (procentuele mutaties)

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994*	1995*	1996*
lonen, loonkosten en prijzen											
consumentenprijsindex (1)	0,0	± 1,0	0,5	1,1	2,5	3,1	3,2	2,6	2,7	2,0	2,25
(afgeleide ((geschoonde) cpi (2))	0,0	± 1,6	0,6	2,1	2,4	2,6	2,4	2,2	2,3	1,75	1,75
nominaal contractloon marktsector (3)	1,2	0,8	0,8	1,4	2,9	3,5	4,3	3,1	1,8	1,25	2,0
reële contractloon marktsector (4=3±1)	1,2	1,8	0,3	0,3	0,4	0,4	1,1	0,5	± 0,9	± 0,75	± 0,25
bruto wettelijk minimumloon (incl. vak.bijslag)(5)	0,0	0,3	0,2	0,0	1,8	3,1	3,1	0,7	0,0	0,0	1,0
loonsom per werknemer marktsector (6)	2,9	1,5	1,1	0,8	3,0	4,5	4,1	2,7	2,3	3,0	1,75
arbeidsproductiviteit (7)	1,4	± 0,1	2,0	3,0	2,0	0,9	0,4	0,2	3,1	1,75	0,75
arbeidskosten per eenheid produkt (8=6±7)	1,5	1,6	± 0,9	± 2,2	1,0	3,6	3,7	2,5	± 0,8	1,25	1,0
prijspeil produktie marktsector (9)	3,6	0,8	1,8	1,7	1,2	1,7	1,4	0,3	2,3	1,0	0,5
reële arbeidskosten (10=6±9)	± 0,7	0,7	± 0,7	± 0,9	1,8	2,8	2,7	2,4	0,0	2,0	1,25
reële arbeidskosten per eenheid produkt (11=10±7=8±9)	± 2,1	0,8	± 2,7	± 3,9	± 0,2	1,9	2,3	2,2	± 3,1	0,3	0,5
loonkosten per eenheid produkt verwerkende industrie Nederland (in gld) (12)	3,2	2,5	± 2,2	± 2,8	1,6	3,7	4,7	0,9	± 4,1	± 0,5	0,0
idem, concurrerende landen (in gld) (13)	± 3,2	± 2,4	0,6	3,6	± 0,9	5,8	1,5	0,9	± 1,8	± 4,75	2,0
verbetering concurrentiepositie in termen van loonkosten (14=13±12)	± 6,4	± 4,9	2,8	6,4	± 2,5	2,1	± 3,2	0,0	2,3	± 4,3	2,0
koopkracht											
modale werknemer (exclusief incidenteel)	2,4	1,5	1,1	2,1	2,4	0,2	0,5	0,6	± 0,5	0,5	0,75
minimum plus	2,2	1,3	1,1	1,1	0,7	0,0	1,4	0,8	± 0,7	0,5	0,75
minimumuitkeringsgerechtigde met kinderen	1,3	0,9	0,5	0,2	1,5	± 0,2	0,1	± 0,4	± 2,1	± 0,25	0,0
minimumuitkeringsgerechtigde zonder kinderen	1,5	1,2	± 0,2	0,2	1,4	± 0,4	0,0	± 0,4	± 2,0	± 0,25	0,0
invloed collectieve lasten op koopkracht modale werknemer marktsector	1,0	± 0,9	0,9	2,3	1,9	± 0,5	± 0,9	0,0	0,3	1,25	0,0

* = raming

Opmerking: Mutatie bruto wettelijk minimumloon 1996 is gebaseerd op de norm per 1-1-1996.

Bronnen:

± CPB: MEV 1996.

± SZW.

LIJST VAN AFKORTINGEN

AAf	Algemeen Arbeidsongeschiktheidsfonds
AAW	Algemene Arbeidsongeschiktheidswet
ABP	Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds
AB/TBA	Arbeidsbemiddeling/ter beschikkingstelling arbeidskrachten
ABW	Algemene Bijstandswet
AIQ	arbeidsinkomensquote
AKf	Algemeen Kinderbijslagfonds
AKW	Algemene Kinderbijslagwet
a.m.v.b.	algemene maatregel van bestuur
ANW	Algemene Nabestaandenwet
Aof	Arbeidsongeschiktheidsfonds
AOW	Algemene Ouderdomswet
arbo-	arbeidsomstandigheden- (o.a. Arbowet)
AVV	algemeen verbindend verklaring van CAO-bepalingen
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
AWf	Algemeen Werkloosheidsfonds
AWW	Algemene Weduwen- en Wezenwet
BBP	bruto binnenlands produkt (marktprijzen)
BBS	Bijdrageregeling Bedrijfstagewijze Scholing Werkenden
BTW	Belasting op de Toegevoegde Waarde
BV	Bedrijfsvereniging
BVL	Bijdrageregeling Vakopleiding Leerlingwezen
BW	Burgerlijk Wetboek
CAO	collectieve arbeidsovereenkomst
CBA	Centraal Bestuur voor de Arbeidsvoorziening
CBB	Centra voor Beroepsoriëntatie en Beroepsuitoefening
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CEC	Centraal Economische Commissie
CEP	Centraal Economisch Plan (van het CPB)
COB	Commissie Ontwikkeling Bedrijven (van de SER)
COSZ	Commissie Onderzoek Sociale Zekerheid
CPB	Centraal Planbureau
CV	Centra Vakopleiding
DCA	Dienst Collectieve Arbeidsvoorwaarden (van het Ministerie van SZW; opgegaan in I-SZW)
DIA	Dienst Inspectie Arbeidsverhoudingen (van het Ministerie van SZW; opgegaan in I-SZW)
Divosa	Vereniging van directeuren van overheidsorganen voor sociale arbeid
EBB	Enquete beroepsbevolking (van het CBS)
EIM	Economisch Instituut voor het Midden- en kleinbedrijf
EMU	Europese Economische en Monetaire Unie
EPU	Europese Politieke Unie
ER	Emancipatieraad
ESB	Economisch Statistische Berichten
ESF	Europees Sociaal Fonds (van de EU)
EU	Europese Unie
Eurostat	Statistisch bureau van de EU

EZ	Ministerie van Economische Zaken
FBV	Federatie van Bedrijfsverenigingen
FOZ	Financieel Overzicht Zorg
FVP	Fonds Voorheffing Pensioenverzekering
Fvw	Financiële verhoudingswet
GAB	Gewestelijk Arbeidsbureau
GAK	Gemeenschappelijk Administratiekantoor
GBK	Gemeenschappelijk beleidskader
g+g-sector	gepremieerde en gesubsidieerde sector
GIB	Gemeenschappelijk Instituut van Bedrijfsverenigingen
GMD	Gemeenschappelijke Medische Dienst
GSD	Gemeentelijke Sociale Dienst
GUO	Gemeenschappelijk Uitvoeringsorgaan
GWF	Gemeentelijk Werkfonds
GWL	geregistreerde werkloosheid
HAVO	Hoger Algemeen Vormend Onderwijs
HBO	Hoger Beroepsonderwijs
i/a-verh.	Het aantal inactieven met een uitkering gedeeld door het aantal actieven
IB	Inkomstenbelasting
ICCK	Interdepartementale Commissie inzake Coördinatie en Kostenbeheersing
IHS	Individuele Huursubsidie
ILO	Internationale Arbeidsorganisatie
IOAW	Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Werkloze Werknemers
IOAZ	Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte gewezen Zelfstandigen
IOF	Invaliditeits- en Ouderdomsfonds
IPSV	Interbestuurlijke Projectgroep Sociale Vernieuwing
ISMO	Interdepartementale Stuurgroep Misbruik en Oneigenlijk gebruik
I-SZW	Inspectiedienst SZW
IVA	Instituut voor Arbeidsmarktvoorwaarden
IW	Invaliditeitswet
IZA	Instituut Ziektekostenvoorziening Ambtenaren
IZR	Interprovinciale Ziektekostenregeling
JWG	Jeugdwerkgarantiewet
KB	Koninklijk Besluit
KLOZ	Kontaktorgaan Landelijke Organisaties van Ziektekostenverzekeraars
KPN	Koninklijke PTT Nederland
KPZ	Kontaktcommissie Publiekrechtelijke Ziektekostenregeling voor Ambtenaren
KRA	Kaderregeling Arbeidsinpassing
KRS	Kaderregeling Scholing
KRU	Kaderregeling Uitzendarbeid
LB	Loonbelasting
LBO	Lager Beroepsonderwijs
LIW	Liquidatiewet Invaliditeitswetten

LTD	Loontechnische Dienst (van het Ministerie van SZW, opgegaan in I-SZW)
LVO	Landelijke Veranderingsorganisatie ABW
MAVO	Middelbaar Algemeen Vormend Onderwijs
MBO	Middelbaar Beroepsonderwijs
MEV	Macro Economische Verkenning (van het CPB)
MKB	midden- en kleinbedrijf
MN	Miljoenennota
M&O	misbruik en oneigenlijk gebruik
nAbw	nieuwe Algemene bijstandswet
NEI	Nederlands Economisch Instituut
NIA	Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden
NIBUD	Nederlands Instituut voor Budgetonderzoek
NIPG	Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg (van TNO)
NL	Nederland
NNI	nationaal inkomen (netto, marktprijzen)
nOSV	nieuwe Organisatiewet Sociale Verzekering
NR	Nationale Rekeningen
OC&W	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
OESO/OECD	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
O(H)T	overhevelingstoelage
OSA	Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarkt-onderzoek
OSV	Organisatiewet Sociale Verzekering
PC	Personal Computer
PGGM	Pensioenfonds voor Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke belangen
PPI	premieplichtig inkomen (premiegrondslag)
RA	Regeerakkoord
RBA	Regionaal Bestuur voor de Arbeidsvoorziening
RCO	Raad van de Centrale Ondernemingsorganisaties
ROA	Regeling Opvang Asielzoekers
ROA	Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt
Rww	Rijksgroepsregeling werkloze werknemers
SBI	Standaard Bedrijfsindeling (van het CBS)
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SEO	Stichting voor Economisch Onderzoek
SER	Sociaal-Economische Raad
SN	Sociale Nota
Sofi	Sociaal-fiscaal (nummer)
SSWB	Subsidieregeling Scholing van Werknemers in het Bedrijfsleven
START	Stichting Uitzendbureau Arbeidsvoorziening
Stb.	Staatsblad
Stcrt.	Staatscourant
SVB	Sociale Verzekeringsbank
SVr	Sociale Verzekeringsraad
SW	Sociale werkvoorziening
SZW	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
SZQ	Sociale zekerheidsquote

TAV	Wet Terugdringing Arbeidsongeschiktheidsvolume
TBA	Wet Terugdringing Beroep op de Arbeidsongeschiktheidsregelingen
TES	tarief eerste schijf in de Loon- en Inkomstenbelasting
Tf	Toeslagenfonds
Tica	Tijdelijk instituut voor coördinatie en afstemming
TV-GWJ	Tijdelijke Voorziening Gemeentelijke Werkgelegenheidsinitiatieven voor Jongeren
TW	Toeslagenwet
TWVA	Tripartite Werkgroep Volumebeleid Arbeidsongeschiktheidsregelingen
TZ	Wetsvoorstel Terugdringing Ziekteverzuim
VBO	Vorbereidend beroepsonderwijs
VK	Verenigd Koninkrijk (Groot-Brittannië en Noord-Ierland)
VN	Verenigde Naties
VNG	Vereniging voor Nederlandse Gemeenten
VS	Verenigde Staten van Noord-Amerika
VUT	Regeling inzake Vervroegde Uittreding
VV	Vorstverlet
VVS	Vrouwen Vakscholen
VVU	Vrijwillige Vervroegde Uittredingsregeling voor ex-mijnwerkers
VWO	Vorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
VZA	Verzekerdenadministratie
WABW	Wet Arbeid Buitenlandse Werknemers
WAGGS	Wet Arbeidsvoorwaarden Gepremieerde en Gesubsidieerde sector
WAGW	Wet Arbeid Gehandicapte Werknemers
WAM	Wet Aanpassingsmechanismen
WAO	Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering
WBA	Wet Bevordering Arbeidsinpassing
WBEEA	Wet bevordering evenredige arbeidsdeelname
WBO	Woningbehoeftenonderzoek (van het CBS)
WEP	Werkervaringsplaats
Wgf	Wachtgeldfonds
WIGB	Werkgroep Informatie-uitwisseling GAB's ± Bedrijfsverenigingen
WKA	Wet Koppeling met Afwijkingsmogelijkheid
WLOM	Wet Loonkostenreductie op Minimumloonniveau
WML	wettelijk minimumloon; ook: Wet minimumloon en minimum vakantiebijslag
WO	Wetenschappelijk onderwijs
WRR	Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid
WSF	Wet op de Studiefinanciering
WSG	Werkgroep Samenwerking Gemeentelijke sociale diensten-Arbeidsbureaus
WSW	Wet Sociale Werkvoorziening
WW	Werkloosheidswet
WWW	Wet Werkloosheidsvoorziening
WZB	Werkzoekenden zonder baan
Zfr	Ziekenfondsraad
ZFW	Ziekenfondswet
ZW	Ziektewet